

~~7052/1~~

MM.399

**O MORALNO-POLITIČKOM
FAKTORU
I PARTISKO-POLITIČKOM
RADU**

VOJNO DELO

VOJNA BIBLIOTEKA

NAŠI PISCI

KNJIGA DVADESET PETA

UREĐIVAČKI ODBOR

RADOMIR BABIĆ, BOŽO BOŽOVIĆ, MARTIN DASOVIĆ, MILINKO
DUROVIĆ, FRANJO HERLJEVIĆ, BLAŽO JANKOVIĆ, MILORAD JAN-
KOVIC, BOGDAN OREŠCANIN, MILOŠ SUMONJA,
NOVO MATUNOVIĆ, — odgovorni urednik

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD JNA »VOJNO DELO«

DOKUMENTACIJSKI CENTAR
Inv. br. 111.399

BIBLIOTEKA TUJNA	
Signat.	
Br. kart.	7052/1

O MORALNO-POLITIČKOM FAKTORU I PARTISKO-POLITIČKOM RADU

(ZBIRKA ČLANAKA)

I

BEOGRAD
1961

PREDGOVOR

Zbirka članaka iz oblasti moralno-političkog partijskog rada rađena je sa težnjom da se od velikog broja članaka koji su u posleratnom periodu objavljeni, odaberu članci u kojima se tretiraju razna pitanja idejno-političke i vaspitne delatnosti: opšti članci o vaspitnom radu, o radu partijske organizacije, o faktorima moralnog vaspitanja, o političkom vaspitanju i obrazovanju i članci o moralno-političkim faktorima u NOR-u. Treba odmah reći da su uređivači uspeali da ostvare svoju zamisao i da su ovakvom knjigom, koja verno odražava raznovrsnu i intenzivnu političku i vaspitnu delatnost u jedinicama JNA, zadovoljili potrebu da se starešinski kadar, pomoću nje, može više i lakše koristiti bogatim iskustvima sa ovog područja razvitka naše Armije.

U vezi sa izborom i sadržinom odabranih članaka treba učiniti nekoliko napomena. Pre svega, sasvim je razumljivo da se u knjigu nisu mogli uvrstiti svi članci koji su to po svojim kvalitetima zasluživali, kako zbog relativno ograničenog prostora tako i zbog pravilne orijentacije da knjiga obuhvati što više pitanja iz moralno-političkog vaspitanja. U knjizi se objavljuju ne samo oni članci koji su po materiji i načinu na koji se ona tretira i danas aktuelni, već i jedan broj članaka u kojima se razmatraju određena pitanja i iskustva koja su razvitkom Armije prevaziđena. Objavljivanje ovakvih članaka je opravdano i korisno, jer oni sadrže iskustva iz rada u drugačijim uslovima i na svoj način ukazuju na to da je moralno-političko vaspitanje u velikoj meri uslovljeno

stepenom razvitka Armije i problemima i zadacima koji se u tom razvitku postavljaju. I najzad, činjenica da u odabranim člancima ima raznih stavova i mišljenja po određenim pitanjima ukazuje na to da je aktivnost na planu jačanja moralno-političkog jedinstva Armije zavisna od niza činilaca i uslova čak i u okvirima najmanjih jedinica i da se radi o takvoj delatnosti koja po prirodi materije kojom se bavi, ne trpi šablone i recepte. Direktive i uputstva za idejno-politički i vaspitni rad služile su i služe kao osnovna orijentacija u radu; one nisu mogle i ne mogu zameniti vanredno značajnu ulogu koju u tom radu imaju osnovne organizacije SKJ, starešine i svi drugi činioци koji uslovljavaju da se stanje i problemi u jednoj razlikuju od stanja i problema u drugoj jedinici.

ZBIRKA ČLANAKA će pre svega biti veoma koristan priručnik mlađim starešinama koji su u poslednjih desetak godina postali oficiri i podoficiri. Oni će u ovoj knjizi moći da vide sa koliko se brige i savesti prilazilo i prilazi svim onim pitanjima od kojih zavisi veći uspeh u jačanju moralno-političkog jedinstva armije, sa koliko se pažnje i ozbiljnosti razmatraju sva pitanja koja u krajnjoj liniji izražavaju neprekidnu aktivnost za razvijanje i negovanje pravilnih odnosa u armiji i kako je u celokupnom moralno-političkom vaspitanju u centru pažnje čovek i njegovo svesno uključivanje u borbu za svestrano jačanje naše Armije. Sem toga, oni će u ovoj knjizi naći dragocena iskustva iz rada svojih starijih drugova koja će im mnogo pomoći da pravilno sagledaju svoju ulogu u jedinicama i da sa uspehom obavljaju svoje odgovorne i delikatne dužnosti starešine i vaspitača mladih ljudi.

Međutim, ne treba smatrati da je knjiga namenjena isključivo mlađim starešinama. Ona može i treba da posluži i starešinama koji imaju bogato iskustvo kao pomoć i podstrek za još organizovanije i veće angažovanje u idejno-političkom i vaspitnom radu, za još studioznije izučavanje uloge moralno-političkog faktora u razvitku naše Armije i, posebno, uloge ovog faktora za vođenje odbrambenog rata i, najzad, kao podstrek za dalje uopštavanje i teoretsku razradu problema sa ovog područja razvitka naše Armije.

Pojava knjige »O moralno-političkom faktoru i partisko-političkom radu« treba shvatiti i kao specifičan izraz našeg gledanja na ulogu moralno-političkog faktora u ratu, tj. da je moralno-političko jedinstvo naroda i armije, zasnovano na tekovinama i dostignućima u socijalističkoj izgradnji Jugoslavije, odlučujući faktor odbrambene moći naše zemlje i naše Armije. Ovakvo gledanje je rezultat analize naših iskustava iz NOR-a, realnog sagledavanja karaktera rata i ratnih dejstava u savremenim uslovima, a takođe i realnog sagledavanja naših uslova za vođenje odbrambenog rata.

U vreme NOR-a narodi Jugoslavije su, zahvaljujući pravilnoj politici i radu KPJ, došli do saznanja da je oružana borba protiv okupatora i domaćih izdajnika jedini put za oslobođenje zemlje i za izgradnju nove Jugoslavije. Na tom saznanju razvila se visoka politička svest boraca i rukovodilaca naše Armije, izražena u potpunom prihvatanju ciljeva NOB-e i u čvrstoj rešenosti da se u toj borbi istraje do kraja. Takva svest pripadnika armije i sve veće i potpunije angažovanje u NOB-i naroda u svim krajevima Jugoslavije predstavljalo je realnu bazu na kojoj je izgrađivana naša vojna organizacija, na kojoj su izgrađivani i razvijani vojnički kvaliteti boraca i rukovodilaca u našim jedinicama i na kojoj je izgrađivan naš način ratovanja koji je u toku celog rata ostao nedostižan za neprijateljske vojne formacije, bez obzira na to što su njima komandovali školovani i u većini sposobni oficiri i što su neprijateljske jedinice bile moderno naoružane i opremljene.

Uloga čoveka u eventualnom novom ratnom sukobu biće još značajnija nego u prošlim ratovima baš zbog toga što bi rat u savremenim uslovima angažovao ogroman broj ljudi, što bi takav rat potpuno izbrisao granice između fronta i pozadine, između armije i naroda i što bi u tom ratu došlo do strahovitih gubitaka u ljudstvu i do razaranja u do sad neviđenim razmerama. Sve ono što bi doneo nov ratni sukob zahtevalo bi svesno i aktivno angažovanje i ogromno naprezanje čoveka da bi se u ratu izdržalo, da bi se umanjile posledice ratnih dejstava i da

bi se postigao cilj zbog kojeg se rat vodi. Najzad, i istorija ratova nas uči da je uloga čoveka u ratu postajala sve značajnija uporedo sa brojnim porastom ratujućih armija, sa modernizacijom i većom primenom ratne tehnike i opreme i, s tim u vezi, sa usavršavanjem načina ratovanja.

Do istog zaključka o ulozi čoveka u ratu dolazi se i razmatranjem uslova u kojima bi Jugoslavija vodila odbrambeni rat, ako bi bila na to prinuđena. Društveno-politički i ekonomski razvitak Jugoslavije, formiranje i vaspitanje naših radnih ljudi u uslovima socijalističke demokratije, kao i niz drugih činilaca koji karakterišu položaj čoveka u našoj zemlji predstavljaju veoma pozitivan faktor za uspešno rešavanje osnovnih pitanja u vezi sa pripremanjem i vođenjem odbrambenog rata, a na bazi neprekidnog podizanja socijalističke svesti naših građana i njihovog svesnog i aktivnog učešća u jačanju odbrambene moći naše zemlje. Kada je reč o našoj politici uopšte i u njenim okvirima o našoj politici jačanja odbrambene moći Jugoslavije, onda mi nemamo nikakvih potreba za sakrivanjem i maskiranjem ciljeva takve politike ili za primenom takvih mera koje bi značile zanemarivanje ili umanjivanje spremnosti naših ljudi da brane slobodu i nezavisnost svoje domovine. Naprotiv, naša odbrambena politika biće još efikasnija i uspešnija ukoliko se još više bude zasnivala na socijalističkoj svesti i socijalističkom patriotizmu građana naše zemlje.

Možda je, u vezi sa ovakvim gledanjem, opravdano istaći i to da mi ulogu moralno-političkog faktora u jačanju borbene spremnosti armije i odbrambene moći zemlje ne svodimo na deklaracije i formule. Činjenica da će Jugoslavija, ako bude trebalo, voditi pravedan a agresor nepravedan rat, sama po sebi ne obezbeđuje i konačan uspeh u ratu niti objašnjava ulogu i sadržinu moralno-političkog faktora. Naše gledanje na ulogu svesnog faktora mi shvatamo tako, da socijalistička svest postaje materijalna snaga od vanrednog značaja tek onda, kada u sebi sadrži orijentaciju i odgovarajuću organizovanu aktivnost za realno i blagovremeno sagledavanje i raz-

matranje bitnih problema na planu priprema i vođenja rata i kada ona omogućava i uslovljava primenu takvih rešenja koja će odgovarati kvalitetima našeg čoveka, našim mogućnostima u pogledu ratne tehnike i opreme, veličini naše teritorije, našim uslovima i našoj generalnoj političkoj liniji. A to zapravo znači da se suština uloge moralno-političkog faktora sastoji u neprekidnoj aktivnosti organizacija SKJ, komandi sa svim svojim organima i svih starešina u pravcu razvijanja i podsticanja svega što doprinosi daljem jačanju moralno-političkog jedinstva naše Armije i što stvara povoljne uslove da svesni faktor dođe do što većeg i potpunijeg izražaja u svim oblastima rada i života u Armiji, a u skladu sa osnovnim principima na kojima se ona zasniva kao specifična, vojna organizacija.

Verujući da će ova zbirka korisno poslužiti starešinskom kadru naše Armije za uspešniji rad na svojim dužnostima, treba pozdraviti odluku i realizaciju Odbora »Vojne biblioteke — naši pisci« »Vojno delo« da izda ovakvu knjigu.

General-potpukovnik
ĐURO LONČAREVIĆ

JOSIP BROZ TITO

GOVOR NA PARTISKOM SASTANKU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Drugovi i drugarice,

Smatrao sam za svoju dužnost da dođem kod vas poslije održanog Petog kongresa Komunističke partije Jugoslavije, kao jedan od delegata koje ste vi izabrali za taj Kongres. Ja sam uvjeren da ste vi već čuli o Petom kongresu od vaših drugih delegata i da ste upoznati s materijalima koji su njegov rezultat, pa se zato neću podrobnije upuštati u sam rad Kongresa naše Partije. Ali, htio bih ipak, kao vaš delegat, da vam kažem nekoliko riječi o značaju Petog kongresa za našu Partiju, za našu zemlju, za izgradnju socijalizma u našoj zemlji.

On ima veliki značaj za dalje razvijanje i jačanje Komunističke partije Jugoslavije, kako u organizacionom tako i u teoretsko-političkom pogledu. Zato bi sada bilo od ogromne koristi za našu Partiju kada bi svi delegati koji su tamo bili — a bilo ih je preko dvije hiljade i trista — prenijeli iskustvo s tog Kongresa svem članstvu naše Partije, da bi ono do tančina izučilo materijale u kojima je sumirana prošlost naše Partije, naši uspjesi, naše griješke i naši nedostaci u prošlosti, a u kojima su takođe postavljeni i zadaci za budući rad naše Partije, za dalje njeno razvijanje i u organizacionom i u političko-teoretskom pogledu.

Prvi put otkad postoji naša Partija mi smo na ovom Kongresu uspjeli — iako smo imali na raspoloženju vrlo kratak period — da i teoretski i politički, bar u glavnim i osnovnim crtama, razradimo mnoge probleme i mnoga pitanja koja su iskrsla, osobito u toku posljednjih godina, u toku Oslobođilačkog rata, i sada, u toku izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Nadam se da smo bar približno uspjeli dati teoretsku osnovu te naše revolucionarne prakse. Razumije se, daleko smo od toga da smatramo da je to dovoljno. To može poslužiti samo kao putokaz, ili kao potstrek za članstvo naše Partije da to dalje razvija, da uči na toj našoj stvarnosti, i da obogaćuje svoje znanje neumornim izučavanjem Marksa, Engelsa i Lenjina. Mi smo, takoreći, još više potstakli elan članova Partije da se dalje teoretski razvijaju, da pojedinačno svaki od njih sam nad sobom što više radi, da naše partijske škole i kursevi iskoriste sav materijal Kongresa u punoj mjeri, itd. Mi smo prvi put na našem Kongresu dali teoretsku razradu našeg praktičnog rada i u tome je takođe veliki značaj Petog kongresa.

Naša Partija ima rukovodeću ulogu u cjelokupnom društvenom životu naše zemlje i zato u njoj mora postojati još jače, monolitno jedinstvo misli i akcije. Da me neko ne bi pogrešno razumio, moram da vam kažem, drugovi, da se tu ne radi o sprečavanju kritike i samokritike. Ne, naprotiv. Revolucionarna partija kao što je naša još više će se učvrstiti ako bude pravilno primjenjivala kritiku i samokritiku. To neće ići na štetu njenog jedinstva i monolitnosti. Ali, kad se rješenja prime, kad Partija, odnosno većina, već prihvati jednu odluku, manjina se mora pokoriti i bezuslovno sprovoditi te odluke. To je partijska demokratija, to je demokratski centralizam, to je uslov za zdrav i plodonosan život i rad jedne revolucionarne partije kao što je naša.

Mi smo na Kongresu morali reći jasno, perspektivno, kako gledamo na seljačko pitanje kod nas, da li smatramo da je pravilno što kažu oni koji nas optužuju ili ovo što mi smatramo da treba raditi. Mi smo sami izabrali jedan put i on nije nov izum rukovodstva naše Partije, našeg CK, nego je rezultat poznavanja razvitka velike Okto-

barske revolucije i njenih rezultata, poznavanja teškoća u seljačkom pitanju i u fazi NEP i kasnije, poznavanje svih teškoća koje je imala Boljševička partija. Mi smo nastojali da se, rješavajući teškoće, koristimo velikim iskustvima SKP(b) i da postignemo iste ciljeve kao i ona.

Dalje mi smo na Kongresu kazali da ne mislimo prići nacionalizaciji zemlje, jer bi to bila prosto jedna deklaracija koja praktično ne bi značila ništa, ali koja bi mogla izazvati kod našeg seljaka ogromnu pometnju i zabunu, što nama nije potrebno.

Mi smo kulacima već uzeli prilično zemlje i danas oni nemaju više od 25 do 30 hektara. A kad mi sutra budemo imali dovoljno sredstava i pomagali mašinama i kreditom radne i druge zemljoradničke zadruge, da se mogu dalje razvijati, tada će biti sve manje opasnosti da se kulaci i drugi špekulanti bogate, jer će te zadruge proizvoditi dovoljno životnih namirnica za potrebe snabdijevanja građana. To je put pobjede socijalizma na selu...

Mi smo, drugovi, na Kongresu analizirali pitanje možemo li izgrađivati socijalizam u našoj zemlji. Razumije se da poslije te analize nije ostalo ni kod koga ni najmanje sumnje o tome da li mi to možemo. No, bilo bi pogrešno misliti da smo mi ikad računali na to da u socijalizam idemo sami, da se nas ne tiču ni Sovjetski Savez ni zemlje narodne demokratije, da mi hoćemo da idemo izolirano i da nastojimo da prema svim stranama svijeta zatvorimo oči. Vi znate vrlo dobro konsekvantnost naše vanjske politike. Vi znate da smo baš zato što smo htjeli da obezbijedimo našu zemlju pred napadom i ugrožavanjem od strane imperijalističkih sila, bili oni koji su davali inicijativu i nastojali da se ostvari i osigura ekonomska saradnja između Sovjetskog Saveza, zemalja narodne demokratije i Jugoslavije, znajući da je to najlakši put za izgradnju socijalizma u našoj zemlji. Mi, dakle, nikad nismo mislili da sami stvaramo socijalizam. Drugovi, ja mislim da je naša zemlja dala dovoljan prilog u ovoj prošloj velikoj borbi, da je dovoljno dokazala svoju solidarnost u najtežim danima i Sovjetskog Saveza i porobljenih naroda. Mi nismo nikad mogli pretpostaviti da bi oni danas mogli staviti u pitanje tu saradnju s nama,

mi nismo ni mislili na to. A danas nam, međutim, iz Mađarske, Čehoslovačke, Poljske, Bugarske i Rumunije govore da mi nećemo izgraditi socijalizam ako nam oni ne pomognu. Zar može jedan komunista, zar mogu rukovodeći ljudi jedne napredne zemlje ovako postaviti pitanje? Ne smije se tako postaviti to pitanje. Mi to nismo zaslužili i to nas ne može pokolebati u našoj borbi za izgradnju socijalizma.

Sada bih htio da govorim malo o zadacima vas komunista u vojsci. Jasno je da se socijalizam ne može izgrađivati ako nema Partije, Komunističke partije koja daje pravac, koja svime rukovodi. Bez Komunističke partije, jedinstvene, čvrste i monolitne partije ne može se izgraditi socijalizam u ovakvim uslovima u kakvim ga mi danas izgrađujemo. Osim toga, naša zemlja nije tako velika i ne može se uporediti sa Sovjetskim Savezom. Njemu je u tom pogledu bilo lakše. Zato mi treba da imamo čvrstu Armiju koja će biti budan čuvar izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Vi, komunisti u našoj Armiji, morate nastojati da svuda prednjačite, da naša Armija bude uvijek u mogućnosti da zaštiti našu zemlju od posezanja za njenom slobodom i nezavisnošću. Morate uvijek biti spremni, jer ako ste vi uvijek spremni — nikakav protivnik neće se tako lako riješiti da nas napadne.

Zato je potrebno — a to je i vaša dužnost — da vaspitavate nove kadrove koji se ulivaju u našu Armiju. Mladi ljudi koji rade na našim poljima i u našim fabrikama dolaziće u Armiju. Obučavajte ih i politički izgrađujte. Kao što je naša Armija škola u kojoj se uči da se što bolje rukuje savremenim vojnim tehničkim sredstvima, ona isto tako u punom smislu te riječi treba da bude i politička škola naših ljudi, tako da iz nje izlaze iskovani novi kadrovi, novi članovi Partije, koji će moći na svakom mjestu raditi s uspjehom.

Vaša je briga da naša Armija gaji tradicije iz prošlog Oslobođilačkog rata to jest visoku svijest o odgovornosti svakog pojedinog borca, a ujedno da se koristi iskustvom velike Sovjetske armije, koje je ova stekla u toku ovog rata. Ali, još jedanput podvlačim, ne zaboravite ni naše

iskustvo. Naše iskustvo je bogato baš u visokoj svijesti boraca, u upornosti i samopožrtvovanju, u duboj vjeri boraca kao individua u svoje sopstvene snage, što Armiju koja brani pravednu stvar čini nepobjedivom. Takva treba da bude naša Armija.

Vi, komunisti u našoj Armiji, treba ne samo da imate svoje kurseve, svoje kružoke i časove, nego da objašnjavate konkretnu situaciju i nečlanovima Partije i da s njima diskutujete. Vi ćete uvijek preko svojih predavača biti obaviješteni o onome što se u našoj zemlji događa, jer vi to morate znati, ali vi to onda prenosite i u vanpartiske mase. Objasnjavajte im sve, objašnjavajte im šta znači socijalizam, objašnjavajte im da socijalizam znači učiniti da ljudi žive životom dostojnim ljudi, definitivno oslobođeni toga da čovjek ugnjetava i iskorišćuje čovjeka, objašnjavajte im da socijalizam znači srećan, bogat i kulturni život za svakog građanina socijalističke zemlje.

Komunisti omladinci treba da izađu iz Armije kao visoko svijesni borci za socijalizam.

Vi niste narodna armija samo zbog toga što nosite pušku i čuvate granicu. Vi ste narodna armija jer ste iz naroda ponikli — i vi morate imati prema narodu takav odnos da opravdate taj naziv. Vi morate tako vaspitati Armiju da ona ni za jedan moment ne izgubi vezu s narodom. Ona se i zbog toga zove Narodna armija što s narodom ima čvrstu vezu. Ona se od naroda ne smije izolovati, nego treba da bude armija koja će na svim linijama biti čvrsto vezana s narodom.

Dakle, drugovi, kao što je važno da mi pred čitavim poštenim svijetom, pred svim komunističkim partijama dokažemo da je naša Partija jedinstvena i monolitna, da naša Partija neće skrenuti s pozicija nauke marksizma-lenjinizma, — isto je tako važno da se cio svijet uvjeri da je naša Armija ne samo vješta oružju, ne samo snažna udarna armija, nego da je ona i politički zrela, na punoj političkoj visini, jedinstvena i monolitna, da u tu Armiju ne može nikada niko posumnjati da bi se ona, ma šta došlo, mogla pokolebati, a da je uvijek spremna da izvrši svaki zadatak koji se postavi pred nju. Prema tome, vi

komunisti treba da se osposobljavate da ta Armija bude takva kao što se od vas traži.

Nemojte misliti da smo mi na Kongresu govorili iz demagoških razloga da su kritika i samokritika vrlo važno oružje komunista. Ne, kritika i samokritika je jedno od najvažnijih i najjačih oružja za ispravan rad komunista, za čistotu Partije, za njenu monolitnost i njeno dalje razvijanje.

Kod vas u vojsci su specifični uslovi, to pitanje kritike i samokritike postavlja se kod vas malo drukčije nego u terenskim organizacijama. No, nemojte misliti da, zbog te specifičnosti, u Armiji, u kojoj postoji subordinacija, kritika i samokritika nisu moguće. Na partijskim sastancima treba da se kritikuje. Razumije se da stručne griješke, vojnog karaktera, ne mogu kritikovati laici, to je stvar viših starješina. Ali za sve drugo, na partijskim sastancima treba samog sebe da kritikuje onaj koji je pogriješio. Time on neće, pa makar bio i starješina, izgubiti svoj autoritet, jer on sebe kritikuje pred članovima Partije. To neće rušiti njegov autoritet, nego će ga još i podići. Ne bojte se nikada da priznate griješke, no nemojte misliti da je dosta samo priznati griješke, a onda ih opet svijesno ponavljati. Ne, na taj način se samokritika profaniše i takav drug gubi autoritet. To sam vam htio pomenuti zbog toga što se već postavljalo pitanje da li je u vojsci u punoj mjeri mogućna kritika.

Svaki pošten komunista, svaki pošten čovjek, koji voli svoju zemlju, koji voli socijalizam, koji je vjeran ideji Marksa, Engelsa i Lenjina, ne može, kad mu se objasni, biti protiv linije naše Partije. Nemoguće je da bi on povjerovao u ono što se danas protiv nas piše i čime nas kleveću. Onaj koji ima mogućnosti da i sam vidi na djelu da to nije istina, a ipak govori i radi protiv linije naše Partije, taj nije zdrav, taj ima bolesne ambicije, tome nema mjesta u Partiji.

Situacija je, drugovi, danas prilično teška, ali mi ćemo blagodareći jedinstvu naroda naše zemlje savladati i te teškoće i dokazati da smo bili nepravedno optuživani. Uzdamo se u svoje snage, s uvjerenjem da pravedna stvar

ne može propasti. Mi treba da idemo smjelo ka ostvarenju svojih zadataka, ka ostvarenju svojih ciljeva, ostvarenju socijalizma u našoj zemlji. Ovdje nije u pitanju ovaj ili onaj rukovodilac, ovdje je u pitanju socijalizam u našoj zemlji, ovdje se radi o tome da mi dokažemo cijelom svijetu, to jest svim našim prijateljima — da interesi naše socijalističke zemlje nisu uski, nacionalistički, kao što nam se prebacuje, već da su to ujedno interesi trudbenika cijelog svijeta, a na taj način su oni internacionalistički i predstavljaju ne mali prilog pobjedi socijalizma u svijetu.

Neka živi Komunistička partija Jugoslavije!

Neka živi naša slavna Armija!

(Članak je uzet iz IV knjige »Tito — govori i članci«)

I

OPŠTI ČLANCI O VASPITNOM RADU
U ARMIJI

SVETOZAR VUKMANOVIĆ

O NEKIM PROBLEMIMA POLITIČKOG RADA U ARMIJI

Nepravilno bi bilo govoriti o narednim političkim zadacima u Armiji, a istovremeno ne osvrnuti se kritički na rezultate dosadašnjeg rada političkih organa i partiske organizacije u toku prošle godine. Nema sumnje da smo imali u toku prošle godine ogromnih uspeha u radu na vojnoj i vojno-političkoj izgradnji naše Armije. Međutim, mi smo imali i čitav niz slabosti i nedostataka. Sasvim je razumljivo da ne smemo sve te slabosti u izgradnji naše Armije posmatrati kao rezultat delovanja isključivo subjektivnih faktora, to jest kao rezultat pogrešaka i nedostataka u radu političkih organa i partiske organizacije. Takvo posmatranje odvelo bi nas u sasvim pogrešnu analizu i ocenu našeg dosadašnjeg rada, ne bismo mogli ni pravilno postaviti nove zadatke političkim organima i partijskoj organizaciji u ovoj godini. Mi ne smemo zaboraviti da su mnoge naše slabosti došle kao rezultat delovanja objektivnih faktora (mladost naše Armije i nedovoljna izgrađenost njenog rukovodećeg sastava, neophodnost njene brze izgradnje u modernu armiju usled ubrzanih i stalnih priprema za novi rat i agresiju od strane imperijalista), koji se ne mogu otkloniti preko noći, jednom direktivom ili naredbom, nego se moraju postepeno otklanjati upornim i svakodnevnim radom, preduzimanjem čitavog niza mera od strane odgovornih rukovodstava.

Zato mi pridajemo tako veliku važnost pitanju pravilne analize dosadašnjeg rada političkih organa i partiske organizacije u Armiji, jer samo takva analiza može dovesti do pravilnog postavljanja novih zadataka u toku ove godine.

I

Naša partiska organizacija u Armiji uzela je, odmah po oslobođenju zemlje, po direktivama Centralnog komiteta Partije, čvrst kurs podizanja ideološkog nivoa članova Partije, kao i čitavog ličnog sastava Armije. Marksističko-lenjinističko obrazovanje komandnog i vojničkog sastava Armije postalo je osnovna i svakodnevna briga političkih organa i osnovnih partiskih organizacija, kao i organizacija SKOJ-a.

U tom našem radu na ideološkom marksističko-lenjinističkom vaspitanju ličnog sastava Armije, imali smo prilično uspeha u toku prošle godine.

Kroz večernje kurseve sa programom srednje partiske škole prošlo je preko 90% čitavog oficirskog sastava u našoj Armiji. (Jedino nisu mogli pohađati ove kurseve oficiri koji su se nalazili po manjim garnizonima i graničnim karaulama). Večernje kurseve pohađao je i prilično veliki broj aktivnih podoficira i vojnih činovnika. Na taj način, rukovodeći sastav naše Armije neprekidno je podizao svoj idejni nivo proučavanjem marksističko-lenjinističke literature (za Armiju je otkupljeno, na teret budžetskih sredstava, preko milion i po primeraka iz dela Marksa, Engelsa, Lenjina, kao i veliki broj ostale marksističko-lenjinističke literature), proučavanjem iskustava naše Narodnooslobodilačke borbe i linije izgradnje naše narodne države itd. Na ispitima koje smo proveli u početku ove godine prijavilo se za pojedine predmete 60% čitavog rukovodećeg sastava u Armiji. Ako uzmemo u obzir da je gotovo ceo rukovodeći sastav naše Armije morao jednovremeno da pohađa srednjoškolske kurseve (jer ogromna većina je radničkog i seljačkog porekla, koja u staroj Jugoslaviji nije imala mogućnosti da stekne srednje obra-

zovanje), kao i da pohađa razne vojno-stručne kurseve iz tehničkog minimuma itd.), da sprovodi vojno-stručnu obuku u trupi, kao i obuku štabova, da neprekidno radi na organizacionom i tehničkom usavršavanju Armije — onda moramo biti uglavnom zadovoljni postignutim rezultatima. Ove činjenice pokazuju da se direktiva druga Tita uspešno sprovodi u život. Svi oficiri i podoficiri shvatili su da moraju neprekidno raditi na svojoj samoizgradnji na stalnom usavršavanju svog političkog i teoretskog obrazovanja. U toku Narodnooslobodilačke borbe, drug Tito je zahtevao da svaki rukovodilac (pa i vojnik) Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda neprestano usavršava poznavanje ratne veštine, kao i da svakodnevno radi na svojoj ideološkoj i političkoj izgradnji. Ovakva direktiva druga Tita bila je posve razumljiva. Dvostruki karakter naše Narodnooslobodilačke borbe (borba protiv okupatora i borba protiv domaće izdajničke reakcije) imao je svog odraza na svaku operaciju i bitku koju je naša vojska vodila u toku rata, jer su se u svakoj operaciji nužno ispreplitali vojni i politički momenti. Prema tome, svaki rukovodilac Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda morao se naoružati solidnim vojnim znanjem, poznavanjem veštine vođenja rata i na taj način osposobiti se da može rešavati najteže ratne zadatke, da može naći izlaz iz najteže ratne situacije. Osim toga, svaki rukovodilac naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda morao se takođe naoružati solidnim političkim znanjem, poznavanjem političkih prilika u raznim krajevima naše zemlje, kako bi se mogao snalaziti u komplikovanim političkim uslovima u kojima smo vodili rat protiv fašističkih okupatora i domaće izdajničke reakcije. Zato je bilo nužno voditi borbu za podizanje idejnog nivoa radničko-seljačkog rukovodećeg kadra još u toku Narodnooslobodilačke borbe. Naravno, čitav taj naš rad bio je nužno ograničen usled vrlo skromnih materijalnih i drugih mogućnosti. Danas, mi nastavljamo u novim uslovima borbu za ideološku i političku izgradnju rukovodećeg sastava naše Armije, u kojoj postoje svi uslovi za daleko intenzivniji rad, i, prema tome, za daleko veće

uspehe u tom radu nego što smo ih imali u toku Narodnooslobodilačke borbe.

Ne manje rezultate postigli smo u toku prošle godine i u radu na ideološkoj i političkoj izgradnji vojničkog sastava naše Armije. Svake godine izlaze iz naše narodne armije na desetine hiljada mladića koji su se vojnički osposobili da brane i odbrane nezavisnost domovine od svakog imperijalističkog nasrtaja i koji su se i politički izgradili, postali svesni graditelji socijalizma u našoj zemlji. Na taj način, naša narodna armija zaista je postala škola ne samo za vojničko osposobljavanje nego i za političko prevaspitavanje i vaspitanje stotina hiljada mladića koji dolaze u Armiju sa sela, iz fabrika, iz gradova itd. I u tome mi nastavljamo tradicije iz vremena oslobodilačkog rata kada su naša Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi davali na hiljade politički pripremljenih organizatora narodne vlasti na oslobođenoj, kao i na neoslobođenoj teritoriji. Nema sumnje da su materijalne mogućnosti za politički rad među vojničkim sastavom daleko veće danas nego što su bile za vreme rata. Zato se i postavljaju daleko veći zadaci pred političke organe i pred partisku organizaciju. Zato očekujemo i daleko veće rezultate u tom radu.

U našem radu na ideološkoj i političkoj izgradnji komandnog i vojničkog sastava Armije bilo je u toku prošle godine i čitav niz slabosti i nedostataka, koji su sprečavali da postignemo daleko veće rezultate.

Koje su to slabosti?

Nedostatak vojne i vojno-političke literature znatno je otežavao svaki ozbiljniji rad na ideološko-političkoj i vojno-teoretskoj izgradnji rukovodećeg kadra u Armiji, znatno je otežavao daljni razvoj vojno-teoretske misli i vojno-teoretsku obradu naše Narodnooslobodilačke borbe. Otkuda takvo stanje? Da bismo pravilno odgovorili na ovo pitanje, moramo videti kakvo smo stanje zatekli posle oslobođenja zemlje. Praktično, mi nismo imali skoro nikakve savremene vojne literature. Mi nismo imali mogućnosti, ni pre rata a ni u toku rata, da prevedemo i izdamo na našem jeziku skoro nijedno delo iz savremene

vojne literature (dok smo u isto vreme prilično masovno izdavali ostalu marksističku literaturu). Dalje, stara jugoslovenska vojska ostavila nam je u nasleđe nešto prevedene vojne literature, koja se praktično nije mogla koristiti za potrebe naše Armije iz dva razloga. Prvo, — jer je ta literatura zastarela sa gledišta savremene vojne nauke i veštine vođenja savremenog rata (mi živimo u mašinskom periodu rata), i drugo, — jer ona predstavlja vojnu ideologiju buržoaske klase (u staroj jugoslovenskoj vojsci prevedena su dela Klauzevica i drugih buržoaskih vojnih teoretičara), koja se ne može nakalemiti na jednu revolucionarnu armiju. Dalje, vojna literatura koju su pisali pojedini vojni teoretičari stare jugoslovenske vojske, kao i pojedine talentovane vojskovođe stare srpske vojske, takođe nije mogla biti korišćena za potrebe naše Armije, jer ona predstavlja vojnu ideologiju velikosrpske buržoazije.

Takvo stanje zatekli smo posle oslobođenja zemlje. Nema sumnje da smo, s obzirom na to, morali preduzimati sve potrebne mere da zadovoljimo potrebe naše Armije u savremenoj vojnoj literaturi.

Pre svega, pristupili smo prevodenju i izdavanju vojno-teoretskih radova klasika marksizma-lenjinizma, zatim, vojno teoretskih radova pojedinih proslavljenih vojskovođa iz građanskog rata koji su vodili sovjetski narodi protiv inostrane intervencije i unutrašnje kontrarevolucije (Frunze, Vorošilov), i, najzad, vojno teoretskih radova u kojima sovjetski vojni teoretičari obrađuju iskustva Velikog otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza i Sovjetske armije. Takva orijentacija u našem izdavačkom radu bila je sasvim pravilna, jer se naša narodna armija može izgrađivati jedino na temeljima marksizma-lenjinizma, na ratnim iskustvima Sovjetske armije i sovjetske države, kao i na iskustvima naše narodne armije (razumljivo i ostalih savremenih revolucionarnih armija i savremenih revolucionarnih pokreta uopšte). Međutim, naš izdavački rad bio je savršeno nedovoljan da popuni praznine u savremenoj vojnoj literaturi i da zadovolji potrebe Armije i njenog rukovodećeg sastava. Zato se i ne možemo zado-

voljiti rezultatima našeg rada u vojno-izdavačkoj delatnosti.

Pristupili smo i izvesnoj vojno-teoretskoj obradi našeg oslobodilačkog rata. Neki naši vojni rukovodioci pokušali su da dadu izvesnu vojno-teoretsku obradu pojedinih neprijateljskih ofanziva, pojedinih bitaka naše Narodnooslobodilačke vojske, razvoja Narodnooslobodilačke borbe u pojedinim pokrajinama i oblastima itd. Međutim, skoro svi ovi pokušaji imaju ozbiljnih nedostataka.

Prvo, — skoro nikako se nisu obrađivali vojnički i politički uslovi pod kojima smo stvarali krupne vojne jedinice regularnog karaktera, kao što se nije obrađivao ni značaj stvaranja naše regularne armije po konačni ishod našeg oslobodilačkog rata. Neprijateljske snage bile su naoružane najsavremenijom ratnom tehnikom i predstavljale organizovanu vojnu silu, koju je bilo teško razbiti samo partizanskim odredima i partizanskim načinom ratovanja. Razbiti takvu, organizovanu neprijateljsku vojnu silu, bilo je moguće samo sa kombinovanjem armije regularnog tipa i partizanskog ratovanja kod nas. Znači, izgradnja regularne armije bila je nužan preduslov naše pobede u narodnooslobodilačkom ratu. Razumljivo da se proces izgradnje regularne armije nije ni mogao razvijati jednovremeno u svim krajevima naše zemlje. Kao što je poznato, Narodnooslobodilačka borba se neravnomerno razvijala u pojedinim krajevima naše zemlje (što je zavisilo od različitih vojnih i političkih uslova), baš zato nužno se morala neravnomerno razvijati i izgrađivati armija regularnog karaktera. U tome se i sastoji jedan od važnih zadataka, u radu na vojnoteoretskoj obradi našeg rata, da otkrijemo sve te specifičnosti u stvaranju i izgradnji regularnih jedinica naše Armije u pojedinim krajevima naše zemlje.

Drugo, — sasvim su nedovoljno obrađivana pitanja metoda i taktike vođenja našeg rata u celini, kao i metoda i taktike vođenja pojedinih operacija. Na vođenje svake operacije, na određivanje pravca glavnog udara, kao i na pokrete naših jedinica, uticali su mnogobrojni, kako vojni tako i politički, faktori, kao, na primer: brojna

i tehnička nadmoćnost neprijatelja, ekonomski i politički faktori (mogućnosti podizanja odnosno ponovnog oživljavanja narodnog ustanka u pojedinim krajevima, mogućnosti mobilizacije ovog ljudstva, mogućnosti dobijanja ratnog plena u naoružanju i ratnoj opremi, mogućnosti snabdevanja vojske hranom i odećom, zauzimanje i uporna odbrana strategiski važnih pozicija itd. itd.). Međutim, baš te faktore ne osvetljavaju naši vojni kadrovi kada pišu o pojedinim neprijateljskim ofanzivama ili o pojedinim operacijama i pokretima naše vojske. Zato su i razumljive (premda nisu opravdane) takve krupne pogreške nekih naših vojnih rukovodilaca koji objašnjavaju spoljno-političkim momentima (da se pomogne saveznički front u Italiji) pokret naših brigada i divizija prema Krajinu u leto 1943 godine. Nema sumnje da mi ne možemo imati nikakve koristi (nego više štete) od takvih »objašnjavanja« pojedinih operacija i pokreta naše vojske u toku oslobodilačkog rata.

Treće, — sasvim se nedovoljno i nepravilno obrađuje pitanje usklađivanja metoda vođenja rata sa stepenom razvoja organizacije oružane sile. U nekim zemljama se obično misli da smo mi vodili isključivo partizanski rat, da smo vodili borbu sa partizanskim odredima i primenjivali isključivo partizanski način ratovanja. To je, međutim, potpuno nepravilno. U našem oslobodilačkom ratu bilo je, nesumnjivo, elemenata partizanskog načina ratovanja (partizanski odredi su vodili partizanski rat, odnosno primenjivali taktiku partizanskog ratovanja, regularne jedinice Narodnooslobodilačke vojske takođe su u izvesnim situacijama primenjivale taktiku partizanskog ratovanja itd.). Međutim, posmatrajući naš oslobodilački rat u celini, mi moramo konstatovati da je to bio rat regularne armije koja je svoje operacije kombinovala sa operacijama partizanskih odreda i koja je u izvesnim situacijama primenjivala taktiku partizanskog ratovanja. Sasvim je razumljivo da metodi partizanskog ratovanja nisu mogli odgovarati ratovanju regularne armije, kao što ni metodi vođenja rata od strane regularne armije nisu mogli biti primenjivani od strane partizanskih odreda.

To znači da su metodi vođenja pojedinih operacija, kao i rata u celini, morali odgovarati stepenu organizovanosti oružane sile. Zaboraviti na to — znači trpeti poraze. (Bitka za Plevlje je tipičan primer davanja takvih zadataka našim partizanskim odredima koje je mogla rešiti jedino vojna jedinica regularnog tipa). Iz gornjeg izlaganja vidi se da skoro svi dosadašnji pokušaji vojno-teoretske obrade našeg rata ne predstavljaju neku solidniju vojno-teoretsku analizu ne samo našeg rata u celini nego ni organizacije ni metoga i taktike vođenja pojedinih operacija od strane naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda. Zato se nužno nameće potreba da podvrgnemo temeljitoj kritici čitav naš dosadašnji rad po tim pitanjima.

Nedovoljno marksističko-lenjinističko obrazovanje većine rukovodećeg sastava naše Armije negativno se odrazilo na kvalitet ideološko-političkog, kao i vojno-teoretskog rada u Armiji. Nema sumnje da se bez najosnovnijeg znanja iz nauke marksizma-lenjinizma ne može pravilno i potpuno shvatiti karakter i razvoj naše narodne revolucije, karakter i razvoj naše narodne armije, izgradnje socijalizma u našoj zemlji i specifični putevi te izgradnje, razvoj međunarodnih odnosa itd. Ne može se pravilno shvatiti karakter naše narodne revolucije ako se temeljito ne poznaje marksističko-lenjinističko učenje o revoluciji. Ne može se, takođe, pravilno razumeti rešenje nacionalnog pitanja u našoj zemlji u toku Narodnooslobodilačke borbe ako se temeljito ne poznaje marksističko-lenjinističko učenje o nacionalnom pitanju. Ne mogu se, takođe, shvatiti ni manevri i razbojnički planovi anglo-američkih imperijalista bez poznavanja marksističko-lenjinističkog učenja o imperijalizmu. Itd., itd. Razumljivo je da smo u toku prošle godine morali da preduzimamo sve potrebne mere kako bi omogućili rukovodećem sastavu naše Armije da ovlada teorijom marksizma-lenjinizma, da stekne najosnovnija znanja iz nauke marksizma-lenjinizma. Te mere bile su: izučavanje osnova nauke marksizma-lenjinizma u svim vojnim i vojnopolitičkim školama i na kursevima i izučavanje osnova marksizma-

lenjinizma u trupi (na večernjim kursevima, predavanjima, seminarima itd.).

U tom radu, mi smo imali u toku prošle godine čitav niz nedostataka.

Nije bila retka pojava da se u nekim našim jedinicama održavaju vrlo rđava politička predavanja, koja nisu davala neku dublju marksističku analizu problema, koje je trebalo obraditi; ona su u stvari predstavljala apstraktno i knjiško prepričavanje raznih članaka iz savremene vojne literature, prepričavanje raznih definicija i citata itd. Takva, rđava, predavanja bila su uslovljena nemanjem solidnijeg znanja iz nauke marksizma-lenjinizma kod našeg rukovodećeg kadra u Armiji, nedovoljnim poznavanjem linije Partije u izgradnji socijalizma u našoj zemlji itd. Drugim rečima, marksizam-lenjinizam se ne može izučavati niti stvaralački primenjivati na naše uslove bez temeljitog poznavanja političkih, ekonomskih i društvenih prilika u našoj zemlji.

Bilo je čak i toga da se na političkim predavanjima čuju i razna pogrešna tumačenja linije Partije u Narodno-oslobodilačkoj borbi, kao i linije Partije u izgradnji socijalizma u našoj zemlji. Tako, na primer, u nekim jedinicama se moglo čuti na političkim predavanjima da zadružni sektor predstavlja glavni sektor naše privrede. Ovakva shvatanja proizlaze iz nerazumevanja linije naše Partije u socijalističkoj rekonstrukciji naše privrede uopšte i naše poljoprivrede posebno. Nema nikakve sumnje da mi težimo tome da zadružni sektor postane glavni sektor u našoj poljoprivredi. Ali je činjenica da on (zadružni sektor) još uvek nije postao glavni sektor naše poljoprivrede, u kojoj danas preovlađuju privatno-sopstvenički odnosi. To znači da su ovakva shvatanja proizašla iz nepoznavanja stepena razvitka zadružnog sektora u poljoprivredi. Razume se da su ovakva shvatanja proizašla i iz nepoznavanja marksističko-lenjinističkog učenja po seljačkom pitanju.

Dalje, u nekim našim vojnim školama, opet, moglo se čuti da ne treba izučavati taktiku manevra Narodno-oslobodilačke vojske, koja, tobože, ne predstavlja neku

vrednost u ratnim iskustvima naše Armije. Razume se da su ovakva shvatanja iz osnova pogrešna. Taktika manevra pretstavlja jedno od najvažnijih ratnih iskustava naše Narodnooslobodilačke vojske i baš zato se nameće nužna potreba njene temeljite obrade. U kakvim je uslovima (posmatrajući sa vojnog gledišta) primenjivana taktika manevra od strane naše Narodnooslobodilačke vojske? Prvo, — u uslovima postojanja u zemlji daleko nadmoćnijih okupatorskih armija, koje su bile snabdevene naj-savremenijom ratnom tehnikom (mašinskom ratnom tehnikom) i koje su brojno takođe nadmašivale naše oružane snage. Drugo, — u uslovima postojanja oslobođenih teritorija, koje nisu imale, niti su mogle imati, karakter trajnosti i stabilnosti u prvom periodu rata. Treće, — u uslovima postojanja partizanskih odreda na okupiranim teritorijama, koji su svoju aktivnost koordinirali sa operacijama regularnih jedinica Narodnooslobodilačke vojske, itd. U kakvom je obliku primenjivana taktika manevra od strane naše Narodnooslobodilačke vojske? Prvo, — u obliku smelog manevra duboko u neprijateljsku pozadinu, na okupiranim teritorijama, na kojima su okupatorske snage bile znatno oslabljene (za vreme neprijateljskih ofanziva). Drugo, — u obliku smelog manevra grupisanim snagama na pravcima na kojima su okupatorske snage bile oslabljene, na kojima se neprijatelj najmanje nadao, itd. Koji su faktori omogućili takvu primenu taktike manevra od strane naše Narodnooslobodilačke vojske? Prvo, — podrška najširih narodnih masa, postojanje partizanskih odreda i organa nove, narodne vlasti (narodnooslobodilački odbori), kako na okupiranoj tako i na oslobođenoj teritoriji. Time je naša vojska imala ogromna preimućstva nad neprijateljskim snagama; ona je bila uvek u mogućnosti da smelim manevrom iznenadi i potuče neprijateljske snage (naše jedinice bile su skoro uvek ne samo obaveštavane o namerama neprijatelja i o njihovoj snazi, nego su bile i direktno pomagane pri izvođenju operacija pri probijanju u neprijateljsku pozadinu itd.). Okupatorske snage, naprotiv, nisu mogle skoro nikad iznenaditi naše jedinice, iako su na nekim teritorijama

uspevale da organizuju veće ili manje kvislinške snage. Drugo, — jedinice naše Narodnooslobodilačke vojske bile su organizovane kao lako pokretljive vojne jedinice, koje su na taj način bile sposobne da mogu savladati najteže brdske terene i pri najgorim vremenskim uslovima, da mogu uspešno izvršavati teške noćne marševe i voditi noćne borbe itd. (Razume se da je naša vojska mogla izvršavati takve marševe zahvaljujući u prvom redu čvrstini moralno-političkog stanja u njenim redovima, visokoj svesti njenog komandnog i vojničkog sastava o pravednosti naše borbe itd.). Time je naša vojska imala ogromna preimućstva nad glomaznim i teško pokretljivim neprijateljskim snagama. Okupatorske snage izvodile su operacije protiv naše vojske držeći se kruto vojnih planova i naređenja, koji su izrađivani po štabovima i kancelarijama i koji, obično, nisu imali skoro nikakve veze sa stvarnom situacijom na terenu. Ovakav način ratovanja bio je uslovljen, s jedne strane, šablonizmom okupatorskih vojnih stručnjaka u izvođenju operacija i, s druge strane, objektivnom situacijom na terenu (antiokupatorsko raspoloženje masa i dr.). Naša vojska, naprotiv, imala je sve mogućnosti da smelim manevrom skoro uvek iznenadi neprijateljske snage i potuče ih, itd. itd. Iz gornjeg izlaganja vidi se koliko su pogrešna shvatanja »da ne treba izučavati taktiku manevra naše Narodnooslobodilačke vojske«.

Dalje, neki rukovodioci su, opet, objašnjavali da su neprijateljske ofanzive predstavljale pozitivan faktor u organizovanju krupnih vojnih jedinica, odnosno u stvaranju armije regularnog karaktera (posle I neprijateljske ofanzive — brigade; posle III neprijateljske ofanzive — divizije). Međutim, takvo tumačenje neprijateljskih ofanziva je pogrešno, a takvo objašnjavanje stvaranja regularnih jedinica, proizvoljno. Nema nikakve sumnje da su neprijateljske ofanzive zaustavljale razvoj narodnog ustanka u pojedinim krajevima (Srbija, Crna Gora, Hercegovina itd.), kao i da su zaustavljale i razvoj same Armije. Ovakvoj našoj postavci nikako ne protivureći činjenica da su jedinice naše Narodnooslobodilačke vojske

izlazile kao pobednici iz svake neprijateljske ofanzive, organizaciono se učvršćivale, popunjavale novim ljudima iz novih krajeva koje su oslobađale u toku ofanzive itd.

Otkuda takve slabosti?

Politički organi i partiske organizacije nisu razvili individualni rad kao osnovni oblik rada na ideološkoj i političkoj izgradnji. Ukorenilo se shvatanje kod nekih vojnih rukovodilaca da kvalitet političkih predavanja, večernjih časova, konsultacija i, uopšte, čitavog rada na ideološkoj i političkoj izgradnji, zavisi isključivo od političkih radnika. Takvo shvatanje je iz osnova nepravilno, jer ono u suštini demobilise čitavu partisku organizaciju, kao i organizaciju SKOJ-a. Isto tako, kod nekih naših političkih radnika ukorenilo se shvatanje da dobro poznaju materijal iz predmeta Narodnooslobodilačke borbe (jer se taj materijal tobože prorađuje preko dve godine). Nema sumnje da ovi drugovi takođe mnogo greše, jer će zadatak proučavanja naše Narodnooslobodilačke borbe ostati, za dugi niz godina, kao prvorazredni zadatak koji će morati rešavati naša partiska organizacija u Armiji. Postoje i takva shvatanja kod nekih vojnih rukovodilaca (naročito lekara) da marksističko-lenjinističko obrazovanje nije potrebno vojno-stručnom kadru u Armiji jer ga, tobože, odvaja od rada na svom stručnom usavršavanju. Ovakva shvatanja obično se opravdavaju pričom o preopterećenosti na svojim stručnim poslovima itd. Međutim, sve to pokazuje da neki naši vojno-stručni kadrovi nisu shvatili da se bez poznavanja osnova marksizma-lenjinizma ne može savladati vojna nauka, ne može steći solidno vojno-stručno obrazovanje, niti može biti govora o pravilnom snalaženju u vojno-stručnoj praksi itd.

Politički organi i partiske organizacije nisu razvili živu stvaralačku diskusiju, kao i marksističko-lenjinističku kritiku, na političkim predavanjima, večernjim časovima, seminarima, konsultacijama itd. Nema sumnje da ove slabosti dolaze usled toga što naši vojni i vojno-politički kadrovi ne rade dovoljno na svojoj ličnoj izgradnji, što ne prorađuju potrebni materijal u slobodnom vremenu itd. Dalje, ove slabosti dolaze i usled pomanjkanja

budnosti prema raznim pogrešnim tumačenjima i idejnim skretanjima, koji su se pojavljivali bilo u pojedinim predavanjima bilo u pojedinim diskusijama na večernjim časovima, konsultacijama itd. Politički kadar nije shvatio da razvijanje zdrave kritike može samo koristiti podizanju idejnih nivoa u ideološko-političkom radu u našoj narodnoj armiji. Dalje, ove slabosti dolaze i usled niza nedostataka u radu osnovnih partiskih organizacija, kao i organizacija SKOJ-a. Pitanje odnosa svakog člana Partije i člana SKOJ-a prema ideološko-političkoj izgradnji nije bilo uvek postavljeno kao političko pitanje, kao pitanje odnosa prema Partiji i prema partiskim direktivama. Svaki član Partije, kao i član SKOJ-a, obavezan je da politički deluje među vanpartiskom masom u cilju izvršavanja postavljenih zadataka od Partije. Svim je razumljivo da bez solidnog političkog znanja nijedan član Partije, kao ni član SKOJ-a, ne može pravilno politički delovati u sredini u kojoj radi odnosno među vanpartiskom masom sa kojom dolazi u dodir. Otsustvo oštrog postavljanja kroz partisku organizaciju, kao i organizaciju SKOJ-a, pitanja ideološke i političke izgradnje svakog člana Partije, kao i člana SKOJ-a, praktično je značilo — tamo gde je to bilo — otsustvo političke aktivnosti i delovanja partiskih organizacija, kao i organizacije SKOJ-a, u celini. Pitanje kontrole i pomoći u radu na ideološkoj i političkoj izgradnji članova Partije, kao i članova SKOJ-a, od strane osnovnih partiskih organizacija, kao i organizacija SKOJ-a, nije bilo takođe pravilno postavljeno. Nije dovoljno samo formalno kontrolisati da li članovi Partije, kao i članovi SKOJ-a, dolaze na predavanja, večernje časove, konsultacije i dr. (ma da je i takva kontrola vrlo često otsustvovala od strane partiskih organizacija, kao i organizacija SKOJ-a). Mnogo je važnije da partiske organizacije, kao i organizacije SKOJ-a, svakodnevno kontrolišu da li njihovi članovi prorađuju određeni materijal u slobodnom vremenu, da li solidno poznaju sva pitanja koja se pretresaju na večernjim časovima i konsultacijama, da li učestvuju u diskusiji itd. Takođe je mnogo važnije da osnovne partiske

organizacije, kao i organizacije SKOJ-a, svakodnevno pomažu svojim članovima u proučavanju potrebnog materijala, u pripremanju predavanja itd. Drugim rečima, da li se članovi Partije, kao i članovi SKOJ-a, pravilno odnose prema partiskim direktivama. Bez takvog organizacionog postavljanja ovog pitanja u osnovnim partijskim organizacijama, kao i u organizacijama SKOJ-a, ne može se ni voditi uspešna borba za neprekidno ideološko-političko vaspitanje svakog člana Partije, kao i člana SKOJ-a.

I na kraju moramo napomenuti da se i u organizaciji političke nastave u vojnim i vojno-političkim školama, učilištima i kursovima ispoljio čitav niz nedostataka u toku prošle godine. Neki politički radnici smatrali su da se politička nastava ne može provoditi na praktičnoj osnovi. Iz tih razloga u nekim našim školama nema političkih kabineta, politička nastava se sprovodi na stari, školski način učenja itd. Neki naši politički radnici, naročito nastavnički kadar, nisu vodili upornu borbu za podizanje idejnog nivoa političke nastave. Nastavnički kadar nije skoro ništa preduzimao da se potrebni materijali za pojedine predmete srede i sistematizuju, te da se stave na raspoloženje slušaocima, kao što nisu ništa preduzimali da samostalno obrađuju pojedine teme koristeći dela klasika marksizma-lenjinizma, kao i radove naših partijskih i državnih rukovodilaca. Takav njihov rad imao bi značaja ne samo u okviru same škole, nego i za čitavu našu Armiju, za podizanje našeg rada na vojno-teoretskoj obradi naše Narodnooslobodilačke borbe, puteva razvitka socijalizma u našoj zemlji itd.

Ideološko-političko vaspitanje pripadnika naše narodne armije nerazdvojno je povezano sa svim ostalim pitanjima dalje izgradnje Armije, sa vojno-stručnom izgradnjom njenog komandnog i vojničkog sastava, sa pitanjem snabdevanja Armije najsavremenijom ratnom tehnikom, sa pitanjem upoznavanja i korišćenja ratne tehnike u savremenom ratu, sa pitanjem učvršćenja discipline i nerazdvojne unutarnje povezanosti između rukovodećeg sastava i vojničke mase, sa pitanjem učvršćivanja moralno

političkog jedinstva u Armiji itd. Ne može se izgrađivati naša Armija, kao narodna armija, bez temeljitog upoznavanja njenog rukovodećeg sastava sa naukom marksizma-lenjinizma uopšte i sovjetskom vojnom naukom posebno. Samo idejno prekaljeni kadrovi, koji su ovladali naukom marksizma-lenjinizma, mogu uspešno rešavati sva ostala pitanja dalje izgradnje naše narodne armije. Zato se i postavlja pitanje još upornijeg rada na marksističko-lenjinističkom obrazovanju rukovodećeg i vojničkog sastava kao prvorazredno pitanje u izgradnji naše narodne armije.

II

Poznato je da je naša narodna armija izrasla iz narodno-revolucionarne borbe protiv fašističkih okupatora i protiv unutrašnje izdajničke reakcije, koja se bila stavila u službu okupatora. Takav oslobodilački rat mogla je dovesti do pobeđe jedino nova, regularna armija, sa novim rukovodećim sastavom, koji je u toj borbi dokazao visoki patriotizam i ljubav prema svojoj domovini i svome narodu. Zato je sasvim razumljivo da je ogromna većina rukovodećeg sastava naše narodne armije radničko-seljačkog porekla. Statistika pokazuje da smo imali, posle oslobođenja zemlje, preko 84⁰/₀, od današnjeg rukovodećeg sastava Armije, bez srednje škole. Ove činjenice pokazuju u kakvoj se oštini moralo postaviti pitanje opšteg obrazovanja i kulturne izgradnje našeg radničko-seljačkog rukovodećeg kadra već u prvim danima posle oslobođenja zemlje.

Poznato je, takođe, da su nenarodni režimi stare, kapitalističke Jugoslavije zadržavali narodne mase u neprosvećenosti i neznanju. Kakvo je bilo stanje prosvećenosti kod narodnih masa stare, predratne Jugoslavije? Službene statistike pokazuju da je u Jugoslaviji bilo, pred sam rat, preko 44⁰/₀ nepismenih od celokupnog stanovništva. Ovome treba dodati versku zaostalost i sujeverje kod velikog dela nedovoljno prosvećenih masa. Ovakvo stanje unekoliko se izmenilo u toku Narodnooslobodilačke borbe. U nekim krajevima gde se Narodnooslo-

bodilačka borba jače razvila, procenat nepismenosti je znatno smanjen (usled široko razvijenog rada na prosvjećivanju narodnih masa od strane naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, od strane organa narodne vlasti itd.). Međutim, u pojedinim krajevima gde se Narodnooslobodilačka borba nije razvila (Kosovo, Metohija, neki krajevi Makedonije itd.), stanje nepismenosti i neprosvećenosti naroda znatno se pogoršalo. Takvo nam je nasleđe ostavila stara, kapitalistička Jugoslavija. Iz gornjih podataka jasno se vidi koliko ogromni napori stoje pred Partijom i vladom na prosvjećivanju i opštekulturnom podizanju narodnih masa naše zemlje. Ne može se izgrađivati socijalizam bez rada na prosvjećivanju i kulturnom podizanju narodnih masa. Na tom poslu, naša narodna armija ima izvanredno važnu ulogu. Statistički podaci pokazuju da svake godine dolaze u Armiju preko 30% nepismenih regruta od celokupnog regrutskog sastava. Iz tih podataka se, opet, vidi od kolike je važnosti pitanje kulturno-prosvetnog rada među vojničkim sastavom naše Armije. Ne može se izgrađivati dobar vojnik narodne armije bez intenzivnog rada na njegovom prosvjećivanju i opštekulturnom podizanju. To znači da je važnost kulturno-prosvetnog rada u našoj narodnoj armiji dvostruka. S jedne strane, kulturno-prosvetni rad u Armiji jeste osnova na kojoj mora počivati dalji rad na ideološko-političkoj i vojno-stručnoj izgradnji svakog pripadnika naše Armije. S druge strane, kulturno-prosvetnim radom u Armiji pomažemo našoj Partiji i narodnim vlastima u radu na prosvjećivanju i kulturnom podizanju čitavog stanovništva zemlje, jer svake godine izlaze iz Armije na desetine hiljada mladića koji su u našim kasarnama dobili osnovno obrazovanje, kulturno se podigli i postali svesni graditelji socijalizma.

Kakvi su naši uspesi u radu na opštem obrazovanju oficirskog i podoficirskog sastava, kao i na prosvjećivanju vojničkog sastava, u toku prošle godine?

Srednjoškolskim kursevima bili su obuhvaćeni skoro svi oficiri i aktivni podoficiri naše Armije. Gotovo svi oficiri polagali su po jedan, dva ili tri razreda srednje ško-

le. Vrlo mali broj oficira (nešto oko 5%) nije položio ni jedan razred srednje škole (to su većinom oficiri po manjim garnizonima i zabačenim mestima, gde nije bilo mogućnosti da se organizuju večernji kursevi za srednjoškolsko obrazovanje). Ovi uspesi zaista su veliki s obzirom da su naši oficiri morali istovremeno pohađati večernje kurseve za ideološko-političko obrazovanje, kao i razne druge večernje kurseve za vojno-stručno usavršavanje. Šta pokazuju ovi naši uspesi? Ti uspesi pokazuju da su naše partiske organizacije, kao i organizacije SKOJ-a, shvatile važnost ovog pitanja u odnosu na dalju izgradnju Armije. Ne može se biti oficir naše narodne armije bez poznavanja nacionalne istorije, kao i istorije drugih naroda, bez poznavanja geografije i prirodnih pojava, bez znanja svog maternjeg jezika, kao i službenog jezika naše države itd. Jednom reči, bez tog osnovnog znanja ne može se izučavati marksizam-lenjinizam, ne može se ni izučavati savremena vojna nauka.

Ništa manje rezultate nisu postigle naše partiske organizacije, kao i ogranizacije SKOJ-a, u radu na prosvetivanju vojničkog sastava naše Armije. Kakvi su rezultati tog našeg rada u toku prošle godine? Kroz analfabetske tečajeve prošlo je preko 50.000 vojnika, koji su na tim tečajevima naučili čitati i pisati i na taj način stekli osnovno obrazovanje; u svim jedinicama organizovane su vojničke biblioteke i čitaonice, kroz koje prolaze na hiljade naših vojnika (na teret državnog budžeta kupljeno je preko milion knjiga i brošura u toku prošle godine); zapaženo je masovno kupovanje knjiga i brošura od strane oficirskog sastava, kao i od strane podoficirskog i vojničkog sastava (oficiri, podoficiri i vojnici kupili su dva i po puta više nego što je kupljeno iz državnih sredstava); izdano je preko 100.000 zidnih novina, koje su sami vojnici izdavali i na kojima su sami saradivali itd., itd. To su jednogodišnji rezultati rada na prosvetivanju vojničkog sastava naše Armije. Mogućnosti za takav rad mogu postojati samo u jednoj armiji koja stoji u službi naroda. To znači da takve mogućnosti nisu postojale u staroj jugoslovenskoj vojsci, jer je to bila nenarodna vojska,

vojska koja je stajala u službi klase kapitalista i veliko-posednika — radi zaštite njihove klasne vladavine. Takve mogućnosti postoje u našoj Armiji, jer je to narodna armija, koja stoji u službi naroda, radi zaštite narodne vlasti i tekovina narodne revolucije.

Koje su naše slabosti u radu na opštem obrazovanju i prosvjećivanju, kao i na kulturnom podizanju komandnog i vojničkog prosvjećivanja, kao i na kulturnom podizanju komandnog i vojničkog sastava naše Armije?

Literatura (udžbenici) koja se upotrebljava na srednjoškolskim kursevima ne može odgovoriti savremenim potrebama naše narodne armije. Srednjoškolska nastava predaje se, uglavnom, po udžbenicima u kojima je većim delom falsifikovana naša nacionalna istorija, koji su prepuni pogrešnih tumačenja pojedinih događaja i istorijskih perioda iz naše nacionalne istorije, u kojima se ne poklanja skoro nikakva pažnja pitanjima ekonomske geografije itd. Drugim rečima, literatura kojom se koriste naši oficiri na srednjoškolskim kursevima ne može koristiti za upotpunjavanje marksističko-lenjinističkog obrazovanja našeg oficirskog sastava. U toj literaturi nema marksističke analize pojedinih perioda iz naše nacionalne istorije (maksistička analiza prvog i drugog srpskog ustanka protiv Turaka, analiza društvenih odnosa u ondašnjoj Srbiji, vojno-teoretska analiza pojedinih bitaka koje su srpski ustanici vodili protiv Turaka itd.; marksistička analiza balkanskih ratova i prvog svetskog rata, analiza društvenih odnosa u ondašnjoj srpskoj državi, karakter stare srpske vojske, vojno-teoretska analiza tih ratova, kao i pojedinih bitaka koje je vodila stara srpska vojska itd.; marksistička analiza ratova crnogorskog naroda protiv turskih osvajača, analiza društvenih odnosa u ondašnjoj crnogorskoj državi, karakter i metode ratovanja itd.; maksistička analiza seljačkih pobuna u Hrvatskoj i Sloveniji (Matija Gubec i dr.) itd.; marksistička analiza ilindenskog ustanka u Makedoniji itd.). Zato se i nameće nužna potreba izdavanja takve literature koja će sadržavati marksističku obradu naše nacionalne istorije i koja

će odgovoriti savremenim potrebama naše narodne armije, kao i potrebama naše narodne države.

Stari metodi nastave takođe su nepovoljno uticali na rezultate rada na srednješkoljskim kursevima. Nastavnički kadar je predavao na stari način čak i one predmete za koje je postojala savremena marksistička literatura (istorija starog, srednjeg i novog veka, koje su prevedene sa ruskog jezika). Na ispitima se nije tražilo da se poznaju, na primer, društveni odnosi u Francuskoj za vreme Napoleona, da se poznaje karakter Napoleonovih ratova, da se da teoretska analiza Napoleonovih ratova itd. Naprotiv, mnogi nastavnici su zahtevali da se znaju godine i mesta pojedinih bitaka, imena vojskovođa itd. Sasvim je razumljivo da takav metod nastave nije doneo velike koristi rukovodećem sastavu naše Armije.

Srednješkoljska nastava nije postala sastavni deo marksističko-lenjinističkog i vojno-teoretskog obrazovanja našeg oficirskog sastava. Ona to nije ni mogla postati u tako kratkom periodu. Ali je činjenica da su naši politički radnici, kao i ostali vojni kadrovi, mogli održati čitav niz uglednih predavanja (iz naše nacionalne istorije, iz opšte istorije, iz ekonomske geografije itd.), kao i čitav niz konferencija sa nastavničkim kadrom na kojima bi se pretresalo pitanje poboljšanja metoda nastave na srednješkoljskim kursevima. Nema sumnje da su takvi propusti nepovoljno uticali na rezultate rada na srednješkoljskim kursevima.

Prosvećivanje vojničkog sastava naše Armije takođe nije dalo potpuno zadovoljavajuće rezultate. Neki politički radnici smatraju da su postigli zadovoljavajuće rezultate ako sve nepismene vojnike u svojim jedinicama provedu kroz analfabetske tečajeve. Takva shvatanja su, međutim, nepravilna. Težište našeg rada na prosvećivanju vojničkog sastava nije samo na opismenjavanju vojnika, odnosno na radu analfabetskih tečajeva, nego, u prvom redu, na masovnom čitanju knjiga i novina kroz čitalačke grupe ili kroz individualno čitanje, na masovnom pisanju članaka za zidne novine itd. Ovi naši politički radnici za-

boravljaju da se opismenjavanjem vojnika tek stvaraju mogućnosti za daljno prosvjećivanje i razvijanje raznih sposobnosti svakog vojnika. Ovi naši politički radnici nisu videli da se bez rada na prosvjećivanju ne može razvijati ni rad na političkom vaspitanju i vojno-stručnom podizanju vojničkog sastava. Ovakva pogrešna shvatanja nužno moramo otkloniti u toku ove godine.

Materijalne mogućnosti kulturno-prosvetnog rada predstavljaju stalni problem u svim našim jedinicama. To je sasvim razumljivo ako se uzmu u obzir sledeće činjenice: da nam stara jugoslovenska vojska nije ostavila u nasleđe nikakve materijalne spremne za organizovanje masovnog kulturnog rada (jer takvog kulturnog rada nije ni postojalo u staroj vojsci); da nam stara vojska nije ostavila u nasleđe skoro nikakvih kasarni koje bi koliko-toliko odgovarale higijenskim uslovima i kulturnim potrebama naše Armije; da su nam okupatori popalili i porušili veliki broj zgrada i kasarni koje su se mogle osposobiti za potrebe naše Armije itd. S obzirom na takvo stanje, naša narodna vlada na čelu sa drugom Titom preduzela je čitav niz mera u cilju poboljšanja materijalnih mogućnosti za kulturni život i kulturno podizanje rukovodećeg i vojničkog sastava naše Armije. Skoro u svim većim garnizonima podignuti su kulturni domovi ili klubovi (u nekim jedinicama izgrađene su nove zgrade, a u nekim uglavnom popravljene stare koje su stavljene na raspoloženje našoj Armiji od strane narodne vlasti); domovima i klubovima dodeljena je suma od 22 miliona dinara iz budžetskih sredstava; za nabavku kulturno-prosvetne spremne (radioaparata, kinoaparatura, gramofona, fiskulturnih rekvizita i dr.) utrošeno je preko 15 miliona dinara takođe iz budžetskih sredstava; Savezna vlada je obezbedila da vojnički sastav naše Armije može besplatno posećivati sve bioskopske pretstave, kao i sve fiskulturne priredbe itd. Sve to govori o velikoj brizi i velikom razumevanju našeg državnog rukovodstva na čelu sa drugom Titom za kulturne potrebe naše narodne armije. To se, međutim, ne može kazati za neka vojno-politička rukovodstva, kao i za neke vojne komande, u pojedinim našim jedinicama. Po-

stoje u našoj Armiji takve jedinice u kojima se nije skoro ništa preduzimalo da se sopstvenim sredstvima poprave i urede kasarne (zasadi drveće oko kasarne, okreće prostorijske, naprave staze u krugu kasarne itd.), da se sopstvenim snagama izgrade razni fiskulturni tereni i igrališta, kao i razne fiskulturne sprave, i dr. Ove činjenice pokazuju da neki naši politički radnici nisu uvideli značaj materijalnih sredstava za razvijanje kulturnog života u jedinicama naše Armije, kao što nisu videli ni mogućnosti da sopstvenim sredstvima dođu do potrebnih materijalnih sredstava. Međutim, te mogućnosti postoje, manje ili više, u svim jedinicama naše Armije. Tako, na primer, u svim jedinicama ljudstvo će se dobrovoljno javiti za rad na uređenju kasarne i dr.; mnoge stvari koje su potrebne za kulturni život jedinice mogu se izrađivati u vojnim radionicama; u svim jedinicama postoje mnoga neiskorišćena materijalna sredstva (staro gvožđe, stare daske i razni drugi materijal); u svakom garnizonu, mesne frontovske organizacije i narodna vlast mogu pružiti dragocenu pomoć našim jedinicama itd., itd. Ove činjenice pokazuju da u svim našim jedinicama postoje široke mogućnosti za neprekidno poboljšavanje materijalnih mogućnosti koje su neophodno potrebne za pravilan razvoj čitavog kulturnog života u Armiji. Potrebno je samo više inicijative od strane vojnih komandi, kao i od strane političkih organa i partiskih organizacija.

Prošlogodišnje iskustvo pokazalo nam je da neki naši politički radnici nemaju dovoljno razumevanja za svakodnevni rad na društvenom i kulturnom prevaspitavanju pripadnika naše narodne armije.

Neki politički radnici nisu uvideli značaj kulturno-masovnog rada na učvršćivanju moralno-političkog jedinstva u našoj Armiji. Nije slučajno da se u nekim jedinicama na kulturno-masovni rad gledalo kao na neku vrstu rasonode. Takvo, nepolitičko gledanje sasvim je pogrešno iz više razloga. Prvo, — upravo kroz kulturno-masovni rad može se najlakše politički delovati na celokupni lični sastav Armije. Konkretnije — preko zidnih novina, kulturno-zabavnih večeri, fiskulturnih takmičenja i drugih formi

kulturno-masovnog rada može se najlakše politički mobilisati ljudstvo na izvršavanje određenih zadataka koje je postavila komanda dotične jedinice. Ne videti te mogućnosti — to praktično znači odricati svaku političku sadržinu u kulturno-masovnom radu, što je potpuno nespojivo sa karakterom naše Armije, kao narodne, revolucionarne armije. Drugo, — kroz različite forme kulturno-masovnog rada može se najlakše ostvariti unutarnje jedinstvo i drugarstvo u Armiji. U našoj narodnoj armiji postoje sve mogućnosti da se, kroz učestvovanje na kulturno-zabavnim večerima, na raznim fiskulturnim takmičenjima, u horovima i na izletima kao i u raznim drugim društvenim igrama, dalje razvije unutarnje jedinstvo i drugarstvo komandnog i vojničkog sastava, bez obzira na njihovo nacionalno poreklo. Ne videti te mogućnosti — to znači odreći se na praksi moćnog sredstva za ostvarenje monolitnog moralno-političkog jedinstva u našoj narodnoj armiji. Treće, — društveno vaspitanje i kulturno podizanje komandnog i vojničkog sastava ima takođe izvanredno velikog uticaja na moralno stanje u jedinicama naše Armije. Očevidno je da čitanje savremene literature, gledanje dobrih filmova i pozorišnih komada, posećivanje muzičkih koncerata, — sve to utiče na formiranje moralnog lika svakog oficira, podoficira i vojnika (a samim tim na čitavo moralno stanje u jedinicama). Ne videti to — to znači na praksi se odreći moćnog sredstva za učvršćivanje moralno-političkog jedinstva u našoj narodnoj armiji.

Postojala su i takva shvatanja u nekim našim jedinicama da je, tobože, nemoguće organizovati kulturni život u Armiji na potrebnoj idejnoj i umetničkoj visini, da se, tobože, u našoj Armiji ne može razviti neki stvaralački rad na kulturnom polju od strane našeg radničko-seljačkog kadra itd. Razumljivo je da ovakva shvatanja potiču u krajnjoj liniji iz neverovanja u stvaralačke snage naroda, kojima kapitalizam nije dozvoljavao da se razviju, iz nerazumevanja novog društvenog uređenja u našoj zemlji, koje omogućava narodnim masama da razviju svoje sposobnosti na svim poljima društvene i državne delatnosti, pa i na polju kulturnog i umetničkog stvaranja. Sve

te mogućnosti, naravno, postoje i u našoj narodnoj armiji. Potrebno je samo više smelosti u razvijanju stvaralačkog rada na svim poljima kulturne delatnosti i više znanja i umešnosti prilikom odabiranja kadrova za pojedine grane kulturne delatnosti (horovi, diletantske družine, orkestri, slikarski i vajarski aktivni itd.). Potrebni idejni i umetnički nivo čitavog toga rada moći će se obezbediti jedino ako naše centralne kulturne ustanove budu pružale stvarnu pomoć kulturnim domovima i klubovima po nižim jedinicama.

U nekim jedinicama bilo je nepravilnosti i u organizacionom postavljanju pojedinih formi kulturno-masovnog rada. Neki naši politički radnici nikako nisu mogli shvatiti da krute organizacione forme u organizovanju kulturno-masovnog rada u Armiji, kao i kruto prenošenje vojničke organizacije na polju kulturne delatnosti u Armiji, mogu samo sprečavati masovno učešće komandnog i vojničkog sastava u kulturnom životu jedinice. Dosadašnje iskustvo pokazalo je da je po svim našim jedinicama potrebno sakupljati najbolje aktiviste po pojedinim granama kulturne delatnosti i, preko tih aktiva, voditi borbu, s jedne strane, za što masovnija obuhvatanja ljudstva i, s druge strane, za postizanje što boljih rezultata (kako od strane svakog učesnika aktiva tako i od strane aktiva u celini).

III

Iz karaktera naše Armije, kao narodne armije, kao armije čiji se komandni i vojnički sastav bori za očuvanje tekovina narodne revolucije, za očuvanje nezavisnosti domovine, za izgradnju socijalizma u našoj zemlji — nužno proizilaze i dvostruki zadaci u našem političko-vaspitnom radu u Armiji. S jedne strane, oficiri, podoficiri i vojnici moraju se upoznati sa svim pitanjima društvene, privredne i kulturne izgradnje naše narodne države i, kroz takav rad, izgrađivati se kao politički svesni građani i kao svesni graditelji socijalizma u našoj zemlji. S druge strane, u našoj Armiji moramo izgrađivati politički svesne

oficire, podoficire i vojnike koji treba da ovladaju veštinom vođenja savremenog rata i koji treba da poznaju tekovine savremene vojne nauke. Iz tih razloga, političko-vaspitni rad u našoj narodnoj armiji nužno je morao obuhvatiti sva društveno-politička pitanja izgradnje naše narodne države, kao i sva unutar-armiska pitanja izgradnje naše narodne armije.

U čemu se sastoje naše dosadašnje slabosti?

Prošlogodišnje iskustvo pokazuje da političko-vaspitni rad u našoj narodnoj armiji nije u dovoljnoj meri mobilisao ljudstvo na izvršavanju zadataka koje je postavilo rukovodstvo naše Partije i drug Tito. To, praktično, znači da neki naši politički radnici nisu u dovoljnoj meri politički razjašnjavali rukovodećem i vojničkom sastavu naše Armije sve teškoće i slabosti koje su se pojavljivale u radu naše Partije na terenu (po privrednim pitanjima itd.), kao i u radu naše partiske organizacije u Armiji (po nekim unutar-armiskim pitanjima). Sasvim je razumljivo da bez stalnog ukazivanja masama (bile one u Armiji ili van nje) na teškoće i razne nepravilnosti ne mogu se mase ni mobilisati na savladavanje teškoća, na otklanjanje nepravilnosti. Politički rad koji ne vaspitava mase da savladaju sve prepreke i da preodole sve teškoće nužno se mora pretvoriti u prazno brbljanje. Navešćemo nekoliko primera iz rada političkih radnika na terenu, kao i političkih radnika u Armiji. Na jednoj frontovskoj konferenciji, jedan politički radnik govorio je o tome kako ćemo mi izgraditi socijalizam u našoj zemlji i kako će naše radne mase živeti u blagostanju kad izgradimo socijalizam itd. Jedan od učesnika te konferencije istupio je, posle izlaganja našeg političkog radnika, sledećim rečima: »Pa da uvedemo taj socijalizam; mi smo svi saglasni da ga odmah uvedemo«. Nije potrebno dokazivati da naš politički radnik nije postigao željene rezultate. Na jednoj drugoj frontovskoj konferenciji, jedan politički radnik govorio je o potrebi da proizvođači ulja prodaju državi svoje viškove jer treba omogućiti narodnim masama u drugim krajevima naše zemlje da dobiju potrebne količine ulja za svoje potrebe. Posle njegovog izlaganja, jedan učesnik na kon-

ferenciji otprilike ovako je odgovorio: »Mi znamo da je potrebno davati državi rekviziciju, ali bismo molili da nam država poveća količine ulja koje se ne rekviriraju«. Nije teško videti da naš politički radnik takođe nije postigao željene rezultate. Učesnici konferencije nisu shvatili da se pre svega ne radi o rekviziciji ulja, nego o prodaji slobodnih viškova i da od toga da li će proizvođači ulja prodati državi slobodne viškove ulja zavisi: prvo, — da li će država moći obezbediti radništvu i narodu u ostalim krajevima potrebne količine ulja i po niskim cenama; drugo, — da li će država moći obezbediti samim proizvođačima ulja potrebne količine industrijske robe i po niskim cenama. Da li će država dobiti sredstva da može kupiti potrebne mašine iz inostranstva, od čega umnogome zavisi sprovođenje Petogodišnjeg plana itd. Na jednom političkom predavanju u Armiji, jedan vojnik je izjavio da građani dobijaju malo sledovanje hleba zato jer se pšenica i kukuruz izvoze u inostranstvo. Politički radnik mu je odgovorio da to nije istina i da je zabranjeno prenositi takve — lažne vesti, u Armiji. Međutim, mi smo prošle godine zaista morali izvoziti nešto žita u inostranstvo jer smo morali kupovati potrebne mašine u cilju izvršavanja Petogodišnjeg plana, u cilju industrijalizacije naše zemlje, u cilju izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Mnogo bi bolje učinio naš politički radnik da je vojnicima otvoreno pristupio i otkrio im sve teškoće koje moramo savladati na putu izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Tako bi vojnici verovali svakoj njegovoj reči. Šta nam pokazuju ovi primeri? Oni pokazuju da se mase ne mogu politički mobilisati da savladaju sve teškoće na putu izgradnje socijalizma u našoj zemlji ako politički radnici i partiske organizacije ne budu svakodnevno ukazivali masama na sve teškoće i ako ne budu politički pripremali mase da savladaju sve prepreke. Time se moraju rukovoditi naši politički radnici i partiske organizacije u Armiji u svom svakodnevnom političko-vaspitnom radu.

U tome se sastoji jedna od slabosti našeg političko-vaspitanog rada u Armiji.

Političko-vaspitni rad u našoj narodnoj armiji nije bio u toku prošle godine dovoljno konkretan, to jest neki naši politički radnici nisu dovoljno praktično razjašnjavali vanpartiskim masama sve mere naše Savezne vlade i nižih organa narodne vlasti, kao i sve direktive i odluke Partije i njenog centralnog rukovodstva. Navešćemo jedan primer iz rada političkih radnika na terenu. Na jednoj frontovskoj konferenciji, jedan politički radnik pokušao je da obrazloži potrebu organizovanja zemljoradničke radne zadruge ovim rečima: »Najgori je oportunizam to što do sada nismo organizovali zemljoradničke radne zadruge«. Razume se da naš politički radnik, ovim svojim rečima nije uspeo da konkretno pokaže seljačkim masama sva preimućstva i koristi udruživanja u zemljoradničku radnu zadrugu. Prvo, — seljački radne mase nisu shvatile da se udruživanjem u zemljoradničke radne zadruge stvaraju široke mogućnosti za uvođenje traktora i drugih poljoprivrednih mašina, za racionalno korišćenje radne snage, za daleko bolju obradu zemlje i veći doprinos sa imanja (preduzimanjem raznih agrotehničkih mera) itd. To, praktično, znači da zemljoradničke radne zadruge pružaju široke mogućnosti za povećavanje doprinosa sa zadružnog imanja i za podizanje poljoprivredne proizvodnje u celini. Time se, istovremeno, otvaraju ogromne mogućnosti da naša narodna država dobije više sredstava za podizanje industrije, za proizvodnju traktora i poljoprivrednih mašina, za izgradnju železničkih linija, transportnih sredstava itd. (mogućnosti da se za višak poljoprivrednih proizvoda otkupe potrebne mašine iz inostranstva, mogućnosti stvaranja sirovinske baze za našu industriju u zemlji itd.). Sve to, naravno, služi interesima radnih masa naše zemlje, što proizilazi iz karaktera naše narodne države, u kojoj prihodi ne idu u korist pojedinih kapitalista — kao što je to slučaj u kapitalističkim državama — nego u korist radnih masa. Drugo, — seljačke radne mase nisu shvatile da zemljoradničke radne zadruge pretstavljaju moćno oružje u socijalističkoj rekonstrukciji poljoprivrede, u likvidiranju kapitalističkih elemenata na selu. Seljačkim radnim masama nije konkretno razjašnjena linija naše Partije da se raznim administrativnim merama

ograniči ekonomska moć kulaka (ograničavanje zemljišnog poseda, novi sistem oporezivanja, novi sistem otkupa žita i drugih poljoprivrednih proizvoda itd.) i da se stvore potrebni uslovi za potpuno likvidiranje kapitalističkih elemenata na selu. Seljačkim radnim masama nije konkretno razjašnjena linija naše Partije u pomaganju zemljoradničkih radnih zadruga (dodeljivanje raznih poljoprivrednih mašina i potrebnog inventara itd.), kao i smisao takve politike naše Partije. Nema sumnje da se proširivanjem i jačanjem zemljoradničkog zadrugarstva stvaraju potrebni preduslovi za potpuno likvidiranje kapitalističkih elemenata na selu. To znači da je borba za zemljoradničku radnu zadrugu u suštini borba protiv kulaka, borba protiv ekonomske zavisnosti sitnih i srednjih seljaka od kulaka, borba za socijalističku rekonstrukciju poljoprivrede. Šta nam pokazuju ovi primeri? Oni pokazuju da naši politički radnici i partiske organizacije nužno moraju polaziti od praktičnog razjašnjavanja svakog pitanja i na temelju takvog rada dalje politički razjašnjavati značaj tog pitanja za izgradnju naše zemlje u moćnu, industrijski razvijenu, socijalističku državu. Na konkretnim i praktičnim pitanjima partiske politike treba davati radnim masama perspektivu izgradnje socijalizma u našoj zemlji. Time se moraju rukovoditi naši politički radnici i partiske organizacije u Armiji u svom svakodnevnom političko-vaspitnom radu. Međutim, ovde moramo dati neke napomene. Naime, nije dovoljno da naši politički radnici u Armiji, u razjašnjavanju ovog pitanja, koriste samo govore i članke naših partiskih i državnih rukovodilaca. Potrebno je široko koristiti vojnike — članove zemljoradničkih radnih zadruga, organizovati kolektivne posete zemljoradničkim radnim zadrugama, organizovati predavanja u jedinicama od strane rukovodilaca pojedinih zemljoradničkih radnih zadruga itd. Samo tim putem moguće je praktično upoznati rukovodeći i vojnički sastav naše Armije o organizaciji i poslovanju zemljoradničkih radnih zadruga, kao i o značaju tih zadruga za izgradnju socijalizma u našoj zemlji. To, praktično, znači da se političko jedinstvo u Armiji može stalno učvršćivati kroz političko razjašnjavanje

svake mere koju preduzima naša Partija u cilju izgradnje socijalizma u zemlji, kao i kroz upoznavanje rukovodećeg i vojničkog sastava sa praktičnim sprovođenjem tih mera u zadrugama, preduzećima, sindikatima itd.

U tome se, takođe, sastoji jedna od slabosti našeg političko-vaspitanog rada u Armiji.

Političko-vaspitan rad, kao i rezultati toga rada, nisu se dovoljno proveravali u praksi. Prvo, — nisu se proveravali prema tome da li je partiska organizacija, kao i organizacija SKOJ-a, uspela postići jedinstveno političko gledanje svakog oficira, podoficira i vojnika na sve probleme unutrašnje i spoljne politike naše Savezne vlade, kao i jedinstvo političkog gledanja na sve događaje u zemlji i inostranstvu. Praktično, to znači da političko obrazovanje komunista nije i ne može biti samo sebi cilj, nego mora biti nužan preduslov političkog delovanja komunista među vanpartiskom masom. Komunisti se ne mogu i ne smeju zadovoljavati rezultatima rada na podizanju svog političkog znanja, nego moraju uporno prenositi znanje koje su stekli na ostalu vanpartisku masu. Samo tim putem mogu se politički prevaspitavati mase i izgrađivati novi, politički svesni radnici na svim poljima društvene i državne delatnosti. Drugo, — nisu se proveravali i prema tome da li je partiska organizacija, kao i organizacija SKOJ-a, uspela postići jedinstveni i pravilni odnos komandnog i vojničkog sastava prema njihovim dužnostima u Armiji (odnos prema narodnoj imovini, odnos prema oružju i drugim tehničkim sredstvima, odnos prema vojničkoj obuci u trupi, odnos prema vojno-stručnoj izgradnji komandnog sastava itd.), kao i prema njihovim dužnostima i obavezama u građanstvu (pravilan odnos prema narodnim vlastima, pravilan odnos prema svakoj meri koju preduzimaju narodne vlasti, pravilan lični život i društveno ophođenje van kasarne itd.). To znači da rezultate političko-vaspitanog rada treba proveravati prema tome: da li ima u jedinicama nebrizljivog odnosa prema državnoj i vojnoj imovini, da li postoji svesrdno zalaganje rukovodećeg i vojničkog sastava prilikom vojničke obuke u trupi, kakve rezultate pokazuje rukovodeći sastav na vojno-

stručnim, ideološko-političkim i srednjoškolskim kursevima, kakav je unutrašnji poredak i disciplina u trupi itd., kakvo je ponašanje i društveno ophođenje rukovodećeg sastava van kasarne (u građanstvu), kakav je njihov odnos prema narodnim vlastima, da li pomažu za vreme odsustva, i inače, narodnim vlastima u sprovođenju mera naše Savezne vlade, kao i u sprovođenju politike naše Partije, da li aktivno učestvuju u političkom radu frontovskih organizacija, kakav je odnos vojničkog sastava po izlasku iz Armije, ili za vreme odsustva, prema merama koje preduzimaju narodni odbori, da li učestvuju u radu na organizovanju zadruga i kulturnih domova i, uopšte, da li učestvuju u radu na političkom i kulturnom podizanju sela itd.

Iz gornjeg našeg izlaganja vidi se da ne može biti govora o uspešnom političko-vaspitnom radu ako se svakodnevno u praksi ne proveravaju rezultati i pravilnost tog rada.

U tome se, takođe, sastoji jedna od slabosti našeg političko-vaspitnog rada u Armiji.

Kod nekih političkih radnika osnovnih partiskih organizacija, kao i organizacija SKOJ-a, ispoljila se tendencija odvajanja političkog rada od vojno-stručne obuke u trupi, kao i od vojno-stručne izgradnje štabova i komandnog kadra uopšte. Ovakve tendencije dovele su do niza slabosti skoro u svim jedinicama naše Armije. Prvo, — neki niži politički organi i osnovne partiske organizacije, kao i organizacije SKOJ-a, sasvim su kruto pokušavali da primenjuju sve predviđene forme političkog rada bez obzira da li se jedinica nalazi u kasarni ili na vežbi, na logorovanju ili na maršu i bez obzira da li se u jedinicama sprovodi jedan ili drugi razdeo vojne obuke itd. Drugo, — neki politički organi nisu dugo vreme znali naći svoje mesto u vojno-stručnoj obuci štabova (komandno-štabne vežbe, ratne igre itd.). Bilo je slučajeva da su neki politički organi pokušavali davati zadatke političkim radnicima na osnovu pretpostavki o moralno-političkom stanju u neprijateljskoj vojsci, kao i na osnovu pretpostavki o moralno-političkom stanju u svojim jedinicama (koje praktično ne učestvuju u vežbama) itd. Sasvim je razum-

ljivo da je takav rad nužno morao voditi u šablon i pokazati se direktno štetan za razvoj našeg političkog kadra. Politički organi i politički radnici nemaju drugog zadatka na štabnim vežbama osim sledećeg: da savladaju tehniku rada štabova i da politički mobilišu ljudstvo koje učestvuje na štabnim vežbama na tačnom i urednom izvršavanju postavljenih zadataka. Treće, — neki politički organi i osnovne partiske organizacije, kao i organizacije SKOJ-a, nisu politički rasmatrali svako važnije naređenje komande dotične jedinice (ili više komande), davali mu političko obrazloženje i preduzimali mere za političku mobilizaciju ljudstva u cilju izvršenja dotičnog naređenja. Navešćemo nekoliko primera. Vojno-stručna obuka u trupi mora se sprovoditi prema načelu: »Radi kao da si u ratu«. Prema tome, uslovi izvođenja obuke imaju se, što je moguće više, približiti ratnim prilikama. Moraju se kopati duboki rovovi; mora se vršiti redovno maskiranje; moraju se vršiti pokreti trupa i pri najgorim vremenskim uslovima itd. Prirodno da sve te mere stvaraju dosta težak i naporan život u Armiji (kako za vojnike tako i za podoficire i oficire). Mnogi vojnici ne shvataju potrebu takvog napornog rada. Zato je i potrebno da politički radnici stalno objašnjavaju svakom vojniku da samo takva obuka trupe može doneti pobedu našoj Armiji u eventualnom ratu koji bi bio nametnut našoj državi. Dalje, naše vojno rukovodstvo izdalo je stroge vojničke propise o čuvanju oružja i druge ratne spreme. Mnogi vojnici ne shvataju zašto su potrebni tako strogi propisi. Zato politički radnici treba svakodnevno da razjašnjavaju vojnicima značaj ispravnog i dobrog oružja po konačni ishod svake bitke, pa i rata u celini. Osim toga, politički radnici treba da razjašnjavaju vojnicima šta znači za našu državu i za Petogodišnji plan ako budemo morali, zbog nemarnog odnosa prema oružju, kupovati ili proizvoditi novo oružje, a ne razne mašine koje su potrebne radi izvršenja Petogodišnjeg plana, industrijalizacije i elektrifikacije naše zemlje. Samo tim putem, otklanjajući gornje slabosti, politički organi i partiska organizacija, kao i organizacija SKOJ-a,

moгу postati čvrsti oslonac vojne komande u sprovođenju svih vojnih mera radi daljne izgradnje naše narodne armije. U tome se, takođe, sastoji jedna od slabosti našeg političko-vaspitnog rada u Armiji.

*

Mnoge od gornjih slabosti posledica su mladosti naše Armije, a mnoge su posledica slabog rada, kao i pogrešaka u radu, nekih političkih organa i partiskih organizacija, kao i organizacija SKOJ-a. Sasvim je razumljivo da ove poslednje slabosti nužno moraju biti odstranjene u toku ove godine. To će biti, nema sumnje, nov snažan korak u daljoj izgradnji naše narodne armije. To očekuju od nas naša Partija i drug Tito.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika« br. 1/1948)

OTMAR KREAČIĆ

NARODNA ODBRANA GARANTUJE NEZAVISNOST ZEMLJE I MIRNU IZGRADNJU SOCIJALIZMA

U referatu generalnog sekretara druga Tita data je ocjena o Jugoslovenskoj narodnoj armiji i konstatovana činjenica da je naše državno rukovodstvo u poslijeratnom periodu poklanjalo nužnu i neophodnu pažnju, ulažući znatna materijalna sredstva u jačanje odbranbenih snaga zemlje. To je, naravno, bio i stav našeg partiskog rukovodstva i Saveza komunista.

Drug Tito, ocjenjujući te napore kaže: »Naše poslijeratno iskustvo pokazalo je da je politika jačanja naše narodne odbrane bila pravilna i da je imala veliki značaj za očuvanje naše nezavisnosti i za međunarodnu afirmaciju nove Jugoslavije«.

Povezujući upravo tu misao sa onim dijelom Nacrta programa u kome se govori o Jugoslovenskoj narodnoj armiji kao snazi mira i čuvara socijalističke izgradnje, i u kojem se kaže: »Savremeni međunarodni odnosi, za koje su karakteristične oštre suprotnosti i tendencije da se oružanim putem rešavaju sporovi, neminovno ukazuju na potrebu da oružane snage budu jake i da ceo narod bude u mogućnosti da u svakom trenutku nepokolebljivo čuva granice naše socijalističke zemlje«, želio bih se ukratko osvrnuti upravo na to pitanje koje je od životnog interesa

za budućnost naše socijalističke zajednice i koje tako duboko prodire u sve pore našega života.

Savremenu međunarodnu situaciju karakteriše postojanje jednog cijelog niza neriješenih pitanja od kojih zavisi očuvanje mira u svijetu. Činjenica da je današnji svijet podijeljen, htjeli mi to ili ne, veoma mnogo otežava da se priđe konstruktivnijem i efikasnijem rješavanju krupnih međunarodnih problema od kojih zavisi, dobrim dijelom, mir. Dosadašnji naponi za rješavanje problema razoružanja nisu donijeli rezultate s kojima bi čovječanstvo moglo biti zadovoljno. Nažalost, uporedo sa pregovorima za razoružanje ulažu se ogromna materijalna sredstva i naponi da se epohalna otkrića nauke primijene za pronalaznje i proizvodnju sve modernijih ratnih sredstava. Trka u naoružanju se nastavlja i pretstavlja veoma veliku opasnost za očuvanje mira. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da je u poslijeratnom periodu bilo pokušaja da se neriješeni međunarodni problemi rješavaju upotrebom oružja i sile.

Sve to zahtijeva od nas da realno ocjenjujemo međunarodnu situaciju i dalje tendencije u međunarodnim odnosima. Iako se dosljedno borimo i zalažemo za očuvanje mira i za pobjedu principa ravnopravnosti i miroljubive aktivne koegzistencije, iako vjerujemo da će prevladati zdrav razum kod odgovornih ljudi u svijetu, ne smijemo ni jednog trenutka propustiti da i ubuduće radimo na jačanju naše odbranbene moći, da organizovano pripremamo narod i naše oružane snage radi odbrane naše nacionalne nezavisnosti i mirne izgradnje socijalizma u našoj zemlji.

Eventualni budući rat, protiv koga se moramo svom energijom boriti, ako bi do njega došlo, imao bi katastrofalne posljedice za čovječanstvo; on bi i za napadnutoga i za napadača imao neuporedivo teže posljedice i u ljudskim žrtvama i u strahovitim razaranjima nego što je imao Drugi svjetski rat. Primjena nuklearnog naoružanja, raznih dirigovanih i balističkih projektila, masovna upotreba moderne ratne tehnike i angažovanje cjelokupnog stanovništva zemalja koje bi u budućem ratu učestvovala — to bi bile karakteristike eventualnog novog svjetskog

rata od kojeg bi čovječanstvo imalo strahovito teške posljedice. Pa ipak, mada je čovječanstvo duboko zainteresovano da se mir sačuva, mada je svjetsko javno mnjenje protiv rata i mada se napredne snage u svim zemljama bore za očuvanje mira — ne može se sa apsolutnom sigurnošću isključiti mogućnost novog ratnog sukoba.

S tim u vezi, nameće se pitanje pripreme jedne zemlje za takav rat, a posebno pitanje svrsishodnosti priprema malih zemalja za odbranu od eventualnog agresora koji raspolaže modernim ratnim naoružanjem i opremom. U nekim zemljama mogu se čuti mišljenja da su male zemlje potpuno nemoćne, da su njihove pripreme za odbranu iluzorne i suvišne, jer da se neće moći suprotstaviti nadmoćnijem neprijatelju. Takva gledanja očigledno vode ka kapitulaciji pred agresorom. Ona objektivno pogoduju snagama koje misle da je rat najefikasnije sredstvo za rješavanje neriješenih pitanja ili pitanja za koja te snage misle da su neriješena.

Prirodno je da mi sasvim drugačije gledamo. Mi smatramo da će u uslovima eventualnog budućeg rata, u kojem bi bilo upotrebjeno i nuklearno naoružanje, presudnu ulogu opet imati čovjek — narod i njegovo monolitno jedinstvo. Bez obzira na savremenu tehniku i najmodernije naoružanje, agresor neće moći da uništi narod koji se odlučno i organizovano bori za svoju nezavisnost i slobodu. Nikada agresor neće raspolagati tolikim sredstvima i tolikim oružanim snagama da bi mogao onemogućiti efikasnu borbu naroda za njegovu slobodu. Sjetimo se samo našeg Narodnooslobodilačkog rata. U toku četvorogodišnje borbe naš je narod sa svojom oslobodilačkom vojskom i partizanskim odredima prikivao na tlu Jugoslavije prosječno svake godine preko 30 fašističkih i kvislinških divizija, ne računajući tu samostalne brigade i pukove kao i druge jedinice čiji bi broj ljudstva odgovarao broju daljih 25 divizija. Teško je naći primjer tako nepovoljnog odnosa snaga kakav je postojao u mnogim situacijama u toku prošlog rata na štetu jedinica Narodnooslobodilačke vojske. Pa ipak, zahvaljujući moralno-političkom jedinstvu u našim brigadama i divizijama, visokoj političkoj

svijesti i borbenom moralu boraca i starješina, kao i odlučnosti i jedinstvu naroda, naše jedinice su uspijevale da slome sve napade i obruče okupatorskih i agresorskih snaga i da još snažnije nastave borbu za oslobođenje svoje domovine.

Za efikasnu i uspješnu odbranu zemlje nesumnjivo da je bitan uslov postojanje snažne oružane sile, ali presudna je riješenost naroda da brani svoju slobodu i nezavisnost, blagovremene i organizovane pripreme naroda i armije da vode borbu u svim pa i najtežim uslovima, dok snaga i naoružanje agresora može tu borbu da čini manje ili više teškom i složenom, ali ne i da je onemogućí. Zbog toga stalno jačanje naše narodne odbrane ima veliki značaj za očuvanje mira na našim granicama, za nesmetan i miran razvitak socijalizma u našoj zemlji. Svako zapostavljanje jačanja naše odbranbene moći nesumnjivo bismo platili teškom i neizrecivom cijenom.

Zato moramo i dalje ulagati ogromne napore da se obezbijede neophodna sredstva za narodnu odbranu. To, nesumnjivo, opterećuje našu privredu. Međutim, u toku posljednjih sedam godina materijalni izdaci za narodnu odbranu znatno su smanjeni i oni su sukcesivno značili sve manji i manji teret koji je zemlja morala podnositi u opštim naporima izgradnje. Tako dok je 1952 godine budžet planiran za narodnu odbranu iznosio 22,82% od ukupnog nacionalnog dohotka, on se iz godine u godinu smanjivao, da bi ove, 1958, pao na 9,59% od ukupnog nacionalnog dohotka.

Međutim, postoje, mimo naše volje, ako želimo da sačuvamo slobodu i nezavisnost, objektivni uzroci koji sprečavaju da u tome idemo dalje onoliko koliko bismo željeli, a da se ozbiljno ne okrnji interes narodne odbrane i zemlje. Ovo tim prije ako se ima u vidu sve brži napredak i usavršavanje savremenog naoružanja i ratne tehnike koji, razumije se, svaka armija, pa i naša, mora da slijedi prema svojim mogućnostima.

U daljoj politici jačanja odbranbene moći zemlje treba da polazimo sa jasnim shvatanjem da je to zadatak ne samo oružanih snaga, već i svih organa narodne vlasti,

svih političkih i društvenih organizacija i svih građana naše zemlje.

I kao što je jedinstvo pogleda na sva bitna i suštinska pitanja socijalizma neophodan uslov za jedinstvo akcije svih komunista, tako je i po ovom pitanju jedinstveno gledanje svih komunista preduslov za neprekidnu i stalnu akciju na jačanju naše narodne odbrane. U Naertu programa kaže se: »Žrtve i obaveze za narodnu odbranu povećavaju velike napore koji se ulažu u socijalističku izgradnju, ali radni ljudi naše zemlje treba svesno da ih podnose uvereni da samo organizacijom svenarodnog otpora mogu uspešno odbraniti svoju slobodu i nezavisnost«.

Nesumnjivo da su napori radnih ljudi naše zemlje u jačanju odbranbenih snaga zemlje veliki i da znače odricanje i žrtve, ali je isto tako potrebno istaći i biti toga svesjan da su one neophodna nužnost i imperativ nametnut našim ljudima objektivnim uzrocima koji ne zavise od naše volje ili svijesnog htijenja ako hoćemo, i ukoliko želimo da sačuvamo slobodu i nezavisnost domovine i nesmetan razvitak socijalizma u njoj. A to je upravo ono čega se radni ljudi Jugoslavije i Savez komunista, kao organizovana politička i rukovodeća snaga izgradnje socijalizma, nikad nisu htjeli odreći, pa ni onda kada su bili u težim situacijama.

(Govor na VII kongresu SKJ)

VUKAŠIN MIČUNOVIĆ

NASTANAK I RAZVOJ POLITIČKIH FUNKCIJA U JUGOSLOVENSKOJ ARMIJI

Komunistička partija Jugoslavije je za sve vrijeme Narodnooslobodilačkog rata vodila računa ne samo o organizacionom nego i o političkom razvijanju oružanih snaga stvorenih u borbi za narodno oslobođenje. Ona ih je tako organizovala, da je njihov lični sastav bio stalno vaspitavan u duhu slobode i nezavisnosti naroda Jugoslavije, u duhu izgradnje novog, socijalističkog uređenja.

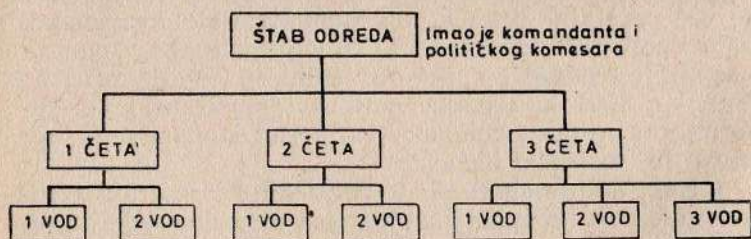
Istorijat nastanka naših oružanih snaga i rukovodećih organa vojnih jedinica Narodne revolucije pokazuje da su se već prvobitne njihove komande sastojale od komandanta i političkih komesara. Institucija političkog komesara nastala je zajedno sa prvom jedinicom našeg oružanog ustanka. Kad su organizovani prvi partizanski odredi i formirana njihova rukovodstva, pored komandanta određivan je i politički komesar.

Kako su nastale funkcije političkih komesara i političke funkcije u komandama jedinica Jugoslovenske armije i šta ih je uslovalo — to su pitanja čiji se odgovor može naći u istoriji nastanka i razvoja naše revolucionarne vojske. Organizacioni razvoj i sadržaj rada političkih komesara i ostalih političkih radnika u Oslobođilačkom ratu osvjetljavaju onu nit Narodne revolucije istkanu kroz ponekad nečujnu, skromnu i nenametljivu — ali upornu, tešku, revolucionarnu borbu plejade partiskih rad-

nika u vojsci koji su dali sve od sebe da sprovedu liniju KP Jugoslavije. Obrađivati to poglavlje istorije naše Armije u cjelini ili u pojedinim njegovim dijelovima jeste i ostaje naša obaveza pred onim što su ti sinovi Partije dali opštoj stvari naših naroda. Mi smo dužni da to činimo i radi toga što će današnji komesarski kadar — naročito mlađi partiski radnici — moći da se uči na tim iskustvima. Svrha ovoga članka jeste da obradi nekoliko elemenata te zanimljive teme. Naravno, to iziskuje opširniji rad i potpuniju studiju svega onoga što je bilo uslov da naš politički komesar i ostale političke funkcije nastanu i da se njihov rad razvije u funkciju čije će postojanje biti od ogromnog značaja za razvoj naših oružanih snaga. Izlaganje o tome predmetu u ovome članku ići će u dva glavna pravca: da se ukaže na uzrok, način nastanka i organizacioni razvoj tih funkcija i da se pokuša dati presjek sadržaja njihovog rada.

I

Na osnovu izvještaja komandira Posavskog narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda od 14 VIII 1941 godine¹⁾ sastavili smo šemu Posavskog partizanskog odreda,

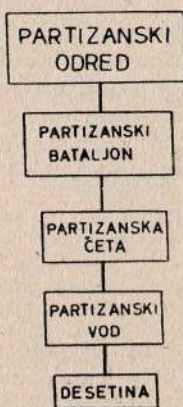

Šema 1

NAPOMENA: čete su imale komandira i političkog komesara

¹⁾ »Dokumenti i podaci o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«, tom I, Vojno-istorijski institut Jugoslovenske armije, 1949 godine, dokumenat broj 6, strana 51

obrazovanog 31 VII 1941 godine (vidi šemu 1). Šema prikazuje strukturu Odreda, koji se sastojao iz tri čete, od kojih su prve dvije imale po dva, a treća tri voda. Odredom je rukovodio komandir zajedno sa političkim komesarom. Iz izvještaja se vidi da su i čete imale političkog komesara. Dakle, praksa stvaranja prvih partizanskih jedinica išla je za tim da se u svakom odredu i četi određuje, pored komandira, i politički komesar. Isto tako, politički radnici određivani su i u vodovima. To se vidi i iz pisma upućenog PK KPJ za Makedoniju u kome drug Tito daje direktivu o stvaranju partizanskih odreda u Makedoniji. U tom pismu stoji i ovo:

Štab je imao komandira i komesara

NAPOMENA: U bataljonu je bilo obično tri čete, a u četi, obično, tri voda

Šema 2

»Odredi se stvaraju ovako: desetina — vod — četa — bataljon — odred — grupa odreda... U svakoj četi mora biti politkomesar, a u vodu delegat politkomesara.«²⁾

Znači, političke funkcije počinjale su sa vodom.

Organizaciona struktura prikazana na šemi 2 može se uzeti kao tipična za oružane jedinice stvarane u početnom periodu ustanka, kada smo imali samo partizanske odrede vezane za određenu teritoriju. Prema šemi, partizanski

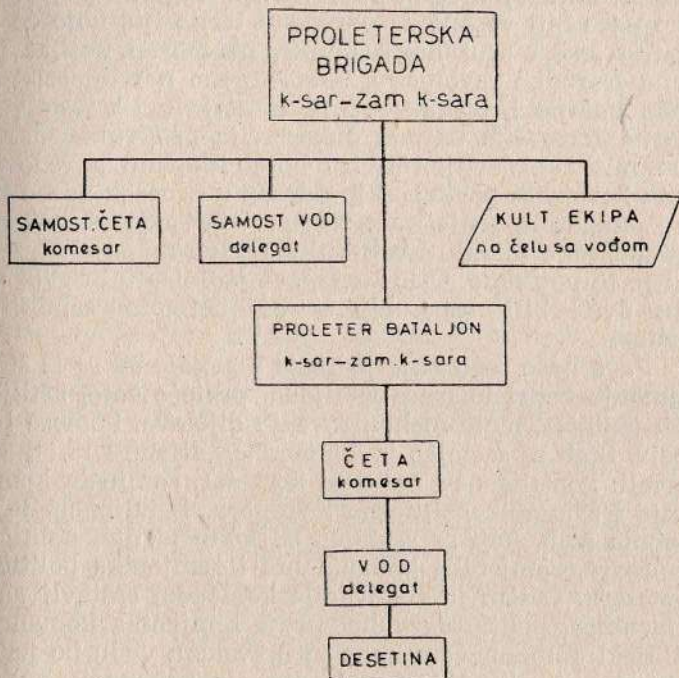
²⁾ Tito, »Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije«, izdanje Glavne političke uprave JA, 1949 godine, str. 77

odred se sastojao od bataljona, četa, vodova i desetina. U odredu je bilo više bataljona, najčešće tri do pet. Svaki bataljon je imao najmanje tri čete, koje su se dijelile na vodove (obično po tri u četi), a oni na desetine. To je bio, najčešće, organizacioni izgled odreda, pa se može uzeti i kao najtipičniji. Bilo je odreda koji u svom sastavu i nisu imali bataljone, nego samo čete. (Takvi odredi su karakterističniji za prve dane otpora i početne akcije protiv okupatora i njegovih slugu). Na organizacionu strukturu odreda uticalo je brojno stanje, teritorija na kojoj je djelovao, perspektiva mobilizacije ljudstva za njega itd. Sve partizanske jedinice — počev od odreda pa do voda, kao što je već i iznijeto — imale su političkog komesara, odnosno delegata političkog komesara u vodu. U prvo vrijeme, funkcija političkog komesara bila je jedina formacijska politička dužnost u komandi, ali je već prvih dana oružanih borbi praksa pokazala da tu funkciju treba ojačati. Evo šta se kaže u jednom izvještaju štaba Posavskog partizanskog odreda pisanom u avgustu 1941 godine:

»Politički rad u četama još uvek je nedovoljan, u 1 četi gotovo ne postoji. Tek sada se krenulo sa mrtve tačke. U tom pravcu se mora utoliko više raditi što su uslovi za politički rad u četi i van nje među seljaštvom veoma povoljni. Očevidno da je ovaj nedostatak u prvom redu posledica dosadašnje nedovoljne aktivnosti partiske organizacije u četama. Da bi se to popravilo, smatramo kao nužno da se pri Štabu Odreda odredi jedan specijalni partiski funkcioner, koji bi primio na sebe organizaciju i kontrolu partiskog rada u celom Odredu, obilazio bi čete, prorađivao part. materijal sa jedinicama i bio Partiji odgovoran po toj liniji i samo po njoj, a pomagao samom Štabu i komandama četa. Mišljenja smo da ovo treba što pre učiniti; ovu je dužnost do sada obavljao politički komesar, koji je opterećen mnogim drugim poslovima i ne može da stigne da se u potrebnoj meri bavi i ovim toliko važnim poslom. Potsećamo drugove da je slična podela posla bila uvedena i u Španskoj republikanskoj vojsci i da je tamo dala odlične rezultate. To ne znači da se polkom neće interesovati za part. pitanja, niti da se odgovorni sekretar neće interesovati ostalim pitanjima u odredu — ali je neophodno potrebna podela posla i odgovornosti. Ovo predlažemo naročito zato da bismo podigli partisku organizaciju na onaj nivo koji će joj omogućiti da izvrši svoje zadatke od izvanredne važnosti za dalje napredovanje i razvijanje četa.«³⁾

³⁾ »Zbornik«, I tom str. 99

Iz ovoga se vidi da sam komesar nije mogao sa potpunim uspjehom da obavlja sve poslove u komandi i u odredu. On je bio toliko zauzet opštom problematikom odreda i operativnim zadacima, da nije mogao stići da uradi sa partiskom organizacijom u jedinicama sve ono što je

Šema 3

bilo potrebno. Praksa je gonila na popunjavanje štaba i takvo jačanje komande, da može obuhvatiti svu partisku i političku problematiku kojom se odred bavio. I, zbilja, struktura komandi oružanih jedinica uskoro se izmijenila i njihovi štabovi bili su popunjeni.

Na šemi 3 prikazana je struktura jedinica u tom periodu. To je šema organizacione strukture 1 proleterске narodnooslobodilačke udarne brigade, sastavljena na osno-

vu Statuta proleterskih narodnooslobodilačkih udarnih brigada, koji je, zapravo, statut naših prvih regularnih jedinica.

Razvoj oružanog ustanka i rezultati Narodnooslobodilačke borbe zahtijevali su da se, pored postojećih partizanskih odreda, stvore pokretljivije regularne jedinice, koje neće biti vezane za određenu teritoriju, koje će biti udarna snaga oružanog ustanka, neumoran nosilac plamena Narodne revolucije. »Proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade — stoji u Statutu — jesu vojne udarne formacije naroda Jugoslavije pod rukovodstvom Komunističke partije, čiji su borci iskovani u redovima naših herojskih partizanskih odreda u procesu borbe protivu okupatora i njegovih slugu... Brigade su pokretne jedinice koje moraju uvek biti spremne da djeluju gde god je to potrebno. Osim toga, sve jedinice u brigadi moraju uvek biti osposobljene za potpuno samostalne akcije«.

Prve naše regularne jedinice sastojale su se iz štaba, najmanje četiri udarna bataljona, prateće čete, artiljerijskih jedinica, moto-mehanizovanih dijelova, komore i saniteta. Štab se sastojao iz komandnog dijela, koji su činili: komandant i politički komesar, zamjenik komandanta i zamjenik političkog komesara. Bataljonom je rukovodio štab, koji se sastojao od komandanta, političkog komesara, zamjenika komandanta i zamjenika političkog komesara. Četom je rukovodila komanda, sastavljena od komandira, političkog komesara i zamjenika komandira, Politički komesar čete imao je u svakom vodu po jednog delegata za politički rad. Vodom je rukovodio vodnik.

Formacija 1 proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade može se uzeti kao tipična za sve naše jedinice. U samom Statutu stoji ova napomena: »Po ugledu na ovaj Statut treba formirati i organizovati i narodnooslobodilačke partizanske odrede Jugoslavije«.

Dalji razvoj Narodne revolucije uslovio je stvaranje novih oružanih formacija, tako da su postojeće partizanske jedinice bile reorganizovane na osnovu Statuta. Uskoro poslije stvaranja 1 proleterske brigade formirane su i druge proleterske i udarne narodnooslobodilačke brigade

(2 proleTERSka, 3 sandžačka, 4 i 5 crnogorska — sve u prvoj polovini 1942 godine). U tim jedinicama moglo je i biti razlike u naoružanju, broju jedinica i ljudstva, ali organizaciona struktura njihova, naročito komandi, bila je ista i uvijek stvarana po ugledu na Statut. Znači, kao tipično za taj period može se uzeti da su svi štabovi imali političkog komesara i zamjenika političkog komesara — tako je bilo u štabu brigade i bataljona, tako u štabu partizanskog odreda i partizanskog bataljona. Komande četa — kako one u proleTERSkim, regularnim jedinicama tako i one u partizanskim — imale su političkog komesara, a u vodovima delegate političkog komesara. Za ovaj period, za razliku od onog u prvim danima ustanka, imamo zamjenika političkog komesara u brigadi i bataljonu.

Kao što se na osnovu izloženog vidi, u štabovima ne samo prvih partizanskih odreda nego i prvih regularnih jedinica, dakle u komandama prvih oružanih formacija ustanka, nalaze se i politički radnici — politički komesar i zamjenik političkog komesara.

Karakter i sadržaj rada političkih radnika u tom periodu najbolje se vide iz pisma druga Tita upućenog drugovima u Makedoniji:

»Politički komesar je delegat Partije u vojsci. Njegova dužnost je opšta politička propagandna djelatnost među svim partizanima u jedinici (tu spada kako politički tako i kulturno-prosvjetni i vaspitni rad), briga o ljudstvu u vojsci (zdravstvena, prehranbena, preko sanitetskog i intendantskog aparata), opšta kontrola rada štaba u ispunjavanju zadataka i dužnosti i, najzad odgovoran je za borbenu sposobnost i moralno-politički nivo i jedinstvo svoje jedinice. Svoj rad u masi sprovodi, pomognut od partijske organizacije, preko konferencija (četne, bataljonske), predavanja, referata, kružoka (teoretski i za opšte obrazovanje), analfabetskih tečajeva, horova, diletantskih grupa itd. On ima svoje političke delegate po vodovima (partijci) i dužan je da svoju agitaciono-propagandnu djelatnost, uz pomoć partijske organizacije i svih partizana, razvija i u narodu na terenu na kome se odred kreće.

Zamjenik politkomesara je rukovodilac partijske organizacije. Kao članovi štaba, i politkomesar i zamjenik moraju pokazivati razumjevanje i interesovanje za vojna pitanja i u tom smislu pomagati štab.

Vodite računa da se partijska organizacija u odredu, a i partijski forumi na terenu ne pretvore u tutore štabova. Odnos

mora biti postavljen tako, da Partija stvarno bude rukovodilac, ali da to ne koči samostalnost i inicijativu vojne komande i da bude obezbijedeno sprovođenje partijskih direktiva, a s druge strane, da vojna komanda po svim pitanjima ima siguran oslon i pomoć od partijske organizacije kao rukovodećeg faktora Narodnooslobodilačke borbe.⁴⁾

Iz ovoga se vidi kakve su sve dužnosti bile pred političkim komesarom i zamjenikom političkog komesara i kakvi su, prema tome, bili njihov zadatak i uloga u jedinicama. Odmah pada u oči da se funkcija komesara nije usko svodila na političko-propagandnu problematiku; ona je obuhvatala sve ono što zahtijeva briga za čovjeka, briga za njegovo političko i idejno vaspitavanje, za njegovo kulturno uzdizanje, za materijalne i sanitetske potrebe njegove itd. Takođe, treba reći da je politički komesar ravnopravan sa komandantom, njemu je regulisano mjesto u komandi, određen njegov način djelovanja i propisana su mu prava. Njegov položaj bio je regulisan i Statutom proleterskih brigada, u kome se na jednom mjestu kaže: »Komandni deo donosi zajednički sve odluke. (Komandni dio sačinjavaju komandant i politički komesar, zamjenik komandanta i zamjenik političkog komesara — V. M.). U toku borbe, komandant i politički komesar moraju biti zajedno. Komandanti i komandiri su glava jedinica. U zajednici s političkim komesarima, oni izrađuju operativne planove i staraju se o podizanju vojničkog nivoa u jedinicama... Politički komesari su duša jedinica. Oni su pretstavnici naroda i čuvari narodnih interesa u jedinicama. Oni su inicijatori i rukovodioci podizanja političkog, vojničkog i ideološkog nivoa u jedinicama«. Komandant i politički komesar su, dakle, ravnopravni članovi komande, koji donose jedinstvene odluke i zajednički rješavaju o svim bitnijim zadacima, kao što su: upotreba jedinica, njihovo razvijanje u vojničkom i političkom smislu, sudjelovanje u operaciji itd. itd. Na taj način potpuno je obezbijedeno kolektivno rukovođenje jedinicom, koje je, baš zbog toga što je kolektivno, omogućavalo da se pri donošenju svake odluke uzmu u obzir ne samo operativni i vojno-stručni nego i politički momenti.

⁴⁾ Tito, »Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije«, str. 209.

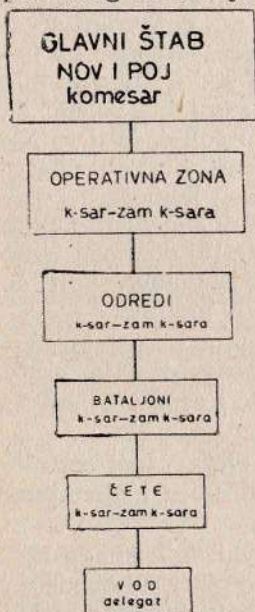
Karakter i uloga političkog komesara i ostalih političkih radnika postaju još određeniji kada se ima u vidu činjenica da smo u jedinicama imali organizaciju Komunističke partije Jugoslavije i Saveza komunističke omladine Jugoslavije. Naša Partija ušla je u oružani ustanak sa blizu 45.000 svojih članova, kandidata i članova SKOJ-a. Organizovani komunisti su bili jezgro prvih oružanih jedinica. S obzirom na to da su u njima živjeli pod posebnim uslovima, bavili se posebnom problematikom i radili na rješavanju posebnih zadataka, oni su bili i organizovani tamo gdje su živjeli i radili. Partiske organizacije, dakle, bile su formirane u svim vojnim jedinicama, kako u partizanskim tako i u regularnim. Čelije (osnovne partiske organizacije) stvarane su po principu: jedna četa — jedna čelija. Čelijom je rukovodio sekretar, a ta je funkcija bila izborna. On je biran na sastanku čelije punopravnim učestvom svih članova Partije, a izbor je najčešće padao na nekog od delegata političkog komesara u vodu. Tako je bilo u periodu kada u četama nije postojao zamjenik političkog komesara. U bataljonu je postojao biro čelije, koji je rukovodio partiskim poslovima u bataljonu. Sekretar bataljonskog biroa bio je zamjenik političkog komesara bataljona. Zato se, pri određivanju kadra za dužnost zamjenika političkog komesara, vodilo računa da na toj dužnosti bude komunist takvih partiskih kvaliteta i iskustava koji će stvarno moći biti partiski rukovodilac u jedinici.

Paralelno sa partiskim organizacijama postojale su i organizacije SKOJ-a, čija je osnovna organizacija, aktiv SKOJ-a, stvarana tamo gdje je postojala i osnovna organizacija Partije.

Rukovodstvo KPJ je, od početka, rješavajući organizaciono pitanje oružanih formacija, odredilo i strukturu organizacije Partije i SKOJ-a u njima.

Način nastanka i istorijat razvoja oružanih snaga Narodne revolucije govore o tome da su se prva rukovodstva kako partizanskih odreda tako i regularnih jedinica sastojala i od političkih komesara. Funkcije političkog komesara i ostalih političkih radnika u našim jedinicama nastale su kao rezultat shvatanja da se, radi uspješnog razvitka oru-

žane borbe i stvaranja novog društvenog uređenja, mora obezbijediti vaspitanje pripadnika oružanih snaga u duhu čuvanja interesa radnih masa Jugoslavije, kao rezultat spoznaje da baš od toga da li će i koliko naša Partija uspjeti u tom vaspitavanju zavisi koliko će Armija biti spremna da se bori za stvar svih naroda Jugoslavije. Eto, toga je bilo svijesno rukovodstvo naše Partije i zato je od prvoga dana, rješavajući organizacioni dio pitanja stvaranja oružanih snaga, postavilo njihove štabove tako, da mogu uspješno izvršiti zadatke pravilnog političkog vaspitavanja ljudstva jedinica. Zato na uvođenje funkcije političkih komesara i političkih funkcija u naše komande i ustanove treba gledati kao na način, na organizacioni oblik kojim se rješavalo pitanje opštepolutičkog, vaspitnog i organizacionog partiskog rada u jedinicama.

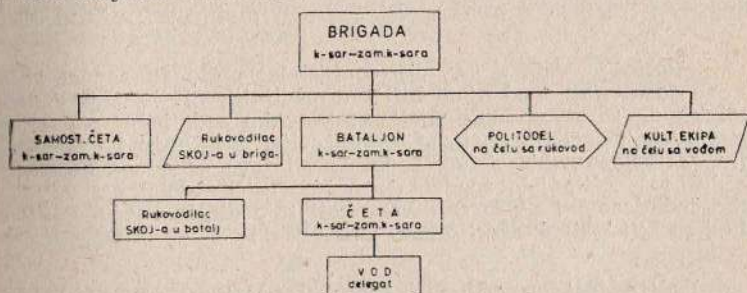
Šema 4

Ono što je dosad rečeno o organizacionoj strukturi vojnih formacija i njihovih političkih organa može se uzeti kao karakteristično za period naše oružane borbe sve do sredine 1942 godine. Samo da bi se u cjelini sagledala ta struktura, ovdje treba dodati jednu dopunu. Naime, na poznatom savjetovanju u Stolicama, 1941 godine, odlučeno je da se dotadašnji Glavni štab narodnooslobodilačkih odreda Jugoslavije, koji je rukovodio oružanom borbom i oružanim formacijama, nazove Vrhovni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije. Štabovi Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore itd. dobili su nazive Glavni štab (tih pokrajina), što se održalo sve do konačnog oslobođenja i stvaranja regularne armije. Organizaciona struktura koja bi se mogla uzeti kao karakteristična

prikazana je na šemi 4. Na njoj se vidi da su glavni štabovi rukovodili preko operativnih zona, koje su kasnije

mahom prerastale u divizije. Štabovi zona su rukovodili preko partizanskih odreda, čiju smo strukturu ranije analizirali. Glavni štabovi čije je operativno područje bilo malo (Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda za Crnu Goru) nisu imali štabova operativnih zona, nego su rukovodili neposredno preko štabova odreda. Svi ti štabovi imali su, kao što je i na šemi prikazano, i političke funkcije.

U tom periodu (sredina 1942 godine), oružana borba zahvatila je, sa više ili manje snage, sve krajeve Jugoslavije. Broj ljudi raspoloženi za borbu i za stupanje u partizanske odrede bivao je sve veći i rastao je sa narastanjem oružanog ustanka. To je uslovalo narastanje i formiranje novih kako partizanskih tako i regularnih jedinica. Širi razmah oružane borbe doveo je u vojne jedinice novo ljudstvo. Hiljade novih boraca koji su prilazili našim jedinicama trebalo je prihvatiti, vojnički obučiti i razjasniti im za šta se bore, otvarajući im perspektivu borbe i pobjede, trebalo ih je vojnički i politički vaspitavati i razvijati. Među novim borcima bilo je najviše omladine, koja je u vojsci imala svoju organizaciju — Savez komunističke omladine Jugoslavije, čija se osnovna organizacija, aktiv, stvarala u četi baš zato što je tamo i bilo najviše omladine.

Šema 5

Organizaciona struktura političkih organa koja se može uzeti kao karakteristična za taj period data je na šemi 5 i prikazuje strukturu političkih organa brigade od polo-

vine 1942 godine. Za taj period karakteristično je da je komesar dobio zamjenika i u četi. U brigadi i bataljonu određen je partiski radnik koji se bavio organizacijom SKOJ-a i preko koga se ostvarivalo partisko rukovođenje njime. Brigada je dobila politodjel, koji se sastojao od rukovodioca i dva člana. Politodjeli su bili partisko-instruktorska tijela imenovana od Centralnog komiteta KPJ, kome su bili odgovorni za svoj rad. (U brigadama kojima je preko glavnih štabova rukovodio Vrhovni štab NOV i POJ, politodjeli su za svoj rad odgovarali i odgovarajućem centralnom komitetu). Politodjeli su se stvarali samo u brigadama, a bavili su se organizaciono-partiskim i političko-prosvjetnim radom i, u tom smislu, kao instruktorska partiska tijela, pomagali su komesaru i zamjeniku komesara brigade. U politodjelima se rad dijelio tako što se jedan član više bavio političko-prosvjetnim radom (to je, obično, bio drugi član politodjela), a jedan omladinskim (treći član). Odnos između politodjela i štabova bio je regulisan na taj način što se politodjeli nisu miješali u poslove komande, već su joj partisko-političkim radom pomagali u izgrađivanju jedinica, u njihovom osposobljavanju za izvršavanje zadataka. Rukovodilac politodjela mogao je prisustvovati sastancima komande, što je u praksi, obično, i bilo. U izvještaju na V kongresu KPJ, drug A. Ranković ovako objašnjava nastanak politodjela:

»Pošto je vojska sve više narastala, pošto su zadaci koji su se postavljali pred njom bili sve ozbiljniji, CK KPJ je doneo odluku da se stvore politodjeli, s osnovnim zadatkom: pomoć u razvijanju i jačanju partiske organizacije, u jačanju i poboljšanju partisko-organizacionog rada. Pored toga osnovnog zadatka, u dužnost politodjela spadala je opštepolutička delatnost u vojnim jedinicama i na terenu kroz koji se jedinice kreću. Politodjeli su bili instruktorski organi CK KPJ.«⁵⁾

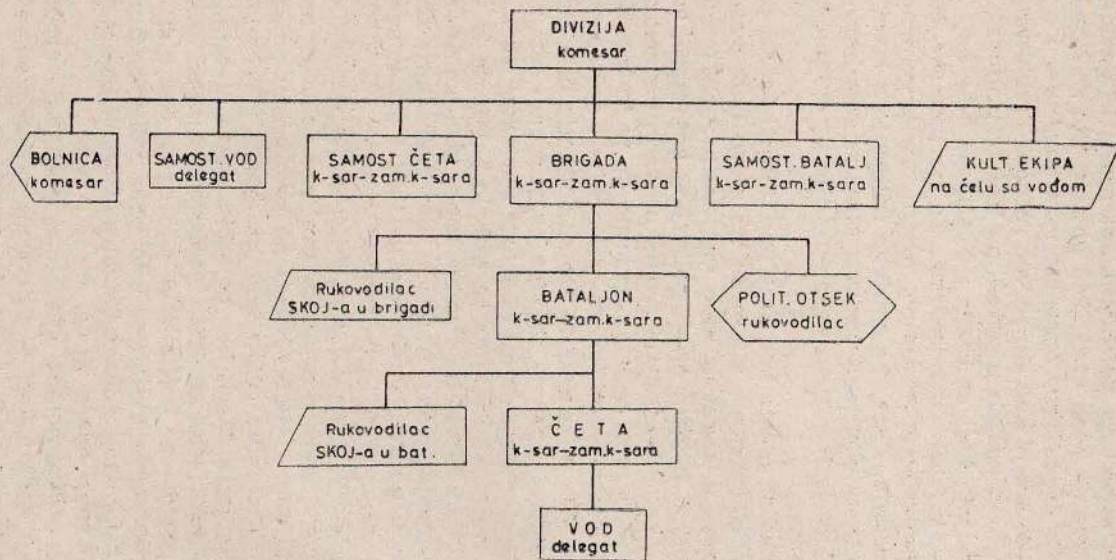
Politodjeli su odigrali krupnu ulogu u izgrađivanju naše Armije uopšte i posebno jedinica u kojima su postojali.

⁵⁾ A. Ranković, »V kongres KPJ«, stenografske beleške, str. 151, izdanje »Kulture«, 1949 godine

Ovakva struktura političkih aparata u brigadama zadržala se sve do pred kraj 1943 godine. Što se tiče partizanskih odreda, njihova organizaciona struktura i u ovom razdoblju ostala je kao što je već rečeno. Treba samo dodati da je bataljonima u odredima takođe pridodat jedan partiski radnik, koji se bavio i pitanjima SKOJ-a. Politodjeli nisu stvarani u odredima. Za partizanske odrede, takva organizaciona struktura ostaje cijelo vrijeme njihova postojanja, i zato će se dalje izlaganje o strukturi i razvoju političkih organa vezivati samo za regularne jedinice, sa čijim je razvojem paralelno išlo i razvijanje političkih organa.

Ponekad se uzima kao da su politodjeli začeci današnjih političkih organa, ali se to ne može tako postaviti. Ako uzmemo u obzir da smo već dosta rano (sredinom 1942 godine) u brigadi imali političkog komesara, zamjenika političkog komesara i partiskog radnika zaduženog za rad sa SKOJ-em, onda je izvjesno da je to bio dio komande koji se bavio partiskim, političkim i opšteprosvjetnim radom. Bez obzira na to što su funkcije bile prilično jasno podijeljene, ipak je njihova podjela rada išla za tim da obuhvati te najosnovnije sektore partiskog rada, koje je trebalo rješavati i kojima se trebalo baviti da bi se jedinica pravilno razvijala. Prema tome, korijen današnjih političkih organa treba tražiti u tim političkim funkcijama, a ne u politodjelima, koji su bili i ostali sve vrijeme svog postojanja instruktorski organi CK KPJ, čiji je osnovni zadatak bio da pomažu jačanje partiske organizacije. Ovu tvrdnju još jasnije možemo dokazati na primjeru bataljona. U štabu bataljona smo imali: političkog komesara, zamjenika političkog komesara i rukovodioca SKOJ-a. To je, ustvari, bio politički organ u bataljonu. Analogno tome treba gledati i na politički organ brigada, u kojima postojanje politodjela nije ni za trenutak oduzimalo nadležnost i aktivnost bilo koje političke funkcije u brigadi, iz prostog razloga što su politodjeli bili instruktivna, a ne rukovodeća tijela.

Ovakva organizaciona struktura političkih organa u brigadama i jedinicama u njihovom sastavu održala se dosta dugo. Ona je ostala najduži period vremena nepro-

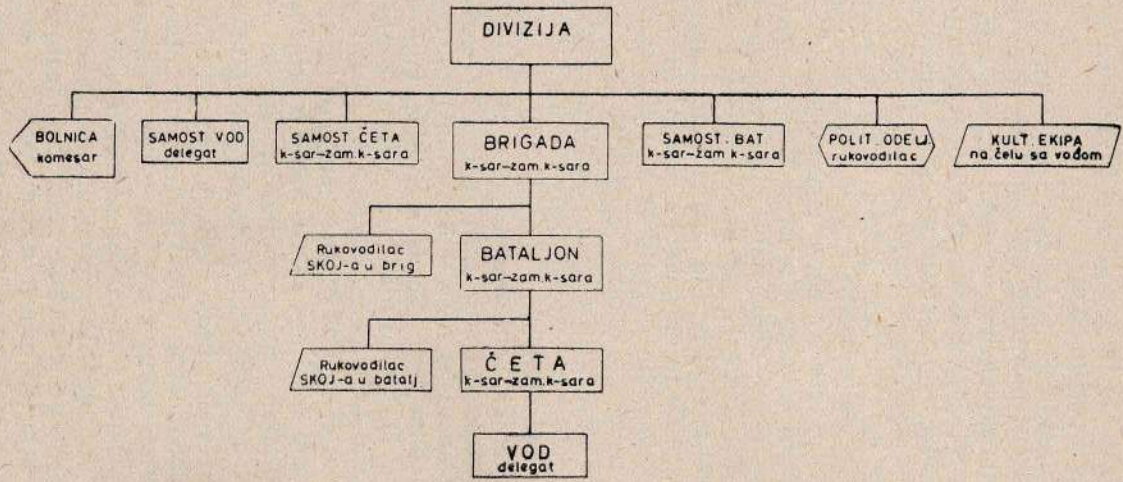

Šema 6

mijenjena i zateklo ju je i stvaranje divizija, a postojala je dosta dugo i poslije toga.

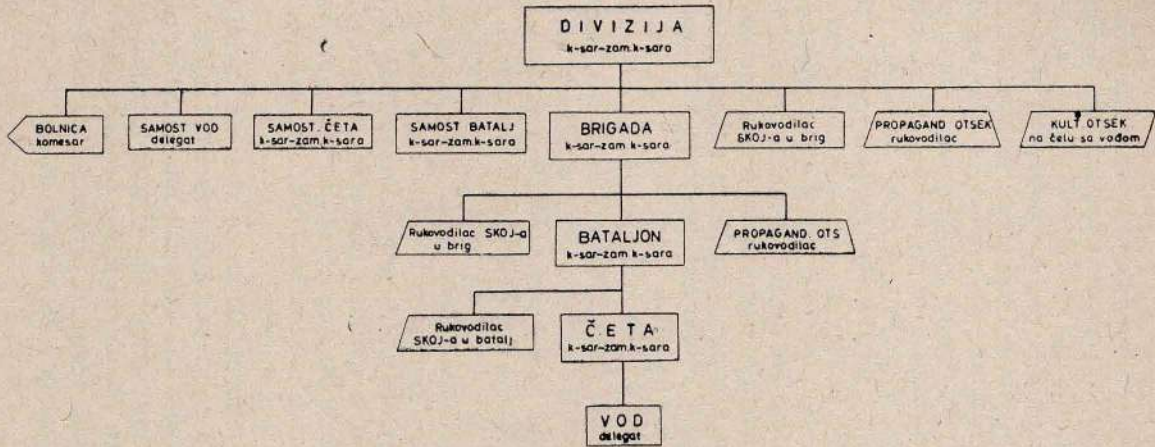
Nove izmjene koje treba zabilježiti u razvoju organizacione strukture političkih organa nastale su daljim organizacionim usavršavanjem naše vojske, kada su formirane divizije. Organizacioni položaj brigada (ma da su zadržale organizacionu strukturu) bio se izmijenio: to već više nisu bile samostalne jedinice kojima se neposredno rukovodilo iz centra, nego preko štabova većih vojnih formacija, tj. divizija. Divizija je, po pravilu, u svom sastavu imala tri brigade, a pored toga i niz samostalnih jedinica manjih od brigada. Komanda divizije imala je svoj štab, u kome je, uz komandanta, bio politički komesar. Iako su brigade zadržale organizacionu strukturu svojih političkih organa, koja je bila i do stvaranja divizija, ipak se njihovo formiranje odrazilo na položaj tih organa. To se sastojalo u tome što je politički komesar divizije objedinjavao rad političkih organa brigade i rukovodio njime. Svaka divizija je imala i svoj partiski komitet, u koji su ulazili zamjenici komesara brigada i politički komesar divizije. Sekretar diviziskog komiteta bio je, po pravilu, jedan od zamjenika komesara brigada. Na šemi 6 prikazana je organizaciona struktura političkog organa divizije. Među ustanovama koje se dosad nisu pojavljivale na iznesenim šemama jeste diviziska bolnica, koja je prikazana zbog toga što je i u njoj bila uvedena funkcija političkog komesara. Jedinice manje od brigade koje su neposredno bile vezane za štab divizije imale su istu strukturu političkih organa kao i one njima ravne u brigadama, i ta struktura političkih organa u diviziji bila je od formiranja divizija, novembra 1942, do pred kraj 1943 godine.

Stvaranjem većeg broja divizija, što je bilo rezultat razmaha Oslobođilačkog rata i Narodne revolucije, plod stalnih i upornih borbi i pobjeda naših oružanih snaga, formirani su korpusi Narodnooslobođilačke vojske. U takvoj vojničkoj organizaciji neminovno je bilo dalje organizovano usavršavanje strukture političkog aparata. Za taj period najkarakterističnije je da su i korpusi dobili političkog komesara, koji je rukovodio političkim radom u je-

Vukašin Mićunović

Šema 7

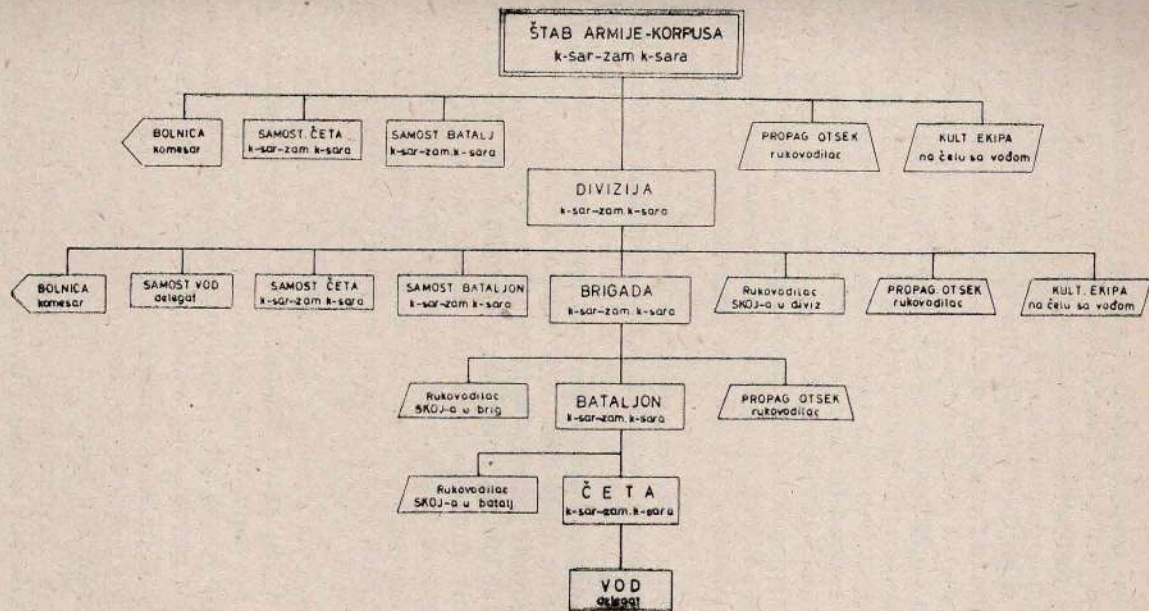

Šema 8

dinicama korpusa, objedinjavao rad političkih komesara divizija i preko njih političkih organa svih jedinica u korpusu. U divizijama su nastale ozbiljnije izmjene, prije svega u brigadama su ukinuti politodjeli i stvoreni su u divizijama. Diviziski politodjeli su se nešto razlikovali od dotadašnjih brigadnih. Ta razlika nije se ogledala u izmjeni uloge ili karaktera politodjela; u tome su bili isti sa onima u brigadama, te su i dalje ostali instruktorski organi CK KPJ, čija se djelatnost ispoljavala u organizaciono-partiskom i partisko-političkom radu. Razlika je bila jedino u broju članova politodjela. Brigadni politodjel je bio sastavljen od tri druga (rukovodilac i dva člana), a diviziski politodjeli imali su rukovodioca i dva do četiri člana. Te nastale organizacione izmjene prikazane su na šemi 7. Organizaciona struktura političkih organa prikazana na šemi 7 ostaje sve do kraja 1944 godine, kada je došlo do novih izmjena.

Krajem 1944 godine, i u divizijama su ukinuti politodjeli. Uvedena je funkcija zamjenika komesara divizije; za neposredno rukovođenje organizacijom SKOJ-a uvedena je funkcija rukovodioca SKOJ-a divizije, a uz štabove divizija i štabove brigada organizovani su propagandni ostsjeci. Izmjenu su pretrpjeli i diviziski partiski komiteti. Ona se sastojala u tome što su u komitete ušli, pored zamjenika komesara brigada i političkog komesara divizije, i zamjenik političkog komesara divizije i rukovodilac SKOJ-a u diviziji. Sekretar diviziskog komiteta bio je zamjenik političkog komesara divizije. On, politički komesar i rukovodilac SKOJ-a bili su u neku ruku sekretarijat diviziskog komiteta.

U tom periodu počele su se stvarati i armije. Armija je takođe imala političkog komesara. Pri štabovima armija, kao i pri štabovima korpusa, formirani su propagandni ostsjeci, odnosno odjeljenja. U tom razdoblju, isto tako, postojalo je i u Vrhovnom štabu propagandno odjeljenje. (Te organizacione izmjene prikazane su na šemi 8 i 9). Ovakva organizaciona struktura ostala je sve do završetka rata.

Sema 9

Ove organizacione izmjene u strukturi političkih funkcija odlikuje postupnost u njihovom smjenjivanju, koja je posljedica razvoja vojnih formacija, njihovog organizacionog, političkog i opšteg jačanja. Temeljitiije izmjene u političkim organima brigada nastale su tek kada su komande divizija ojačale, stekle izvjesno iskustvo u rukovođenju većim jedinicama, kada su nastali korpusi, koji su objedinjavali rad divizija. S druge strane, na ove organizacione izmjene treba gledati kao na posljedice ne samo kvantitativnog narastanja naših snaga već i kvalitativnog uspona borbe i jedinica koje su postizale sve nove i nove pobjede. Istina, svojom aktivnošću politički organi često su doprinosili da proces prelaza kvantiteta u kvalitet bude ubrzan i u krupnim skokovima, čemu je, svakako, pomoglo i pravilno organizaciono raspoređivanje snaga tih organa, što je uvijek bilo pravovremeno. Činjenica da su se dvije posljednje godine rata desile najkrupnije izmjene u organizacionoj strukturi političkih funkcija služi za dokaz da su te izmjene na vrijeme slijedile svaku organizacionu izmjenu oružanih formacija. Zbog toga se ne može naći ni jedna politička funkcija u štabovima vojnih jedinica koja se nije sasvim opravdala, pokazujući se pravovremenom i cjelishodnom. To što je bilo pojedinih funkcija koje nisu ostale od svog uvođenja pa do kraja rata govori o tome da političke funkcije nisu bile same sebi cilj, da su nicale, nastajale i razvijale se prema potrebama prakse jedinica u određenim okolnostima.

Sve ovo znači da je rukovodstvo naše Partije i na ovom dijelu svoje organizacione prakse pokazalo da je umelo ne samo da postavi smjernice oružane borbe već i da dobro rasporedi snage svoga kadra, da ih pravilno angažuje u izvršavanju teških zadataka u toj borbi.

Pri rezimiranju onoga što smo rekli za organizacionu strukturu političkih organa u Jugoslovenskoj armiji treba da naglasimo i ovo:

Prvo, formiranjem prvih oružanih jedinica i stvaranjem njihovih komandi uvode se i prve političke funkcije

— politički komesar, koji je bio ravnopravan sa komandantom.

Drugo, paralelno sa organizacionim razvojem oružanih formacija, sa njihovim organizacionim učvršćivanjem organizaciono su se razvili i učvršćivali politički organi — njihov proces razvijanja upravo je sastavni dio procesa stvaranja Armije.

Treće, u čitavom periodu Narodne revolucije, u svim fazama oružane borbe, funkcija političkog komesara se zadržava. Ona se uvodila u svim komandama i štabovima, počev od glavnih, po nacionalnim republikama, i od štabova armija, pa do najnižih jedinica, do četa i vodova.

Četvrto, politički komesari su postavljeni ne samo u trupi nego i u drugim ustanovama, kao što su: bolnice, škole, kursevi, vojno-teritorijalni organi (komande područja, mjesta itd.).

Peto, politički komesari su imali određen organizacioni položaj u partiskoj organizaciji i njenim rukovodstvima. Oni su bili članovi Partije koji su pripadali ćelijama u štabu; svugdje gde su bila izabrana partiska rukovodstva, bili su birani za njihove članove. Na taj način bio je riješen njihov organizaciono-politički položaj, koji je dolazio kao rezultat mjesta i uloge partiske organizacije u jedinici.

Najzad, već od početka stvaranja vojnih formacija bilo je riješeno organizaciono pitanje Partije u vojsci, a isto tako i organizacije SKOJ-a. Postojanje organizacija Partije i SKOJ-a uticalo je na organizacioni izgled i sadržaj rada političkih organa u jedinici.

II

Sadržaj rada političkog komesara i političkih organa uopšte bio je u periodu Oslobođilačkog rata obiman, kako po zadacima tako i po formama rada. U citiranom pismu koje je drug Tito uputio drugovima iz Makedonije iznijeto je čime politički komesar treba da se bavi. Cijelo vrijeme rata, politički komesari su ispoljavali svoju aktivnost i pokazali se kao:

— vojnički rukovodioci koji su učestvovali u organizaciji jedinica, sudjelovali u njihovom opštevojnom rukovođenju i uticali na njega, u njihovom pripremanju za operaciju, da bi sudjelovali i u njenom izvođenju;

— organizatori i rukovodioci političkog i idejnog rada među boračkim i rukovodećim sastavom svoje jedinice;

— organizatori prosvjećivanja ličnog sastava jedinice, koji su se brinuli za njegov kulturno-prosvjetni rad;

— radnici na idejno-političkom, prosvjetnom i kulturnom planu ne samo u svojoj jedinici već i van nje — na terenu.

Rad političkog komesara van trupe nije se svodio samo na opšte političku aktivnost, on se često ispoljavao vrlo snažno i na organizacionom planu (sudjelovanje u organizaciji narodne vlasti, Narodnog fronta, antifašističkim organizacijama, organizacijama prosvjetne djelatnosti, partiskim i omladinskim organizacijama itd.). Politički komesar mogao je da radi na tako širokom planu baš zbog toga što je bio uzdignut partiski radnik, partiski funkcioner, a to mu je i davalo mogućnosti da razvije svoju aktivnost baš u smislu aktivnosti partiske organizacije.

To su glavna obilježja linija na kojima se ispoljavala aktivnost kako političkog aparata i partiske organizacije tako i političkog komesara svake jedinice, koja govore o tome da su politički komesari, kao i svi ostali politički radnici, radili svestrano i da su bili nosioci linije naše Partije u oružanim formacijama.

Kako je organizaciono pitanje za svaku armiju od osobitog značaja, naša mu je Partija posvećivala ozbiljnu pažnju za sve vrijeme Narodnooslobodilačke borbe i stvaranja revolucionarne armije. Otuda je i razumljivo što se komesar brinuo o organizacionom sređivanju i usavršavanju svoje jedinice. U periodu stvaranja partizanskih odreda, organizaciono pitanje bilo je, upravo, sastavni dio političke aktivnosti. Takva orijentacija je i doprinijela brzom i širokom razvoju mnoštva partizanskih odreda i njihovih dijelova. Svi oni koji pamte događaje u

početku ustanka i način formiranja partizanskih jedinica sjetiće se da je stvaranje jedinica, najčešće, teklo i ovako: poslije vojničke ili političke pobjede otišlo bi se u neko mjesto, povezalo bi se sa partiskom ili omladinskom organizacijom i, koristeći se tom pobjedom, sproveo bi se efikasan propagandni i agitacioni rad. Posljedica takvog nastupa, redovno, bilo je stvaranje partizanske jedinice, desetine, voda ili čete. Istina, to nije bio jedini način stvaranja vojske — formiranju partizanskih jedinica prethodila je aktivnost Partije. No, u svakom slučaju, taj način može se uzeti kao tipičan, naročito u periodu kada su se stvarale partizanske jedinice vezane za teritoriju. S obzirom na to da je ovo bio tek jedan, i to upravo početni, dio u organizovanju vojske, pretstojao je ozbiljan rad na organizacionom učvršćenju, na produbljivanju, u organizacionom smislu, onoga što se vojnički postiglo, u čemu se isticao komesar, kome je organizaciono-partisko iskustvo pomagalo da se efikasno bavi tim poslovima i u tome smislu pomaže i komandantu.

Ako se tome doda da je proces stvaranja partiske organizacije i organizacije SKOJ-a u jedinici sastavni dio organizacionog sređivanja jedinica (a on to i jeste), onda je uloga političkog komesara i političkog aparata na tom planu još jasnija. Kako se rad na sređivanju jedinica ne može odvojiti od rada na izgrađivanju reda i discipline u njima, od izgrađivanja vojničkih odnosa i prema ljudima i prema zadacima, vidjeće se da je i u tome nalazio sadržaj rada kako partiski tako i politički aparat, u prvom redu i ponajviše komesar, koji je i u tome bio desna ruka komandanta. Nerazdvojno od toga je praktičan i vaspitni rad na razvijanju borbenosti i junaštva u jedinicama, koji su politički komesari i partiske organizacije kroz svakodnevnu aktivnost stalno unapređivali. Vaspitavati i nadahnjivati pripadnike oružanih formacija, vanrednim primjerima iz junačke prošlosti naših naroda, na neustrašivost, hrabrost, samoprijegor, bilo je, takođe, jedan od uslova daljeg napretka i svestranog osposobljavanja jedinica.

U Statutu proleterskih brigada stoji da komandant i politički komesar zajedno izrađuju operativne planove i

staraju se o podizanju vojničkog nivoa u jedinici. Sudjelovanje političkog komesara u odlučivanju o operaciji i operativnoj upotrebi jedinice, najčešće se ispoljavalo u tome što se ulazilo i u političku stranu, koju je potrebno sagledati pri svakoj operaciji, a koja je i te kako bila važna uopšte i posebno u ratu koji smo vodili. Praksa našeg rata govori o tome da su se operacije često vodile i tamo gdje su to zahtijevali politički razlozi. Poznato je, takođe, da je moralno-političko stanje jedinica, koje je zavisilo od broja članova Partije, kandidata i članova SKOJ-a, uticalo na to koja će jedinica i na kom sektoru u planiranoj operaciji biti upotrebljena. Negdje se išlo za tim da se odredi jedinica koja će se tom operacijom učvrstiti, a negdje, i to češće, da se čvrsta jedinica, koja će biti u stanju da savlada predviđenu teškoću u planiranoj operaciji, angažuje na najtežem pravcu. Sve je to zavisilo i od operativnih zadataka i od sposobnosti same jedinice, pri čemu se uvijek vodilo računa o stanju i snazi neprijatelja u određenoj operaciji.

Kad se govori o sudjelovanju komesara u vojničkim poslovima, ne smije se zaboraviti njegova zamašna uloga u organizaciji snabdijevanja vojske. Danas kod nekih komesara, prosto kao da postoji izvjesna tendencija da se ne sjećaju činjenice kako su baš politički komesari dobar dio svoje aktivnosti za vrijeme rata posvećivali organizaciji snabdijevanja vojske, i to u prvom redu ishranom, odjećom, obućom, brizi za sanitetsku obradu ljudstva, itd. Snabdijevanje jedinica za vrijeme rata bilo je krupno političko pitanje baš s obzirom na to što nismo imali svojih baza niti svoje industrije, što znači obezbijeđenih sredstava za snabdijevanje vojske. Poznato je da su naše jedinice, naročito u prvim danima ustanka, sa malo oružja stupale u borbu. Glavni izvor snabdijevanja oružjem i municijom bio je neprijatelj. Pripremiti vojsku da sa slabijim naoružanjem, često i goloruka, udara na tehnički daleko moćnijeg neprijatelja, zahtijevalo je ozbiljniju političku pripremu ljudstva: trebalo mu je uliti samopouzdanje, jak moral, uliti mu svijest o pravednosti stvari za koju se bori, pomoći mu da shvati da je ona

osnovni elemenat, preduslov pobjede, jedan od načina da se dođe do oružja. U tome je Partija uspjela, i tom uspjehu znatno su doprinijeli baš naši politički radnici. Drugi način snabdijevanja vojske bio je — pomoć naroda. Ubi-jediti ga u potrebu stalne pomoći svojim oružanim jedinicama, razbiti strah, koji je zahvatao naročito seljačke elemente, od respresalija neprijatelja, zahtijevalo je uporan politički rad, iako je narod rado davao svojoj vojsci. U tome su politički radnici učinili mnogo.

U teškim uslovima borbe, kada se oskudijevalo u sanitetskom materijalu, i pitanje obezbjeđenja zdravlja vojnika bilo je, takođe, krupno političko pitanje. Jednom rečju, rješavanje svih tih pitanja, koja zasijecaju u materijalni dio brige o ljudima, značilo je mnogo za moral naših jedinica i za političko stanje. Politički komesari i politički organi su bili oni koji su svojim neumornim radom uspjeli da sprovedu u život liniju naše Partije na tom planu, i u svakodnevnoj praksi pokazali su obilje inicijative i izvanrednu snalažljivost, koja je podigla ugled naše vojske i pomogla da ona stalno jača i razvija se.

Ogromna je uloga partiskih organizacija na tom polju rada, prema tome i političkih komesara kao partiskih funkcionera u jedinicama. Iskustva iz toga rada obilna su i u svakom slučaju pretstavljaju poglavlje od osobitog interesa za razvoj naše Armije, poglavlje koje iziskuje posebnu obradu. Takva bi obrada danas samo pomogla našem kadru, da, koristeći se iskustvima političkih komesara iz rata, potpuniye zahvati i temeljitije sagleda političku stranu pitanja snabdijevanja jedinica uopšte, pitanja svestrane brige o ljudima.

Aktivnost političkog komesara nije se iscrpljivala jedino njegovim sudjelovanjem u rješavanju navedenih pitanja. Najvažnije područje njegovog rada bilo je organizovanje političke aktivnosti svoje jedinice. Sva složenost borbe naših naroda iziskivala je izvanrednu snalažljivost partiske organizacije i političkih komesara kao partiskih radnika. Naše oružane snage imale su zadatak da oslobode zemlju; da unište staru vlast i obezbijede organizaciju vlasti radnog naroda, da ostvare nacionalno i socijalno oslobođenje trudbenika grada i sela. Složenost borbe za izvr-

šenje ovog zadatka sastojala se i u tome što je neprijatelj stalno nastojao da ojača podršku koju mu je pružila peta kolona, sastavljena od dijela reakcije bivše Jugoslavije. Na tom planu, on se služio ne samo nasiljem već i organizovanjem bratoubilačkog rata i raspirivanjem nacionalne mržnje. Dio buržoazije koji se nije u samom početku otvoreno vezao za okupatora vodio je politiku čekanja, politiku vezivanja za izbjegličku monarhiju i vladu i one države u kojima su kralj i vlada uživali podršku. Zato je, sem ostalog, KPJ nastupala na širokom planu narodnooslobodilačke borbe, u cilju organizovanja svih snaga koje su bile voljne da se uključe u tu borbu, bilo aktivnim učešćem u oružanim formacijama bilo na koji drugi način; ona je bila svijesna toga da jedino tako naši narodi mogu izvojevati pobjedu i izgraditi organe svoje vlasti. Za rješavanje takvih zadataka bio je potreban zreo politički kadar, koji će u konkretnoj dnevnoj agitaciji, dnevnoj političkoj aktivnosti, umeti da okupi mase oko pravilne političke linije naše Partije.

U vezi sa tim, a u skladu sa politikom naše Partije, važni zadaci ostvareni su u jedinicama na učvršćivanju bratstva i jedinstva. Politički radnici i partiske organizacije u Armiji stalno su imali na umu taj zadatak. Isto onako kao što su drug Tito i Centralni komitet za vrijeme rata gotovo uvijek isticali pitanje bratstva i jedinstva kao jedan od bitnih uslova uspješne oružane borbe i stvaranja Federativne Narodne Republike Jugoslavije, tako je ono bilo i stalna briga političkih radnika i partiskih organizacija, uslov moralnog učvršćenja i vojničke spremnosti jedinica, uslov za dalju mobilizaciju masa u Narodnooslobodilački pokret i jedinice Armije. Zbog toga se s pravom kaže da je naša oružana borba, a to znači svaka jedinica te oružane snage, bila poprište na kome je iskivano nerazrušivo bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije.

Pored složenih političkih uslova u kojima se vodila borba naših naroda, jedinice su imale i posebnih problema, koji su im unutrašnju situaciju činili prilično složenom. Prije svega, linija Partije da se u partizanske odrede stupa bez obzira na politička i vjerska ubjeđenja, da se stupa na

osnovu spremnosti za borbu protiv okupatora, dozvoljavala je da u partizanske odrede i oslobodilačku vojsku stupaju ljudi raznih shvatanja. Ako se podsjetimo na početke borbe (misli se na masovnije pokrete i oružane ustanke u pojedinim dijelovima zemlje), vidjeće se da se u nekim mjestima narod dizao na ustanak često jedino u samoodbrani od ustaških ili četničkih pokolja. U razvoju Oslobođilačke borbe i u periodu kada je on došao dotle, da su se u naše jedinice počeli javljati ljudi koji su ranije pripadali četničkim, nedićevskim ili domobranskim itd. formacijama, pred jedinice su iskršavali novi problemi, jer su ti ljudi donosili sa sobom razne navike stečene u neprijateljskim formacijama. Osim toga, jedinice su se popunjavale i borcima sa sela, koji su bili često opterećeni sitnosopstveničkim navikama, a iz gradova su nam dolazili i ljudi sa malograđanskim osobinama. Sve to — kao rezultat zaostalosti stare Jugoslavije — imalo je za posljedicu da se u našim jedinicama našao dobar dio neprosvećenih ljudi počev od nepismenih pa do sujevernih seljaka, ili pogrešno vaspitanih i malograđanski nastrojenih intelektualaca — elemenat koji je problematiku u jedinicama činio još složenijom. Partija je bila svijesna tih teškoća i zato je organizovala uporan rad na prevaspitavanju tih ljudi. Angažovanjem svoga članstva, kandidata, članova SKOJ-a i svih partizana, partiska organizacija je nastupala široko i svestrano u organizovanju vaspitavanja boraca. Od političkog komesara i političkog aparata tražila se upornost, snalažljivost i široka inicijativa, tražilo se da u formama i u sadržaju rada pronađu one elemente koji će davati najviše izgleda na uspjeh u vezivanju sastava jedinica za liniju Partije, u njenom osposobljavanju da se i vojnički i politički bori za pobjedu te linije.

Uporedo sa razvijanjem političke aktivnosti cijelog sastava jedinice, politički radnici su morali, baš zbog tako složene problematike, da razvijaju budnost kod boraca prema svakom pokušaju iskrivljavanja linije Partije, ili pokušaju neprijateljskog djelovanja, bilo u okviru jedinice bilo van nje, na terenu. Pozitivni primjeri koje je dao

Oslobodilački rat i u tom pogledu, još jedan su dokaz više o visokoj političkoj svijesti boraca naših jedinica.

Rukovodeći sastav oružanih formacija bio je Partiji odan i kroz borbu provjeren. On je stekao iskustvo iz oružanih akcija, i u procesu borbe osposobljavao se za vojničke dužnosti u uslovima partizanskog rata. Tom kadru trebalo je stalno povećavati stepen političkog znanja, proširivati uporedo s tim i njegovu kulturu.

Teški uslovi stalnih i napornih borbi obavezivali su Partiju da ličnom sastavu jedinica organizuje kulturnu razonodu i zdravu zabavu, koja ne bi imala samo zabavni karakter već i dubok politički i vaspitni smisao. Sve je to uslovalo da se politički komesar razvije u organizatora i nosioca političke aktivnosti, borca za idejno kulturno-prosvjetno uzdizanje ličnog sastava svoje jedinice.

Aktivnost ove vrste nije se iscrpljivala u samoj jedinici. Paralelno sa njenim razvojem u jedinici išao je i njen razvoj na terenu. Upravo, politička aktivnost jedinica na mnogo mjesta je predstavljala osnovni uslov mobilizacije ljudstva za vojsku i podršku vojsci. Stepem razvitka naše vlasti nije dozvoljavao da se mobilizacijski poslovi svode samo na zakon o dužnostima građana u odbrani svoje zemlje. Popuna jedinica bila je u prvom redu rezultat političkog rada među masama, prema tome bila je u zavisnosti od aktivnosti Partije uopšte, posebno partiske organizacije u vojnim jedinicama i samih njih, koje su pružale ogromnu podršku toj politici. To je i omogućilo praksu da naše jedinice na mnogo mjesta sudjeluju u organizovanju organa narodne vlasti, stvaranju organizacija Narodnog fronta, antifašističkih organizacija (USAOJ, AFŽ), organizovanju kulturnih priredaba, analfabetskih tečajeva, raznih kurseva (sanitetskih i drugih) itd. Sve to uslovljavalo je i aktivnost partiske organizacije i političkog komesara, upravo isticalo ga je kao organizatora te aktivnosti.

Politički komesar bio je — kao što smo već rekli — partiski funkcioner koji je imao određenu ulogu u partijskoj organizaciji i u njenim rukovodstvima, što ga je angažovalo i kao partiskog radnika. Iako nije bio rukovodilac partiske organizacije, ipak je njegova aktivnost u samoj

organizaciji bila uticajna kako u pogledu njenog organizacionog izrastanja tako i u pogledu idejnog i političkog uzdizanja članstva Partije; tijesnom saradnjom sa pomoćnikom komesara i sa politodjelima, on je usklađivao rad partiske organizacije u komandi. S druge strane, baš zato što nije bio rukovodilac partiske organizacije u svojoj jedinici, već njen član i član partiskog rukovodstva, nije ni mogao da se postavi iznad partiske organizacije. Takav partiski položaj političkog komesara omogućavao mu je da se i sam partiski dalje razvija, a time da pomogne uzdizanje i ostalom partiskom članstvu.

Šta se, na osnovu rečenog, može uzeti kao karakteristično za sadržaj rada političkih organa?

Prije svega, borba za sprovođenje linije Partije vodila se u vrlo složenim uslovima. Složenost tih uslova nastajala je pod uticajem spoljnih i unutrašnjih političkih i vojničkih faktora. No, i pored svega toga, naš položaj nije ni za trenutak bio zamršen. Mi smo imali politički jasnu orijentaciju, nedvosmislenu i čistu liniju, naša borba je bila odraz jasno određene politike, koja je do kraja imala otvorenu perspektivu konačne pobjede. Takva linija naše Partije davala je jasnu orijentaciju svim njenim članovima, ona im je omogućila da se snađu i u tako složenim uslovima. Sljedstveno tome partiski radnici u vojnim jedinicama imali su olakšanje u tome što su im zadaci koji su proizlazili iz tako određene linije bili jasni, a to im je omogućilo da sa uspjehom riješe zadatke koje je Partija pred njih postavljala.

Osim toga, politički organi su se bavili ne samo idejno-političkom već i ostalom problematikom. Koliko je god ta problematika bila šarolika i obilovala nizom pitanja, ne može se naći ni jedno u vezi sa kojim rukovodstvo Partije nije donijelo stav, nije dalo svoje ocjene i upute kako da se ono riješi. Prema tome, naš politički radnik mogao je da uspije u rješavanju tih zadataka, da sagleda političku stranu pitanja, da osjeti značaj njegovog rješavanja za jedinicu u kojoj se nalazio.

Partija je razvijala borbu za idejno uzdizanje svojih kadrova. Jasna orijentacija na idejno naoružavanje komu-

nista omogućila je njihovo brzo sazrijevanje. Baš zbog činjenice da naša Partija nije pustila svoj kadar da se izgrađuje samo na revolucionarnoj praksi, već ga je stalno upućivala na izučavanje teorije marksizma-lenjinizma, on se i razvijao u partiske radnike sa širokim iskustvom. Iz toga slijedi da se i politički kadar naših vojnih jedinica u revolucionarnoj praksi prevaspitavao i na revolucionarnoj teoriji, što mu je pomoglo da se snađe u složenim uslovima rada.

Da bi se preodoljeli ti složeni uslovi u samoj jedinici, koji su bili posljedica raznolikog sastava trupe, bilo je osnovno poznavati ljude, uočiti njihove navike i sklonosti — primiti ih onakvima kakvi jesu, sa svim njihovim manama i vrlinama. To je potsticalo političke radnike na što neposredniji odnos sa ljudima, koji je u našim jedinicama za vrijeme rata bio razvijen do najvećeg stepena; to je bio odnos, put uzajamne ljubavi i drugarstva, odnos među ljudima koji žive pod istim okolnostima, iskren i pun međusobnog poštovanja, koji se stvara u plemenitom kolektivu u kome se starješina brine za mlađeg, u kome onaj koji više zna pomaže drugu da i on bar toliko nauči.

Baš to poznavanje ljudi, njihovih vrlina i mana, želja, sklonosti i znanja, omogućilo je političkim radnicima, tačnije rečeno Partiji, da pronađu ono što tim ljudima treba dodati da bi bili još bolji. Otuda su programi rada sa ljudstvom u jedinici bili podešeni prema njegovim potrebama, otuda je aktivnost političkih organa i morala biti raznovrsna. Osnovica sadržaja rada političkog organa u jedinici izražava se, ustvari, u ovome: vaspitati novog čovjeka, stvoriti borca za novo društvo. To i pokazuje zašto su se politički organi bavili čovjekom-borcem, brinuli se o njegovom razvijanju, o idejnom i političkom napretku, o kulturnom uzdizanju, o njegovom životu i radu.

Izneseno o sadržaju rada komerasa ukazuje na to da se on bavio onim poslovima koji su njegovu funkciju suštinski činili takvom da se za njega s pravom moglo reći da je duša jedinice. Takav sadržaj rada pokazuje da je zamisao rukovodstva Partije da komesar treba da bude duša jedinice bila potpuno ostvarena u svakodnevnoj praksi Oslobođilačkog rata.

Ovakva funkcija u oružanim formacijama Narodne revolucije mogla je nastati samo pod rukovodstvom partije koja je znala kako da započne borbu i oružanu revoluciju i kojim putevima da ih vodi. Zato što je išla putem primjenjivanja nauke marksizma na uslove svoje zemlje, Partija i jeste omogućila da se u našim oružanim formacijama razvije ovakva funkcija, koja je, van svake sumnje, odigrala krupnu ulogu u njihovom razvijanju i prerastanju u modernu revolucionarnu narodnu armiju, Jugoslovensku armiju. Ako pođemo od toga, neminovno dolazimo do zaključka da su se politički komesari, izrastajući u procesu obavljanja ovakve političke dužnosti, razvili u partiske radnike čije je iskustvo od ogromne važnosti za dalji razvoj naše Armije.

Orijentacija KPJ, i to još u početku oružane borbe, da na dužnosti političkih komesara dovodi isprobane partiske radnike, provjerene i stvari revolucije odane kadrove, omogućila je da se ta funkcija vrlo korisno odrazi na razvitak naše Armije.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika«, br. 12/1950)

MILINKO ĐUROVIĆ

O NAŠOJ ARMII

U vatri četvorogodišnje Oslobođilačke borbe protiv fašističkih okupatora i narodnih izdajnika naša je Armija postajala sve sažnija, brojnija i iskusnija, sa stalnim usponom u doprinosu opštoj borbi naprednih snaga. Svaka njena ratna godina značila je povećano uverenje naroda u svoje vlastite snage, u sposobnost svoje Armije da mu izvojuje nacionalnu i socijalnu slobodu.

Zato su sve šire narodne mase iz dana u dan, iz godine u godinu sve masovnije stupale u njene redove, slivala se snaga naroda i Armije u jedinstvenu celinu, spremnu i odlučnu da do kraja istraje u borbi za ciljeve Oslobođilačkog rata i Narodne revolucije. Tako je u toku oružane borbe postepeno ostvarivano čvrsto i nerazlučivo oružano bratstvo i jedinstvo naših naroda, koji su bili vekovima razjedinjeni. U toj činjenici bio je svakako jedan od osnovnih izvora snage naših naroda za pobjedu u ratu. U toj činjenici naši narodi i Armija vide jedan od osnova svoje sigurnosti i sposobnosti u daljem socijalističkom razvitku. Takvim putevima razvitka bila je u stanju da povede naše narode — u najtežim iskušenjima u njihovoj istoriji — takva smela, odlučna i svesna snaga, kakva je bila i ostala Komunistička partija Jugoslavije.

Prvi put u svojoj istoriji naši narodi su u toku Oslobođilačkog rata i Narodne revolucije, a još više u toku posleratne izgradnje, osetili kakva je u njima bila uspravna stvaralačka energija koju je trebalo pravilno usme-

riti i organizovati. Naši narodi nisu u minulom ratu izvojevali samo nacionalno i socijalno oslobođenje, već su kroz tu borbu stekli ogromno pouzdanje i veru u vlastite snage i sposobnosti. U tim slavnim danima istorije došlo je do prekretnice u kolektivnom duhu i psihologiji naših ljudi, u njihovoj oceni svojih stvaralačkih sposobnosti. To je svakako jedan od faktora što su naši narodi i u posleratnom životu mogli da izdrže teškoće i krize u kojima su se našli, da ih savladaju i preodole, stalno, sve snažnije i brže krećući svoj društveni i materijalni razvitak napred.

Naše prve oružane jedinice, narodnooslobodilački partizanski odredi, a posebno proleterске i udarne brigade, bile su prve društvene ćelije koje su postale živi uzori za sve šire narodne mase u borbi za bratstvo i jedinstvo naših naroda. Preko prvih uspeha jedinica Narodnooslobodilačke vojske počeo je revolucionarni proces i u stvaraju novog duha i saznanja naših naroda o svojim vlastitim snagama i sposobnostima, da bi se pri kraju rata slio u opštu, organizovanu, neodoljivu, svesnu snagu koja je bila kadra da pobedonosno okonča Oslobođilački rat i izvojuje puno nacionalno i socijalno oslobođenje, i da zakorači novim svetlim putevima u daljem razvitku.

Armija, kao oružani deo naroda, dobija novu ulogu — da obezbeđuje izvojevanu nezavisnost svojih naroda, kako bi mogli u miru i sigurnosti da razviju svoje radne sposobnosti u borbi za izgradnju socijalističkog društva. U tome je suština njene društvene uloge. Ali, njena se uloga ne iscrpljuje u tome. Ona je sama direktno učestvovala sa svojim narodom u obnovi porušene zemlje, i danas učestvuje u raznim oblicima društvenog i materijalnog razvitka, uporedo sa neumornim radom na svom daljem usavršavanju, kako bi bila u stanju da u svakom momentu izvrši i svoju osnovnu društvenu ulogu — obezbeđenje neprikosnovenosti granica naše socijalističke zemlje.

Njen put stvaranja i razvitka, njena ćvrstina i monolitnost, posebno povezanost sa narodom, njeni pogledi na savremeni razvitak i tehnička dostignuća u svetu, kao i neumorni rad na svom daljem stručnom i političkom usavršavanju — dovoljna su garancija naše bezbednosti i ne-

zavisnosti i snažan faktor u politici mira i ravnopravnosti odnosa među narodima koju tako dosledno vodi naše državno i partisko rukovodstvo.

Naši narodi su pod neposrednim rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije u najtežim danima svoje istorije, u uslovima okupirane i raskomadane zemlje — u julu mesecu 1941 godine — otpočeli oružanu borbu protiv snaga fašističkih okupatora i domaćih izdajnika. U toku rata pronalazili su i usavršavali oblike oružane borbe, stvarali su oružanu snagu, tako da su bili u stanju da se četiri godine nose sa višestruko brojnijim i do zuba naoružanim neprijateljima, da im nanose iz dana u dan sve brojnije i sve snažnije udarce i poraze u živoj sili i tehnicu, i da, na kraju, izvojuju punu pobeđu i istovremeno da iziđu iz te gigantske i neravne borbe sa tako brojnom, snažnom i iskusnom armijom kakvu je pretstavljala naša Armija na završetku rata, u maju 1945 godine. Otuda i poseban interes i Armije i naših naroda prema tim krvavo stečenim iskustvima, prema slavnoj i bliskoj prošlosti. Ta će iskustva pretstavljati za nas aktuelan značaj i vitalan interes sve dotle dok rat u odnosima među narodima i državama ne bude ukinut kao sredstvo za rešavanje međunarodnih sporova.

Značajna su i interesantna ta iskustva ne samo za našu armiju i naše narode, već i za sve one narode i njihove armije koji su stupili na put borbe za nezavisnost, kao i za one miroljubive narode koji su spremni da se odlučno i svim sredstvima suprotstave agresoru na njihovu slobodu i nezavisnost. Iskustva našeg Oslobođilačkog rata i Revolucije nedvosmisleno potvrđuju da nije bilo niti može biti takvih nepremostivih teškoća, niti takvog neprijatelja, ma koliko on bio brojno i tehnički nadmoćniji, protiv koga narodi ne bi mogli pronaći efikasna sredstva borbe, samo ako su jedinstveni, spremni i odlučni na sve žrtve u odbrani svoje slobode i nezavisnosti protiv agresora, kao što su to bili spremni naši narodi u toku četvorogodišnje oružane borbe. To, uostalom, potvrđuju i slična iskustva nekih drugih naroda u Drugom svetskom ratu, kao i borba niza naroda Azije i Afrike za svoju slobodu i nezavisnost u

posleratnom periodu. U tome je značaj i aktuelnost ovih iskustava za sve one armije koje pred sobom ne postavljaju ciljeve ugrožavanja slobode drugih naroda. Ukoliko miroljubivi narodi budu svesniji značaja te činjenice i svojih vlastitih snaga i mogućnosti, utoliko će više postojati sve snažniji faktor mira i brana protivu agresije. To je istovremeno i opomena onim malobrojnim mračnim silama društva koje se još zanose ratom kao sredstvom u rešavanju sporova među narodima i državama — opomena da se danas, ma kakvim snagama i tehnikom raspomagali, ni njima rat ne isplati. Na to imperativno ukazuje sveopšti razvitak i povezanost interesa savremenog čovečanstva, a posebno najnovija dostignuća u nauci i tehnici koja negiraju rat kao besmislicu u savremenom društvu. U najnovije vreme i najodgovorniji ljudi u svetu počinju da dolaze do saznanja da je aktivna miroljubiva koegzistencija jedino ispravan put u odnosima među narodima i državama.

Jugoslavija je jedan od pionira i najdoslednijih boraca za ravnopravne odnose među narodima i državama, za usvajanje aktivne miroljubive koegzistencije i primenu miroljubivih sredstava u rešavanju spornih pitanja među narodima i državama. Otuda je i naša Armija, kao oružani deo naroda, Armija mira i miroljubive saradnje među narodima, koja nema zadatak da ugrožava i poseže bilo za čijom slobodom i nezavisnošću.

U rečima vrhovnog komandanta druga Tita od 21 maja 1960 godine, upućenim vazduhoplovcima pri predaji aviona naše konstrukcije, sadržana je suština uloge i zadaci ne samo našeg ratnog vazduhoplovstva već i čitave naše armije. Tim povodom drug Tito je, između ostalog, rekao: »Vi imate čast da kao borci vazduhoplovstva čuvate mirnu izgradnju jedne socijalističke zemlje. Vi nemate nikakav drugi zadatak osim taj da čuvate našu zemlju, da čuvate njenu nezavisnost, da čuvate miran rad i izgradnju lepše i srećnije budućnosti naših naroda. Vi nikada nećete biti upućeni ni u jednu zemlju da ugrožavate njenu nezavisnost, da služite nekim osvajačkim ciljevima. Bila bi sreća za čovečanstvo kada bi sva ratna avijacija, ili bar njen veliki deo, imala takve ciljeve. Vama ja mogu danas

ovdje smjelo reći da ćete vi morati da vršite samo zadatak čuvanja naše socijalističke zemlje.

Zato naša armija neumorno radi na svom stručnom i političkom uzdizanju kako bi mogla što potpunije da vrši ulogu koju su pred nju postavili naši narodi i njen Vrhovni komandant. Naša Armija intenzivno prati sva dostignuća u savremenoj ratnoj tehnici i vojnoj misli u svetu, izgrađuje i usavršava oblike borbe i forme svoje organizacije, kako bi bila u svakom momentu spremna i sposobna da vrši tu svoju časnu ulogu za slučaj eventualne agresije na slobodu i nezavisnost naše socijalističke zemlje. Zato je naša Armija u pravom smislu te reči samo oružani deo naroda u miru, a u ratu bi svi naši narodi bili istovremeno i armija u borbi za svoju slobodu i nezavisnost. U tom nerazlučivom jedinstvu naroda i Armije, u njihovoj veri u vlastite snage i sposobnosti sastoji se, u prvom redu, sigurnost naše slobode i nezavisnosti. Takav je bio put stvaranja naše Armije, takav će ostati i u njenom daljem razvitku.

(Uzeto iz Pres-servisa)

PERO MORAČA

RATNE TRADICIJE I RATNA ISKUSTVA NAŠIH NARODA I NJIHOV SAVREMENI ZNAČAJ

Na određenom stupnju društvenog razvitka, rat predstavlja jednu od formi društvene djelatnosti, koja, kao i ostale, sa svoje strane utiče na formiranje svijesti i kulturne nadgradnje društva. Ona shvatanja koja je društvo — tačnije, društvene klase — razvilo kroz iskustvo jedne određene istoriske epohe o ratu uopšte, o njegovom političkom, ekonomskom i kulturnom značaju i posljedicama, o njegovom karakteru, ona shvatanja o svom mjestu u tim ratovima, o svojim zadacima i mogućnosti, do kojih su došle pojedine društvene snage, one osobine i kvalitete koje su razvile u njima, — sve to ulazi u opšti pojam ratnih tradicija i iskustava, koji — kao temelj izgradnje vojne misli — predstavljaju dio opštekulturne nadgradnje. U zavisnosti od karaktera rata i načina ratovanja, od uloge i mjesta pojedinih društvenih snaga u ratu itd., što je, u krajnjoj liniji, određeno razvitkom proizvodnih snaga i klasnih suprotnosti, ratne tradicije i iskustva neprekidno se razvijaju i bogate novim sadržajem i novim formama.

Opšti uslovi — borba za rušenje reakcionarnog poretka i stvaranje novog, borba za slobodu i nezavisnost itd. — odredili su opšte, zajedničke karakteristike borbеним tradicijama i iskustvima jedne određene epohe. Ali, posebni uslovi pod kojima su pojedini narodi vodili tu borbu odredili su specifičnosti i osebnosti borbenih tra-

dicija i ratnih iskustava pojedinih naroda. Njihovo bogatstvo zavisi od istoriskog razvitka, od toga koliko je neki narod uložio u borbu za rušenje reakcionarnog poretka, za svoju slobodu i bolji život. Otuda i osoben uticaj tradicija na razvijanje ljubavi naroda prema otadžbini i njenoj slobodi, na podizanje njegove vjere u vlastite snage, na razvijanje njegove mržnje prema neprijatelju, na njegovu hrabrost i nepokolebljivost u borbi za svoju pravednu stvar, na njegove ratničke osobine. U tom smislu, ratne tradicije i iskustva su jedan od faktora koji određuju nacionalnu posebnost svakog naroda i utiču na karakter i bogatstvo njegove kulture.

S obzirom na to da je rat kategorija klasnog društva, i ratne tradicije i iskustva nose klasni karakter kao i ostale forme društvene svijesti u klasnim društveno-ekonomskim formacijama. Takav karakter ratnih tradicija i iskustava osobito se ispoljava u epohama klasnih sukoba. Borba za rušenje feudalizma i za stvaranje novog, istoriski progresivnog kapitalističkog društva rodila je nove bogate ratne tradicije i iskustva, koji su imali opštenarodni karakter. Međutim, u onom momentu kada se interesi širokih narodnih masa i vladajuće klase počinju razilaziti — a to nastupa odmah čim se gospodstvo nove vladajuće klase negativno odrazi na društveni položaj širokih narodnih masa — dolazi sve jasnije (kao i u pitanju morala, prava, religije i svih drugih oblika društvene nadgradnje) do izražaja nastojanje vladajuće buržoazije da i ratne tradicije i iskustva potčini svojim interesima, da ih izvitoperi tako da služe zavođenju radnih masa i njihovom vaspitavanju u duhu buržoaskog shvatanja otadžbine i patriotizma. Slobodarske tradicije i borbena iskustva koje su narodne mase stekle u revolucijama i oslobodilačkim ratovima falsifikuju se, ljubav prema domovini, prema spomenicima narodne borbe pokušava se zamijeniti idolopoklonstvom prema monarhiji, u narodnim masama nastoji se da se ubije svako sjećanje na njihovu herojsku prošlost, vjera u njihove snage, koje one saznaju u epohama oslobodilačkih i revolucionarnih ratova i iz kojih razvijaju svoje tradicije. Patriotizam i nacionalni ponos, razvijeni u epo-

hama oslobodilačkih i revolucionarnih ratova, nastojala je buržoazija da zamijeni buržoaskim nacionalizmom, servilnošću prema vladajućim krugovima i šovinističkom mržnjom prema drugim narodima, u čemu je, u izvjesnim uslovima i do izvjesnog stepena, i uspijevala. Njemačka pruža za to očigledan primjer. Pruski militarizam i agresivne težnje junkera i buržoazije u Njemačkoj decenijama su trovali svijest masa. Škole, univerziteti, službena filozofska i naučna misao, cjelokupna propaganda — sve je bilo stavljeno tome u službu. Naravno da je to vodilo ubijanju pozitivne nacionalne svijesti i istinskog narodnog patriotizma u masama njemačkog naroda, time i pozitivnih borbenih tradicija i iskustava koje su stekle u svojoj istoriji, njihovom iskrivljavanju i falsifikovanju da bi poslužile interesima vladajuće klase. Protivnarodni i agresivni planovi njemačke buržoazije i junkera postaju osnova vaspitavanja širokih narodnih masa. Na tako defektnoj, nenarodnoj, agresivnoj i porobljivačkoj osnovi, razumljivo je da su se mogle razvijati iste takve tradicije i shvatanje uopšte. Aksioma Ludendorfa, Hitlera i svih drugih pretstavnika njemačke buržoazije i junkera da »Njemačka ne može biti pobijeđena« zato što je »njen narod sudbina opredijelila da bude mjezimče pobjede« pokazivala se uvijek običnom neosnovanom frazom. Sličnu ulogu igrala je buržoazija uopšte. Međutim, ona nigdje nije do kraja uspjela. U narodnim masama živjele su, razvijale se i prenosile s pokoljenja na pokoljenje njihove borbene tradicije i iskustva, jer mase su u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima prošlosti bile ona osnovna vojska koja se najdosljednije i najbeskompromisnije borila za rušenje starog društvenog poretka i za progres. Velike slobodarske i opštečovječanske tradicije, razvijene u tim borbama, zadržale su se u svijesti masa, one su odigrale značajnu ulogu u formiranju njihovih pogleda na otadžbinu, na pravdu i slobodu, na razvijanje njihove vjere u vlastite snage, vjere u napredak i budućnost. Mase su s takvim tradicijama i iskustvima ušle u savremenu etapu razvitka, u etapu proleterskih revolucija, u etapu borbi za socijalizam, u kojoj su te tradicije dobile novu

ideološku sadržinu i smisao. Narodne mase bile su tokom istorije i ostale čuvari, nasljednici i nosioci pozitivnih tradicija i iskustava, kao, uostalom, i svega pozitivnog iz svoje prošlosti. Bobene tradicije i iskustva, sačuvani u njedrima naroda, jedan su od onih faktora koji u njemu gaje i razvijaju ljubav prema prošlosti kao sopstvenoj tvorevini, prema tekovinama njegove borbe za slobodu i napredak.

U oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima narodne mase su razvezale svoje snage i razvile svoje stvaralaštvo, saznale veliku istinu da je narod koji se bori za svoju pravednu stvar nepobjediv i neuništiv, da može i da nalazi puta i načina da se suprotstavi svakom silniku — i unutarjem i spoljnom — ma koliko snažan izgledao. Takve tradicije i iskustva predstavljaju snažan faktor izgradnje moralnog lika naroda, one elemente koji bitno utiču na formiranje morala narodnih masa, karaktera i sadržine njihove patriotske svijesti, njihovog shvatanja pojma otadžbine. Takvu ulogu tradicija podvukao je Lenjin govoreći da je otadžbina »određena politička, kulturna i socijalna sredina« sa svojim spomenicima narodne borbe i rada, s nacionalnim tradicijama i nacionalnom kulturom. To znači da borbena tradicija i iskustva predstavljaju jedan od značajnih elemenata koji određuje nacionalne osobine jednog naroda. A nacionalne osobine, pored karaktera rata, jedan su od osnovnih činilaca koji utiču na formiranje moralnog faktora — njegovog karaktera, uloge i mjesta. Značaj borbenih tradicija i ratnih iskustava leži, dakle, u tome što predstavljaju jednu od osnova na kojima počiva jedan od odlučujućih faktora rata — moralni faktor. Ako je karakter rata ono što u prvom redu određuje taj faktor, nacionalne osobine i, zajedno s njima, borbene tradicije i iskustva svakog naroda, pored drugih faktora, jesu ono što moralni faktor svakog određenog naroda, svake određene armije čine specifičnim i originalnim, daju mu, više ili manje, značajno mjesto u formiranju njihove ratne doktrine.

No time se ne iscrpljuje značaj borbenih tradicija i iskustava. Poznato je da su ratna iskustva polazna tačka

u izgradnji ratne vještine — strategiskih i taktičkih načela i principa organizacije vojske. Vojnu nauku čini zbir takvih načela. Ali ta opšta načela, koja se zasnivaju na određenim opštim uslovima, među koje u prvom redu spadaju stepen razvitka proizvodnih snaga i karakter društvenog poretka, i koja principijelno važe za svaku armiju, pojedini narodi i njihove armije usvajaju zavisno od vlastitih uslova: od stepena razvitka proizvodnih snaga svoje zemlje, od moralnog faktora, karaktera društvenog uređenja i ratnih ciljeva, od mogućnosti koje pruža zemljište i eventualni pravci dejstava itd. A to znači da su vlastita ratna iskustva i tradicije, ona ratna načela koja je provjerila i korigovala vlastita ratna praksa, zajedno sa ostalim domaćim uslovima jedini solidan osnov za usvajanje i prilagođavanje opštih principa vojne nauke i ratnih iskustava drugih naroda svojim potrebama. Na taj način, konkretni ekonomski, politički, kulturni i drugi uslovi, zajedno sa tradicijama i ratnim iskustvima, jesu ono što unosi specifičnost u izgradnju svake armije, njene organizacije i njenih ratnih načela, ono po čemu se jedna armija razlikuje od svake druge. A borbene tradicije i ratna iskustva svaki je narod stekao takođe pod svojim osobenim uslovima. Zato je razumljivo što će takve borbene tradicije i iskustva, stečeni u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima iz prošlosti, zajedno sa ostalim uslovima, biti najbolji osnov za stvaranje ratnih načela, nužan polazni osnov za usvajanje dostignuća savremene vojne misli uopšte. I u tome je veliki značaj borbenih tradicija i iskustava. To su uočavali i istaknuti buržoaski vojni mislioci. Golc, naprimjer, analizirajući uzroke poraza francuske vojske na otvorenom polju 1870 godine kaže:

»Svaka vojska uslijed nacionalne individualnosti u tradiciji, vaspitavanju i načinu života ima svoju sferu, u kojoj se osjeća kao kod svoje kuće. Bude li prinuđena da ovu napusti, onda je obično svršeno sa njenom upotrebljivošću.«¹⁾

¹⁾ Golc, »Naoružani narod — vojna organizacija i ratovanje našeg vremena«, str. 136, izdanje 1904 god.

Za buržoaziju malih, nerazvijenih i zavisnih naroda obično je karakteristično nipodaštavanje domaće nacionalne kulture, prema tome i borbenih tradicija i ratnih iskustava svoga naroda. Prezirući i falsifikujući kulturno naslijeđe svoga naroda, ona nastoji da kopira, bez svakog osnova, kulturne tekovine »vodećih« velikih nacija. Isto to čini i u pogledu vojnog djela. Dobar primjer za to pruža stara jugoslovenska vojska. Vezani za zapadne armije, prije svega za francusku, i ratom, i poslijeratnom izgradnjom, i školovanjem svojih kadrova u francuskim školama itd., jugoslovenski vojni stručnjaci su uglavnom prosto kopirali principe francuske ratne doktrine, ne uzimajući u obzir niz različenosti u uslovima i niz vlastitih specifičnih ekonomskih, političkih, terenskih i drugih uslova, a ni vlastita ratna iskustva i tradicije prošlosti. Razumljivo je da je takva ratna doktrina morala biti defektna. Pa i kod nas je poslije rata bilo pojava zapostavljanja i zaboravljanja vlastitih uslova, među njima i vlastitih ratnih iskustava i tradicija, i shvatanja da mi i u pogledu organizacije vojske i u izgradnji njenih ratnih načela moramo poći isključivo od iskustava Crvene armije iz Drugog svjetskog rata. Svakako da su ta iskustva, kao savremena, značajno uticala na daljnji razvitak vojne misli i da se zato moraju imati u vidu i da se njima treba koristiti, ali ne apstraktno, ne kopiranjem i slijepim podražavanjem, jer su i ona stečena pod posebnim ekonomskim, socijalnim i drugim uslovima jednog određenog rata, koji su različni od uslova naše zemlje, od uslova pod kojima bi ona vodila eventualni rat, i zato se njima može koristiti tek na osnovi tih uslova.

Imperijalističke klike pojedinih agresivnih sila su u paroli da je njihova kultura vodeća svjetska kultura nازلazili uvijek sredstvo za ostvarenje svoje agresivne politike. Takav primjer pruža kolonijalna politika imperijalističkih sila, koja je danas osobito karakteristična za birokratsku kastu SSSR. Treba se samo sjetiti kako su se »sovjetski« vojni stručnjaci u našoj Armiji sa nipodaštavanjem odnosili prema našem ratu i kako su svako isticanje naših ratnih iskustava i tradicija smatrali nepra-

vilnim, čak i jeretičkim u odnosu na sovjetsku vojnu nauku. To je bio jedan od razloga koji su kočili naš rad na obrađivanju iskustava iz Oslobođilačkog rata i njihovom potpunom iskorišćavanju. Takva politika i njen uticaj najbolje se danas osjećaju u zemljama Istočne Evrope, koje se nalaze pod dominacijom SSSR, na čitavoj liniji njihove kulturne nadgradnje, pa i na pitanju izgradnje njihovih armija. Neprekidno podvlačenje oslobodilačke misije armije SSSR i zahtjev da se svakom zgodom o tome deklamuje imaju, ustvari, za cilj da se u narodima tih zemalja ubije svako osjećanje punoljetstva, svaka vjera u vlastite snage, da se parališu i bace u zaborav sve njihove borbene tradicije i iskustva iz prošlosti. A naturanje onih principa vojne izgradnje koji su usvojeni u armiji SSSR, sve do postavljanja ruskih oficira na komandne položaje u armijama tih zemalja, ima za cilj puno uklapanje tih armija u sastav oružanih snaga SSSR i njihovo iskorišćavanje za postizanje agresivnih ciljeva sovjetske vlade.

*

Da bismo sagledali bogatstvo, karakter i vrijednost borbenih tradicija i iskustava naših naroda, neophodno je da razmotrimo one osnovne faktore koji su djelovali na njihovo formiranje.

Istorija naših naroda od njihovog dolaska na Balkan pa kroz čitav srednji i novi vijek je istorija neprekidnih borbi za opstanak i slobodu, i u toj istoriji rijetko se može sresti ono relativno mirno, normalno razdoblje razvitka, kakvo srećemo u istoriji mnogih evropskih i drugih naroda.

U eposi stvaranja srednjovjekovnih država, naši narodi su se našli priklješteni između u svakom pogledu jačih i razvijenijih Rimljana, Germana i Vizantinaca, a potom, u borbi za opstanak, slobodu i nezavisnost, između Turske, Austrije, Ugarske i Mletaka. Čitavo doba feudalizma, za naše narode je, dakle, ne samo doba feudalizmu uopšte svojstvene rascjepkanosti i borbi feudalaca o prevlast, u kojoj su stradale mase kmetova i gradskog stanovništva, već i doba neprekidnih borbi za opstanak protiv

stranih najezda i osvajača. Razumljivo je da je u takvim uslovima bio uveliko zakočen unutarnji razvoj naših naroda. Kod Slovenaca je, naprimjer, za taj razvitak karakteristično uništenje svakog domaćeg plemstva, tako da je ime Slovenac ostalo kroz čitav srednji vijek sinonim za seljaka-kmeta; kod Crnogoraca, koji su, uslijed turskih osvajanja, kroz čitav srednji vijek ostali izolovani i u neprekidnoj borbi za opstanak, plemensko uređenje zadržalo se sve do u noviji vijek; razvitak kod Srba — inače vrlo dinamičan u dobrom dijelu srednjeg vijeka — prekinut je za niz vijekova turskim ropstvom. Slično je tekao razvitak i ostalih naših naroda. Zbog toga je njihova srednjovjekovna istorija ispunjena borbom protiv stranih zavojavanja i ropstva i, uporedo s tim, bunama kmetova protiv strahovitog feudalnog izrabljivanja. U tim ratovima i bunama, koji se uvijek odlikuju brojnom i tehničkom nadmoći osvajača i žilavim otporom branioca, čija je snaga bila u borbi za pravednu stvar, u težnji naroda za slobodom, u njegovim, poznatim i vješto iskorišćavanim domaćim geografskim uslovima, formirala su se određena shvatanja o ratu, osobine naroda i ratnički kvaliteti, borbene tradicije i ratna iskustva. Jedan od najboljih poznavalaca srednjovjekovne istorije naših naroda, iznoseći osobine Srba kao vojnika (misleći na sva plemena koja su naseljavala Srbiju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu) napisao je:

»Srbi su u srednjem vijeku, u očima svih naroda važili kao ratoboran i hrabar narod. Izvještaji iz doba Komnena pokazuju da nije bilo lako ratovati sa njima. Car Manojlo Komnen, za vrijeme tih vojnih pohoda, prodro je samo jedan jedini put (1150) sa istoka do obale Tare... Jovan Kantakuzen opisuje u svojim memoarima potpun poraz i zarobljavanje svoga sina cara, Matije Kantakuzena, prilikom jedne provale u srpsku oblast kod Sera, u doba Dušanova sina cara Uroša (1357)...

Srpske trupe su izvrsne, osobito u svojoj zemlji. Florentinac Matija Vilani opisuje naporno šumsko ratovanje u Srbiji, prikazujući vojni pohod ugarskog kralja Ludviga I protiv cara Uroša (1359): velike raške planine kod Rudnika, prirodna šumska utvrđenja, kamo za Srbima niko nije mogao ići bez velikih gubitaka, i neprekidno uznemiravanje ugarske vojske od strane naoružanih srpskih seljaka...«²⁾

²⁾ Jireček, »Istorija Srba«, sv. III, str. 123—124.

Za hrvatska i slovenačka plemena, srednji vijek ispunjen je teškim borbama protiv Avara, Germana, Ugara, Mongola itd. Oni u takvim uslovima vode borbu za stvaranje svojih srednjovjekovnih država. Savremenik, car Mauricije, piše za hrvatska plemena da su »nečuveno hrabri kad se brane«.³⁾ U kasnom srednjem vijeku, Hrvati i Slovenci vode teške odbranbene borbe protiv Turaka i tokom stoljeća predstavljaju čvrstu prepreku njihovim nadržanjima na Zapad. Čitav srednji vijek ispunjen je takođe i borbom protiv osvajačkih tendencija Venecije prema Dalmaciji. Ni papske anateme i krstaški pohodi pod njihovim pokroviteljstvom, ni bezbrojne intervencije moćne Venecije nisu slomili otpor naših pomoraca. Herojski otpor Neretvljana, Omišana i, konačno, senjskih uskoka pokazao se moćniji od pomorske sile Venecije. Ni ujedinjeni napori Venecije i Turaka nisu ga uspjeli slomiti.

»I sa ovom Venecijom... sukobio se mali Senj, gnijezdo naših uskoka. S jedne strane sila i bogatstvo, s druge strane nepojmljiva hrabrost, samopouzdanje i prezir smrti. Venecija sa silnom flotom galija i galeaca, senjski uskoci sa malim barkama...«⁴⁾

Ta dramatična borba za opstanak manifestovala se tako snažno u eposi buna hrvatskih i slovenačkih kmetova. Goloruke mase dizale su se odlučno za svoje pravice protiv moćnih, naoružanih četa domaćih i stranih plemića-eksploatatora.

Rijetki su primjeri osvajačkih ratova u istoriji naših naroda; pa i onda kada su ih vodili, pokazali su se kao vrlo slabi i nevični takvim ratovima. Oni se, s obzirom na uslove, nisu mogli razviti kao osvajački narodi.

»... U ofanzivi, srpska armija imala je slabe strane stoga što je vojska nerado gledala na dugotrajno ratovanje u dalekim zemljama... Dimitrije Kidon kaže u jednoj od svojih beseda (1366): Srbi i Bugari bliski su Vizantincima..., ali Vizantija se ne može nadati pomoći od njih, jer su to siromašni narodi, koji nemaju običaj da ratuju u dalekim zemljama. Ovaj nedostatak

³⁾ Klaić, »Povijest Hrvata«, knj. I, str. 93.

⁴⁾ G. Novak, »Naše More«, str. 175.

pokazao se u ekspedicijama u Trakiju... Isto tako, ofanziva kralja Vukašina i njegovog brata 1371, protiv Turaka u Jedrenskom kraju, dovela je do strahovita poraza na obalama Marice...⁵⁾

Feudalno ropstvo u našim zemljama nije raskinuto ni u onom vremenu ni onako kako srećemo kod mnogih drugih naroda. Obaranje preživjelog feudalizma, borba za nacionalnu nezavisnost i nove forme organizacije društva išli su kod nas osobenim putem. Era demokratsko-buržoaskih revolucija zatekla je naše narode u srednjovjekovnom ropstvu, sa neznatno razvijenim elementima novog načina proizvodnje, koji je i u ekonomskom i u političkom pogledu veoma teško krčio sebi put u apsolutističkoj Austro-Ugarskoj, pogotovu u feudalnoj Turskoj. Tek je kraj XVIII i početak XIX vijeka počeo ozbiljnije nagrizati stari poredak, a u njegovom krilu tek su se tada počele javljati ozbiljnije snage, koje su predstavljale njegovog grobara. Ti faktori usloveli su specifičnosti u razvitku naših naroda i u novom vijeku njihove istorije, koje su znatno uticale na formiranje naših ratnih tradicija i iskustava.

Dok su mnogi evropski narodi već bili ušli u onaj relativno mirni period razvitka, kome odgovara vanredno brz razvoj proizvodnih snaga i široka kulturna i politička nadgradnja, naši narodi su nastavili borbu protiv tuđinskog ropstva kroz čitav novi vijek svoje istorije. Srbiji i Crnoj Gori trebalo je tri četvrtine vijeka teških neravnih borbi da bi izvojevale svoju nacionalnu nezavisnost, a zatim su morale voditi niz ratova za njenu odbranu. Za čitavo to vrijeme, ostali naši narodi, porobljeni, vodili su borbu za svoj opstanak, za nacionalno oslobođenje i bolji život. U takvim uslovima, boreći se neprekidno za rješavanje osnovnih pitanja demokratsko-buržoaskog preobražaja u okviru borbe protiv ropstva tuđinu, oni su dalje razvili i obogatili svoju borbenu tradiciju i ratna iskustva. Ta borba u novim istoriskim uslovima uticala je na podizanje njihove nacionalne svijesti, na razvitak njihove nacionalne kulture, na razvijanje ideje bratstva i jedinstva u borbi za iste ciljeve. Na toj osnovi razvijene su nove

⁵⁾ Jireček, »Istorija Srba«, sv. III, str. 123—124.

borbene narodne tradicije, stečena su nova bogata ratna iskustva, temelj razvitka naše vojne misli — strategije i taktike — kojom su naši narodi odnijeli tolike sjajne pobjede nad daleko razvijenijim, tehnički i brojno jačim armijama u ratovima i borbama XIX i XX vijeka. U tim novim uslovima, kada je vanredan razvitak proizvodnih snaga izvršio revoluciju u načinu vođenja rata i vojnoj nauci, naše iskustvo pokazalo je da su riješenost naroda na borbu, njegova spremnost da založi sve svoje snage u borbi za pravednu stvar, ostale i dalje faktor od odlučujućeg značaja u vođenju rata.

Druga osobenost koja je značajno uticala na formiranje ratničkih tradicija i iskustava naših naroda leži u činjenici da je neprekidna borba za rušenje stranih feudalnih okova i za nacionalnu slobodu kod njih isključila onaj relativno mirni period razvitka, u kome je u zemljama Zapadne Evrope kapitalizam već odavno bio stvarnost i koji je omogućio jačanje ekonomskih pozicija i vlasti vladajućoj buržoaziji, koja je u takvim uslovima podređivala svojim interesima tekovine nacionalne kulture, stvarala stajaću vojsku za odbranu svojih klasnih interesa i od vlastitog naroda i od spoljnog neprijatelja, nastojeći da razvije svoje šovinističke, velikodržavne tradicije i da za te ciljeve iskoristi ratna iskustva i ratne kvalitete narodnih masa stečene u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima. I kod naroda Srbije i Crne Gore, koji su izvojevali svoju nacionalnu nezavisnost i stupili na put kapitalističkog razvitka, imamo niz osobenosti, koje se manifestuju, prije svega, u tome što je borba za nacionalno oslobođenje trajala sve do pod kraj XIX vijeka, što su i slobodna Srbija i slobodna Crna Gora bile uvijek predmet agresivnih pretenzija velikih sila, konačno i u tome što su morale voditi niz odbranbenih ratova. Razvijeni u takvim uslovima, ratne tradicije i iskustva imali su opštenarodni karakter i pozitivno su uticali na svijest masa. Reakcionarni uticaj buržoazije u Srbiji došao je do izražaja tek u nekoliko zadnjih decenija, i to onda kada se mlada srpska buržoazija zanosila idejama o velikoj Srbiji i u vrijeme njene vladavine u staroj Jugoslaviji. Međutim, to je bio

isuviše kratak period, ispunjen ratovima vođenim za odbranu nezavisnosti zemlje, period jačanja suprotnosti između buržoazije i narodnih masa — period jačanja radničkog pokreta, koji se sve više razvijao i kao nasljednik slobodarskih i ratnih tradicija i iskustava srpskog naroda, unoseći u njih proletersku ideologiju. Srpski narod našao je uvijek snage da pruži otpor nastojanju vladajuće buržoazije da ga iskoristi u svoje porobljivačke svrhe. Osnovni uzrok neuspjeha u ratu Srbije protiv Bugarske 1885 godine, naprimjer, leži u nepravednom, osvajačkom karakteru toga rata. Zato je srpski narod ostao hladan prema nacionalističkim frazama buržoazije. On u tom ratu nije ispoljio onu tradicionalnu hrabrost i ostale ratničke vrline koje su krasile srpskog vojnika u oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima. Takvo je bilo držanje srpskog naroda i u staroj Jugoslaviji. To je bio period u kome su se konačno razišli putevi naroda i reakcionarne buržoazije. Vladajuća buržoazija, sa monarhijom na čelu, nije u srpskom narodu našla podršku za svoju porobljivačku politiku prema ostalim narodima Jugoslavije. Vaspitan na slobodarskim tradicijama svoje prošlosti, on nije nikada pognuo kičmu ni pred stranim agresorom ni pred domaćom reakcijom. To priznaju i građanski istoričari, koji, međutim, nisu nikada do kraja mogli da shvate istoriske uslove i da u njima nađu stvarne uzroke snage i odlučnosti srpskog naroda. Jedan od njih, govoreći o vodi bune iz 1842 godine, Tomi Vučiću, kaže:

»On je bio utoliko opasniji što je bio vođ jednog prostog, praznovjernog i lako razdražljivog naroda, koji je bio stalno naoružan i koji je naučio da se pomoću oružja miješa u državne poslove.«⁶⁾

Srpski narod je zaista uvijek našao snage da sa oružjem rješava pitanje svoje slobode, nezavisnosti i napretka u svojoj istoriji — njegovo učešće u Narodnooslobodilačkoj borbi pokazalo je da je ostao vjeran svojim slobodarskim tradicijama.

⁶⁾ D. Stranjaković, »Vučićeva buna«, str. 99.

Slovenija i Hrvatska — koje je stegao austro-ugarski apsolutizam prije nego što su se i formirali oni unutarnji faktori koji su normalno bili nosioci ideja buržoasko-demokratskog preobražaja — ostale su i dalje u ropstvu, a njihov građanski stalež, slab, nerazvijen, ekonomski vezan uz jaču stranu, nije se do kraja razvio kao nosilac borbe za nacionalno oslobođenje i državnost, već je vodio borbu za reforme u okviru austro-ugarske monarhije, borbu kroz koju se sve više i jasnije ocrtavala težnja za većim udjelom u eksploataciji vlastitog naroda i sve manje iskrena želja za nacionalnim oslobođenjem i narodnim jedinstvom. Takva uloga buržoazije uopšte je karakteristična u onim zemljama koje su kasnije stupile na put kapitalističkog razvitka. To je onaj period u kome se, uslijed razvitka kapitalizma, internacionalnog povezivanja kapitala i imperijalističkih tendencija, interesi potlačenih masa razilaze sa interesima njihove buržoazije, jer ona u takvim uslovima u borbi za razne reformističke koncepcije u okviru mnogonacionalne države vidi zadovoljenje svojih interesa. Obespravljene i eksploatisane mase, međutim, u takvim koncesijama ne vide garanciju rješenja svojih gorućih problema. To je dovoljno jasno pokazala 1848 u Sloveniji, kada su istinski demokratski borci branili program »Ujedinjene Slovenije«, nasuprot vodećoj buržoaziji, koja je vodila oportunističku politiku, da bi je 1865 godine formulisala u paroli »unutarnjo-austrijske zemaljske zajednice«. To je 1848 godina pokazala i u Hrvatskoj učešćem hrvatske gospode, sa Jelačićem na čelu, u odbrani carskog apsolutizma, dok je najnapredniji sloj hrvatskog naroda — njegova ljevica — ostao vjerañ ideji revolucije i nastavio upornu borbu za njenu pobjedu. Tako je bilo i poslije hrvatsko-ugarske nagodbe. Hrvatski narod, bačen tom nagodbom u punu zavisnost i kolonijalni položaj, pružao je otpor, koji se, 1883 godine, pretvorio u oružane pobune po hrvatskim gradovima i selima protiv mađarskog gospodstva i njegovih domaćih saradnika — »mađarona«, kako ih je narod zvao. Da i ne spominjemo Majsku deklaraciju 1917, ulogu hrvatske i slovenačke buržoazije u »ujedinjenju« 1918, Korošca, Banovinu Hrvatsku i konačno

srozavanje buržoazije u saradnju s okupatorom, u toku 1941 do 1945 godine. Zbog toga se borba za nacionalno oslobođenje sve više stapala sa borbom protiv domaće buržoazije, koja se razvijala kao sve veća prepreka na tom putu i koja je u svome narodu nastojala da ubije svaku vjeru u njegove vlastite snage, da ga vaspita u duhu servilnosti, ropske pokornosti i klerikalnog licemjerja.

Sličan je razvitak u Bosni i Hercegovini. Tamo je mladi građanski stalež išao zajedno sa kmetovima samo u ranijem periodu borbe protiv turskog feudalizma.

»Ustanci koji su izbili 1875 godine prvo u Hercegovini, a zatim u Bosanskoj Krajini, predstavljaju završnu etapu tih borbi..., u kojoj su se zajedno, na jednoj revolucionarnoj liniji, našli i seljaci i trgovci... Kmetovi su tražili i želeli ukidanje feudalnih odnosa... Trgovci, koji nisu bili u feudalnom odnosu..., tražili su isto tako ukidanje feudalnih odnosa iz privrednih razloga.«⁷⁾

Posle okupacije od strane Austrije, 1878 godine, uslijed razvitka kapitalizma razvijao se brz proces razilaženja interesa radnih masa i mlade buržoazije, koja se od borca za nacionalnu slobodu pretvorila u eksploatatora, u »kmetodera«, kako ju je zvao Petar Kočić, »... od Spasoja Babića (člana glavnog ustaškog odbora) do Spasoja Babića (koncesionog šumskog industrijalca)«⁸⁾ — kako se simbolično izrazio Veselin Masleša.

U uslovima turskog ropstva, ni u Makedoniji se nije do kraja razvila mlada buržoazija kao nosilac ideja demokratsko-buržoaskog preobražaja. Kao dio opštenarodnog pokreta, ona učestvuje u borbi protiv duhovnog i kulturnog ropstva fanariota krajem XVIII i početkom XIX stoljeća, koji se zatim razvio u pokret za nacionalno i političko oslobođenje makedonskog naroda. Nosilac toga pokreta u XX vijeku postale su konačno radnička klasa i njena avangarda.

U takvim uslovima, mladi socijalistički pokret, koji se počeo snažno širiti u našim zemljama u posljednjim de-

⁷⁾ Veselin Masleša, »Mlada Bosna«, str. 40.

⁸⁾ Isto, str. 48.

cenijama prošlog vijeka, sve se više razvijao u jedinog dosljednog borca ne samo za socijalno oslobođenje radnog naroda već i za njegovu nacionalnu slobodu i državnost — za rješenje, dakle, i pitanja demokratsko-buržoaske revolucije. U toj borbi ispisao je on slavne stranice naše istorije i dalje razvio i obogatio borbene tradicije i iskustva iz prošlosti naših naroda. Imena Goce Delčeva, Ivana Cankara, Vase Pelagića i čitave plejade neustrašivih prvoboraca-socijalista iz toga doba žive u tradiciji naših naroda kao svijetli primjeri na kojima su se vaspitavale generacije novih boraca za slobodu i socijalizam. A u to doba, mladi socijalistički pokret u Srbiji nosilac je borbe protiv imperijalističkih tendencija srpske buržoazije. Od socijaliste-utopiste Svetozara Markovića pa do marksističkog prvoborca Dimitrija Tucovića taj pokret je bio nosilac ideja bratstva i jedinstva naših naroda, ideja balkanske federacije i jedan od najdosljednijih pobornika za jedinstvo međunarodnog proletarijata u borbi protiv prvog imperijalističkog rata, koji je bio na pomolu.

Razumljivo je da je u takvim uslovima borba za slobodu i napredak postajala sve više i borba protiv domaće reakcionarne buržoazije, koja je baš na pitanju odnosa prema nacionalnoj nezavisnosti do kraja otkrila svoj anacionalni i protivnarodni karakter. Na tom pitanju je konačno i srpska buržoazija proigrala ono malo povjerenja koje je stekla u ranijoj istoriji. Ona ga je proigrala tako jeftino i tako dosljedno u aprilskim danima 1941 godine, da je njeno izdajničko držanje iznenadilo ne samo narod već, u izvjesnoj mjeri, i komuniste:

»Gdje su oni neustrašivi oficiri, — pitao se narod, — koji su bili bezgranično odani narodu u prošlim ratovima: u Balkanskom ratu, a naročito u oslobodilačkim ratovima protiv turskog ropstva?... Moramo priznati da smo i mi komunisti imali prilično povjerenja u sposobnost i borbenost komandnog kadra, nismo mogli vjerovati da su korupcija i demoralizacija, kao i pomanjkanje osjećanja dužnosti prema otadžbini, zahvatili tako dubokog korjena u vojsci.«⁹⁾

⁹⁾ Tito, »Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije«, str. 17.

Ali to neprijatno iznenađenje zamijenjeno je dubokim saznanjem, tako snažno potvrđenim u praksi Oslobođilačkog rata, u kome se buržoazija sa svojim agenturama pretvorila u običan odred okupatora, iziživši iz rata ne samo vojnički pobijedena već i bez ikakvog uticaja u zemlji.

Uslovi su bili, dakle, takvi da su naši narodi svoju dugotrajnu borbu za slobodu i opstanak, — najprije protiv stranog gospodstva, a zatim i protiv domaće buržoazije, koja se i tamo gdje je u jednom periodu bila nosilac borbe za oslobođenje i nosilac državnosti, u novim istoriskim uslovima pokazala anacionalnom i izdajničkom, — vodili bez prestanka u svojoj novijoj istoriji. Oni su konačno u zajedničkoj borbi pod rukovodstvom radničke klase i njene avangarde ostvarili nacionalnu slobodu, nezavisnost i ravnopravnost. Tako je dugotrajna borba naroda za opstanak i za nacionalnu slobodu dobila svoj puni izraz tek u procesu narodne socijalističke revolucije. U takvim uslovima ne samo da su se razvile bogate ratničke tradicije i iskustva već je njihov tvorac i nosilac bio i ostao narod. Njegove slobodarske tradicije i ratna iskustva iz prošlosti obogatili su se i stopili sa tradicijama i iskustvima iz Oslobođilačkog rata i Narodne revolucije i dobili novi ideološki smisao i karakter, postajući jedan od faktora koji određuju moralni i patriotski lik našeg socijalističkog čovjeka i njegove borbene kvalitete.

Prilikom razmatranja naših borbenih tradicija i ratnih iskustava treba imati u vidu još jednu osobenost, koja je značajno uticala na njihovo formiranje. Naime, rušenje feudalnog ropstva i borba za nacionalnu nezavisnost u našim zemljama razvijaju se u uslovima kada je Evropa već duboko zagazila u kapitalizam, kada su, snažno razvijene, proizvodne snage gurale ka ekspanziji, kada je konkurentska borba već pokazivala svoje rezultate, ispoljene u težnji za stvaranjem i podjelom uticajnih sfera. Naša zemlja je i ranije, naročito u tim novim uslovima, za velike sile predstavljala jedno rovito područje na kome se rušila i uspostavljala, bilo oružjem bilo raznim diplomatskim kombinacijama, ravnoteža među njima. Zbog svog položaja i zbog svojih prirodnih bogatstava, naša zemlja

je bila stalno predmet nezajažljivih apetita i osvajačkih pretenzija velikih agresivnih sila, koje su odbranbenim ratovima, ustancima i pokretima naših naroda uvijek prilazile sa stanovišta svojih vlastitih interesa. Zato naši narodi ni u novijem periodu svoje istorije u svojoj borbi za opstanak i slobodu nisu do kraja naišli na iskreno razumijevanje, na pomoć i podršku velikih sila. Uvijek kada su na to računali, nade su im ostajale puste. Čitava naša novija istorija pruža nam za to tako očitu potvrdu. Iskorišćavanje spremnosti srpskog naroda za borbu i stvaranje frajkora 1787 godine od strane Arstrije, da bi ih kasnije ostavila na cedilu; manevri carske Rusije sa srpskim ustanicima 1807 godine; neosnovana vjera u Rusiju 1876 godine i Sanstefanski mir; diplomatske kombinacije trojecarskog saveza sa Bosansko-hercegovačkim ustankom, koje su se završile austriskom okupacijom; Kresnenski ustanak i pokret u Makedoniji 1878 — 1880 godine i mnogi drugi primjeri svjedočanstva su o držanju velikih sila prema našim narodima u najtežim momentima njihove istorije.

»Okupacija Bosne i Hercegovine i uspostavljanje slobodne bugarske države jesu epilog dugogodišnje borbe između Austrije i Rusije za tursko naslijeđe na Balkanu, i prolog jedne nove borbe i nove politike, koja počinje krajem stoljeća da se razvija u Evropi i koja će, za 20 godina svega, da dovede do takvih sukoba velikih sila na Balkanu, da će se na njegovom tlu otvoriti i velika kriza — prvi imperijalistički rat.«¹⁰⁾

Svaki rat, svaki pokret naših naroda vođen u okviru političkih i ratnih planova neke velike sile doveo je uvijek do poraza, do ropstva i bijede, do uzajamnog gloženja i ratova balkanskih naroda, do prolijevanja njihove krvi za tuđe interese.

»Sukobi između Austrije i Rusije na Balkanu bili su ostvarivani i preko sukoba i ratova između Srbije i Bugarske. Drama balkanskih naroda režirana je decenijama iz Beča i Petrograda. Prvo je Rusija uzela pod svoju zaštitu Bugarsku, a Austrija Srbiju. Onda su se, kao u kadrilu izmijenila mjesta. Rusija je postala

¹⁰⁾ V. Masleša, »Mlada Bosna«, str. 27.

velika »slovenska« zaštitnica Srbije, one iste kojoj je 1887 godine htjela da oduzme Niš i Pirot u interesu Bugarske, a Austrija je branila Bugarsku, onu istu čije je ujedinjenje 1878 pokvarila...«¹¹⁾

U takvim uslovima, naši su narodi stekli dragocjeno i skupo plaćeno iskustvo: bez ikakvog je osnova vjera u slobodu donesenu spolja, jer iza fraza o oslobodilačkoj misiji ove ili one imperijalističke sile stoje, ustvari, njeni agresivni, osvajački ciljevi. Naivno vjerovanje u dobre želje tih sila uvijek je naše ljude dovodilo do razočaranja. Aleksa Nenadović, otac prote Mateje Nenadovića, odbijajući da i dalje bude oficir u austrijskoj vojsci poslije Svištovskog mira i raspuštanja frajnkora, rekao je:

»Istina je da sam se zakleo da ću mu (tj. austrijskom caru — P. M.) biti vjeran i protiv Turčina za slobodu očevine moje vojevati i poznato vam je da ja moje zakletve ne prestupam niti cara iznevjeravam i ostavljam, no car ostavlja mene i sav narod srpski kao njegovi stari što su naše pradjede ostavili. Zato idem natrag preko Save...«¹²⁾

U pomoć velikih sila razočarao se i makedonski narod. Ustanci i pokreti poslije Berlinskog ugovora kao reakcija na njega, a zatim i Ilindenski ustanak jasno su pokazali da se otud nema šta očekivati. U manifestu iz maja 1924 godine rukovodioci VMRO ističu:

»Dugo vrijeme je makedonski narod, vjerujući oslobodilačkim težnjama velikih evropskih i malih balkanskih država, upirao pogled u njih i od njih očekivao svoje oslobođenje... Čak i Ilindenski ustanak, najveći i najmasovniji pokret, nije bio sračunat na to da izvojuje slobodu Makedonije, nego da skrene pažnju evropskom javnom mišljenju i međunarodnoj diplomatiji na rješavanje makedonskog pitanja... Ali ono što se dogodilo uvjerilo je i posljednjeg nevernog Tomu da kako velike tako i male evropske države idu putem egoističke politike, kojoj su sloboda i postojanje Makedonije služili samo kao dobar izgovor.«¹³⁾

Do takvog iskustva došli su i vođi Hercegovačkog ustanka 1875 godine, razočaravši se i u velike sile i u zvaničnu Srbiju i Crnu Goru. Oni su pošli u ustanak osla-

¹¹⁾ Isto, str. 37.

¹²⁾ Mateja Nenadović, »Cjelokupna djela«, str. 36 i 37.

¹³⁾ D. Vlahov, »Iz istorije makedonskog naroda«, str. 48.

njajući se na svoje vlastite snage. O jalovom čekanju pomoći od carske Rusije, o osvajačkoj politici ruskog carizma toga doba uvjerljivo piše socijalista Vasa Pelagić. To iskustvo naučilo je naše narode da računaju na svoje vlastite snage u prvom redu i da razlikuju iskrenu pomoć od manevra tajne diplomatije velikih sila.

»Malo je naroda koji bi, kao naši, imali takvo bogato istorisko iskustvo koje im govori da ovakva linija (saradnje sa fašističkim silama — P. M.) nije realna i da vodi narode u neizbježnu katastrofu. Čitav XIX vijek znači za nas, u tom smislu, jedno gorko iskustvo. Kad god su naši narodi vezali sudbinu svoje slobode za reakcionarne snage u svijetu, oni su pali još u dublje ropstvo.«¹⁴⁾

I, konačno, Oslobođilački rat od 1941 do 1945 godine pokazao je isto: naša zemlja ponovo je bila predmet tajnih pogađanja i ugovora između velikih sila, područje zahvaćeno imperijalističkim računima i proglašeno obostranom uticajnom sferom. Samo ovog puta račun nije mogao biti likvidiran bez krčmara. Zahvaljujući Komunističkoj partiji Jugoslavije, — koja je u osnovu svoje politike unijela aksiomu da se narodi Jugoslavije mogu osloboditi jedino vlastitim snagama i koja se uporno borila čitavog rata za njeno dosljedno i beskompromisno sprovođenje u život stvaranjem regularne vojske, koja se pokazuje spremna da pitanje konačnog oslobođenja i revolucionarnog preobražaja zemlje dovede do kraja, organizovanjem nove, revolucionarne vlasti, novog političkog jedinstva naroda, sa radničkom klasom na čelu, oformljenog u Narodnom frontu i, konačno, stvaranjem na bazi tih tekovina nove, socijalističke Jugoslavije još u toku rata, — imperijalistički planovi u odnosu na našu zemlju bili su razbijeni. Pokazalo se da iza fraza o oslobođilačkoj misiji svake sile, pa makar se ona zvala i socijalističkom, stoje agresivni, hegemonistički ciljevi.

Ova osobenost našeg istoriskog razvitka igrala je značajnu ulogu u formiranju naših tradicija i iskustava. S te strane razumljiv je njihov savremeni značaj.

¹⁴⁾ Kardelj, »Put nove Jugoslavije«, str. 30.

Da razmotrimo još neke unutarnje okolnosti koje su takođe značajno djelovale na formiranje naših ratnih tradicija i iskustava.

Karakteristično je da su naši narodi oslobodilačke i revolucionarne ratove vodili uvijek u uslovima veoma nepovoljnim u pogledu odnosa snaga. Protiv sebe imali su redovno tehnički i brojno i neuporedivo jačeg neprijatelja. To se ne odnosi samo na ustanke raje nego i na odbranbene ratove Hrvata i Slovenaca protiv Turaka, na ratove Srbije i Crne Gore i, konačno, na Oslobođilački rat 1941 do 1945 godine. Majers Karl, ratni dopisnik u turskoj vojsci za vrijeme srpsko-turskog rata 1876 godine, daje o naoružanju srpske i turske vojske slijedeće podatke:

»Što se naoružanja tiče, poznata je stvar da se turska vojska računa u najbolje naoružane u svijetu, i odista u tome je pogledu nijedna druga vojska ne nadmašuje. U početku rata bila je cjelokupna pješadija naoružana Sniderovim ostragušama, konjica dijelom kopljima, dijelom Vinčestrovim šesnaestometnim karabinima. Sredinom oktobra počеше uzimati učešće novi dijelovi pješadije sa Henri-Martinijevim ostragušama, od kojih je Turska otkupila bila u Americi 600.000 radi preoružanja cjelokupne svoje pješadije. Turska poljska artiljerija imadaše Krupove i Vitvortove topove. Topovska je zaprega dobra; pješачke i artiljerijske municije bijaše u dovoljnom broju.

Srpska pješadija prve klase bijaše naoružana Pibodijevim ostragušama, druge klase pak puškama starog sistema, a konjica sabljama, pištoljima i karabinima. Artiljerija, čija zaprega bijaše osrednjeg kvaliteta, imadaše najvećim dijelom topove koji su se sprijeda punili...¹⁵⁾

Ukupna jačina srpske vojske u tome ratu iznosila je 120.000, a Turska je izvela u rat oko 150.000 ljudi.

U ratovima Crne Gore taj odnos je još nepovoljniji. Po nekim izvorima, naprimjer, u bici na Carevu Lazu, 1712 godine, učestvovalo je 107.000 Turaka i 5.000 Crnogoraca, na Velesovu, 1768 godine, 80.000 Turaka i 3.000 Crnogoraca. 1876 godine Crnogorci odnose četiri velike pobjede (Vučji Do, Medun, Trijebač i Danilovgrad) nad pet puta jačim turskim snagama, nanoseći im strahovite gubitke itd. U ustancima odnos snaga bio je još nepovoljniji.

¹⁵⁾ I. Pavlović, »Građa za istoriju srpsko-turskog rata 1876 godine«, str. 7.

Govoreći o ustanku u Bosanskoj Krajini 1875 godine i dalje, Vasa Čubrilović piše:

»... Oružja i municije nije bilo gotovo nikako ili vrlo malo. Nešto malo starih kremenjača, sakrivenih od zaptija po šumama pod bukvama, i praha i olova od pojedinih seljaka bilo je sve što se imalo kada je počeo ustanak.«¹⁶⁾

Odnos snaga, uprkos razvitku tehnike i vojne misli uopšte i u ratovima XX vijeka nije bio ništa povoljniji, pa ipak su naši narodi izvojevali niz pobjeda nad osvajačkim armijama. To osobito potvrđuju Cerska i Kolubarska bitka i, najzad Oslobođilački rat 1941 do 1945 godine.

Brojno daleko manji, u privrednom, time i tehničkom, pogledu neuporedivo slabiji, naši narodi nikada nisu mogli računati na faktore kao što su broj i tehnika. Na njih je, nasuprot nama, uvijek — i to uvijek u prvom redu — računao napadač, izgrađujući na njima i svoja ratna načela i ratni plan i koristeći se njima kao odlučujućim faktorima u vaspitavanju svojih vojnika i starješina. Takav odnos snaga, razumljivo, odlučujuće je uticao na određivanje karaktera i formi ratnih dejstava, na izbor i taktičkih, operativnih i strategijskih principa u našim ratovima i na korišćenje njima, na forme organizacije oružanih snaga. Naši su narodi iz rata u rat sticali bogata iskustva u pogledu paralisanja materijalnih preimućstava neprijatelja. Ta iskustva uticala su i danas utiču na formiranje principa ratne doktrine, na obuku i školovanje vojnika i starješina. U svojim oslobodilačkim ratovima i ustancima, naši su narodi naučili da pobjeđuju daleko nadmoćnijeg neprijatelja. To što su naučili u svojoj istoriji — to njihovo bogato iskustvo — ušlo je kao značajan činilac u osnove našeg vojnog djela.

Poznato je da i zemljište, sa svoje strane, utiče na vođenje ratnih dejstava, da eventualno ratište i pojedini pravci pretstavljaju jedan od faktora koji utiču na formiranje ratne doktrine svake armije, jer zemljište, svojim osobinama, pruža uvijek određene mogućnosti za najcjel-

¹⁶⁾ V. Čubrilović, »Bosanski ustanak 1875—1876«, str. 69.

lishodniju upotrebu oružanih snaga. To je pitanje u našem slučaju tim važnije što su se svi oslobodilački i revolucionarni ratovi i ustanci vodili na našem zemljištu, koje tokom čitave istorije nije prestajalo da bude pozornica ratnih sudara. Boreći se neprekidno na svom zemljištu, naši su narodi stekli ogromno iskustvo, naučili da se koriste svim mogućnostima koje ono pruža. To iskustvo oni su neprekidno bogatili iz rata u rat, razvijajući snažnu tradiciju osjećanja sigurnosti na svom terenu, osjećanja snage i nepobjedivosti u odbrani svoga ognjišta. Josip Šen, razmatrajući taktiku Crnogoraca u ratu 1876 do 1878 godine, podvlači značaj pravilnog korišćenja zemljištem od strane Crnogoraca i njihovu vještinu u tom pogledu. »Najmoćniji saveznici crnogorske vojske« u borbama protiv turskih kolona koje su nadirale ka Danilovgradu, »kao što je to isto i ranije bio slučaj, bilo je domaće zemljište«. ¹⁷⁾ Navodeći primjer boja kod Meduna, 1877 godine, opisuje kako su Crnogorci izvršili nekoliko manevara, dočekujući nadmoćniju tursku vojsku i povlačeći se ispred nje, da bi pripremili potrebne uslove za odlučujući protivnapad:

»Crnogorci su se povlačili nazad brzo i vješto dok su se zastavili na četvrtoj, topografski najjačoj terasi. Turci koji su bili polumrtvi od žeđi, iscrpljeni, a dijelom ostali i bez municije, izvrše najzad juriš na terasu takoreći bez duše... Crnogorci predoše u napad jednim neodoljivim udarom, i to u momentu kada su se pokazivali pouzdani znaci neprijateljske malaksalosti. Nijedna regularna trupa nije se mogla uporediti sa Crnogorcima u ovoj neobičnoj vještini iskorišćavanja terena i planinskog zemljišta, saletanja neprijatelja i srećnog instinkta u izboru momenta za napad.« ¹⁸⁾

Osobito je karakteristično vanredno bogato iskustvo u korišćenju terenom — našim otocima i obalama, u borbama protiv Venecije i drugih osvajača.

»Hrvati i Neretljani vladali su ovim morem iz svojih kanala i svojih zaliva. Kroz dva puna stoljeća nisu nikada Mlečani smjeli da uđu u ove kanale, a u sukobima sa našim flotama ostali su

¹⁷⁾ J. Šen, »Vođenje rata i taktika Crnogoraca (1876—1878)«, str. 38.

¹⁸⁾ Isto, str. 33.

često poraženi. Od polovice drugog stoljeća vladahu našim kanalima sve tamo do polovice petnaestog, dakle puna tri stoljeća, potomci Neretljana. Omišani... A jedno stoljeće poslije njih opet je ova obala oživjela slobodnim podvizima naših uskoka. Sa svojim malim lađama, oni skoro dva stoljeća neustrašivo i slobodno plove ovim morem, pokazujući šta mogu da učine odvažni i hrabri mornari u ovim našim uvalama i dragama, iza ovih ostrva...¹⁹⁾

Mogli bismo navesti bezbroj primjera iz ratova i ustanaka svih naših naroda koji govore o bogatom iskustvu u korišćenju svojim zemljištem. Kako su, naprimjer, bile snažne tradicije u svijesti krajiških seljaka iz borbi 1875—1876 godine još u toku Oslobođilačkog rata pokazuje činjenica da su često znali da opišu pojedine borbe iz tog ustanka, podvlačeći umješnost svojih starih u okršajima sa jačim neprijateljem u korišćenju pojedinim položajima za razbijanje njegovih glavnih snaga. Iskustvo stečeno u korišćenju svojim zemljištem u mnogim ratovima i ustancima znatno je uticalo na formiranje ratnih načela, na izbor formi dejstva, na ratničke osobine i kvalitete našeg čovjeka. Tim bogatim iskustvom može da se koristi i naša Armija u odbrani nezavisnosti zemlje u eventualnom budućem ratu.

Naše oslobodilačke i revolucionarne ratove i ustanke karakteriše široko učešće narodnih masa. U njima uvijek vidimo angažovane sve narodne snage u borbi za opstanak, za slobodu i bolji život. Stalnih frontova i relativno mirne pozadine u takvim uslovima nije nikada bilo. Jedinstvo fronta i pozadine, između kojih nema oštro povučene granice, i ratni napor čitavog naroda karakterišu naše oslobodilačke ratove i ustanke. I u tom pogledu potrebno je podvući neke specifičnosti koje su se pozitivno odrazile na formiranje naših ratnih tradicija i iskustava. Ni kod jednog našeg naroda u uslovima neprekidnih borbi za opstanak i slobodu za dugo vrijeme nije se razvila stajaća vojska, odvojena od naroda, sa kadrom koji se regrutovao iz redova buržoazije i vaspitavao u protivnarodnom duhu itd. U Crnoj Gori i Srbiji za cijelo vrijeme njihovih borbi za nacionalnu slobodu održao se princip formiranja vojske

¹⁹⁾ G. Novak, »Naše More«, str. 324.

na bazi narodne milicije, tj. nije dugo vrijeme postojala stajaća vojska, kakvu srećemo u tadašnjim kapitalističkim zemljama. U slučaju rata, svi za vojsku sposobni ljudi odlazili su na front — u jedinice, koje su se formirale po selima, nahijama i okruzima, sa svojim starješinama iz naroda, sa svojom opremom itd. I najveći dio oružja bio je kod naroda — svaki ratnik sam se naoružavao. U ratu su uzimali aktivno učešće (u raznim formama) žene, starci i omladina. Narod je bio vojska u ratu. U Srbiji je kralj Milan — tada već nosilac osvajačkih tendencija mlade srpske buržoazije — 80-tih godina prošlog vijeka vodio kurs na uvođenje vojnih reformi na bazi formiranja stajaće vojske. Sa stanovišta bojne gotovosti, ta je mjera bila opravdana, jer je sve komplikovanija ratna tehnika uticala na razvitak ratne vještine, što je zahtijevalo dužu i sistematsku obuku trupe, školovanje oficirskog kadra, jačanje discipline itd. Međutim, kada je kralj Milan donio odluku o oduzimanju oružja od naroda, došlo je do otvorenog sukoba. U Srbiji toga doba, uslijed agresivnosti domaće buržoazije, suprotnosti između nje i narodnih masa snažno su se produbile, što je konačno dovelo do Timočke bune 1883 godine, čiji je neposredni povod bio — oduzimanje oružja od naroda. Narod je, vodeći veoma česte oslobodilačke ratove, smatrao oružje neophodnom potrebom, i svaki pokušaj razoružavanja nije mogao nikako drugačije da shvati nego kao akt uperen protiv svoje slobode i bezbijednosti. Zato je razumljivo što je pružio onako žestok otpor odluci kralja, koja je, ustvari, predstavljala jednu od manifestacija razilaženja interesa narodnih masa i buržoazije. Međutim, period od nekoliko decenija postojanja stajaće vojske u Srbiji, u kojoj je bila tako snažna tradicija narodne vojske, a koja je i u tom periodu vodila odbranbene ratove, bio je isuviše kratak da bi se u vojsci i narodu učvrstile šovinističke velikodržavničke i dinastičke tradicije. U Crnoj Gori je taj proces formiranja stajaće vojske išao još sporije. Njena je uloga, ustvari, bila neznatna. Zbog svega toga je i u Srbiji i u Crnoj Gori ostala snažna tradicija narodne vojske, narodnih vojskovođa i komandira, tradicija o ratnim podvizima

jedinica pojedinih nahija i okruga, o junacima svakog kraja itd. Takve tradicije oživile su novom snagom u Oslobodilačkom ratu, u kome su uzeli učešće najširi slojevi naroda i iz koga je izrasla nova, narodna, socijalistička armija. U takvim uslovima, u svijesti naših narodnih masa razvilo se snažno osjećanje vojničkih dužnosti prema otadžbini i ljubav prema vojsci kao prema svome djelu. Narod, koji se toliko vremena i s toliko upornosti svim snagama borio za opstanak i slobodu, naučio je da je i cijeni, da je tako predano i besprimjerno brani.

Takvi su bili opšti uslovi pod kojima su naši narodi vodili svoje oslobodilačke i revolucionarne ratove i pod kojima su stekli i razvili svoje borbene tradicije i ratna iskustva. U takvim uslovima, moralni faktor igrao je odlučujuću ulogu. Uopšte govoreći, izvori moralnog faktora su, pored karaktera rata, koji je odlučujući, karakter društvenog uređenja, nacionalne osobine zajedno sa tradicijama i iskustvima, odnosi u armiji itd. Analizi uticaja svakog od tih faktora na moralni faktor u nekom ratu mora se prići sa stanovišta konkretnih uslova pod kojima se on vodi. Razumljivo je, naprimjer, da je uloga tih činilaca u ratovima naših naroda tokom istorije bila nekoliko različna od uloge koju bi oni igrali u eventualnom budućem ratu naših naroda. U takvom jednom ratu, činjenica da je naša zemlja danas nezavisna i socijalistička, da izgradnjom socijalizma jača svoj ekonomski potencijal, imala bi krupnu ulogu u formiranju moralnog faktora. Porobljeni i stalno napadani, ekonomski izrabljivani i strahovito zaostali u tom pogledu, naši su narodi u pravednim ciljevima svoje borbe isključivo nalazili onu snagu koja ih je podizala i jačala i kojom su naknađivali ekonomsku zaostalost, nedostatak ratne tehnike itd. U takvim uslovima, ratne tradicije i iskustva igrali su veoma značajnu ulogu u jačanju moralnog faktora. Na toj osnovi razvila se duboka tradicija vjere u svoje snage, u neuništivost i nepobjedivost naroda koji se bori za pravednu stvar. Ta tradicija prenosila se s generacije na generaciju, iz rata u rat, neprekidno jačajući mase u tom uvjerenju. Ta vjera u vlastite snage jačala je na gorko stečenom iskustvu da

je iluzorna misao o slobodi koju će porobljenom narodu »uvesti« neko spolja, koja će doći na bajonetima neke velike, bilo hrišćanske, slovenske ili »socijalističke« sile. Iz rata u rat, u takvim uslovima razvila se duboka tradicija otpora, tradicija spremnosti masa na borbu, koju nikad niko nije uspio ubiti u našim narodima, ma se borili i pod najtežim okolnostima i uz najveće žrtve. Neuspjesi su još više pojačavali mržnju prema neprijatelju, još više jačali spremnost na otpor, koji je iznova jačao i razgarao se. Tradicija otpora prelazila je s generacije na generaciju, kao što je, uostalom, kod većine naših naroda prelazila puška iz ruku oca u ruke sina. Mnogo bi mjesta ovdje trebalo kada bismo htjeli samo da nabrojimo sve pokrete, ustanke i oslobodilačke ratove naših naroda, bar u njihovoj novijoj historiji, čiji broj već sam za sebe govori o životnosti naših naroda, o njihovoj odlučnosti da se bore za svoju slobodu, o spremnosti da ulože sve svoje materijalne i moralne snage u toj borbi. Hrabrošću i masovnim heroizmom, samoprijegorem i stvaralačkom inicijativom masa i pojedinaca, naši su narodi navikli da naknade tehničku i brojnu zaostalost parališući time neuporediva materijalna preimućstva neprijatelja. Na takvim primjerima, na takvim tradicijama vaspitavalo se pokoljenje za pokoljenjem. Uzmimo samo kao primjer makedonski narod, jer je on u posebno teškim uslovima vodio borbu za svoj opstanak i slobodu. Te uslove karakteriše velika ekonomska i kulturna zaostalost, progoni, politika denacionalizacije itd. — sve što je sa sobom nosio jedan preživjeli, neviđeno okrutni feudalni poredak, a zatim i sukob imperijalističkih interesa na njegovom tlu ne samo između velikih sila već i malih susjednih balkanskih država. Pa i u tako besprimjerno teškim uslovima, Makedonci su našli snage da se održe, vodeći neprekidno borbu, koja se često pretvarala u velike ustanke protiv osvajača. O hrabrosti i odlučnosti koju su u toj borbi ispoljili, uvjerljivo je pisao poslije Ilindenskog ustanka poznati engleski pisac Breljsford, koji je u to vrijeme boravio u Makedoniji:

»... Ukoliko čovjek više upoznaje Makedonce utoliko više poštuje njihovo rodoljublje i hrabrost. Ove vrline se ne ističu u spoljnom bljesku niti u paradiranju; one su ponikle na jednoj ropskoj osnovi, kod jednog izdržljivog plemena, kome je nepoznata fantazija.«²⁰⁾

Ni brz tehnički razvitak i njegov vanredni uticaj na naoružanje vojske, na njenu organizaciju i način ratovanja — pogotovu tokom XIX i XX vijeka — nisu slomili spremnost naših naroda na borbu. Konačno, vaspitani na novim idejama narodne revolucije i socijalizma, naši su narodi u Oslobođilačkom ratu od 1941 do 1945 godine pokazali da je u savremenim uslovima razvitka tehnike, organizacije vojske i vojnog djela uopšte, spremnost masa na borbu za svoju pravednu stvar faktor koji vodi pobjedi i pod uslovima onakvog odnosa snaga kakav je bio u tom ratu. U tome i leži osnovni doprinos našega rata savremenoj vojnoj misli. A takve borbene tradicije i iskustva iz oslobodilačkih ratova i ustanaka naših naroda igrali su značajnu ulogu u jačanju jednog od odlučujućih faktora rata uopšte, odlučujućeg u svim takvim ratovima našeg naroda — moralnog faktora. Ako je pravedni karakter rata osnov toga faktora, borbene tradicije i iskustva stečeni i razvijeni u nizu takvih ratova su onaj element koji neprekidno jača njegovu ulogu i mjesto, jer oni odlučujuće utiču na formiranje shvatanja naroda o dužnostima prema otadžbini, na podizanje njegove patriotske svijesti, njegovih ratničkih vrлина. U tome je i njihov savremeni značaj.

Ogromnu ulogu u čuvanju, razvijanju i prenošenju s pokoljenja na pokoljenje borbenih tradicija i iskustava naših naroda igrala je narodna pjesma. U uslovima ropstva, kada je kulturni razvitak kod naših naroda bio uveliko zakočen, kroz narodnu pjesmu manifestovala se i razvijala patriotska svijest i određena shvatanja o slobodi, o potrebi borbe protiv neprijatelja, o mogućnostima otpora itd. Naše narodne pjesme su, i po načinu nastanka i po bogatstvu slobodarskih, borbenih i ratničkih motiva, po rasprostranjenosti po cijeloj zemlji i kod svih naroda,

²⁰⁾ D. Vlahov, »Iz istorije makedonskog naroda«, str. 42.

najbolji odraz onih stvarnih uslova pod kojima su naši narodi živjeli i borili se, najbolje svjedočanstvo njihove herojske prošlosti. U njima je zgusnuto sve bogatstvo tradicija naroda koji se neprekidno borio za svoj opstanak. U tim pjesmama narod je izražavao svoju ljubav za slobodu, svoju spremnost na žrtve, svoju odlučnost i nepokolebljivost. Epovi o Kosovu, Obiliću, Marku Kraljeviću, o Gupcu, o Kostreš-Harambaši, o heroju Sigeta Zrinjskom, o bezbroj hajduka i uskoka, o sjajnim pobjedama naroda nad osvajačem duboki su odraz i narodne prošlosti i narodne duše. Junačka narodna pjesma živjela je i pjevala se u svakoj kući — u najtežim danima ropstva i poraza podizala je borbeni duh naroda.

Na narodnu pjesmu neposredno se naslanjaju i nadovezuju stvaranja naših pjesnika iz XIX i XX vijeka. Djela Njegoša, Mažuranića, Kranjčevića, Šantića, Zmaja, Jakšića, Prešerna i mnogih drugih pjesnika dubok su odraz naše stvarnosti toga doba i izraz nesalomljive snage naroda koji se borio za svoju slobodu. U tim djelima opjevana je herojska borba naših naroda i snažno istaknut njihov borbeni duh, njihov herojizam i stvaralaštvo. U njima je sadržano i izraženo bogatstvo narodne borbene i ratničke tradicije.

Na ratnim tradicijama i iskustvima, bogaćenim iz rata u rat, iz ustanka u ustanak, razvijale su se naša strategija i taktika. Neposredno djelovanje specifičnih uslova, koje smo iznijeli, među koje u prvom redu spada moralni faktor, a zatim nepovoljan odnos snaga, vlastito zemljište, tehnička zaostalost, itd. — uslovalo je i karakter i primjenu određenih ratnih načela. Samo analiza djelovanja svih faktora omogućuje nam da razumijemo kako su se naši narodi u uslovima vanrednog razvitka vojne tehnike i vojne misli sa manjom snagom uspješno suprotstavljali jačoj sili i tukli je. Kako je, naprimjer, naša strategija rješavala pitanje stvaranja potrebnog preimućstva da bi jednu bitku odlučila u svoju korist? Kad bismo uzeli da razmotrimo kako su razne armije u jednom istom istom riskom periodu rješavale to pitanje, vidjeli bismo znatne i principijelne razlike, jer su ta rješenja počivala na ra-

zličnim faktorima. Agresivne armije računaju u prvom redu na brojna i tehnička preimućstva u ratu uopšte i — kao što je iskustvo pokazalo, iako su broj i tehnika naoko najjači faktori — takva rješenja nisu uvijek vodila pobjedi. Naše ratno iskustvo govori da je strategija, raspoložuci manjom oružanom snagom i slabijom tehnikom, u najvećem broju slučajeva nalazila ipak rješenja koja su obezbjeđivala pobjedu. Faktori od kojih je ona polazila bili su, prvenstveno, moralni kvalitet trupe, njena spremnost da izvrši zadatak, njena hrabrost, upornost i izdržljivost, ratno majstorstvo vojnika i starješina, a zatim podrška naroda, pravilno korišćenje dobro poznatim svojim zemljištem itd. Tako je bilo i u ratovima XX vijeka, iako su razni vojni teoretičari pokušavali da fetišiziraju rješavajuću ulogu brojnosti i tehnike. Bitke srpske vojske očigledno to potvrđuju. Manja vojska tukla je veću i opremljeniju. Ideja protivofanzive na Kolubari, naprimjer, — u momentu kada je izgledalo da je sve izgubljeno i kada je komanda neprijateljskih snaga, poslije uspješno savladanih prepreka na granicama i osvajanja povelikog terena zajedno sa Beogradom, računala na skorbu pobjedu, — mogla je da se rodi samo u glavi komandanta koji je poznavao ratničke kvalitete i mogućnosti svog vojnika, komandanta koji je znao da premorenost u danonoćnim borbama, krajnja oskudica u ishrani, odjeći i ratnom materijalu i povlaćenje nisu slomili duh vojnika koji se bori za pravednu stvar i koji je shvatio da je želja da se razbije neprijatelj i zemlja oslobodi ovladala svakim čovjekom. U takvim uslovima, brojni i tehnički odnos snaga nije bio odlučujući, i ideja protivofanzive nije na njemu počivala (taj odnos je bio 2:1,6 u živoj snazi, 5:4 u artiljeriji u korist neprijatelja, koji je, pored toga, imao i kvalitetniju tehniku, izviđačku avijaciju itd.). To pogotovu potvrđuju ratna dejstva u Oslobođilačkom ratu 1941 do 1945, u kojima je naša strategija nalazila rješenja i u neviđeno nepovoljnom odnosu snaga, i onda kada je on dostizao i do 20:1 u živoj sili u korist neprijatelja, a o tehnici da i ne govorimo. Daleko bismo otišli kada bismo uzeli da razmatramo sve bogatstvo i raznovrsnost formi kojima se naša

strategija koristila u postizanju preimućstava i nanošenju poražavajućih udara neprijatelju. Takvo ratno iskustvo ima za nas i u savremenim uslovima veliki značaj. Nasuprot agresivnim armijama, čiji su se ratni planovi, polazeći od broja i tehnike, zasnivali na ideji munjevitog naleta u cilju slamanja otpora branioca, strategija u našim oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima, zasnovana u prvom redu na snažnom moralnom faktoru, polazila je od mogućnosti vođenja manevarskog, iznuravajućeg rata, računajući uvijek na izdržljivost i moralnu snagu vojske i naroda. U takvim uslovima pokazalo se da ni gubitak određene teritorije — da bi se slomila udarna snaga neprijatelja, da bi se ona razvukla, oslabila i primorala na odlučujuću bitku pod nepovoljnim uslovima — nije uticao na konačan ishod bitke. To je način na koji se tek priprema odlučujuća bitka. Za agresivnu armiju — kao što nas iskustvo uči — to bi bio uvijek početak sloma. Mnogi naši ratovi potvrđuju pravilnost takve strategije. Crnogorci su, primjenjujući na svoje uslove takve principe, odnosili sjajne pobjede nad turskim armijama. To potvrđuju i bitke srpske vojske 1914 do 1915 godine i čitav Oslobodilački rat. Takvo naše iskustvo govori, dakle, da manja armija, kad vodi pravedan rat, može uspješno da se suprotstavi daleko jačim armijama. Naša strategija je takođe nalazila originalna i za vojnu misao uopšte značajna rješenja za vođenje bitke u okruženju i proboju. Iskustvo govori da se nije dogodilo da u takvim bitkama dođe do poraza i uništenja, kao što je to u mnogim slučajevima bilo sa dijelovima agresivne armije kada se nađu u takvom položaju. Naše iskustvo jasno govori o tome da oslobodilačka i revolucionarna armija sa visokim moralnim i borbenim kvalitetima uvijek nađe rješenje u takvoj situaciji.

Zadatke takve strategije može da rješava — što je naše iskustvo i pokazalo — samo vojska visokih moralnih vrijednosti i ratnog majstorstva starješina i boraca. Razbijanje jačeg neprijatelja, uporna odbrana rješavajućeg položaja, savlađivanje rijeke bez materijalnih sredstava, iskorišćavanje noćnih dejstava, raznih formi manevara itd.

— odlike su one taktike koja se stvarala i bogatila novim iskustvima u našim oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima i ustancima. Evo jedne karakteristične epizode iz Kolubarske bitke:

»U boju na Varovnici, Austrijanci su vršili nekoliko uzastopnih uzaludnih noćnih juriša na k. 333, koju su branili premoreni srpski pješaci trećeg poziva, zalegli u snegu na 20 koraka jedan od drugog. Komandant austrijskog 94 puka, ulažući i posljednje napore, baca na juriš i rezervu (da bi pokrenuo cio borbeni porredak) sa uzvikom: »Spasite čast i glas puka, bacite Srbe sa k. 333«. U istome boju zarobljeni austrijski zastavnik, na pitanje jednog starog srpskog podoficira (oko koga je bila okupljena grupa vojnika): »Što je vama ovo trebalo — za šta se vi borite?«, stao je mirno« i oštro odgovorio: »Mi se borimo za slavu i čast monarhije«. Podoficir, pošto je malo razmislio, uzvratu mu: »Da, da, tako ti je to, svaki se bori za ono što nema — vi za slavu i čast, a mi za slobodu koju nam vi otmate«. Trećepozivci su održali k. 333 i slomili juriš prvorazrednih jedinica austrijske 29 divizije — samo njen 94 puk ostavio je na ovoj koti 53 oficira i oko 800 mrtvih vojnika, a komandant 17 korpusa poslije tih noćnih juriša donio je odluku: »Sve je bilo uzalud, ne naprezati se više, moramo otstupiti.«²¹⁾

Bogatstvo i vrijednost takve taktike osobito su se manifestovali u Oslobodilačkom ratu. Sjetimo se, naprimjer, boja na Maklenu i Raduši u toku IV neprijateljske ofanzive. Nekoliko naših bataljona, iscrpljenih od gladi, zime i danonoćnih borbi, neuporedivo slabije naoružanih, preko mjesec dana su uspješno razbijali pokušaje njemačkih divizija, koje su podržavale artiljerijske, tenkovske i vazduhoplovne jedinice, da prodru u dolinu Rame, gdje su se nalazile naše bolnice. To je primjer uporne odbrane određenog položaja, vid borbe za koji se obično smatra da nije bio karakterističan za taktiku NOVJ. U proljeće 1942 godine, naše su brigade na širokom frontu savladale brzu Drinu, plivanjem i splavovima, uprkos jakim italijanskim i četničkim utvrđenim položajima na njenoj desnoj obali. Takva taktička iskustva govore o visokoj borbenoj vrijednosti naših vojnika i starješina i u tome leži njihov savremeni značaj.

*

²¹⁾ »Vojno djelo« br. 2/1951 god., str. 102—103.

Pitanju borbenih tradicija i iskustava marksizam prilazi sa stanovišta uloge koju oni vrše na formiranje svijesti narodnih masa, na izgradnju njihovih borbenih kvaliteta, na njihovu spremnost i odlučnost. Povodom revolucionarnog poleta 1912 godine u Rusiji, Lenjin podvlači ulogu i značaj iskustava i borbenih tradicija stečenih u okršajima prve revolucije, 1905 godine.

»Sjetimo se iskustva 1905 godine. Događaji nam pokazuju da među radnicima postoji tradicija (podvukao Lenjin) revolucionarnog masovnog štrajka i da su radnici odmah aktivirali, oživili tu tradiciju.«²²⁾

Tako je i naša Partija prišla borbenim tradicijama i iskustvima koje su naši narodi stekli u svojoj prošlosti, uzimajući ih kao značajan faktor u podizanju spremnosti masa da idu u oružani ustanak. U proglassu povodom oružanog ustanka, obračavajući se narodima Jugoslavije, CK KPJ podvlači: »Vi ste bili pobijeđeni u ratu, ali niste pokoreni. Slavne tradicije u borbi za pravdu i slobodu vaših djedova ne smiju biti zaboravljene. Sada je vrijeme da pokažete da ste dostojni potomci svojih slavni predaka«.

Drug Tito je često za vrijeme Oslobođilačkog rata isticao značaj tradicija i iskustava iz prošlosti naših naroda. Već smo ranije napomenuli kako je on, dajući osnovne karakteristike situacije u kojoj su se narodi Jugoslavije našli u aprilu 1941 godine, istakao da su komunisti, polazeći upravo od bogatih tradicija i iskustava naših naroda, vojske i njenog komandnog kadra, i sami vjerovali da će u tom odlučnom momentu uslijediti odlučan otpor neprijatelju. Međutim, april je jasno pokazao da su u Jugoslaviji formirana dva fronta: jedan, sa izdajničkom vladajućom buržoazijom i rukovodećom oficirskom klikom na čelu, spreman na izdaju i kapitulaciju, i drugi, front naroda, koji se pokazao spreman da se bori za opstanak svoje nacionalne nezavisnosti, za odbranu svoga djedovskog ognjišta.

Beskompromisan i dosljedno odlučan stav KPJ prema pitanju oružanog ustanka bio je jedan od odlučujućih fak-

²²⁾ Lenjin, »Izabrana djela«, tom I, knjiga II. »Kultura«, str. 227.

toru koji su uticali na podizanje borbenog duha narodnih masa, na jačanje njihove vjere u vlastite snage, na paraliziranje onog defetističkog uticaja koji je sijala izdajnička vodeća buržoazija, rukovodeći vojni kadar i ostale snage pete kolone. Zahvaljujući takvom stavu Partije, u narodnim masama su novom snagom oživjele tradicije i iskustva iz njihove slavne prošlosti, oživjele uspomene na one sudbonosne momente njihove istorije u kojima su vlastitom snagom, svojom krvlju i naporima rješavali pitanje svoga opstanka i budućnosti.

Razvijanje socijalističke narodne revolucije u okviru Oslobođilačkog rata imalo je odlučujući uticaj u oživljavanju borbenih tradicija i iskustava iz prošlosti. Naši narodi su u takvoj borbi konačno raskinuli sa svim onim reakcionarnim silama iz prošlosti. Pozitivne borbene tradicije i iskustva, koje su sami stvarali u borbi za svoju slobodu u Narodnoj revoluciji, dobili su novu, proletersku sadržinu. U borbi za rušenje stare vlasti, za stvaranje nove, revolucionarne vlasti radnog naroda — za stvaranje socijalističke Jugoslavije, naši su narodi do kraja upoznali sami sebe. U takvoj borbi radne mase naše zemlje došle su do saznanja da samo ako su ujedinjene mogu konačno razbiti svoje okove. Narodna, socijalistička revolucija udarila je svoj pečat i unijela novu ideološku sadržinu u naše ratne tradicije i iskustva.

Narodnooslobodilačka borba bila je u pravom smislu riječi rat naroda. Ona se od svih oslobodilačkih ratova naših naroda u prošlosti odlikuje po tome što je bila zajednička borba svih naroda Jugoslavije. I sam karakter ratovanja bio je takav da je svako selo, svaki grad, svaki kraj naše zemlje za čitavo vrijeme njegovog trajanja bio poprište borbi. Narod je bio sav obuhvaćen tom borbom, neprekidno bio na frontu, njegov nerazdvojni dio. U takvim uslovima, na takvom frontu našao je mjesto svaki čovjek, svaka žena, često i starci i dječaci. Sav se narod neposredno osjećao dijelom te velike borbe, toga jedinstvenog fronta. Pod takvim uslovima razvija se snažna tradicija masovnog otpora i borbe, tradicija masovne aktivnosti, inicijative i stvaralaštva.

U Narodnooslobodilačkoj borbi konačno su se ujedinili ratni napori svih naroda Jugoslavije. Oni su, pod rukovodstvom KPJ, na bazi zajedničke borbe protiv zajedničkog neprijatelja, uklanjajući teške ostatke prošlosti izazvane politikom zavađanja naroda od svih osvajača i domaćih eksploatatora, ostvarili velike ideale za koje su se borili najveći ljudi njihove istorije, cementirajući bratstvo i jedinstvo među sobom. Unutarnja sadržina i smisao toga bratstva i jedinstva jesu stapanje Oslobođilačke borbe sa narodnom socijalističkom revolucijom, stapanje borbe za nacionalno oslobođenje sa revolucionarnim zadacima proletarijata i radnih masa, stapanje patriotizma narodnih masa sa proleterskim internacionalizmom. Naš Oslobođilački rat pruža primjer pravilnog povezivanja slobodarskih i patriotskih tradicija prošlosti sa internacionalnim zadacima postavljenim u Narodnoj revoluciji. Solidarnost sa svim snagama progresivnog čovječanstva, tako snažno ispoljena u žrtvama i ratnom naporu naših naroda u borbi protiv fašizma, vjera u pobjedu, doprinos naših naroda ostvarenju borbenog jedinstva sa susjednim narodima, tako vidno izražen u zajedničkoj saradnji za vrijeme borbe i u nesebičnoj pomoći, u stvaranju njihovih oružanih jedinica u našoj zemlji, u iskrenoj želji i naporima da se ostvari balkanska federacija, — jasno pokazuju kako su naši narodi ispunili svoj internacionalistički zadatak. Na toj osnovi razvila se u svijesti naših naroda snažna tradicija međusobnog bratstva i jedinstva i međunarodne solidarnosti sa progresivnim snagama čovječanstva. Takve tradicije predstavljaju izvore njihove moralne snage, našeg novog, socijalističkog patriotizma.

Naši su narodi, vodeći rat pod vanredno teškim uslovima, svojom riješenošću da se bore, svojom vjerom u pobjedu razbili sve prepreke i paralisali preimućstva neprijatelja. U tom ratu oni su pokazali besprimjernu hrabrost i heroizam, samoprijegor i stvaralaštvo. Svako selo i grad, svako polje i planina naše zemlje, natopljeni krvlju naših naroda, spomenici su velikog Oslobođilačkog rata i čuvari borbenih tradicija u njemu stečenih. U svijest naših naroda duboko se urezala tradicija o ustanku golorukih masa protiv okrutnog okupatora, o narodnim prvo-

borcima, — vođama i organizatorima ustanka, o herojskim podvizima boraca i jedinica, o herojima Oslobođilačkog rata. Svako selo i grad čuvaju tradiciju svoga kraja, svojih junaka, svojih borbi i pobjeda i svojih jedinica. Takav rat vaspitavao je naše ljude na principima komunističkog morala, na odlučnosti i samopouzdanju, na hrabrosti i druželjublju, na ljudskom ponosu i dostojanstvu. Takve tradicije i moralni kvaliteti takođe predstavljaju izvor moralne snage naših naroda i našeg novog, socijalističkog patriotizma.

Izgrađena na antifašističkim i revolucionarnim ciljevima Oslobođilačke borbe, moralna snaga naših naroda i vojske bila je osnov i polazna tačka izgradnje odgovarajuće ratne vještine i načela organizacije vojske. Naš je rat pokazao da je u određenim uslovima moguće, ako se vjeruje u snage naroda, ako su one oslonac i izvor snage jedne armije, voditi uspješnu borbu protiv neuporedivo tehnički i brojno jačeg neprijatelja. U tome je upravo bio izvor snage, nepobjedivosti i jačanja malih, slabo naoružanih partizanskih odreda, koje je organizovala KPJ u procesu priprema i razvoja oružane borbe. Najtješnje povezani s narodom na liniji uništavanja pljačkaških okupatorskih i kvislinških bandi, njihovih uporišta, njihovih organa vlasti — svega onoga, dakle, što je ugrožavalo opstanak naroda, odredi su stekli njegovu ljubav i povjerenje koji su se sve više izražavali u njihovom omasovljavanju i svesrdnoj podršci iz »pozadine«. Na toj liniji neprekidne aktivnosti protiv neprijatelja, namećući mu borbu na svakom koraku, nizao se uspjeh za uspjehom i povećavala njegova nesigurnost, jer se svakog časa osjećao opsednut i ugrožen — ne od malih, slabo naoružanih partizanskih odreda, već od čitavog jednog naroda, čitave zemlje, svakog njenog kamena i grma, svakog sela i grada. Oslobođilački rat naoružao nas je velikim iskustvom: narod riješen da se bori za svoju pravednu stvar nikakva sila ne može slomiti. To je iskustvo danas svojina svakog našeg čovjeka.

Naš Oslobođilački rat je pokazao da se, pod povoljnim međunarodnim okolnostima, i pod najtežim materijalnim uslovima može stvoriti takva oružana snaga koja je spo-

sobna da izvojuje konačnu pobjedu, i to tako da se stvara od samog početka — od golorukih ustanika, korak po korak, od nižih ka višim formama, sve do savremene armije, u toku danonoćnih neravnih borbi. Jedan od osnovnih uslova, pored pravednih ciljeva borbe i pravilnog opšteg rukovođenja, jeste dosljedno sprovođenje osnovnog pravila svakog oružanog ustanka i revolucije, koje se sastoji u ofanzivnom karakteru dejstava i neprekidnoj aktivnosti, što je karakteristično za čitav naš rat i u onim momentima kada je neprijatelj sporovodio svoje velike ofanzive. Njegov nastojanje da nametne forme dejstava koje su njemu odgovarale, kao moderno opremljenoj armiji, ostalo je bez uspjeha. Prihvatiti nametnuti način ratovanja koji bi odgovarao jednoj takvoj armiji, za našu vojsku značilo bi izgubiti svaku bitku i rat u cjelini. Od 1941 godine — kada je planula prva ustanička puška — pa do opkoljavanja i uništavanja neprijateljskih snaga u završnim operacijama za oslobođenje zemlje, neprijatelju je bio nametnut takav karakter ratnih dejstava kojima nikada nije mogao uspješno parirati. A on je to pokušavao ne samo nastojanjem da nametne svoj način dejstava nego — kada mu to nije pošlo za rukom — i primjenom sličnih formi dejstava kojima se koristila naša vojska i kopiranjem njenih formi organizacije. Dejstva posebno obučениh i lako pokretnih jedinica pješadije kombinovana sa dejstvima brzih, motomehanizovanih dijelova, koji su imali zadatak da dezorganizuju i rasparčaju naše snage, stvaranje ili pružanje podrške raznim formacijama »partizanskog« karaktera (četnici, milicija itd.) i dejstva malih grupa, tzv. »trupova«, koji su primjenjivali čisto gerilski način borbe, ubacujući se u pozadinu s ciljem uništavanja štabova, veza i pozadinskih dijelova, — sve to potvrđuje da je i sam okupator konačno shvatio da ratuje protiv takve armije protiv koje ratna dejstva zasnovana na računici 3:1 i sličnim postavkama redovno vode neuspjehu i da je nužno da se od te armije uči ratovati protiv nje. Iako su se te ispravke u praksi pokazale realnijim, one ipak nisu bitno uticale na izmjenу odnosa na bojnоm polju. Takav uticaj nisu ni mogle izvršiti, iz prostog razloga što takav rat ne

pretpostavlja samo dobro naoružane čete vojnika nego i učešće čitavog naroda, njegovu aktivnu podršku, pretpostavlja, dakle, pravedne ciljeve rata i takvu moralnu snagu vojske koja ne počiva na moćnoj tehnici, na redovno dobivenom sljedovanju i na pljačkaškim motivima, već na heroizmu, samoprijegoru, inicijativi, smjelosti svakog borca, svakog komandira, čitavog naroda — na kvalitetima koje može trajno da ispolji samo ona strana koja vodi pravedan rat.

Naša je Armija stvorila u praksi rata takva nepisana borbena pravila kojima je tukla jačeg neprijatelja. Osnove svoje taktike ona je stvorila još u prvoj fazi rata — u procesu organizacije oružanog ustanka, u procesu stvaranja i jačanja partizanskih odreda i njihovog prerastanja u NOVJ — onda kada je boj bio osnovna forma dejstva, kada su naše čete, odredi i brigade u bezbroj bojeva ispunjavali osnovnu zamisao Vrhovnog komandanta: razbiti okupacioni sistem, mobilisati sav narod u borbu i stvoriti osnove snažne armije, koja će obezbijediti konačno oslobođenje zemlje. Šta je karakterisalo takvu taktiku? Uništavanje utvrđenih mjesta; paralisanje dejstva artiljerije, tenkova i avijacije; borbu u okruženju i proboj; likvidaciju utvrđenih neprijateljskih položaja; forsiranje rijeka; organizaciju marševa i razne druge oblike borbe rješavale su naše jedinice partizanskom tehnikom — puškom i bombom u ruci ratnika, koji je bio naoružan smjelošću i hrabrošću, inicijativom i snalažljivošću. Takvo taktičko iskustvo ušlo je u osnove obuke naše današnje armije. Ono, zajedno sa novim faktorima, kao što su: ekonomska i politička snaga naše zemlje i nova, savremena ratna tehnika, koju stvaraju naši radnici, čini temelj njenih borbenih pravila. Pretpostavka da bi taktičko iskustvo koje smo stekli u Oslobođilačkom ratu moglo negativno uticati na izgradnju jedne savremene armije nema nikakvog osnova. Zar partizanima koji su u jednom ratu naučili da savladaju neprijateljske bunkere bombom, tenkove bocom, utvrđeno mjesto noćnim naletom i kombinacijom dejstva spolja i iznutra, rijeku plivanjem i daskom, utvrđeni položaj smjelim jurišem, udarom s boka i iz pozadine, desetine i stotine kilometara najtežeg terena usiljenim

maršem itd. — može to iskustvo nešto smetati u uslovima kada postanu vojnici savremene armije? Zar nije i sam Oslobođilački rat pokazao da su se partizani sasvim dobro umjeli koristiti artiljerijom, tenkovima i avijacijom i svim drugim savremenim tehničkim sredstvima i za vrijeme čitavog rata, naročito u njegovoj završnoj fazi? Pokazalo se da im je to iskustvo ostalo samo kao značajno preimućstvo, pa nema razloga da takvo ne ostane i ubuduće. Tako stoji stvar sa svakim našim ratnim iskustvom. Uzmimo samo pitanje nedostatka municije. Pravila savremenih armija i ne predviđaju takvu mogućnost. Naše ratno iskustvo i tu je postavilo pravilo: pokretanje oružanog ustanka u kome se imala stvoriti moćna armija, sposobna da riješi pitanje konačnog oslobođenja zemlje, nije pretpostavljalo kao neophodan faktor ni oružje ni municiju.

»Nedostatak oružja nije nikakav faktor da se ne stvaraju partizanski odredi i da se ne vođe akcije...«²³⁾

Da je to bio neophodan uslov, onda se u borbu ne bi ni išlo. A u toku rata nedostatak municije upravo je postavljao nužnost aktivnosti.

»Nikada našeg borca ne smije da pomete to što ima malo municije. Čim ima malo municije — znači treba je otići od neprijatelja... Dok je neprijatelja... imaćemo i oružja i svega što nam treba. To je izvor za nas...«²⁴⁾

Iskustvo je pokazalo da su najaktivnije jedinice imale uvijek i najviše municije. Naša Armija danas ima municije i imaće je dovoljno i u eventualnom ratu, ali u odbranbenom ratu, koji pretpostavlja aktivnost čitavog naroda, takvo iskustvo u svakom slučaju može samo dobro doći.

Isto su tako bogata i dragocjena naša ratna iskustva koja se odnose na dejstva krupnih jedinica, na organizaciju i vođenje operacija i bitaka. Koristeći se pokretljivošću, udarnom snagom i izdržljivošću naših jedinica, sa-

²³⁾ Tito, »Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije«, str. 171.

²⁴⁾ Tito, isto, str. 178.

moinicijativom, snalažljivošću i upornošću njihovih starijina, odlučnošću, smjelošću, hrabrošću i požrtvovanjem boraca i njihovom vještinom u savlađivanju neprijateljske tehnike, fortifikacije, brojnosti itd., naše je komandovanje u stvaranju svojih operativnih zamisli uvijek našlo najcjelishodnije rješenje izvođenja koncentracije snaga, u izboru pravca glavnog udara, u korišćenju terenom itd. u cilju nanošenja poražavajućeg udara neprijatelju. Tu osobito treba istaći bogato iskustvo našeg komandnog kadra. U našem ratu izgrađen je lik novog starješine narodne armije. U ratu kakav je vodila naša Armija — pored izvanredne lične hrabrosti starješine — odlučujuću ulogu za ishod svake borbe igrala je njegova snalažljivost i inicijativa, brzo i smjelo reagovanje na svaku izmjenu u toku borbe, odlučnost itd. Mi ne tvrdimo da je ratna doktrina ove ili one armije šablonska, ali u našoj viastitoj poslijeratnoj praksi u našim školama i u trupi iz onog perioda kada smo mi mnogo podražavali razna pravila sovjetske armije, lekcije i način rješavanja zadataka iz njenih škola itd., usvajanje raznih postavki, kao, naprimjer, nužnost postizanja određenog preimućstva, određene gustine artiljerije, određenog sastava jurišne grupe itd itd., — prosto je odudaralo od naše stvarnosti, a našeg starješinu sputavalo i šabloniziralo. Na stranu to što je dosljedno kopiranje postavki bilo koje armije u našoj Armiji, kao i u svakoj drugoj, samo po sebi šablonizam, koji njenu ratnu doktrinu mora učiniti defektnom. I njemačka armija bila je moderno izgrađena armija, ali mi smo u Oslobođilačkom ratu i u Drugom svjetskom ratu uopšte toliko puta vidjeli kako i njena mašina stane na bojnom polju kada zapadne u uslove koji protivurječe normalnim, kada njemački starješina izgubi vezu sa višom komandom itd. To samo potvrđuje činjenicu da je ratna praksa isuviše široka, raznovrsna i dinamična da bi se u onom što je propisano moglo naći rješenje za svaku situaciju. Zato ono bogato iskustvo u snalažljivosti, u odlučnosti i prisebnosti u svakoj situaciji, koje je stekao naš komandni kadar, ostaje njegov nezamjenljivi kapital, na temelju koga može i lako i pravilno shvatiti i usvojiti i nužnost određenih principa i

pravila i mogućnost da se od njih otstupi u traženju najboljeg rješenja koje zahtjeva neka konkretna situacija.

Tako stoji stvar i sa uticajem koji je Oslobođilački rat izvršio na borački sastav naše Armije. U taj rat vojnici se nisu javljali na poziv komande, već su u njega išli dobrovoljno, iz oslobodilačkih i revolucionarnih pobuda. Rješenost na borbu, način života i borbe jedinica i rukovodeća uloga Partije u njima bili su odlučujući faktori koji su uticali na formiranje svijesti boraca, na njihovo političko i vojno vaspitanje, na razvijanje njihovih ratničkih vrlina. Pod tim uslovima razvili su se dobri, disciplinovani, hrabri vojnici i smjeli i odvažni, preduzimljivi i požrtvovani borci, nosioci ideja revolucije i bratstva naših naroda, ljudi vaspitavani da misle i da stvaraju. Za njih rat nije bio samo borba, nego i velika škola, škola i ratovanja i revolucije, u kojoj su se izgrađivali kao novi ljudi. Samo tako vaspitani, borci naše vojske mogli su da se uspješno bore protiv nadmoćnog neprijatelja, da ga pobjeđuju svojim visokim borbenim kvalitetima, samo su takvi borci mogli da shvate izvor svoje snage, da shvate i usvoje liniju naše Partije, da shvate i da izvrše ratne planove svojih starijina. Takvi su borci u ratnim planovima Vrhovnog komandanta, u borbenim zapovijestima svojih starijina uvijek vidjeli najbolja rješenja, osjetili najveću brigu o sebi i svojim životima, osjetili da su u njima izražene njihove želje i želje naroda. Koliko su bili razumljivi ratni planovi i zapovijesti borcima, kolika je bila njihova vjera u rukovodstvo Oslobođilačkog rata i u njihove starijine, najbolje se osjećalo u otsudnim trenucima našeg rata, u teškim borbama u okruženju na Neretvi i Sutjesci i mnogim drugim bitkama, kada su oni, uz krajnje napore, iscrpljeni dugim gladovanjem, tifusom, marševima i danoćnim borbama, herojski izdržali i izvršili svaku zapovijest, uvjereni da je izvršenje svakog zadatka dio sprovođenja u život ideje Vrhovnog komandanta. U pozitivnom rješenju svake situacije u toku rata ležao je izvor te vjere boraca u svoje rukovodstvo. Takve borce vaspitavao je naš rat. Bogata iskustva i tradicije u tom pogledu svojina

su danas naše Armije; ona predstavljaju jedan od osnova vaspitavanja novih mladih generacija koje kroz nju prolaze.

*

Već je istaknuta uloga ratnih tradicija i iskustava u razvijanju svijesti masa, formiranju patriotizma, izgradnji ratnih kvaliteta i jačanju moralne snage jednog naroda i njegove armije. U tom smislu ratne tradicije i iskustva predstavljaju jedan od elemenata koji manje ili više utiče na jačanje moralnog faktora. Istaknuto je, takođe, da ratne tradicije i iskustva vrše znatan uticaj i na izgradnju ratne vještine određene armije. Takva njihova uloga čini ih jednom od osnova izgradnje ratne doktrine. Na kraju je potrebno ukratko istaći šta konkretno određuje ulogu ratnih tradicija i iskustva, koje su naši narodi stekli tokom svoje istorije, u izgradnji naše Armije, u pripremama za odbranu nezavisnosti naše zemlje. Evo nekih osnovnih faktora.

Prvo. Izučavanje borbenih tradicija i iskustava iz oslobodilačkih i revolucionarnih ratova naše prošlosti omogućuje nam da sagledamo u čemu su bili izvori snage naših naroda u borbi protiv raznih osvajača i domaćih eksploatatora. Ratne tradicije i iskustva daju odgovor na pitanje: kako su naši narodi izdržali u neprekidnoj borbi za svoj opstanak i slobodu, kako nisu ni u najtežim trenucima, ni u porazima, klonuli duhom? Njihovo izučavanje daje odgovor na pitanje: kako su i na koji način naši narodi u raznim periodima svoga istoriskog razvitka odoljevali daleko jačem neprijatelju, kako su paralisali njegova materijalna preimućstva, kako su ga pobjeđivali, koristeći se svojim snagama, svim svojim uslovima?

Drugo. Izučavanje borbenih tradicija i iskustava omogućava nam da analiziramo uticaj koji su oni izvršili na formiranje svijesti naših ljudi, na njihova shvatanja svojih dužnosti prema otadžbini, na karakter i snagu njihove odlučnosti i spremnosti da brane svoju zemlju. Njihovim izučavanjem dolazimo do pravilne analize i ocjene ratničkih kvaliteta našeg čovjeka, njegove spremnosti na

žrtve i samoprijegor, njegove hrabrosti, izdržljivosti i sličnih vrlina.

Treće. Značaj naših ratnih tradicija i iskustava određuje činjenica da naša zemlja u budućnosti može da vodi takav rat koji će imati mnoge elemente slične oslobodilačkim i revolucionarnim ratovima iz prošlosti. Prije svega, ona, kao socijalistička zemlja, može da vodi samo pravedan rat — takav rat, dakle, u kome će moralni faktor biti na strani naših naroda, rat u kome će oni založiti sve svoje snage, time sve svoje ratničke tradicije i iskustva. Odlučujući faktor nepobjedivosti naših naroda i u budućnosti biće u njihovim vlastitim snagama, u odlučnosti njihovoj da brane svoju slobodu i nezavisnost, u njihovom heroizmu i samoprijegoru, u njihovoj umješnosti da iskoriste sve svoje unutarne mogućnosti, da pretvore svoju otadžbinu u ratni logor, u kome će svaki pedalj zemlje predstavljati busiju za neprijatelja. U takvim uslovima, ni eventualna tehnička i brojna nadmoćnost agresora ne može biti ono što će iznenaditi našeg čovjeka, što će ga uplašiti i demoralisati, jer ga je iskustvo naučilo da odlučujući faktor pobjede nije materijalno preimućstvo, i da se ono, pod određenim uslovima, može uspješno paralisati. Tu, međutim, da bi stvar bila jasna, treba posebno napomenuti da mi ne ukazujemo na značaj naših ratnih tradicija i iskustava iz prošlosti, posebno iz Narodnooslobodilačkog rata, u prvom redu zato što bismo se možda mogli ponovo naći u situaciji da vodimo partizanski rat. Njihov značaj za našu savremenu armiju ne leži danas prvenstveno u tome, iako je kod nas bilo sličnih shvatanja poslije rata, koja već danas pripadaju prošlosti. Ratna iskustva i tradicije naše prošlosti, posebno Oslobodilačkog rata, za nas su u prvom redu značajni baš sa stanovišta njihovog korišćenja u ratu za odbranu zemlje od agresora, za armiju, dakle, koja se ne sprema za partizanski rat, već zato da brani i odbrani nezavisnost naše socijalističke zemlje. Razumljivo je da se ona u tom ratu neće odreći ni partizanske akcije, koja će biti samo jedna od formi borbe protiv neprijatelja.

Evo kako drug Tito govoreći komandnom kadru, povlači značaj korišćenja našim ratnim iskustvima i tradicijama u izgradnji naše savremene armije:

»Drugovi, vi danas u Armiji imate omladinu naših radnika, seljaka, građana, i vi treba da je vaspitate tako da voli armiju u kojoj se nalazi. Predajte joj one slavne tradicije naših partizanskih odreda, naše Narodnooslobodilačke vojske. Ulijte joj vjeru u samu sebe, u svoju snagu, i to pomoću primjera koji su rijetki u historiji ratova.

Učinite da vojnici duboko shvate šta može jedan narod, šta može više malih naroda kad se ujedine. kad među njima vlada sloga, šta mogu da učine borci koji su svijesni svoje zadaće, koji su svijesni da brane svoju otadžbinu, svoje domove i tekovine svojih očeva i predaka.

Ja bih htio da naša Armija ostane duhovno onakva kakva je bila Narodnooslobodilačka vojska, kakva je bila onda kada je bila bez tehnike, naoružana samo visokom sviješću i dubokom vjerom da će pobijediti...«²⁵⁾

Razumljivo je da je pritom nužno imati uvijek u vidu pravilno rješenje pitanja odnosa i uloge pojedinih odlučujućih faktora, posebno odnosa i uloge tehnike i moralnog faktora, pitanja koje — kao što nam iskustvo govori — nije nikada uspješno mogla riješiti jedna agresivna armija. Kod nas takva nemogućnost otpada. Nasuprot tome, za nas je bilo značajno odrediti ulogu i mjesto koje zaista mora imati tehnika u izgradnji jedne savremene socijalističke armije. Kurs naše Partije na socijalističku izgradnju zemlje, pri čemu je industrijalizacija i elektrifikacija osnovna karika, obezbijedio je pravilno rješenje toga pitanja. U nastavku gore pomenutog govora drug Tito kaže:

»... Mi ćemo vam dati još savršenija sredstva. Mi nećemo nikad dozvoliti da naša Armija bude zapostavljena u pogledu modernizacije i tehničkog usavršavanja, a vi nastojte da sami savladate savršena sredstva naoružanja i tehnike i da to svoje znanje prenesete na one koje vaspitavate.«²⁶⁾

²⁵⁾ Tito, »Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije«, str. 330.

²⁶⁾ Isto.

Jačanje naše vojne industrije potvrđuje riječi druga Tita.

Činjenica da naša zemlja može da vodi samo odbranbeni rat pruža mogućnost svestranog korišćenja našim ratnim tradicijama i iskustvima. Istorija nedvosmisleno govori o tome da je konačno rat gubila uvijek ona armija koja se rukovodila agresivnim, osvajačkim ciljevima. Defektnost ratne doktrine takve armije leži u prvom redu baš u takvim njenim ratnim ciljevima. Pritom njena ratna vještina može biti zasnovana, kao što obično i biva, i na izvučenim i uopštenim ratnim iskustvima i na dostignućima ratne tehnike, na posljednjoj riječi vojne misli u tom pogledu. To najbolje pokazuje primjer Njemačke. Iskustvo Drugog svjetskog rata govori o tome da je njemačka armija u ratnoj tehnici u principima vođenja ratnih dejstava bila ispred savezničkih armija u prvoj fazi rata, da su se one od nje umnogome učile. Ali je rat pokazao da je njena ratna doktrina u cjelini bila ipak defektna, jer se zasnivala na nepravednim ratnim ciljevima. A to, u krajnjoj liniji, znači da armija koja u osnovi svoje ratne doktrine ima reakcionarne, imperijalističke tendencije ne može do kraja iskoristiti ni pozitivna ratna iskustva ni tehnički progres, da se na toj osnovi u njoj samoj stvara nepremostiva protivurječnost. Ma da ne treba potcjenjivati uticaj ogromnog propagandnog rada na mase u SSSR ni njihovog vaspitanja na socijalističkim frazama, u duhu velikoruskog šovinizma itd., iskustvo nam omogućava da sa sigurnošću predvidimo sličnu sudbinu i oružanim snagama SSSR ukoliko budu upotrebljene za ostvarenje agresivnih ciljeva. U tom slučaju, njihovoj ratnoj doktrini nedostajala bi ona nužna, odlučujuća osnova da bi bila pobjednička. U njoj bi se agresivni ciljevi rata sukobili i sa bogatim ratnim tradicijama i sa iskustvima ruskih revolucija i antifašističkog rata. U našim uslovima, takve su suprotnosti isključene. Ratna vještina naše Armije stvara se na pravednim ciljevima rata, što čini solidnu osnovu njenoj ratnoj doktrini.

Iz svega rečenog izlazi da su mnogi elementi koji utiču na vojnu izgradnju sadržani u našim ratnim iskustvima i tradicijama, koji, prema tome, pod uslovom da im se pravilno priđe, predstavljaju jednu od osnova te izgradnje. Šta znači pravilno prići ratnim tradicijama i iskustvima? To u prvom redu znači prići im sa stanovišta novih, konkretnih uslova. Svako drugo prilaženje ili bi im umanjilo značaj ili bi vodilo njihovom fetišiziranju. Naše podvlačenje značaja borbenih tradicija i iskustava ne znači samozadovoljno ostajanje na iskustvima prošlosti, bez obzira na nove uslove, jer bi ih takvo tretiranje učinilo i smetnjom i kočnicom našeg daljnjeg razvitka. Za nas je tehnička zaostalost, naprimjer, u neku ruku postala tradicionalna. To je uslovalo ponekad pojavu shvatanja koja su se svodila na potcjenjivanje uloge tehnike. Međutim, tehnička zaostalost u našim pravednim ratovima nije bila smetnja da se rat vodi, često i da se izvojuje pobjeda. Utoliko je za nas takvo iskustvo od velikog značaja. Ali to ne znači da tehničku zaostalost treba smatrati pozitivnom i potcjenjivati faktor tehnike. Mi smo već ranije istakli kakva je naša poslijeratna praksa u tom pogledu. Tako ćemo prići svakoj našoj tradiciji i iskustvu.

S obzirom na značaj borbenih tradicija i iskustava, naša je Partija razvila masovnu aktivnost na njihovom oživljavanju i vaspitavanju naroda i Armije u njihovom duhu. To je danas jedan od osnovnih zadataka masovne organizacije Saveza boraca NO rata u našoj zemlji. U Rezoluciji o narednim zadacima Saveza boraca, koju je donio njegov Drugi kongres, rečeno je:

»Savez boraca treba da ostane i nadalje najvjerniji čuvar i nosilac bratstva i jedinstva naših naroda, da neumorno razvija slavne tradicije Narodnooslobodilačke borbe, da učini pristupačnim dragocjena iskustva i podvige iz vremena Narodnooslobodilačkog rata, kako bi se na junačkim primjerima nebrojenih heroja naši mladi naraštaji napajali patriotizmom i crpli iz njih snagu za odbranu naše domovine. Razvijanje i jačanje vjere u odbranbenu moć naše zemlje ne mogu se ostvariti bez upoznavanja sa neiscrpnim bogatstvom heroizma i samoprijedora, koje su naši narodi ispoljili u Oslobodilačkoj borbi i Narodnoj revoluciji. To

treba da pretstavlja jedan od glavnih izvora patriotske svijesti i spremnosti naše zemlje za odbranu pred novim pokušajima demoralizacije, malodušnosti i panike, koje nastoji da unese neprijateljska propaganda.

U tom cilju treba razvijati sve oblike aktivnosti putem kojim se popularišu naša ratna iskustva...«²⁷⁾

U tom pogledu, organizacije Saveza boraca razvile su vrlo bogat i sadržajan rad. Vanarmisko vojno vaspitavanje naroda, koji one sprovode preko svih masovnih organizacija, ima kao jednu od osnova — ratne tradicije i iskustva Oslobođilačkog rata. Putem rekonstruisanja pojedinih bojeva i operacija iz našeg rata, značajnih marševa preko vježbi PAZ-a i raznih drugih formi djelatnosti aktiviraju se široke mase naroda u pripremama za odbranu zemlje. Organizacije Saveza boraca sprovode i niz drugih formi, koje imaju za cilj oživljavanje ratnih tradicija i iskustava, kao što su: izdavanje spomenica porodicama palih boraca, podizanje spomenika i spomen-ploča, izdavanje spomenknjiga, otvaranje muzeja itd.

Pored pravilnog korišćenja ratnim tradicijama i iskustvima u izgradnji ratne doktrine naše Armije — u obuci njenih boraca i starješina, u korišćenju savremenom tehnikom, u izboru formi organizacije jedinica itd. — partijska organizacija u Armiji razvila je takođe široku aktivnost na oživljavanju ratnih tradicija i iskustava u jedinicama, uzimajući ih za jednu od osnova vojnog i političkog vaspitavanja boraca i starješina. Izučavanje stvaranja i izgradnje naše Armije u okviru političke obuke komandnog i vojničkog sastava; upoznavanje vojnika sa ratnim istorijatom njihovih jedinica, sa njihovim borbama i podvizima, sa njihovim herojima i istaknutim borcima; pukovske slave, vezane za dan formiranja jedinica u Oslobođilačkom ratu; proslava Dana Armije; članci iz borbe i života jedinica u Oslobođilačkom ratu u armiskoj štampi; učešće Armije u vanarmiskom vojnom vaspitavanju na-

²⁷⁾ »Rezolucija o narednim zadacima Saveza boraca«, »Borba«, 12 mart 1951 god.

roda itd., — jesu forme preko kojih se razvija rad na oživljavanju ratnih tradicija i iskustava iz prošlosti i na vaspitavanju pripadnika Armije. U tom postoje izvjesne slabosti, koje ometaju da se rad postavi još šire i svestranije. Ne treba zaboraviti da su poslijeratne reorganizacije u Armiji, dok je još tekao proces izrastanja NOVJ u savremenu armiju, djelovale do izvjesnog stepena negativno u tom pogledu, osobito u slučajevima kada su neke reorganizovane jedinice gubile uslijed toga kontinuitet sa ratnim jedinicama iz kojih su nastale. U takvim slučajevima umnogome su izgubljeni ratni istorijati tih jedinica, njihov život i rad u toku Narodnooslobodilačkog rata, njihove tradicije i iskustva. Upravo na istorijatima tih jedinica, na oživljavanju njihovih borbi, na upoznavanju mladih vojnika sa njihovim unutaršnjim životom i radom, sa njihovim naporima na oživljavanju uspomena na borce i rukovodioca iz rata, na njihove podvige, na njihovo ratno majstorstvo, na primjere ratnog drugarstva na frontu itd., — može se najneposrednije i najefikasnije uticati na vaspitavanje novih mladih vojnika u Armiji na iskustvima i tradicijama iz Oslobođilačkog rata. Često naši rukovodioci to ispuštaju iz vida.

Postoje, takođe, daleko šire mogućnosti oživljavanja ratnih tradicija putem štampe. Četni kutići i biblioteke jedinica nemaju dovoljno literature koja govori o našim tradicijama i iskustvima iz prošlosti, i to takve koja bi bila najpristupačnija vojničkom sastavu. Nedovoljno je u našim jedinicama literature o herojima iz rata, o borbama iz ustanka, o akcijama naših jedinica, o liku borca i starješine, o njihovim visokim ratnim kvalitetima, koje su ispoljavali u borbi protiv nadmoćnog neprijatelja, o njihovom samoprijegoru i spremnosti na žrtve, o ratovima iz naše ranije istorije itd. Možda bi izdavanje jedne priručne biblioteke sa takvim sadržajem za naše jedinice bilo najbolje rješenje ovog pitanja.

Značajna uloga borbenih tradicija i iskustava u daljem izgrađivanju Armije, njene teorije i prakse govori o

nužnosti njihovog oživljavanja i daljeg razvijanja, o potrebi pravilnog određivanja njihovog mjesta i uloge u tome pogledu. Mi imamo sve uslove da se koristimo našim borbenim tradicijama i iskustvima u izgradnji i jačanju naše Armije, jer je ona istinski narodna, socijalistička armija, namijenjena čuvanju nezavisnosti zemlje i njenog mirnog razvitka. Na taj zadatak upućuju nas savremena međunarodna situacija, položaj naše zemlje i bogatstvo slobodarskih tradicija i ratnih iskustava naših naroda.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika« 6/1951)

STEVO JOVANOVIĆ

NEKI NASTAVNI PRINCIPI

OČIGLEDNOST I OBUKA

Danas se svi slažu u tome da je očiglednost, neposredno i čulno doživljavanje, bitan uslov za sticanje znanja. Istina, očiglednost je početak, a ne krajnji cilj učenja, ali joj to niukoliko ne umanjuje značaj u nastavi. Očiglednost je, ustvari, osnovna karika u procesu saznanja i ne može se svesti, kao što to neki pokušavaju, na jednostavno sabiranje i prikupljanje empirističkih činjenica. Svi ovi elementi čine osnovne komponente procesa saznanja uopšte, pa i sticanja znanja u nastavnoj praksi.

Ali koliko god to izgledalo kao jedino prirodan put sticanja znanja, nije se oduvek ovako gledalo na taj problem. Tek se od XVII veka ukazuje na značaj očiglednosti u nastavi u pravom smislu reči. Veliki pedagog Komenski, koji se dosledno borio za uvođenje principa očiglednosti u nastavi, nazvao ga je »zlatnim pravilom«. On postavlja zahtev »da se sve donese pred čula, što god se samo može: vidljivo — vidu; što se čuje — sluhu; što miriše — čulu mirisa; tečno — čulu ukusa; što se pipa — čulu pipanja. A ako se sve to može shvatiti u isti mah s više čula, neka se pred više njih donese«. Taj pedagog, na drugom mestu, kaže o tome i ovo: »Ljude valja učiti da svoje znanje — ukoliko je moguće više — crpu ne iz knjiga nego iz neba i zemlje, iz hrastova i bukava; oni valja da proučavaju i

ispituju same stvari, a ne da uče samo tuđa posmatranja i kazivanja.»

Slično stanovište su zastupali i mnogi drugi. Tako je, naprimer, Erazmo Roterdamski isticao »da put saznanja ne ide od reči do stvari, već obrnuto«. Ruso je, isto tako, zahtevao da za Emila »svet bude knjiga, a činjenice njegov učitelj«. Ali i pored toga što su takva gledišta jednostrana, ona su doprinela unapređivanju nastave i potiskivanju verbalizma i formalizma koji su u njihovo vreme dominirali nastavom i školom uopšte. Ti mislioci su pridavali poseban značaj vizuelnoj očiglednosti. To se objašnjava time što, ustvari, devedeset otsto čulnih doživljaja čovek stiže preko čula vida. Ali oni nisu zapostavljali ni ostala čula već su isticali zahtev da »svaki predmet i pojavu treba percepirati i ispitivati što većim brojem čula«. Taj njihov zahtev uvek je bio aktuelan u nastavi, pa je aktuelan i danas.

U praksi se neprestano potvrđuje Konfučijeva misao da u nastavi *više vredi jedna slika nego hiljadu reči*. Očiglednošću se pobuđuje interesovanje za nastavu, jača pažnja i obezbeđuje aktivnije učešće slušalaca u procesu sticanja znanja. Očiglednost, osim toga, uslovljava jasnija i temeljitija znanja, doprinosi bržem i lakšem učenju. Znanja stečena upotrebom očiglednih sredstava trajnije se zadržavaju u pamćenju. Očigledna sredstva, isto tako, doprinose uspešnijoj primeni znanja, ponavljanju i utvrđivanju gradiva itd. To su osnovni uzroci što se neprekidno teži pronalaženju sve novijih i efikasnijih nastavnih sredstava u školi.

Očiglednost može biti predmetna i likovna. Predmetna je onda kada se nastavnik služi samim stvarima ili predmetima kao očiglednim sredstvima. Ali ako se umesto njih služi njihovim modelima (maketama, slikama, filmom itd.) onda je posredi likovna očiglednost. Na sličan način i pojedine pojave mogu biti prikazane realno (naprimer: savlađivanje raznih prepreka, pojedine taktičke ili strojeve radnje), ili preko filma, slike, flanelografa i sl. U prvom slučaju reč je o predmetnoj, a u drugom o likovnoj očiglednosti.

Pored ove dve vrste očiglednosti *neki pedagozi preporučuju tzv. unutrašnju očiglednost*. Ona se svodi na slikovito i živo pričanje, tako da slušaoci u mašti mogu dosta realno pretstaviti ono što čuju, kao da su sve to sami doživeli. Ta očiglednost naročito dolazi do izražaja prilikom izlaganja gradiva koje se, iz objektivnih razloga, ne može izlagati primenom predmetne ili likovne očiglednosti.

Nije dovoljno imati nastavna sredstva pa da obuka zaista bude očigledna, već je potrebno da ih nastavnik ume iskoristiti za vreme obuke.

Površno posmatranje stvari uslovljava i slab rezultat u nastavi. Zato je neophodno da se posmatra planski i u pravcu cilja nastavnog časa, s tim da u tome učestvuju i slušaoci pod rukovodstvom nastavnika. *Pravilo je da se svaki realni predmet ili pojava* — kada je to moguće — *prvo posmatra* (pipa, sluša, miriše i sl.), a tek onda se može preći na iskorišćavanje modela, slike, filma i sl. Tako, naprimer, ako je reč o naoružanju ili tehnici, nastavnik će prvo pokazati sam predmet, omogućujući slušaocima da ga vide i opipaju i da uz pomoć predavača shvate suštinu, ulogu i značaj toga predmeta. Tek posle upoznavanja s realnim predmetom mogu se iskorišćavati i likovna sredstva koja su za određeno gradivo pripremljena. Sličan postupak se može primeniti i pri izvođenju taktike ili druge obuke. Naime, izvođači su dužni da prethodno pokažu vojnicima kako se izvodi neka radnja, dajući istovremeno i potrebna teoriska objašnjenja. Tek posle toga mogu se primeniti i druga sredstva očiglednosti.

Ima slučajeva, međutim, kada je bolje pokazati model, crtež, ili nastavni film nego same predmete. A to je, obično, onda kada se struktura, sastav i funkcionisanje neke materije ne mogu videti spolja (naprimer: rad motora, unutrašnji mehanizmi teških oruđa, razni elektro-uređaji itd.). Tada je najčešće neophodno kombinovati demonstriranje samih predmeta i pokazivanje njihovih preseka, modela ili crteža. Ako se jedno nastavno sredstvo stalno nalazi pred slušaocima, ono za njih neće predstavljati novinu onda kada se bude upotrebilo u nastavi niti

će buditi naročito interesovanje vojnika. Zato učionice ne treba pretrpavati vizuelnim sredstvima. Isto tako nastavna sredstva više deluju ako se donose na čas nego ako stalno stoje u učionici. Ali pritom valja imati u vidu da nastavna sredstva nisu samo namenjena nastavniku već i slušaocima, njima prvenstveno. Zato uvek valja razmišljati o tome gde je najbolje da se sredstva smeste, da bi se njima mogli koristiti i jedni i drugi: nastavnici za pripremu, slušaoci za ponavljanje, a jedni i drugi za vreme nastave.

Izgleda neobično ali je činjenica da u nastavnoj praksi ponekad ima suviše očiglednosti. Ako nastavnik, naprimer, predaje o nekoj stvari i tom prilikom je pokazuje, onda je često suviše prikazivati i šeme ili pojedinosti na crtežu te iste stvari, jer to može dovesti do odvlačenja pažnje slušalaca, do rasplinjavanja, zapostavljanja celine na račun sitnice. Zato savremeni pedagozi i preporučuju da se sredstva upotrebljavaju racionalno, onako kako će dati najjasniju sliku o toj stvari ili pojavi, o njenim bitnim svojstvima i osobinama. Ponekad je nastavnik, recimo, u situaciji da mora pokazati sliku sa mnogo pojedinosti, iako mu za predvanje treba samo određena pojednost, U tom slučaju je preporučljivo da se prikrije sve ono o čemu neće biti reči na tom predavanju. Međutim, pojava suviše očiglednosti sporednija je od nepostojanja očiglednosti.

INICIJATIVA

Fizionomija eventualnog budućeg rata, iako se ne može u potpunosti sagledati, ukazuje na to da će potreba za inicijativom ljudi u borbi biti veća nego ikada ranije. Stoga se na važnost razvijanja te osobine kroz obuku, vaspitni rad, komandovanje i rukovođenje često i sa razlogom ukazuje.

Inicijativa je od ogromnog značaja i za vojnike i za starešine ne samo za vreme borbe nego i u svakodnevnim uslovima života i rada vojske. Inicijativan starešina stvaralački prilazi svakom poslu; on polazi od »duha« a ne samo od »slova« naređenja i ispoljava veći stepen samo-

stalnosti u rukovođenju i komandovanju. On je, isto tako, spreman da primi odgovornost za samostalne i smele postupke kako u radu, tako i u borbi. Inicijativan starešina se brzo snalazi u novim i nepredviđenim situacijama i prema njima preduzima one mere i postupke koji su najprikkladniji za tu situaciju.

Kruto i šablonski se pridržavati naređenja i onda kada nova situacija iziskuje njihovu gipkiju primenu, strah od odgovornosti da se preduzme ono što izmenjeni uslovi nameću kao neophodno i korisno, pomanjkanje moći perspektivnog sagledavanja i predviđanja događaja, nesposobnost da se samostalnim razmišljanjem unesu novi elementi u rad ili borbene postupke, preterivanje u čekanju na direktive, naređenja ili odobrenja za svaki rad, meru ili postupak od više komande itd. — suprotno je suštini inicijative i stvaralačkom prilaženju zadacima.

Polazeći od toga nije teško sagledati od kolikog je značaja inicijativa za sve pripadnike naše Armije, naročito za rukovodeći kadar. Međutim vojska je čvrsta i usklađena organizacija, zasnovana na utvrđenom sistemu rukovođenja i komandovanja; rad vojnih jedinica i ustanova, kao i pojedinaca, usmerava se manje-više preciznim naređenjima i pravilima; od jedinica i pojedinaca zahteva se da obavezno i disciplinovano izvršavaju zadatke i naređenja. Zbog toga i postoje mišljenja da u uslovima rada u vojsci ima veoma malo mogućnosti za razvijanje i ispoljavanje inicijative. Takva shvatanja, međutim, proističu iz nedovoljnog poznavanja duha i suštine vojne organizacije.

U vojsci i pored svih njenih specifičnosti, postoje široke mogućnosti za razvijanje inicijative u radu. Disciplinovano izvršavanje zadataka i delovanje u duhu naređenja nisu u suprotnosti sa suštinom inicijative. Inicijativa i disciplina (ali ne slepa, već aktivna, stvaralačka i svesna) čine dijalektično jedinstvo. Ustvari, disciplina je bez inicijative beživotna i vodi formalističkom izvršavanju zadataka, dok bi inicijativa bez discipline izazivala anarhizam i svojevolju, što je nespojivo sa svakom vojnom organizacijom. Dakle, obe te pojave — inicijativa i disciplina — u međusobnoj su zavisnosti i čine, samo kao je-

dinstvo, pozitivan vaspitni faktor i svojstvo ličnosti starešine i vojnika.

Uparedno sa razvitkom naoružanja, naročito posle pojave vatrenog oružja i njegovom automatizacijom, neprestano je rasla individualna uloga borca na bojištu, više su dolazili do izražaja uloga i značaj inicijative. Uvođenjem u naoružanje nuklearnog oružja — inicijativa dobija još veći značaj. Jer nova ratna sredstva znatno otežavaju komandovanje, izazivaju nagle promene situacije na bojištu i velike brzine dejstva, česta iznenađenja, velike gubitke i sl. Veliko razorno dejstvo tog oružja, isto tako, imperativno nameće potrebu za rastresitim borbenim porecima, borbu sa isprekidanim frontovima i u okruženju, izolovanosti grupica i pojedinaca u dubljoj i bližoj pozadini, zatim samostalna dejstva partizanskih, ubačenih, desantnih i drugih jedinica itd. A uspešno dejstvo u takvim uslovima iziskuje vrlo razvijenu samostalnost kod svakog starešine i vojnika, inicijativu najvećeg stepena, što se naročito odnosi na niži starešinski kadar.

Inicijativa se stiče u procesu rukovođenja, komandovanja, obuke i borbenih dejstava. Stoga na tu osobinu ne treba gledati kao na nešto statično i nepromenljivo, već kao na dinamičan proces. Ispravnim rukovođenjem i komandovanjem i uspešnim sistemom obuke i vaspitanjem uopšte, ta vrlina se može manje-više razviti kod čoveka, kao što se može nepravilnim radom ugušiti i tamo gde već postoji.

Prvi uslov za razvijanje inicijative kod potčinjenih jeste jasno davanje zadataka i stvaranje uslova za potpuno shvatanje situacije i duha naređenja koji iz nje proističe. Ali prilikom davanja zadataka valja težiti za tim da se iznose samo osnovni elementi iz kojih se može dovoljno jasno sagledati ideja pretpostavljenog a da se pritom ne ulazi u suviše pojedinosti koji previše zalaze u način izvršenja zadatka. (Međutim, to često zavisi od karaktera zadatka i starešina koje ga izvršavaju. Naime, u pojedinim slučajevima, i ne tako retko, prilikom davanja zadataka moraće se podrobno ukazati i na način njegovog izvršenja.) Tim metodom se obezbeđuje veća gipkost u izvr-

šavanju zadataka i stvaraju uslovi za razvitak i ispoljavanje inicijative potčinjenih. Zahtevanje od potčinjenih da se kruto pridržavaju propisa, naređenja i uputstava u onim poslovima za koje je unapred nemoguće tačno predvideti sve okolnosti koje mogu uticati na situaciju i način izvršenja zadataka negativno utiče na osamostaljenje ljudi u radu. To bi, ustvari, bilo pretvaranje rukovođenja u administriranje, a stvaralačke aktivnosti u krutost i ukapljenost.

Inicijativa se može veoma uspešno razvijati preko obuke, pod uslovom da se izvodi metodski i ispravno, tj. ako se obuka prilagođava zahtevima savremenog rata, ako se vojnici i slušaoci stavljaju u sve nove i različnije situacije, navodeći ih na to da sami traže rešenje i izlaz iz njih i da ih što samostalnije rešavaju. To nikako ne znači da se time smanjuje aktivna uloga nastavnika. Naprotiv, nastavnik uvek treba da igra aktivnu ulogu, ali ne u smislu poučavanja, već u smislu proučavanja zadatka sa vojnicima — slušaocima. Ukoliko je obuka, po sadržaju i po metodi izvođenja, raznovrsnija, utoliko će ljudstvo biti bolje pripremljeno za samostalan i uspešan rad i za snalaženje u složenim stvarnim borbenim uslovima. I obratno: često izvođenje vežbi na istom mestu, sa istom sadržinom i pod sličnim okolnostima i zamislima obostranih dejstava neminovno dovodi do šablona u radu, do postupaka koji koče i sputavaju inicijativu.

Naša ratna iskustva mogu nam i u tome pogledu služiti kao najbolji putokaz i primer. Starešine i borci naše vojske, kao što je poznato, odlikovali su se u Oslobođilačkom ratu veoma razvijenom inicijativom u svim okršajima s neprijateljem. Zahvaljujući, pored ostalog, i toj osobini, neprojeno puta smo izašli kao pobednici nad brojno i tehnički nadmoćnijim neprijateljevim snagama. Neprijatelju nikad nije pošlo za rukom da stvori tako složenu borbenu situaciju u kojoj se naše jedinice i naši komandiri i komandanti nisu znali snaći, pa ni onda kada su bili u okruženju i izolovani, bez veze sa višom komandom. Razvijanju takve inicijative u ratnim uslovima, pogodovao je naš sistem rukovođenja i komandovanja, si-

stem koji je odbacivao sve krutosti u odnosima potčinjeni — pretpostavljeni, koje bi kočile stvaralačko prilaženje zadacima. Naša nadmoćnost u inicijativi nad neprijateljem održavala se neprestano, za sve vreme rata. Ona je bila jedan od važnih činilaca pobjede. A ona bi to svakako bila i onda kada bismo se morali ponovo naći u situaciji da branimo svoju slobodu i miran socijalistički razvitak.

AKTIVNOST

Princip svesnosti i aktivnosti jedan je od osnovnih zahteva savremene nastave. Istina, taj zahtev su postavljali mnogo ranije i pojedini istaknuti pedagozi (Komenski, Montenj, Pestaloci), ali se on teško probijao i ostvarivao u nastavnoj praksi. Stoga je taj princip još i danas veoma aktuelan naročito u smislu borbe za njegovo dosledno sprovođenje u radu na vaspitnom obrazovanju uopšte, pa i u vojnoj nastavi.

Šta se podrazumeva pod svesnošću i aktivnošću u nastavnom radu? Pod svesnošću se podrazumeva, prvo, pravilan odnos prema cilju i zadacima nastave i, drugo, svesno usvajanje znanja, činjenica, pojava, shvatanja njihovih bitnih kvaliteta, unutrašnjih veza i zakonitosti. Iz toga nije teško sagledati ogroman značaj svesnosti u obrazovno-vaspitnom radu. Ustvari, samo svesno stečena znanja mogu postati trajna svojina učesnika u nastavi i kao takva uspešno se primeniti u svakodnevnoj praksi, postati sredstvo za sticanje novih znanja i tumačenja drugih pojava.

Formalna i mehanički stečena znanja, bez potpunog shvatanja i razumevanja činjenica i njihovog uzajamnog odnosa, ne mogu imati potpunu životnu vrednost i sačinjavati integralni deo ličnosti. Zbog toga se i nastoji da nastava prvenstveno daje jasne pojmove i da se oslobodi formalizma i svakog mehaničkog memoriranja, odnosno da nastavnik u toku predavanja, do kraja objasni smisao i suštinu svega onoga što izlaže i što slušaoci treba da nauče; da istakne značaj i praktičnu vrednost, kao i cilj, ne samo pojedinih nastavnih predmeta u celini nego i svake poje-

dine teme, predavanja, nastavne jedinice i slično. Sve je to vrlo važan uslov za svesno usvajanje znanja, a u isto vreme snažan motiv za potpunije angažovanje ljudi u nastavi.

Dosledno pridržavanje tog zahteva u vojnoj obuci i vaspitanju je od neobično velikog značaja kako za potpunije i brže usvajanje potrebnih znanja, navika i veština, tako i za aktivnije zalaganje ljudi u obuci. Sve ono što se obukom i vaspitnim radom daje vojnicima i starešinama ima određen smisao i značaj i za mirnodopski život i rad vojske i za ratne potrebe. Stoga je neophodno objašnjavati smisao svega toga, tako da to postane potpuna svojina i potreba svakog pojedinca. U tom smislu, čak navike i veštine, za koje se obično kaže da se usvajaju sa relativno manjim stepenom svesne aktivnosti, treba sticati sa razumevanjem, treba putem obuke uvideti njihov praktički smisao i značaj. Jedino takvim radom mogu se osposobiti slušaoci za to da se promenom određenih uslova menjaju i navike, da se i na tome ispolji stvaralačka primena znanja. A to se u mnogo većem stepenu tiče drugih oblasti znanja.

Neobično je važno da se sistematski ističe povezanost između obuke i borbe, kao i to da znanje, a ne sreća, odlučuje u borbi.

Međutim nije jednostavno ostvariti da sve ono što se predaje vojnicima i starešinama uvek bude svima potpuno jasno i razumljivo i da svi usvoje smisao i značaj izlaganja. To je i razumljivo kada se ima u vidu složenost problema koji se izlažu u ideološko-političkoj i stručnoj obuci i uz to dosta heterogen sastav ljudstva po mentalnim sposobnostima, stepenu obrazovanja i sl. Ali nastavnik mora uvek imati u vidu da bez razumevanja nema učenja, da bez interesovanja i osećanja potrebe za određeno gradivo nema potpunog zalaganja u nastavi. Zato se predavač mora dokraja zalagati da zahtev svesnosti što svestranije ostvari u svakodnevnom nastavnom radu.

Svesnost i aktivnost u nastavi nerazdvojno su povezane i čine jedinstvo. Međutim iako su te dve pojave prisno povezane, one nisu istovetne.

Pod aktivnošću se podrazumeva potpuno svesno angažovanje slušalaca u procesu nastave; njihovo stavljanje u situaciju da svaki pojedinac aktivno učestvuje u usvajanju novih znanja, da misaonom aktivnošću sami dolaze do novih pojmova, sudova, zaključaka, da samostalno rešavaju nastavne zadatke i probleme. Prema tome, kada je reč o aktivnosti u nastavi, misli se prvenstveno na misaonu aktivnost. Međutim bilo je shvatanja da se pod aktivnošću u nastavi podrazumeva, u prvom redu, ručni rad, modelovanje, razne vrste vežbanja i slične manuelne delatnosti, čime je pojam aktivnosti u nastavi sužavan i jednostrano zahvatan.

Na osnovu ovoga reklo bi se da se princip aktivnosti u nastavi spontano nameće, pogotovu kada je reč o vojnoj nastavi, u kojoj se veliki deo programa izvodi praktički, i s obzirom na to da slušaoci ne mogu izbeći, prisustvom na nastavi, izvestan stepen aktivnosti. U tome, svakako, ima istine. Ali kada je reč o savremenom shvatanju aktivnosti u nastavi, podrazumeva se potpuno angažovanje ličnosti u nastavnom procesu, angažovanje svih čula, mentalnih i praktičkih sposobnosti u procesu sticanja znanja, veština i navika. Jer da bi znanja bila temeljita, da bi postala trajna svojina slušalaca, neophodno je da se stiču što većim ulaganjem psihičkih i fizičkih snaga slušalaca. Znanja stečena receptivnim putem, slušanjem, pa i neorganizovanim posmatranjem, primanjem gotovih činjenica, ostaju bez vitalnosti i učesnici u nastavi nisu u mogućnosti da se njima stvaralački koriste. Stoga se može smatrati pedagoški pravilnom misao da: »što se čuje — to se zaboravi; što se vidi — to se upamti; a što se uradi — to se zna«. Akcent se, dakle, u nastavi postavlja na »uraditi« — jer se time i najpotpunije ostvaruje aktivnost u nastavi i stvaraju uslovi za postizanje najboljih rezultata. To, drugim rečima, znači da radeći treba učiti gde god to dopušta priroda nastavnog gradiva. Stoga se i postavlja zahtev u savremenoj nastavi da slušaoci budu, u zajednici sa nastavnikom, što aktivniji u obrazovno-vaspitnom radu.

Nije potrebno isticati da je vojnoj obuci od osobitog značaja da vojnici i starešine budu što aktivniji u usvajanju znanja, veštine i navike. To iziskuje karakter i sadržaj vojne obuke i njeni zadaci. Da bi vojnik ovladao oružjem i vojnom obukom razumljivo je da mora vežbati i što više raditi praktički. Isto tako, da bi ovladao vojnim i političkim znanjima neophodnim za savremeni rad i borbena dejstva, neophodno je da se kao ličnost u celini što više angažuje u razumevanju činjenica i da sopstvenim misaonim naporom rešava zadatke i probleme obuke. To je osnovni put da se osposobi za uspešno rešavanje analognih problema u složenoj ratnoj situaciji. U tome i jeste suština i smisao zahteva za svesnom aktivnošću u nastavi. Od nastave se zahteva i to da kod starešina i vojnika razvija samostalnost i inicijativu u radu da bi ih imali u borbi. Bez doslednog sprovođenja principa aktivnosti u nastavno-vaspitnom radu, ovo nije moguće efikasno ostvariti.

Da li će slušaoci uzeti potpunog aktivnog učešća u nastavi i mobilisati sve svoje snage u sticanju znanja i ovladivanju obukom, svakako zavisi od više činilaca: organizacije nastave, metoda obuke, sposobnosti i marljivosti slušalaca i umešnosti nastavnika, zatim nastavnih sredstava, kvaliteta slušalaca i njihovog svesnog nastojanja da postignu dobre rezultate itd. U svemu tome izvanredno važnu ulogu ima nastavnik. On je najznačajniji i najodgovorniji faktor stvaranja nastavnih uslova u kojima će slušaoci aktivno učestvovati u obuci i svesno usvajati gradivo. Stoga se i od njega traži da u procesu nastave bude na odgovarajući način aktivan i da svojim radom obezbedi aktivnost slušalaca. Njegova aktivnost, ako je pravilno usmerena, neće sputavati aktivnost učesnika u nastavi, već će, naprotiv, stimulatивно delovati na njih.

Da bi se obezbedila aktivnost u nastavi, neophodno je da nastavnik motiviše slušaoce za nastavu, da kod njih razvije interesovanje, obezbedi očiglednost, uz aktivnu primenu nastavnih sredstava, da se služi onim nastavnim metodama koje najbolje odgovaraju prirodi nastavnog gradiva i sastavu slušalaca i slično. Sve su to faktori koji

snažno potstiču angažovanje ljudi u obuci i uslovljeni su, u prvom redu, kvalitetom nastavnika.

Dobar nastavnik će se rukovoditi u nastavi načelom da ljudima ne treba uvek govoriti kako da rade, već im treba češće reći šta da rade, a oni sami, pod njegovom kontrolom i uz njegovu pomoć da iznalaze puteve i način da dođu do cilja. Slušaocce, dakle, treba češće stavljati u situaciju da samostalnim umnim i fizičkim naporima traže i nalaze rešenje nastavnih zadataka i problema. Razume se, u tome mora biti didaktičke odmerenosti i mora se voditi računa o racionalnosti nastave, težini zadataka i objektivnim mogućnostima slušalaca. Bilo bi veoma pogrešno ako bi se, radi toga da se ostvari aktivnost u nastavi, postavljali zadaci i problemi koji su za većinu slušalaca nerešljivi ili veoma teško rešljivi prelazeći njihove objektivne mogućnosti i sposobnosti. Takvi zadaci bi destimulativno delovali i doveli bi do nepotrebnog rasipanja snaga i vremena. Pritom ne treba nikada izgubiti iz vida da veći uspeh u radu potstiče na veću aktivnost. Stoga prvi, početni zadaci treba da budu takvi da ih slušaoci mogu u većini rešiti. Kao što je poznato ljudi se razlikuju i po inteligenciji, opštem obrazovanju, stručnoj izgrađenosti, iskustvima, fizičkim karakteristikama i sl. Nastavnici moraju biti svesni tih razlika pri postavljanju nastavnih zadataka i zahteva u pogledu uspeha. Ovo je veoma važno za bolje angažovanje ljudstva u radu i razvijanju njihove aktivnosti.

Jednom reći, potpuna, svesna i aktivna participacija slušalaca u obrazovno-vaspitnom procesu, uz istovremeno najveće angažovanje nastavnika, osnovni je uslov uspeha u obuci.

(Članak je uzet iz »Narodne armije« broj 994, 1056, 1017)

KOSTA NAD

ONO ŠTO NAS ČINI NEPOBEDIVIM...

Govoreći nedavno oficirima Skopske armijske oblasti, drug Tito je, pored ostalog, rekao:

»Htio bih da vam stavim na srce dvije stvari: vi ste većinom ratnici i u toku naše Oslobodilačke borbe vidjeli ste da su osnovnu snagu koja je omogućavala našim borcima da pobjeđuju predstavljali duh drugarstva koji je vladao među nama i disciplina koja je počivala na svijesti boraca... Nemojte nikada zaboraviti na ono što je činilo to monolitno jedinstvo u najtežim časovima, nemojte zaboraviti na duh drugarstva između potčinjenih i pretpostavljenih«.

Znači li to neki »zaokret«, uvođenje nekih novih odnosa u Armiji? Nikako. To je samo nastavak puta koji smo odavno utabali, negovanje onih odnosa koje smo uvek želeli i koje je i sam drug Tito više puta dosad isticao kao jedino opravdane. Evo, naprimjer, njegovih reči koje je pre deset godina uputio oficirima IV armije:

»U Armiji treba da vlada duh drugarstva, onakvog drugarstva koje je vladalo u velikom Oslobodilačkom ratu. Razumije se da to ne smije ići na štetu discipline. Ali ja mislim da disciplina neće ništa izgubiti ako bude vladalo takvo drugarstvo. Naprotiv, disciplina će se time još podići, ona će time dobiti«.

Ta ista misao utemeljena je — po želji našeg Vrhovnog komandanta — i u Statut proleterskih narodnooslobo-

dilačkih udarnih brigada. U njemu stoji: »Između boraca kao i između komandnog sastava i boraca treba da vladaju pravi drugarski odnosi, a u stroju i u službi treba da vlada pravi vojnički duh«.

Nisu posredi, dakle, nikakve novine. Što o tim odnosima, međutim, danas nešto više govorimo to je zbog toga da naglasimo njihovu dvostruku uslovljenost: društvenim zbivanjem u zemlji i savremenim razvojem Armije.

LEGENDARNA USPOMENA KOJA JE I OBAVEZA

Odnosi koje danas negujemo i razvijamo začeti su još u prvim danima naše Revolucije. Naša Partija prenela je u Armiju onakve odnose kakve je negovala i u vlastitim redovima. Lepota i plemenitost tih odnosa ostale su kao legendarna i trajna uspomena na velike dane. Ali ta uspomena i obavezuje na to da to bogato nasleđe oplemenjujemo i prenosimo na mlade naraštaje. Jer ti odnosi su bili lišeni svake familijarnosti, svega onog što bi štetilo budnosti, tačnosti u izvršavanju naređenja, uvažavanja starijeg i čoveka uopšte. Između starešina i vojnika bili su uvek topli, prisni i drugarski odnosi. Starešine i vojnici zajedno su se borili, zajedno tugovali za izgubljenim drugom, veselili se pobedama. To je čvrsto povezivalo mlade za starije, učvršćivalo moralno-političko jedinstvo i jačalo svesnu disciplinu u jedinicama. Učvršćivalo međusobno poštovanje i poverenje. Zbog toga su starešine i bile okružene tolikom pažnjom i ljubavlju vojnika.

Uparedo s razvojem Armije razvijali su se i odnosi u njoj, odnosi između mladih i starijih. Na to su, pre svega, uticali društveni karakter zemlje i njen unutrašnji razvoj, ali i neki opšti zakoni Armije, nikli iz procesa uzrasta savremenih armija i vojne nauke.

Uslovi rada u savremenoj armiji zahtevaju ogromno fizičko i psihičko naprezanje. Biti oficir u takvoj armiji, pre svega znači posvetiti se nauci u najširem smislu reči. Takvi napori zahtevaju što čvršću sponu vojnika i starešina, što prisnije odnose među njima. Jer samo na taj način moguće je objedinjavati napore ljudi i usklađivati

ih zajedničkom cilju. Danas taj zahtev postaje neminovnost. Čitav razvitak društva, naročito armija, ima jasno izraženu tendenciju da se pojedinačne akcije zamene kolektivnim.

Savremeni uslovi ratovanja iziskuju, više nego ikada, samoinicijativnog, obrazovanog i svesnog čoveka, sposobnog da uvek slobodno misli i odlučuje. A takvi vojnici, pak, ne trpe nasilje ni u kasarni ni van nje, a ponajmanje na ratnom poprištu. Takvi ljudi ne mire se s tim da budu samo »šrafčiči«, oni žele da budu i stvaraoci. To, međutim, nameće potrebu da kod vojnika razvijemo njihovu svest koja će im biti pokretačka aktivnost u miru, u ratu pogotovu, što će često biti presudno u odmeravanju snaga na bojištu. Ali to se može postići samo naučno obrađenim metodama koje se oslanjaju na duboko ljudske postupke i ispravne odnose među ljudima.

Već sami uslovi savremene armije utiču, dakle, na odnose između vojnika i starešina. Ali to nije presudno. Karakter društvenih odnosa određuje i karakter armije, pa i odnose u njoj. Zbog toga i svaka nova mera u našem društvenom zbivanju, naprimer, decentralizacija u privredi, demokratizacija, društveno i radničko samoupravljanje itd., itekako imaju uticaja i na lik Armije, njenu unutrašnju strukturu. Ako pažljivo, recimo, proučavamo zakone o Armiji, jasno će se uočiti da su oni oblikovali to kretanje Armije napred, ono novo, socijalističko u njoj. Prema tome, ako danas ponekad i ukazujemo na neke propuste u tom pogledu, ako za neku pojavu i tvrdimo da nam je tuđa, onda su posredi subjektivne slabosti, a ne naše društvene ili armijske norme. Evo dva primera.

Nijednim našim propisom nije predviđeno da vojnik prilikom obraćanja starešini, treba da više, da govori ne-prirodno. A toga ponegde ima. Pojedinci čak smatraju da je to vojnička vrlina. Takvo vaspitanje, međutim, veoma je pogrešno, jer na taj način vojnici stiču neke loše navike koje im se mogu svetiti u ratu, a što je još važnije, i time se nagrízaju odnosi među ljudima, a ponekad vređa i ljudski ponos.

Drugi primer. Nigde nije ozvaničeno da vojničke sobe za spavanje treba da izgledaju kao neki »svečani kutići« (poput oltara!) u koje ljudi mogu stupati samo u određeno vreme, bez cipela i slično. Ali, bar donedavno, bilo je i takvih pojava. Ponegde su vojnici zebli oko kasarne pa čak i ručavali, za vreme kiše, pod vedrim nebom, samo zbog toga da se ne bi zamazali parketi u sobama za spavanje!

JEDNOSTAVNI LJUDSKI RAZGOVOR

Postoji još jedan razlog zbog koga danas sve češće govorimo o daljem negovanju odnosa u Armiji, o brizi prema mladima. Posredi je podmlađivanje kadra. U Armiju svake godine dolaze stotine mladih oficira i podoficira koji preuzimaju i komandne dužnosti u jedinicama. Ti drugovi su završili vojne škole i akademije, ali ni jedna od tih škola nije im mogla dati ono što je naša Revolucija dala ratnom kadru. Mladi drugovi to mogu dobiti samo ako stariji presade na njih ono što su doživeli u ratu, ako one odnose iz najtežih dana naše istorije, koji su služili i kao izvor pregnuća i kao zaloga svih pobeda, prenesu na svoje mlade drugove. Za nekoliko godina u Armiju će doći i oni mladići koji su rođeni u socijalizmu. Ni danas, a tada pogotovu, ne možemo biti ravnodušni prema tome kakvi će biti odnosi između mladih i starijih.

Prema rezultatima jedne ankete koju je svojevremeno izvršila komanda Zagrebačke vojne oblasti, pokazalo se da neke starešine neopravdano prigovaraju mladim oficirima. Pojedinci su, naprimer, govorili: »Pa previše ti mladi vole da plešu, da se zabavljaju...« A šta u tome ima rđavog, zabrinjavajućeg? Baš ništa. Trebalo bi se, naprotiv, zamisliti onda kada bi se ti mladi ljudi povukli iz života, kada ih više ne bi zanimala zabava. Suština problema je u nečem drugom. Naši mladi drugovi žale se, i to opravdano, da sa starijima razgovaraju samo dok su na službi. Retko se dogodi, naprimer, da neki komandant, načelnik štaba ili pomoćnik komandanta za politički rad pozove kući nekog mladog komandira voda da s njim porazgovara, da čuje šta ga tišti, iako to ne bi morali biti

nekakvi posebno pripremljeni sastanci, gošćenje itd., već jednostavni, ljudski razgovori. A to je jedan od puteva da se još više učvrste naši odnosi, da se oni »izvuku« i van kasarne, i van kancelarija, da se u te odnose uliju ona toplina i nežnost, ona ljubav i drugarstvo koji su živeli među ljudima i u danima rata. Za to, istina, postoje i drugi oblici rada, kao što su, naprimer, drugarske večeri i sastanci, zajednički izlet itd.

Razvijanjem takvih odnosa niti se smanjuje odgovornost ljudi niti labavi disciplina. Time se, naprotiv, postiže sasvim nešto suprotno: razvijaju se takvi uslovi za rad u kojima lična odgovornost svakog pojedinca doseže svoj vrhunac. U takvim uslovima ljudi se okruženi pažnjom i zahvalnošću za svoj rad i pregalaštvo, za upornost i istrajnost, ljudi su okruženi brigom za sve njihove boli i radost. Osećanje čoveka da živi u takvoj sredini čini ga srećnijim i neumornim. A to su najvažniji uslovi za stvaralački rad i svesnu disciplinu, — osobine bez kojih je teško ostvariti neki trajniji uspeh.

U uslovima postojanja svesne discipline nema mesta zebnji od »demokratskih odnosa« i kritike. Kritiku, naprotiv, valja negovati i na vojničkim sastancima, jer od nje mogu zazirati samo oni koji nastoje da veštačkim putem održe svoj ugled. Nijedan starešina neće biti uvređen ako ga i mlađi na nekom savetovanju dobronamerno kritikuje i iznosi neku slabost čijim bi se otklanjanjem povećala borbena gotovost jedinica. Ali, prirodno, čim je komandant rekao svoju reč, čim je doneo odluku, prestaje i diskusija. Kritici više nema mesta. Tada je dužnost svih da se podjednako založe za izvršenje donete odluke. U prilog tome govori složenost komandovanja i rada u Armiji uopšte.

Nijedan komandant, ma koliko bio sposoban, nije u stanju da dobro poznaje sve poslove u komandi i osobenosti svih službi i rodova. Zbog toga mnoge podatke za odluke njemu pripremaju štab i kolektiv u kome radi. A kako će ti podaci biti pripremljeni i da li će oni pogađati suštinu problema zavisi, pre svega, od toga na koji su način obrađeni, od metoda rada u štabu. Ti predlozi biće

iscrpnj samo onda ako je u njihovoj pripremi učestvovao ceo kolektiv, ako je bilo omogućeno da se čuje mišljenje svakog člana štaba, bez razlike na čin i položaj. A to je teško ostvariti bez kritike, bez slobodnog iznošenja misli i stavova, bez drugarske pažnje i trpeljivosti.

Nije reč ni o kakvom »kolektivnom rukovođenju«. Kod nas se već uhodalo jednostarešinstvo. Komandant ima jasno određeno mesto. Ali on danas ne može uspešno komandovati i rukovoditi jedinicama ako ga u tome ne pomaže ceo kolektiv. Poznato je iz prakse da najviše uspeha u radu imaju komandanti koji pre donošenja bilo kakve odluke saslušaju mišljenja mladih o sebi i svome radu. U prilog tome govore mnogi primeri. Evo jednog iz ratnih dana.

Bilo je to 1942 godine. Operativni štab za Bosansku Krajinu vršio je rekognosciranje i pripremao boj za napad na Ključ. Meni je najednom prišao kurir štaba i rekao:

— Druže Kosta, ja bih imao jedan predlog . . .

Pažljivo sam ga saslušao. I imao sam šta da čujem. Taj drug, koji je, inače, bio rodom iz Ključa, odlično je poznavao svaki prilaz, svaku kuću, sve »tajne« toga mesta. Pa je predložio vrlo smišljeno rešenje za napad na grad.

— Potpuno sam usvojio njegov predlog. U grad sam uputio bataljon kojim je komandovao Ranko Šipka. S tim bataljonom pošao je kurir štaba — »planer« toga boja. On je nečujno proveo ceo bataljon do središta grada. Kasnije, kada smo izvršili jednovremeni pritisak na neprijatelja sa više strana, u neprijateljskim redovima zavladala je panika. Ključ smo oslobodili s vrlo malim žrtvama.

»SAVEST« JEDINICE

I svakodnevna praksa prisiljava nas na to da često usvajamo predloge mladih. Jer tim putem se najbrže otklanaju slabosti, a praksi omogućuje da »dođe do reči«, da praksa dopuni teoriju. To je, isto-tako, pouzdan metod

za objedinjavanje naših pogleda i učvršćivanje našeg jedinstva i odnosa uopšte.

Kada je reč, naprimer, o obuci, jednom od nesumnjivo najvažnijih zadataka u miru, onda svakako najvrednije podatke o njoj, o planovima i problemima, pa i o metodu obuke, mogu izneti oni koji je neposredno izvode — komandiri vodova i četa. Zato bi bilo sasvim prirodno da komandiri budu jedni od »graditelja« nastavnih planova, oni o čijim će se predlozima najviše razmišljati.

Uzalud će, isto tako, neko »odozgo« propisati i najiscrpnije uputstvo za vaspitanje vojnika ako ljudi u trupi ne nađu taj metod, ako u jedinicama ne stvore takve uslove i pogodnosti koji će im olakšavati da ostvare svoje planove i zamisli. Jedan od puteva za to jesu zdravi i čvrsti kolektivi, iskivanje takvih odnosa između vojnika i starešina u jedinicama koji će već snagom svog postojanja rešavati i mnoge probleme.

Kolektivi u kojima žive svesna disciplina i drugarski, ljudski odnosi, kolektivi s istančanim osećanjem odgovornosti i zrelim pogledima na sve ono što je dobro a što ne, imaju ogroman uticaj na svakog pojedinca u jedinici. Takvi su kolektivi »savest« jedinice, »savest« svih vojnika i starešina, nezamenljivi vaspitni činilac koji deluje i onda kada starešine nisu prisutne. U takvim uslovima starešine nemaju potrebu za kažnjavanjem na licu mesta, pre nego što čuju reč ostalih, celog kolektiva. Jer kolektiv im može uvek — preko dobro pripremljenih četnih (bateriskih) konferencija — najbolje pomoći da sagledaju istinu dokraja, da svaki postupak vojnika osvetle sa svih strana. Zato četne konferencije i valja što više učvršćivati. One zaista mogu postati snažna pomoć i komandovanju i vaspitavanju ljudi u Armiji. U tom »forumu« najlakše je suzbijati greške i otklanjati mane ljudi. Tu je najlakše ubediti i one koji greše u tome da ne čine kako treba. Pogotovu ako se za to nađu istančani, fini postupci. A takvih postupaka nije nikada previše. Jer ljudi rade i — greše. A najveći broj onih koji greše nesrećan je zbog vlastitih postupaka. Zato taj psihološki postupak valja znatno iskoristiti. I to na taj način da se dostojanstvo

tih ljudi i sve ono dubokoljudsko u njima ne povredi i ne dovede u pitanje.

— Jednom prilikom, na primer, učinio je ozbiljnu grešku jedan komandant. Ceo predmet inače pozamašan, došao je u moje ruke. Danima sam razmišljao o tom čoveku i njegovom postupku. Razgovarao s njegovim starešinama i pratio njegovo reagovanje. Stekao sam utisak da taj čovek preživljava takve duševne boli koji su ponekad u stanju da zamrače ljudski razum i povedu čoveka na najnepromišljeniji postupak. Pozvao sam ga i dugo razgovarao s njim. I brzo se uverio u to da su moje pretpostavke bile tačne. Onda sam uzeo ceo predmet i — pocepao ga pred njegovim očima. Danas je taj drug ponovo komandant. I to jedan od najboljih.

*

Odnosi u Armiji jesu jedan od najodlučnijih činilaca i njene borbene snage i njenog jedinstva. Zato su tako i zahvalni svi naponi koji se čine u tom pravcu. Ali u tim nastojanjima nikada ne bi smelo biti nijednog postupka koji bi potsećao na kampanjski rad ili nešto deklarativno. Ta aktivnost mora postati deo naše svakodnevne prakse, deo naših navika, nas samih. Krv koja napaja naša srca i naš razum. Jer to nas je oduvek čvrsto povezivalo i činilo nepobedivim. Ljudi koji to osete u Armiji biće uvek u prvim borbenim redovima i socijalističke izgradnje i odbrane domovine.

(Prema članku iz Narodne armije 20. VII. 57, br. 935)

BOŠKO SILJEGOVIĆ

O ODNOSIMA U SOCIJALISTIČKOM DRUŠTVU I ODNOSIMA U ARMIJI

Karakteristika naše Armije, njen duboko narodni i socijalistički karakter, proizilazi iz njenog nastanka, karaktera revolucionarne snage koja ju je stvorila kao i njene društveno-političke namene da brani slobodan socijalistički razvitak i nezavisnost naše zemlje. JNA se jačala i razvijala sa opštim privrednim i političkim razvitkom naše zemlje, odnosno sa razvitkom socijalističkih odnosa u našem društvu. Upravo pravilno rešenje ovog problema bilo je od odlučujućeg uticaja ne samo za jačanje vojske i naroda, nego i za dalji porast naših snaga, za njihov razvoj u savremenu i socijalističku armiju. Tako, naprimer, u posleratnom periodu, u vreme izvršenja Prvog i Drugog petogodišnjeg plana, u borbi za industrijalizaciju zemlje, nije bilo nijedne značajnije opšte privredne ili opšte političke akcije u kojoj naši oficiri i podoficiri nisu masovno sa krajnjim samopregorom i oduševljenjem učestvovali i time dali svoj doprinos privrednoj izgradnji i političkom jačanju naše zajednice. Ta aktivnost vojnih starešina imala je pre svega karakter neposredne pomoći organima narodne vlasti, upravo ona je bila manifestacija patriotske odanosti i socijalističke svesti, ukratko rečeno, ona je bila i vidan dokaz da su vojne starešine shvatile svu složenost, teškoće, neminovnost samoodricanja i žrtve u izgradnji socijalističke države i društva.

Danas učešće vojnih starešina u političkom i društvenom životu postavlja se ne samo u uslovima industrijski razvijene zemlje nego i u uslovima u osnovi razvijenog socijalističkog društva. Drug Tito u referatu, govoreći o našem ekonomskom političkom sistemu kaže: »To je nesumnjivo jedini primer u svijetu da radni ljudi samostalno odlučuju o raspodjeli jednog dijela dohotka, da po svom nahođenju uspostavljaju mjerila za nagrađivanje i određuju dio viška rada koji će im služiti za dalji razvoj«. (Referat, str. 19).

U periodu od IV kongresa SSRN do danas vojne starešine kao i ostali građani ispoljili su veliku aktivnost u radu Saveza boraca, Udruženju rezervnih oficira, Narodnoj omladini, Streljačkom savezu, Auto-moto savezu, Vazduhoplovnom savezu, Planinarskom savezu, STV »Partizanu« itd. itd. Sa sigurnošću može se tvrditi da nema gotovo nijednog vojnog starešine koji nije učestvovao u nekoj od mnogobrojnih akcija koje je preduzimao, odnosno organizovao SSRN u našoj zemlji. Svakako to je odraz visoke socijalističke svesti i shvatanja SSRN, uloge društvenih i političkih organizacija u sistemu socijalističke demokratije. Osim toga, u uslovima društvenog samoupravljanja vojne starešine kao i ostali radni ljudi lično su moralno i materijalno zainteresovani za uspešan rad stanbenih zajednica, kućnih saveta, za rad i izgradnju raznih škola, za rešenje komunalnih problema, snabevanja, saobraćaja, za izgradnju raznih servisa, kulturnih, sportskih objekata itd. itd. i od njihove aktivnosti, kao i aktivnosti drugih građana, komuna u tim i drugim organima dobrim delom zavisi uspešno rešavanje ovih problema. Prema tome, u sadašnjim uslovima aktivnost vojnih starešina u organima društvenog upravljanja, pored elemenata svesti, ima i karakter neposredne lične materijalne zainteresovanosti, tako da je u sadašnjim uslovima aktivnost vojnih starešina u organima komune dobrim delom izraz svakodnevne potrebe, odnosno napora radnih ljudi za podizanje standarda. Iako u našem socijalističkom društvu svaka politička i društvena aktivnost nije i ne može biti neposredno materijalno nagrađena, mora se imati

u vidu da u Armiju dolaze mladi ljudi iz takvih društvenih odnosa gde je sproveden osnovni princip »svakome prema radu« tj. iz takvih uslova gde »svaki učesnik u raspodjeli, poštujući prava radnih kolektiva i organa društvenih samoupravljanja, raspolaže onim sredstvima koja potiču iz njegove aktivnosti i ostvarenih rezultata, ili iz njegovog zakonom utvrđenog učešća u raspodjeli« (Tito, Referat, str. 20). To znači da su zalaganje na poslu, veća aktivnost, veća umešnost i preduzimljivost i veća organizaciona sposobnost neposredno materijalno stimulirani. Međutim, odnosi u Armiji imaju neminovno posebnu specifičnost. Zalaganje na izvršenju zadataka je opšta obaveza svakog pojedinca zasnovana pre svega na svesti, upravo izvršenje ovog ili onog zadatka, bolje rečeno, bilo kog zadatka je stvar u prvom redu opšte moralne i zakonske obaveze. Samim tim u izvesnom smislu postavio se problem usklađenja odnosa u socijalističkom društvu i odnosa u socijalističkoj armiji. Uspešno rešenje ovog problema tj. što boljeg, bržeg i lakšeg snalaženja svakog pojedinca u Armiji, u inače već samoj po sebi novoj okolini najviše će zavisiti od ideološko-političke aktivnosti vojnih starešina u Armiji u radu sa vojnicima, kao i od ideološko-političke aktivnosti omladinaca u organizacijama SSRN, Narodnoj omladini ili nekoj drugoj društvenoj organizaciji.

Dalje, u Armiju sve više i više dolaze mladi ljudi koji su birali ili bili izabrani u radničke savete, zadružne organe, omladinska rukovodstva, školske organe, a i omladinci koji su učestvovali kao organizatori ili neposredni izvršioc i mnogih većih ili manjih radnih omladinskih akcija. Vojni obveznici koji danas dolaze u Armiju bili su pohvaljivani, isticani, nagrađivani, upozoravani, kritikovani. Sve više u Armiju dolaze omladinci koji su kroz političku aktivnost i aktivnost u organima društvenog samoupravljanja učestvovali u izgradnji socijalističkih društvenih odnosa, socijalističkog javnog mnjenja, koji više ili manje imaju ili stiču osobine socijalističkog građanina, koji žele da su uvažavani, da se istaknu, da su cenjeni i poštovani, da vide i nauče nešto novo, ukratko, dolaze ne pojedinci

već generacije mladih ljudi koji donose sa sobom preduzimljivost, zalaganje, organizacionu sposobnost, odnosno osobine i karakteristike radnog kolektiva, zadruga, škole, ustanove omladinske organizacije, sportskog ili kulturnog društva, kursa predvojničke obuke itd. itd. I ne samo to. Mnoge od tih osobina nisu nove samo po tome što su na višem stepenu s obzirom da su stečene u uslovima industrijski razvijene zemlje, nego su one pre svega nove po tome što su se začele i počele razvijati u uslovima takvih društvenih odnosa gde su zalaganje na radu, unapređenje organizacije rada, samoinicijativa, preduzimljivost itd. itd. materijalno stimulirani pa samim tim te odlike, te osobine, postaju više nego dosad trajne, stabilne u određenom smislu, karakterne osobine radnog čoveka. Opšti, moralno-politički, pa prema tome i vojni uspeh bilo koje jedinice i bilo kojeg neposrednog starešine uslovljen je — i nije preterano reći — u prvom redu time koliko vojni starešina poznaje svakog pojedinca, upravo od poznavanja njegovih sposobnosti, osobina, sklonosti, radnih navika, što znači ukoliko je vojni starešina bolje upoznat sa svim revolucionarnim izmenama koje nastaju u socijalističkim društvenim odnosima, odnosno od toga ukoliko ide ukorak sa razvitkom našeg socijalističkog društva, utoliko ima više uslova da bolje izvrši svoje zadatke i ulogu na čemu je on neposredno moralno zainteresovan.

I na kraju, rešavanje ovih i sličnih problema umnogome će zavisiti i od toga kako same organizacije Socijalističkog saveza u svakodnevnoj aktivnosti koriste Armiju kao socijalističku organizaciju. Pitanja koja sam napomenuo ne mogu se samo kroz praksu rešavati; zato će i odluke ovog Kongresa doprineti da se i ova pitanja rešavaju na osnovu jedne još temeljitije i svestranije analize našeg socijalističkog društva.

(Diskusija na V kongresu SSRN)

JEFTO ŠAŠIĆ

JEDINSTVO POLITIČKOG I VOJNOG RUKOVODSTVA

FAKTORI JEDINSTVA POLITIČKOG I VOJNOG RUKOVO-
ĐENJA U NAŠEM RATU

Istorija Komunističke partije Jugoslavije i istorija nastanka i uloge naše Armije, obe vrlo složene i poučne, daju nam najbolji odgovor na pitanje: koji su to faktori koji su osigurali jedinstvo političkog i vojnog rukovođenja? Naša vojna strategija i taktika su izgrađene na osnovu revolucionarne političke linije Centralnog komiteta KPJ. Narodni ustanak nije ostao na diverzijama i sabotazama, već je postepeno prerastao u rat, pravi rat protiv država koje su okupirale našu zemlju. Stvorena je nova ratujuća saveznička država — Jugoslavija — sa svojom vojskom. Vojska je postala ne samo udarna pesnica protiv okupatora nego i oružana snaga socijalističke revolucije. U Narodnooslobodilačkom ratu narod je bio nosilac oružane borbe protiv okupatora. To je ono što je vojsci davalo duboko demokratski i revolucionaran karakter, bez obzira na sve nove i nove i više organizacione forme na koje su tokom vremena prelazile vojne jedinice. Komunistička partija Jugoslavije ispunila je Lenjinov zahtjev. Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada bile su dvije strane jedne te iste medalje. Jedinstvo političkog i vojnog rukovođenja bilo je potpuno ostvareno, što je i dovelo do uspjeha ustanka i osiguralo njegove plodove.

Partija je, zahvaljujući pravilnoj liniji u vezi sa nacionalnim pitanjem koju je zastupala do rata i za vrijeme rata, kao i upornoj borbi protiv šovinizma i nacionalne netrpeljivosti, izgradila čvrsto bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije. Upravo to bratstvo i jedinstvo, izvojevani sa toliko napora i žrtava, uz presudnu ulogu Partije, jedna su od najvećih tekovina naše Narodne revolucije. A oni su i jedan od glavnih faktora koji je uticao na ostvarenje jedinstva vojnog i političkog rukovođenja u proteklom ratu. I obrnuto: jedinstvo političkog i vojnog rukovođenja uticalo je na iskivanje čvrstog bratstva i jedinstva svih naših naroda u oružanoj borbi.

Za ostvarenje političkih ciljeva Revolucije nisu bila dovoljna samo smišljena borbena dejstva jedinica nego i politički rad u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske. Političko, vojno i kulturno djelovanje komunista u jedinici stvarali su od svakog pojedinog partizana nov kvalitet — svjesnog socijalističkog borca. Isto tako se u raznim oblicima, obzirom na slabosti i negativne pojave u samim jedinicama, razjašnjavao cilj i politika Partije i samim komunistima. To su poznata ukazivanja na politički štetne pojave, na sektašenje, na eventualno obilaženje Partije i sl. Partiske organizacije, politički komesari, a kasnije i politički odjeli, nisu se smjeli izolovati od boraca. Oni su morali vršiti politički uticaj u jedinici, ne dozvoljavajući sektašenje bilo u kakvom obliku i bilo prema kome, naročito ne prema seljačkom elementu, koji je sačinjavao većinu vojske. Pritom je važno istaći da nije moglo biti uspjeha u borbi bez takvog političkog i partiskog rada u jedinicama, tim više što su naša vojna dejstva morala uglavnom biti ofanzivna, a to je zahtijevalo visok politički nivo boraca. Kvalitet borbenosti i svijesti boraca i starješina morao je biti na nivou opštepitičkog i vojnog zadatka koji je stajao pred jedinicom. Zato nijedna vojna jedinica nije smjela biti bez intenzivne aktivnosti komunista i partiske organizacije. Partija je bila, prema tome, u raznim oblicima stvarni rukovodilac borbe, iako partiska rukovodstva nisu tutorisala komandama niti su kočila njihovu inicijativu. U vojnom pogledu komandant je bio odgovo-

ran višoj komandi, ali je u isto vrijeme, kao član Partije, bio odgovoran i svojoj partiskoj organizaciji. Ona je, sa svoje strane, kao rukovodeća politička snaga u jedinici i u borbi uopšte, bila siguran oslonac komandi u rješavanju svih problema života i borbe jedinica.

Sledeći faktor jedinstva vojnog i političkog rukovođenja ogleda se u tome što je vojska samim svojim postojanjem i aktivnošću bila sastavni dio opštenarodnog političkog fronta, njegova najborbenija organizacija. U duhu politike Narodnooslobodilačkog fronta ne samo što su se vaspitavali borci već su i jedinice svuda gdje su se našle razvijale živ politički rad u masama i riječju i akcijom pomagale napore Partije u mobilizaciji naroda za jedinstvo politike i vojnog dejstva. Armija je bila — kao što je i danas — revolucionarni vaspitač najširih slojeva naroda.

Sve ovo nedvosmisleno pokazuje suštinu jedinstva političkog i vojnog rukovođenja u ratu u uslovima naše Revolucije. A u ličnosti maršala Tita narodi Jugoslavije su imali ne samo velikog političkog vođu nego i nenadmašnog vojskovođu. Svaka krupnija vojna i politička pobjeda izvojevana je pod njegovim rukovodstvom. Zahvaljujući njemu, njegovom rukovodstvu i odlukama, Revolucija je kao bujica narastala, rušeći pred sobom sve prepreke na putu do konačne pobjede.

Nabrojani su samo neki vidovi jedinstva političkog i vojnog rukovođenja ne samo u ratu nego i u cijelom borbenom putu Partije. Kojim je sve putevima išlo to jedinstvo — teško je iscrpsti jednim napisom jer »zbivanja u toku Narodnooslobodilačkog rata i rezultati tih zbivanja toliko su komplikovani i bogati po svojoj sadržini i originalnosti — da je potrebna duboka analiza i naučna obrada da bi se mogli pravilno i svestrano osvijetliti« (Tito).

SADAŠNJI OSNOVI JEDINSTVA POLITIČKOG I VOJNOG RUKOVOĐENJA

U današnjim uslovima postojanja blokova, hladnog rata i trke u naoružanju, kada još nisu riješeni svi problemi koji su izazvali prošli rat, svaka zemlja van blokova, kao što je naša, a naročito mala i sa relativno ograničenim ma-

terijalnim i ljudskim resursima, mora misliti na odbranu svoje nezavisnosti. A ti problemi odbrane su se namnožili i postali veoma složeni, tim više što je značajan napredak nauke i tehnike — atomske energije, elektronike i automatizacije — stvorio na području vojne tehnike nova sredstva i izvršio neposredan uticaj na organizaciju Armije, njenu strategiju i taktiku. U mnogim teškim situacijama poslije Drugog svjetskog rata naša Armija je stalno napredovala i usavršavala se da bi bila na visini zadatka u odbrani nezavisnosti svoje zemlje. Nesumnjivo je da će ona ovim putem ići i ubuduće.

Međutim, prilikom razmatranja svih faktora o kojima je već bilo riječi a koji utiču na uspješnu odbranu zemlje, jedan od najpresudnijih jeste cilj državne politike i karakter državnog uređenja. Jer cilj državne politike i naprednost društvenog uređenja u upravnoj su srazmeri sa sviješću, vrijednošću i odanošću boraca i rukovodilaca. A naša zemlja je ta koja je poslije pobjede u ratu krenula ka izgradnji najnaprednijeg društvenog sistema — socijalizma. »Za današnju našu društvenu stvarnost — kaže se u Programu SKJ — karakteristične su, pre svega, duboke promene u ekonomsko-materijalnoj i političkoj osnovici društva, brojčani porast i pojačana društvena uloga radničke klase, porast društvene, socijalističke svesti najširih slojeva radnog naroda, promene u načinu života, u ideologiji i moralnim shvatanjima«. Preko milion radnih ljudi učestvuje danas u upravljanju ekonomskim, društvenim i političkim životom zemlje. Svi oni osjećaju se neposredno odgovornim za uspješno rješavanje svih problema svoje zemlje, od prosvjete i stambene izgradnje, među kojima, naravno, i problema odbrane zemlje, pa do spoljnopolitičkih, za pobjedu politike aktivne koegzistencije i miroljubivog rješavanja međunarodnih pitanja. Takav razvitak u našoj zemlji uslovljava da građanin naše domovine postane svoj, sve više slobodan — najveća vrijednost savremenog jugoslovenskog društva.

A to su veoma povoljni uslovi i za osposobljavanje građana i u vojničkom pogledu, za odbranu domovine. Jer karakteristika savremenih vojnih dejstava upravo je ta-

kva da je za borbu pre svega, potreban slobodan i svijestan građanin, koji će u svakoj situaciji umjeti samostalno dejstvovati. Društveno-ekonomske promjene u našoj zemlji, rađajući baš takvog jugoslovenskog građanina — novi kvalitet ljudi obezbeđuju koncepciju narodne odbrane sa potpunim jedinstvom vojnog i političkog rukovođenja na svakom mjestu i u svako vrijeme.

U pripremi za odbranu zemlje, osobito su značajni vojno osposobljavanje svakog pripadnika Armije i organizatorska sposobnost njenih rukovodećih ljudi. Vojne starješine su moralno obavezne da učine sve kako bi dužnost na koju su postavljeni što uspješnije vršile. I mladića koji dolazi na otsluženje vojnog roka treba izgraditi u svijesnog, hrabrog, inicijativnog, fizički i psihički spremnog vojnika, stvoriti od njega nov kvalitet borca koji će moći izvršiti sve zadatke u jednom savremenom ratu. Armija, isto tako, ne samo što ne smije prekinuti živu, čvrstu vezu sa razvitkom zemlje, sa narodom nego treba tu vezu još više da učvršćuje i organizaciski obezbjeđuje. Sadašnje vrijeme zahtijeva da se naročito tim pitanjima pokloni najveća pažnja u političkom, partiskom i ostalom vaspitnom radu u jedinicama.

Prema tome, ako je moralno-politički faktor u ratu priznat kao primaran, ako je u prošlom ratu on bio skoro jedino preimućstvo naših oružanih snaga nad neprijateljskim, preimućstvo pomoću kojeg su se ostvarile tolike pobjede, to će u eventualnom budućem ratu — koji od nas niko ne želi — taj faktor imati još veći značaj i učiniti baš u vojnim dejstvima naš narod nepobjedivim. U takvim uslovima neće se ni postavljati pitanje jedinstva političkog i vojnog rukovođenja, jer se ono već danas stvara pod neposrednim uticajem socijalističkog društvenog uređenja u našoj zemlji, novim, višim kvalitetom ljudi koji će tu zemlju braniti, sve čvršćim jedinstvom shvatanja svakog našeg čovjeka o svojim zadacima i mjestu u odbrani svoje socijalističke domovine.

Sagledajući četrdesetogodišnji borbeni put Komunističke partije Jugoslavije i rezultate koje je ona na tom putu postigla, vojni kadrovi Jugoslovenske narodne armije

su svijesni njenih zasluga, svijesni su da bez njene političke akcije i rukovođenja u najtežem periodu istorije naših naroda, ne bi ni došlo do oružane pobjede Revolucije. Oni su isto tako svijesni da ni danas ne bi bilo tako snažne ni monolitne Armije da SKJ ne vodi stalnu brigu o njoj, da ne izgrađuje nove, socijalističke društvene odnose i da ne stvara uslove za njeno dalje snaženje i sposobnost da se protivstavi svakom agresoru, ma koliko moćan bio i ma odakle dolazio. I, naposljetku, starješine u Armiji svijesne su da ih sve to obavezuje na izučavanje i poniranje u suštinu budućih ratnih dejstava i vojne organizacije i na preduzimanje svih potrebnih mjera da se za takav budući neželjeni rat, već danas iskuju sredstva pobjede.

(Članak je uzet iz knjige »Razmatranja o savremenom ratu«)

II

RAD PARTISKE ORGANIZACIJE U ARMIJI

MIJUŠKO ŠIBALIĆ

O KRITICI I SAMOKRITICI STARJEŠINA U OSNOVNIM PARTISKIM ORGANIZACIJAMA

Kritika i samokritika u partiskoj organizaciji jesu metod borbe kojim se komunisti-članovi Partije služe u otklanjanju štetnih pojava i shvatanja u svojoj partiskoj organizaciji. Naša Partija je kritiku i samokritiku usvojila kao stalan metod nauke marksizma-lenjinizma i njime se služila kao moćnim oružjem u izgrađivanju kadrova. Kritikom i samokritikom u našoj Partiji provjerava se svaka aktivnost, kako partiske organizacije i partiskog rukovodstva tako i pojedinca-člana Partije. Na taj način se uočavaju greške, pronalaze i otklanjaju njihovi uzroci. Pomoću kritike i samokritike, Partija otkriva neprijateljske elemente i čisti se od njih, učvršćujući svoje jedinstvo. Kritikom i samokritikom u partiskoj organizaciji vodi se borba mišljenja i dolaze do izražaja najpozitivniji i najcjelishodniji stavovi za djelovanje partiske organizacije ili pojedinca. Kritika i samokritika su najvažniji izraz demokratizma u našoj Partiji.

Armija je specifična organizacija, koja počiva na strogoj disciplini i bezuslovnom izvršavanju zadataka. Jedan od bitnih preduslova da se obezbijedi strogo potčinjavanje mlađih pretpostavljenima leži u autoritetu starješina.

Partiska organizacija u Armiji imala je stalan zadatak da dovodi u sklad princip kritike i samokritike u partiskoj

organizaciji sa principom stroge subordinacije, koji počiva, velikim dijelom, na čuvanju autoriteta starješina, kao jednom od temeljnih zakona na kojem počiva Armija.

Krajem rata, naša Armija je naglo brojčano narasla. U nju su došle mase novih boraca iz oslobođenih krajeva. Među tim borcima nije bio malen broj onih koji su duže vrijeme bili pod neprijateljskim uticajem. Logično je bilo da su oni nosili sa sobom tuđih i neprijateljskih shvatanja. Veliki priliv u Armiju izazvao je i brojno jačanje partiske organizacije. U tom vremenu nije bilo isključeno da se izvjesna tuđa shvatanja prokrijumčare u Partiju.

Naša Armija se stvarala na specifičan način, u Narodnooslobodilačkoj borbi. Stvaranje vojske u okupiranoj zemlji moglo je biti postavljeno isključivo na dobrovoljnoj osnovi. Nestalnost oslobođenih teritorija, snabdijevanje sa terena i od neprijatelja, taktika kombinovanja velikih operacija sa partizanskim načinom ratovanja — sve je to uticalo da se, pored razvijanja izvanrednih sposobnosti naših jedinica i našeg kadra, razvijaju i izvjesna svojstva nespojiva sa duhom moderne armije, a što je poznato pod zajedničkim imenom »partizanština«. Ove slabosti trebalo je preodoljeti i izgraditi dobro obučenu i disciplinovanu armiju.

Stojeći pred takvim zadatkom i imajući u vidu realnu situaciju unutar Armije, nužno je bilo isključiti kritiku i samokritiku starješinskog kadra u osnovnoj partiskoj organizaciji.

Pismom CK KPJ od 10 avgusta 1945 godine, pitanje kritike i samokritike starješinskog kadra postavljeno je na slijedeći način:

»Od kritike i samokritike osnovne partiske organizacije izuzimaju se članovi Partije komandnog sastava jedinice (komandant, komesar, načelnik štaba), radi toga što princip čvrstog unutrašnjeg vojnog poretka, na kojem je zasnovana naša Armija, nameće potrebu još jačeg učvršćenja i podizanja autoriteta komandnog sastava. Kritiku nedostataka i grešaka njihovog rada sprovodiće partiski organ više jedinice».

Ovakva postavka imala je za glavni cilj da obezbijedi čvršću disciplinu u Armiji.

Dalji razvoj neprestano je djelovao u pravcu mijenjanja onih elemenata na osnovu kojih je bio i donesen ovakav stav. Uporedo sa daljim sređivanjem Armije i školovanjem njenih kadrova jačali su i osnovni elementi svijesti o potrebi discipline i vojničkog odnosa kod njenih pripadnika. U naše jedinice dolazilo je svake godine sve više omladinaca sa naših velikih radilišta, iz fabrika, iz sela, u kojima je počinjala borba za prelaz na nov, socijalistički način života u radnim zadrugama. Armija je postajala iz godine u godinu sve masovnija organizacija. Partiska organizacija u Armiji imala je mogućnosti da se omasovljava iz sastava koji je, velikim dijelom, već bio prevaspitan u socijalističkom duhu.

Potpuno ograničenje kritike i samokritike starješinskog sastava, pored pozitivnog uticaja na brži razvoj Armije, u osnovnim partiskim organizacijama ispoljilo je i svoju negativnu stranu. Manje partijski pojedinci počeli su se sa svojim slabostima i greškama zaklanjati iza ograničenja.

Na osnovu takvog razvoja čitavog pitanja prestala je potreba potpunog ograničenja kritike i samokritike starješinskog kadra, a Politička uprava je mogla, uz saglasnost CK KPJ, da proširi pravo kritike i samokritike svojim pismom od 23 januara 1948 godine:

»Svaki član Partije ima pravo da kritikuje nedostatke i rad ma kog drugog člana Partije, da ukazuje na njegove slabosti u ličnom životu, odnosno prema ljudima itd. Međutim, kritikovanje članova Partije na komandnim i rukovodećim dužnostima u partiskoj organizaciji u Armiji je u izvesnoj meri ograničeno. Tako po pitanju izvršenja zadataka i naređenja datih od viših starešina, ćelija nema pravo da ih kritikuje, već to ima viši partijski organ, dok po ličnim pitanjima (greškama), ćelija treba da ih kritikuje, ali pazeći da ta kritika ne ide na uštrb njihovog autoriteta kao vojnih starešina i štetu vojne discipline.«

Na osnovu ove postavke, osnovne partiske organizacije dobile su mogućnost da se bore protiv slabosti pojedinih svojih članova koji su bili na starješinskim položajima. U novom stavu se očitovao prelom u čitavom pitanju, iako je naglašeno da se kritika i u vezi sa onim pitanjima u vezi sa kojima se sprovodi u život mora uskladiti tako, da ne

ide na užrb autoriteta starješina. Naše osnovne partiske organizacije su u svom praktičnom radu prihvatile ovaj stav, neke sa manje a neke sa više uspjeha. Bilo je tu grešaka, kako u pogledu nekorišćenja toga prava tako i u pogledu njegovog prekoračenja. I pored svih slabosti koje su se ogledale u primjeni prava kritike i samokritike na sastancima osnovnih organizacija, postigli su se pozitivni rezultati. Naš starješinski kadar se, najvećim dijelom, partijno ponio u odnosu na kritiku i samokritiku. Kod manjeg dijela starješinskog kadra bilo je pojava nepravilnog odnosa u vezi sa ovim pitanjem, tj. nepravilnog zaklanjanja iza onih ograničenja koja su još postojala i za stvari koje potpuno podliježu kritici na sastanku osnovne partiske organizacije. O tome drug Ranković u svom referatu na V kongresu KPJ kaže: »Postoje izvesne pojave nesamokritičnosti u nekim partiskim organizacijama, a u nekim štap-skim ćelijama postoje pojave da na sastancima partiske ćelije dolaze do izražaja starešinski odnosi prema kritici rada pojedinih drugova«.

Potrebno je bilo i dalje ići u učvršćenju i proširivanju prava kritike i samokritike u osnovnim partiskim organizacijama. To je omogućavao i zahtijevao razvoj naše partiske organizacije u Armiji i ona sama.

Drug Tito je u dva navrata postavio pitanje kritike i samokritike u partiskim organizacijama u Armiji, dajući kritici i samokritici široke mogućnosti i u odnosu na starješinski kadar. Izdvojio je samo pitanje stručnog rada, koji laici ne mogu kritikovati. Naročito je istakao potrebu samokritike starješinskog kadra, potcrtavajući na taj način njegove više partiske kvalitete.

»Kod vas u vojsci — rekao je drug Tito na partiskom sastanku 1 proleterske divizije 13 aprila 1948 godine — su specifični uslovi, i to pitanje kritike i samokritike postavlja se kod vas malo drugojačije nego vani, u terenskim organizacijama. No, nemojte misliti da zbog te specifičnosti u Armiji, u kojoj postoji subordinacija, kritika i samokritika nisu moguće. Na partiskim sastancima treba da se kritikuje. Razumije se da stručne grješke vojnog karaktera ne mogu kritikovati laici, to je stvar viših starješina. Ali za sve drugo na partiskim sastancima treba samog sebe da kritikuje onaj koji je pogriješio. Time on neće, pa makar bio starješina, izgubiti svoj autoritet, jer on sebe kritikuje pred

članovima Partije. To neće rušiti njegov autoritet, nego će ga još i podići. Ne bojte se nikada priznati svoje grješke, no nemojte misliti da je dosta samo priznati grješke pa ih onda svijesno ponavljati. Ne, na taj način se samokritika profaniše i takav drug gubi autoritet. To sam vam htio pomenuti zbog toga što se već postavljalo pitanje da li je u vojsci u punoj mjeri moguća kritika...«

Na partiskoj konferenciji Gardiske divizije u maju 1949 godine, o tome pitanju je rekao:

»... Razumije se, kad se radi o vojnoj disciplini, onda nema familijarnosti, jer vojne discipline mora biti. Bez toga se ne može jer vojska je vojska. Ona mora biti kao jedan, očeličena, i mora slušati jedinstvenu komandu. Pretpostavljeni se moraju slušati. Ali, kad ljudi nisu u stroju nego van njega, odnosno kada se razgovara na sastancima, oni su tu jednaki i rizlikuju se samo po tome ko je bolje teoretski i politički vaspitan, ko je bolji u radu itd. Onda je svejedno da li je grijeshku napravio oficir ili vojnik. Čak, oficir treba više da odgovara ako je napravio grješku nego običan vojnik. Ali među članovima Partije kao takvima grješke treba da budu podjednako kritikovane, ljudi treba da budu podjednako samokritični i da podjednako primaju svaku kritiku. Mnogi misle da je pitanje kritike u vojsci, na partiskim sastancima, nešto što ruši ugled oficira. To nije istina. Samokritika je osnovna stvar dobrog komunista. Trpjeti i slušati razumije se da nije lako, za to treba biti jak. Pitanje je kako ti shvataš i primaš kritiku. A samokritika, kad je riječ o oficirima i podoficirima, samo još više diže njihov ugled u očima vojnika, u očima ostalih članova Partije, još više učvršćuje njihov autoritet. Kritika i samokritika su ono što komunisti razlikuju od malograđana, i zato mi ne treba da se bojimo ni kritike ni samokritike«.

Pored toga što naglašava potrebu poslušnosti u stroju, drug Tito ističe i jednakost ljudi van stroja, odnosno na sastancima. Ovakva postavka proizlazi iz cjelokupne linije naše Partije u borbi za istinsko socijalističko društvo, protiv birokratskih pojava protiv kojih Partija vodi svijesnu borbu na svim linijama državnog, društvenog i partiskog života. Izrođavanje socijalizma u SSSR u državni kapitalizam uzrokovano je i praćeno — pored ostalog — i gušenjem kritike, najsurovijim metodima i uzimanjem monopola na kritiku u SKP(b) od strane malog broja rukovodilaca, koji tu kritiku jedino i sprovode u interesu same gospodareće kaste.

Kritika i samokritika u partiskim organizacijama imale su svoju osobenu i logičnu razvojnu liniju. Sa organizacionim i političkim jačanjem Armije, kritika i samokritika bile su oslobođene ograničenja. Partiska organizacija u Armiji nikada nije gubila iz vida kritiku i samokritiku kao moćno vaspitno sredstvo pomoću koga se Partija bori za lik svake svoje organizacije i svakog svog člana. Kritika bez ograničenja pokazala se kao naročito efikasno sredstvo u borbi protiv onih malobrojnih pojedinaca, koji su se izlaskom rezolucije Informbiroa ogriješili o Program i liniju Partije. Naša praksa nam je stalno pokazivala, a pokazuje nam i danas, da svuda gdje se kritika nije sprovodila prema datim direktivama, a gdje su se manje partijski pojedinci nepravilno zaklanjali od kritike, da su se tamo razvijale krupnije slabosti (nemoral, rasipanje državne imovine, rđav odnos prema ljudima), do kojih nije trebalo i smjelo da dolazi. A takvih pojava ima, i one nam najubedljivije govore da kritiku i samokritiku u osnovnim partiskim organizacijama u Armiji treba još više osloboditi ograničenja i bdjeti nad njima da se što šire primjenjuju i svuda gdje su nužne i gdje će nam pomoći za otklanjanje nedostataka i bolji rad partiske organizacije. Niko nije u boljoj mogućnosti da vidi potpuno čovjeka sa svim njegovim pozitivnim i negativnim stranama i da mu pomogne kao što je to u mogućnosti njegova osnovna partiska organizacija. Partisko odjeljenje, odnosno osnovna partiska organizacija, može najbrže da reagira i na taj način ispravlja greške i slabosti svojih članova. Za kritiku svih slabosti nema drugog tako pogodnog mjesta kao što je sastanak osnovne partiske organizacije. Svi ljudi imaju slabosti i čine greške. Lenjin je rekao: »Nije pametan onaj koji ne griješi, takvih ljudi nema i ne može da bude. Pametan je onaj koji čini greške ali ne veoma ozbiljne i koji umije da ih brzo i lako ispravlja«.

Kritika i samokritika na partiskim sastancima ne samo da će pomoći svakom članu Partije da se oslobodi rđavih postupaka i slabosti koje dovode do njih nego će pozitivno, vaspitno uticati na sve mlađe komuniste, članove iste organizacije. Samokritika ne samo da neće umanjiti

autoritet starješina »nego će ga još i podići« — kako kaže drug Tito.

Otsustvo kritike i samokritike pogoduje razvijanju slabosti kod ljudi, tupi odgovornost za postupke. Od niza sitnih grešaka, za koje se nikom ne odgovara, prelazi se i na krupnije. Lenjin je govorio: »Greška uvek počinje od male stvari i pretvara se u veliku«. Baš zbog toga, štetno je ma kom članu Partije dozvoliti da se nesamokritički odnosi prema svojim greškama i slabostima. A još je štetnije spriječavanje zdrave, konstruktivne partiske kritike ispoljenih slabosti članova Partije. Ako se radi o komunistima na rukovodećim dužnostima, onda je potrebna još veća budnost partiske organizacije i još brže reagovanje na njihove slabosti zato što njihove greške dovode do dubljih i težih posljedica.

Razmatrajući pitanje moralno-političkog stanja kadra u Armiji i, s njim u vezi, pitanje kritike i samokritike, Oponomoćstvo CK KPJ za JA došlo je do zaključka da osnovne partiske organizacije u mnogim slučajevima u praktičnom radu nisu dosljedno sprovele postavke druga Tita o kritici i samokritici rukovodilaca. Zato je Uputstvom o sprovođenju izbora u partiskoj organizaciji, pitanje kritike i samokritike postavljeno na slijedeći način:

»Na sastancima osnovnih partiskih organizacija partisko članstvo ima pravo da kritikuje oficire, koji su na komandnoj dužnosti, za kršenje Programa, Statuta i linije Partije, za neizvršenje svih partiskih zadataka dobijenih od osnovne partiske organizacije, za neskrupnost i sve prestupe nedostojne člana Partije, kao što su: nemoral, pijanstvo, krađa, neiskrenost, laž, prevara i sl., za nepravilan odnos prema porodici, za pojave grubog odnosa i maltretiranje potčinjenog, za partisku i vojničku nebudnost, za zloupotrebu položaja i kršenje zakonskih propisa u Armiji i van nje, za nedisciplinu i kršenje svih propisa i uređaba izdatih od organa MNO, za nepravilan odnos prema organima narodne vlasti u gradanstvu. Pored toga, dalje zaostriži i u praksi više koristiti pravo svakog člana Partije da svom partiskom rukovodiocu može i mora izneti sve nepravilnosti bilo kojeg rukovodioca, bez obzira na položaj.

Članove Partije-oficire na komandnim dužnostima osnovna partiska organizacija na svojim sastancima neće jedino kritikovati za neizvršenje zadataka pretpostavljenih starešina i komandi po stručnim pitanjima i po njihovim rukovodilačkim sposobnostima«.

Ustvari, to su raščlanjene postavke druga Tita o istom pitanju.

Ovo je bilo nužno još jedanput potcrtati kako bi se izvjesne partiske organizacije oslobodile uskosti u pogledu primjenjivanja kritike i samokritike na sastancima osnovnih organizacija i partiskih odjeljenja. Pojedine osnovne organizacije prelazile su preko grešaka oficira, iako su one bile takve prirode, da je trebalo da budu pretresane na partiskim sastancima. Takav stav partiske organizacije pogodio je izvjesnim pojedincima koji su činili greške i bili zaštićeni od kritike na sastancima, tako da su išli iz jedne greške u drugu, iz lakše u težu, a kad je stvar uzela veće razmjere — onda su posljedice za takve učinioce bile mnogo teže nego da je njihova osnovna partiska organizacija kritikom onemogućila greške. Svakako da se u takvim slučajevima ne radi samo o vaspitnom dejstvu kritike na onoga ko se neposredno kritikuje nego se radi (a što je ne manje važno) i o vaspitnoj ulozi kritike za sve ostale članove Partije.

Svaka osnovna partiska organizacija i svako partisko odjeljenje jesu dio Partije i kao kolektiv treba da imaju sva ona svojstva koja ima Partija u cjelini. Naša, Komunistička partija Jugoslavije je danas jedina partija koja ima svijetli lik revolucionarne partije. Zato što dosljedno sprovodi u život komunističko učenje Marksa i Lenjina, izložena je stalnim napadima izdajnika ovog učenja. No, što je borba koju vodimo teža i značajnija po dalji razvitak marksističko-lenjinističkog učenja, tim je još svijetliji lik naše Partije, tim su još više uprte oči čitavog naprednog svijeta na našu zemlju i Partiju.

Naše osnovne partiske organizacije i partiska odjeljenja u Armiji, kao dijelovi takve revolucionarne partije, treba da bdiju nad svojim sopstvenim likom i da se neprekidno brinu kako bi odgovarao liku naše Partije u cjelini. Zato osnovne organizacije i partiska odjeljenja odgovaraju za svoje članove, brinu se za njihovo vaspitanje i uzdizanje, bore se za čistotu lika svojih članova. Ustvari, lik određene partiske organizacije ili partiskog odjeljenja nije ništa apstraktno, uzeto sa strane, nego je to lik članova

Partije u cjelini, koji sačinjavaju određenu osnovnu partisku organizaciju ili partisko odjeljenje. Baš zbog toga, ni jedna osnovna organizacija i partisko odjeljenje ne mogu prelaziti preko slabosti i grešaka svojih članova, bez obzira na to na kakvim se dužnostima nalaze, tim prije ako su na rukovodećim.

Opunomoćstvo je i ovog puta navelo ona pitanja za koja se rukovodioci ne mogu kritikovati na sastancima osnovnih organizacija i partiskih odjeljenja. To su pitanja koja zbog svoje prirode ne mogu biti iznesena na sastanku, jer ne bi mogla biti pravilno raspravljana i ocijenjena. Pravo kritike tih pitanja zadržava se za više rukovodstvo, koje je u situaciji da donese pravilan sud o tome da li ima greške, kolika je, kakve su njene posljedice, ko i koliko je za nju odgovoran. U suštini, radi se o tome da se jedna jasna postavka rukovodstva pravilno sprovede u praktičnom radu u partiskoj organizaciji, u svim njenim osnovnim organizacijama; da se onemogućí svim pojedincima budu kritikovani ni za ona pitanja gdje ograničenja nema, nego, naprotiv, za koja partisko rukovodstvo traži kritiku, kao najbolje oružje u borbi protiv mana i slabosti koje rađaju greške.

U našoj Partiji nikad nije bilo iluzija o tome da nema slabosti i nedostataka. Naprotiv, glavna pažnja bila je uvijek usmjerena na to da se otkriju slabosti i nedostaci i da se protiv njih vodi borba najefikasnijim sredstvima. Jasno da takvih iluzija kod nas nema ni danas. Mi često nailazimo na pojedince koji se zaboravljaju, čine greške i prestupe nedostojne člana Partije zato što se još uvijek nisu oslobodili malograđanske stihije ili padaju pod njen uticaj. Takvi pojedinci zaboravljaju da naši narodi — rukovođeni Komunističkom partijom Jugoslavije — pod teškim uslovima izgrađuju svoju socijalističku zemlju. Ti pojedinci su kadri katkad da na razne, neopravdane načine prisvoje nešto za sebe — što im u stvari ne pripada — bilo da se radi o pravima ili materijalnim dobrima. Zakoni nisu sve propisali niti to mogu, ali rukovodeći se izgrađenim visokim moralom naše Partije, svaka naša osnovna partiska organizacija i svako partisko odjeljenje mogu i treba da osude takve postupke. Stvar ni malo drukčije ne stoji ni kad se

radi o opijanju ili nemoralu ma koje vrste. Pojedini drugovi zaboravljaju da su — pored toga što su članovi Partije — i vojnici, podoficiri ili oficiri. Naš narod s pravom gleda na Armiju kao na zaštitnika svoje slobode i velikog djela socijalističke izgradnje. Naša Armija i njeni kadrovi su to i zaslužili. Svako ispoljavanje nediscipline, grubosti, nekulturnosti, nepotrebne sile — u potpunom je neskladu sa kulturom jedne socijalističke armije. Građanin u Armiju dolazi na izvršenje svojih obaveza; njegovi utisci o njoj ozbiljno će zavisiti i od postupanja prema njemu. Drugi, opet, koji nisu vojni obveznici, gledaju na Armiju samo prema postupcima pojedinaca s kojima se sreću u javnom ili privatnom životu. Zbog toga pripadnici Armije nikad ne bi smjeli gubiti iz vida ovu činjenicu, pogotovu oni koji su na rukovodećim položajima, i onda kad se radi o njihovom izgledu, disciplinovanosti, skromnosti, i onda kada se radi o odnosu prema čuvanju zajedničkih tekovina: poštovanje zakonitosti, štednja, požrtvovanost na radu i slično. Svaki član Partije treba da bude čuvar visokog morala koji nosi u sebi kao dio svog partiskog vaspitanja; treba da ima snage ne samo da guši u sebi nedostatke i mane nego i da se bori za komunistički lik svakog svog druga-člana njegove osnovne organizacije, a na taj način će se najsigurnije boriti i za komunistički lik svoje osnovne organizacije i odgovoriti svom pozivu člana Partije. A jedno od najsigurnijih sredstava kojim se to može postići jesu zdrava i konstruktivna kritika i samokritika na partiskim sastancima.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika« br. 12/1950)

ĐURO LONČAREVIĆ

ULOGA PARTISKE ORGANIZACIJE U NAŠOJ ARMIJI

Pismo Opunomoćstva CK KPJ za JA o metodu rada komandi i partiskih rukovodstava postavilo je pred partišku organizaciju poboljšanje metoda rada kao jedan od najaktuelnijih i najvažnijih zadataka. Naponi njeni u tom pravcu urodili su vidnim rezultatima, iako je bilo, i još ima, nepotpunog, ponekad i nepravilnog shvatanja i tumačenja postavki iz pomenutog pisma. Iskustvo govori da je poboljšanje metoda rada partiske organizacije u velikoj mjeri uslovljeno pravilnim shvatanjem njenog mjesta, odnosno uloge u Armiji.

Značaj koji revolucionarna armija ima u periodu revolucije kao faktor od čije snage zavisi pobjeda, takođe i u periodu izgradnje socijalizma, kao oružana snaga koja štiti slobodu i nezavisnost zemlje — i principi na kojima se stvara i izgrađuje armija kao vojna organizacija usloveli su osnovnu organizacionu postavku — da se u revolucionarnoj armiji formira posebna partiska organizacija, koja nije organizaciono uključena u partišku organizaciju na terenu i kojom neposredno rukovodi Centralni komitet Partije. Iskustvo iz stvaranja naše Armije i iz rada partiske organizacije u njoj potvrdilo je pravilnost ove postavke. Ono je služilo i služi kao osnova za organizacionu strukturu i za rukovodeću ulogu partiske organizacije u Armiji.

Za rad partiske organizacije u Armiji karakteristična je, prije svega, činjenica da ona radi u jednoj drugoj, vojnoj organizaciji, u kojoj vladaju posebna načela: stroga vojna disciplina i subordinacija, komandovanje i obaveza potčinjenih da izvršavaju naređenja pretpostavljenih, u kojoj postoje komande (sa svojim organima) kao ustanove za rukovođenje cjelokupnim životom i radom u potčinjenim jedinicama itd. Osnovni zadatak partiske organizacije u Armiji sastoji se u tome da ona radi na njenom svestranom jačanju, tj. i na jačanju principa na kojima se zasniva i razvija vojna organizacija, kako bi Armija bila što sposobnija i snažnija za izvršenje svog zadatka. Stoga zadaci partiske organizacije uglavnom proizilaze iz zadataka koji stoje pred Armijom, odnosno pred pojedinim vojnim jedinicama i ustanovama. S tim u vezi postavlja se pitanje: šta je osnovno za rukovodeću ulogu partiske organizacije u Armiji i kakva treba da bude njena dalja orijentacija u tom pogledu?

Razmatranju ovih pitanja prilazimo sa stanovišta iskustava partiske organizacije u našoj Armiji iz ratnog i poslijeratnog perioda.

I

Komunistička partija Jugoslavije, zahvaljujući svojoj pravilnoj politici, imala je rukovodeću ulogu u Narodno-oslobodilačkoj borbi i Narodnoj revoluciji. Njoj pripada ista uloga i u poslijeratnom periodu, u izgradnji socijalizma u našoj zemlji. Ona je, takođe, vršila i vrši rukovodeću ulogu u stvaranju, izgradnji i daljem razvoju naše Armije. Na partisku organizaciju u Armiji pada onaj dio rukovodeće uloge Partije u Armiji uopšte koji se odnosi na tumačenje generalne linije Partije i, posebno, u odnosu na Armiju, na primjenjivanje te linije na uslove rada, zadatke i probleme u Armiji i na borbu za praktično sprovođenje te politike u rješavanju armiskih problema. Način na koji je partiska organizacija prilazila svojim zadacima i rješavala ih zavisio je i zavisi od karaktera zadataka koji su se pred nju postavljali, od neposrednog cilja koji je trebalo

postići, od stepena razvoja vojnih jedinica, osposobljenosti komandi i starješina za vršenje svojih funkcija itd.

U toku Narodnooslobodilačke borbe, zadaci partiske organizacije u vojnim jedinicama proisticali su iz zadataka samih jedinica (partizanskih odreda i bataljona, brigada i divizija). Oružana borba protiv okupatora i domaćih izdajnika bila je osnovni zadatak i partiske organizacije u vojnim jedinicama, osnovni zadatak svakog člana Partije, kandidata i člana SKOJ-a. A na liniji ovog osnovnog zadatka postavljao se čitav niz drugih, trajnije i tekuće prirode: vaspitavanje svih pripadnika vojnih jedinica u duhu Narodnooslobodilačke borbe, analiziranje iskustva iz već vođenih borbi i korišćenje njima, sticanje i proširivanje vojničkih znanja i vještine, pomaganje štabovima u njihovom radu na jačanju vojničke discipline, čuvanje oružja i opreme, učvršćivanje i jačanje partiske i skojevske organizacije, pravilan odnos prema narodu i njegovoj imovini, pomaganje partiskoj organizaciji na terenu, narodnim odborima i masovnim organizacijama itd. Dakle, partiska organizacija se bavila onim pitanjima od kojih je zavisila udarna snaga vojnih jedinica radi što uspješnije i efikasnije borbe protiv vojnih formacija fašističkih okupatora i njihovih slugu.

Način na koji su partiske organizacije rješavale svoje zadatke nije bio, niti je mogao biti, sasvim istovjetan u svim jedinicama. Pa ipak je u osnovi imao zajedničku liniju, koja se zasnivala na jedinstvenom cilju i posebno težila jačanju vojnih jedinica i osposobljavanju štabova (komandi) za rukovođenje svojim jedinicama, naročito u pogledu pripremanja i vođenja vojnih operacija i sticanja iskustava iz njih, izvođenju vojne nastave (iako u veoma ograničenom obimu, zbog uslova u kojima su živjele pojedine jedinice), organizovanju materijalnog snabdijevanja itd. S obzirom na to da je kadar u štabovima i na komandnim dužnostima bio bez vojnih škola i da se rukovanju jedinicama učio i navikavao u neposrednoj borbi, bez iskustava od ranije, zatim da štabovi nisu imali razvijene sve organe za rukovođenje svojim jedinicama, bilo je ponekad potrebno da se partiske organizacije bave i neposrednim, najužim štapskim poslovima: vođenjem pojedinih akcija,

načinom komandovanja i sl., naročito u partizanskim odredima. Naime, zadaci vojnih jedinica u uslovima sticanja iskustava za rukovođenje zahtijevali su neposrednije učesće partiske organizacije u njihovom razmatranju i rješavanju nego što je to potrebno, naprimjer, na današnjem stepenu razvitka naše Armije. No, i pored toga, partiske organizacije nisu gubile iz vida potrebu jačanja i osposobljavanja štabova (komandi) za rukovođenje jedinicama. Naprotiv, jedan od važnijih zadataka za partisku organizaciju sastojao se baš u pomaganju vojnim starješinama i štabovima da se osposobe ne samo za rješavanje aktuelnih problema nego i za rukovođenje jedinicama. Odnos partiske organizacije, s jedne, i štabova (komandi) i vojnih starješina, s druge strane, koji je postojao u našoj Armiji u periodu rata, najjasnije je postavljen i formulisan u pismu druga Tita Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju. U pismu se kaže:

»Štabovi su vojna operativna rukovodstva i samostalni su u pogledu rješavanja vojno-taktičkih zadataka, preduzimanja i rukovođenja akcijama i komandovanja partizanskim jedinicama... Štab je kolektivno rukovodstvo, ali odgovornu funkciju u ime štaba, u odnosu na komandovanje i rukovođenje trupom i akcijama, ima komandir, odnosno komandant... Po mogućnosti, svi članovi štaba treba da su članovi Partije, ali komandir, odnosno komandant, mogu biti i nečlanovi... Članovi štaba su za svoj rad po vojnoj liniji odgovorni svojoj višoj vojnoj komandi. Ali kao partijci, oni su za svoj cjelokupan rad istovremeno odgovorni i Partiji«.

I, dalje:

»Vodite računa da se partiska organizacija u odredu, a i partiski forumi na terenu ne pretvore u tutore štabova. Odnos mora biti postavljen tako, da Partija stvarno bude rukovodilac, ali da to ne koči samostalnost i inicijativu vojne komande i da bude obezbijeđeno sprovođenje partiskih direktiva, a, s druge strane, da vojna komanda po svim pitanjima ima siguran oslon i pomoć od partiske organizacije kao rukovodećeg faktora Narodnooslobodilačke borbe«.¹⁾

¹⁾ Tito, »Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije«, str. 208—210.

Već od početka stvaranja partizanskih odreda i prvih regularnih jedinica, odnos partiske organizacije i štabova postavljen je i orijentisan — kao što se vidi iz gornjeg pisma — na to da se štabovi razvijaju kao vojna rukovodstva, kao samostalna komandna tijela, koja za svoj rad odgovaraju pretpostavljenom štabu, odnosno starješini, a da članovi štaba, kao članovi Partije, odgovaraju za svoj rad i pred svojom partiskom organizacijom. Bitna karakteristika uloge partiske organizacije sastoji se, dakle, u tome što je ona radila na mobilizaciji i obezbjeđivanju svestrane aktivnosti svojih članova, kandidata i članova SKOJ-a u rješavanju osnovnih, najvažnijih zadataka, od kojih je zavisila udarna snaga vojnih jedinica, rukovodeći se time da probleme i zadatke treba blagovremeno i efikasno rješavati i, paralelno sa tim, jačati i osposobljavati štabove i vojne starješine za rukovođenje vojnim jedinicama.

Poslije završetka rata, naša Armija se nalazila pred novim, složenim zadacima, od čijeg je izvršenja zavisio njen dalji razvitak u savremenu armiju. Osnovni od tih zadataka bili su: organizacisko-formaciski, nastavni problemi (program, plan i metod vojne nastave za vojnike, podoficire i oficire), rješavanje raznovrsne problematike materijalnog i tehničkog snabdijevanja Armije, dalje razvijanje i izgradnja vojnih komandi sa svim potrebnim organima i njihovo osposobljavanje da rukovode cjelokupnim radom u svojim jedinicama, kadrovski problemi, posebno školovanje oficirskog kadra, mobilizacijska problematika, operativni zadaci i studije itd. Rješavanje ovih čvornih zadataka padalo je na vojne komande, koje su se svestranije razvijale u ustanove sa potrebnim organima za izvršenje svoje uloge u novim uslovima. Pored ovih zadataka trebalo je neposredno rukovoditi svakodnevnim radom i životom u jedinicama, rješavati mnogobrojne tekuće zadatke, od kojih su zavisili stanje i bojna gotovost svake jedinice. Partiska organizacija je i u ovom periodu razvitka naše Armije odigrala veoma značajnu ulogu. Pored svog organizacionog sređivanja i učvršćenja, ona je uglavnom samostalno radila na ideološko-političkom i kulturno-prosvjetnom obrazovanju vojničkog i rukovodećeg kadra, a, sem

toga, u punoj se mjeri angažovala u rješavanju tekućih zadataka iz života i rada u vojnim jedinicama, naročito zadataka iz oblasti moralno-političkog stanja, materijalno-tehničkog poslovanja, jačanja discipline itd. Sva značajnija pitanja iz života i rada u jedinicama bila su predmet rada osnovnih partiskih organizacija i partiskih rukovodstava. Način na koji je partiska organizacija prilazila ovim zadacima i rješavala ih nosio je pečat stepena razvitka naše Armije, kao i partiske organizacije. Posebno partiski komiteti i politički organi u višim komandama razmatrali su zadatke sa stanovišta vojnih komandi, organizovali i vodili evidenciju o izvjesnim pitanjima koja komande nisu mogle da prime na sebe, donosili razne zaključke koje je trebalo da donose i sprovode komande i vojne starješine itd. Na taj način, partiska organizacija je izvršavala niz takvih zadataka na liniji neposrednog rukovođenja jedinicama koji su po svom karakteru pripadali vojnim komandama, i na način na koji je trebalo da im one prilaze i rješavaju ih. Naprimjer, partiske organizacije su razmatrale razne disciplinske prestupe i predlagale komandama mjere u odnosu na učinioce, razna pitanja iz oblasti materijalno-tehničkog poslovanja, borile se da se vodi tačno evidencija o brojnom stanju jedinica i sl. Takav metod rada bio je nužan za određeni period razvoja Armije, jer je obezbjeđivao rješavanje tekućih problema u jedinicama, od kojih je zavisila njihova bojna gotovost. On je, ustvari, pretstavljao korisnu pomoć vojnim komandama i starješinama na određenom stepenu razvitka Armije, bez obzira na to što je partiska organizacija relativno sporo mijenjala metod svoga rada, uporedo i zavisno od učvršćenja i ospobljavanja vojnih komandi.

Odluka CK KPJ o organizaciji i radu partiske organizacije u JA, od februara 1949 godine, i pismo Opunomoćstva CK KPJ za JA o metodu rada komandi i partiskih rukovodstava, od marta 1950 godine, označavaju nov period u načinu rada partiske organizacije u Armiji. Pomenutom odlukom jasno su određeni zadaci partiske organizacije u Armiji i upotpunjena je njena organizaciona struktura, što je stvorilo potrebne uslove za bolji i sadr-

žajnnji rad partiske organizacije. Pismo Opuuouoćstva je na toj bazi dalo kritiku osnovnih slabosti i jasno ukazalo na dalje smjernice za poboljšanje metoda rada partiske organizacije.

Smisao postavki iz pomenutog pisma sastoji se u ovo-me: razvoj Armije u cjelini, posebno stepen razvoja i ospo-sobljenosti vojnih komandi i starješina, omogućava efikas-nije i uspješnije rukovođenje vojnim jedinicama od strane komandi, odnosno: stari način rada partiske organizacije postaje smetnja za dalji razvoj komandi, za inicijativu i odgovornost njihovu i vojnih starješina, a, s druge strane, otežava partiskoj organizaciji da problemima i zadacima prilazi sa stanovišta aktivnosti svoga članstva, da se bavi svojim problemima, kako organizacione i političke prirode tako i na liniji pomoći komandama da rukovode svojim je-dinicama. Radi se, dakle, o tome da je Armija u svom radu postigla krupne uspjehe, uglavnom riješila čvorne princi-pijelne probleme, stekla dovoljno iskustava i da su na toj osnovi problem rada komandi i njihovo rukovođenje jedi-nicama postali aktuelni sa stanovišta veće odgovornosti, veće samostalnosti i inicijative vojnih komandi. Ako iz tih fakata ne bi izvukla odgovarajuće zaključke u pogledu svog metoda prilaznja problemima i zadacima i njihovog rješavanja u jedinicama, partiska organizacija bi svojim radom, umjesto da pomaže komandama, otežavala i spu-tavala njihov dalji razvoj. Naša Armija ima sve uslove da komande sa svojim organima i niže vojne starješine ruko-vode cjelokupnim životom i radom svojih jedinica, odno-sno ustanova. Iz te činjenice, za partisku organizaciju pro-ističe zadatak da svoj način rada postavi onako kako naj-bolje odgovara današnjem stepenu razvoja Armije, po-sebno vojnih komandi, onako kako će najbolje koristiti da-ljem razvoju Armije, posebno komandama kao ustanovama koje rukovode svojim jedinicama. Ako se ima u vidu još i činjenica da je ogromna većina oficirskog kadra organi-zovana, tj. da su članovi Partije i kandidati, onda je još jasnija i shvatljivija opravdanost i neophodnost oštrijeg kursa za rukovođenje jedinicama preko komandi i na tak-av metod rada partiske organizacije koji će značiti što

veću i efikasniju pomoć komandama. Takav kurs ne znači nikakvo slabljenje rukovodeće uloge partiske organizacije, već, naprotiv, učvršćivanje te uloge, jer je partiska organizacija u prvom redu zainteresovana da se komande što više i što brže osposobe za svoje zadatke, jer je u mogućnosti da obezbijedi aktivnost članova Partije na njihovim vojnim dužnostima u duhu linije Partije u odnosu na Armiju, i jer sebi stvara šire i pogodnije uslove za vršenje uloge stvarnog političkog rukovodioca. Ovakva preorijentacija u metodu rada partiske organizacije u Armiji jeste, ustvari, rezultat krupnih uspjeha koje je postigla u svom radu.

Praktični zaključci iz ovakvih postavki u pismu Opućnoćstva svode se ne na sužavanje aktivnosti partiske organizacije, ne na orijentaciju da se ona bavi samo posebnim, partiskim organizacionim pitanjima, jer je to druga krajnost, nego na drukčije prilaženje zadacima i problemima, na razmatranje zadataka sa partisko-političkog stanovišta, sa stanovišta aktivnosti članova Partije na njihovim vojničkim dužnostima. Zadržimo se na jednom primjeru. Za raniji način rada partiske organizacije bilo je karakteristično da — recimo — pukovski komitet, razmatrajući materijalno poslovanje u puku, konstatuje razne nedostatke i slabosti, da za njih učini odgovornom partisku organizaciju kao takvu, da na toj liniji izvuče uopštene zaključke (da se poveća odgovornost članova Partije i sl.), da njegove konkretne mjere imaju karakter mjera komande (da se izvrši inventarisanje; da se pozove na vojničku odgovornost komandir čete i sl.). Dakle, partiski komitet je donosio pretežno uopštene zadatke za partisku organizaciju, a konkretne za komandu i vojne starješine. Očigledno je da nije pravilno i dobro da se i dalje tako radi. Pukovski komitet — na liniji pisma Opućnoćstva — treba da na osnovu potrebnog uvida u nedostatke i slabosti u materijalnom poslovanju (kada je već potrebno da razmatra taj problem) raščlani njegove uzroke, da sagleda odgovornost određenih članova Partije, koji po svojim tzv. formaciskim dužnostima snose odgovornost za pojedine nedostatke (prirodno da nije isto mjesto, pa onda i ista odgovornost za

materijalno poslovanje člana Partije-vojnika i člana Partije-intendanta), da na osnovu toga izvuče konkretne zaključke u odnosu na članove Partije i kandidate, zavisno od njihovog mjesta u materijalnom poslovanju, a prema potrebi i predloge za komandu puka. Radi se, dakle, o tome da partiska organizacija obezbijedi punu aktivnost, svjestan, a ne činovnički, rad, odgovornost i zalaganje članova Partije na dužnostima koje imaju u formaciji svoje jedinice. Mislim da je to jedan od osnovnih zadataka partiske organizacije, tim prije što se pojavljuju izvjesna nejasna shvatanja o njenoj ulozi. Prva, najvažnija dužnost svakog pripadnika Armije jeste da na povjerenom mu poslu radi savjesno, stvaralački i da se na njemu u potpunosti založi. Prirodno da to u prvom redu važi za članove Partije i kandidate; to je, istovremeno, njihov najpreči i najvažniji partiski zadatak, pa je onda razumljivo što se partiska organizacija mora baviti radom članova Partije i kandidata na njihovim funkcionalnim dužnostima. Na liniji ovakvog gledanja, normalno je da pukovski komitet, razmatrajući probleme iz materijalnog poslovanja u puku, prije svega postavi pitanje rada članova komiteta koji po svojim vojnim dužnostima rukovode ovim poslovima, a tek poslije toga slabosti i nedostatke, naprimjer, vojnika-članova Partije za dio slabosti koji pada na njih (čuvanje sprema i sl.). Dalje, u duhu ovakvog gledanja treba nastojati da komande — prije svega komandanti i komesari — češće i svestranije razmatraju stanje i probleme u svojim jedinicama, da preduzimaju odgovarajuće mjere, a da im partiska organizacija pruži potrebnu pomoć, da posluži kao oslonac njihovim mjerama putem obezbjeđivanja pune aktivnosti članova Partije i kandidata na njihovim dužnostima u vezi sa svim zadacima koje postavlja komanda. Dosadašnji rezultati u poboljšanju metoda rada pokazali su da postoji izvjesno nerazumijevanje postavki iz pisma Opunomoćstva, i izvjesne nejasnoće u shvatanju uloge partiske organizacije u Armiji, koje su dolazile kao posljedica gubljenja iz vida uspjeha u razvoju Armije i zadataka koje njen dalji razvoj postavlja, a, na toj liniji, i izvjesno zakašnjavanje u preduzimanju mjera za bolji metod rada. Mislim da se te nejasnosti svode (u osnovi) i manifestuju u zapostavljanju

aktivnosti članova Partije i kandidata na njihovim vojničkim dužnostima, odnosno u veoma uopštenom tretiranju tog pitanja. Međutim, partiska organizacija ostvaruje svoju rukovodeću ulogu preko svoga članstva, i od aktivnosti članova Partije i kandidata i brige partiske organizacije za to pitanje u velikoj mjeri zavisi kako će ona i sa koliko uspjeha izvršavati svoj dio rukovodeće uloge partiske organizacije u Armiji.

II

Kad je riječ o ulozi partiske organizacije u Armiji, onda se postavlja i pitanje njenih unutrašnjih principa, njenog unutrašnjeg života, takođe i njene organizacione strukture — da li se u partiskoj organizaciji poštuju i primjenjuju principi na kojima se ona zasniva, da li joj organizaciona struktura omogućuje da izvršava ulogu koja joj je namijenjena i kakve perspektive u tom pogledu treba da stoje pred njom.

Iskustva iz rada naše partiske organizacije govore o tome da su njena sposobnost i zrelost u velikoj mjeri bile zavisne od unutrašnjeg partiskog života, od rješavanja unutarpartiskih pitanja koja uslovljavaju organizacionu čvrstinu, političko jedinstvo, jedinstvo gledanja i akcije, takođe i od organizacione strukture, koja joj je obezbjeđivala da uspješno izvršava svoje zadatke.

U periodu Narodnooslobodilačke borbe, struktura partiske organizacije određivana je sa stanovišta zadataka koji su u to vrijeme pred njom stajali.

Osnovne partiske organizacije bile su formirane po četama, tj. tamo gdje se živjelo i radilo sa masama boraca, u jedinicama, koje su neposredno izvršavale sve vojničke zadatke. U njima je bila u potpunosti zastupljena demokracija, partiska disciplina, jedinstvo akcije, izbornost itd. Imale su pravo primanja, kažnjavanja i isključivanja iz Partije; bile su u mogućnosti, a i dovoljno zrele i sposobne, da uspješno rješavaju sve probleme iz života i rada u četi.

Bataljonski biro i komitet su postavljeni tako, da su mogli uspješno da rukovode osnovnim partiskim organizacijama i da obezbijede partiski život u štabu bataljona. Oni su obezbjeđivali pravilno sprovođenje u život partiske linije u bataljonu, a posebno između štaba bataljona i vojnih starješina, s jedne, i partiske organizacije, s druge strane.

Partiski rukovodioci brigada, uz pomoć CK KPJ, odnosno centralnih i pokrajinskih komiteta, takođe i politodjela, mogli su pravilno da usmjeravaju rad partiske organizacije na najvažnije zadatke, da pomažu njeno usavršavanje i organizaciono jačanje, da obezbijede partiski život u štabu brigade i pravilni odnos između štabova i partiske organizacije.

Divizijski partiski komiteti su, pored ostalog, mogli da sagledaju i analiziraju probleme od značaja za svu diviziju, da prenose iskustva iz rada partiskih organizacija po brigadama, da uočavaju krupnije slabosti rada pojedinih brigadnih organizacija, da utiču na njihovo otklanjanje, da temeljitije i svestranije sagledaju i analiziraju probleme političkog rada, rada pojedine brigadne organizacije u vezi sa svim pitanjima itd.

Prema tome, partiske organizacije su bile u mogućnosti da pravilno sprovode partisku liniju u rješavanju svih zadataka u najnižim vojnim jedinicama; a partiski rukovodioci i rukovodstva da pravilno usmjeravaju rad partiske organizacije na osnovne, najvažnije zadatke, da pravilno regulišu odnos između partiske organizacije i štabova. A to je bilo bitno za ostvarenje rukovodeće uloge partiske organizacije u vojnim jedinicama; zato je ona i mogla da izvrši ogroman zadatak u stvaranju i jačanju JA u periodu rata.

U poslijeratnom periodu, partiska organizacija u Armiji izvršila je nekoliko reorganizacija, podešavajući svoju organizacionu strukturu prema osnovnom cilju — da što više doprinese jačanju Armije.

Još 1945 godine formirani su politički organi u MNO, armijama i divizijama, kao organi komandi za organizovanje ideološko-političkog i kulturnog vaspitavanja pri-

padnika Armije i za rukovođenje njime, a istovremeno i sa zadacima partiskog aparata, koji je radio pod rukovodstvom partiskih rukovodilaca, i obavljao partiske funkcije partiskog rukovodstva, odnosno koji je služio kao aparat preko kojeg je CK KPJ rukovodio partiskom organizacijom. Takođe u prvoj godini poslije svršetka rata formirani su brigadni, odnosno pukovski, partiski komiteti, a diviziski komiteti su prestali da postoje. Brigadni, odnosno pukovski, komitet biran je na konferenciji delegata osnovnih partiskih organizacija, koje se, s obzirom na mirnodopske uslove, formiraju u bataljonima, njima ravnim jedinicama i samostalnim četama. Partiskom organizacijom u diviziji i armiji rukovodi uz pomoć političkog organa kao partiskog aparata partiski rukovodilac, koga postavlja CK KPJ, a koji u komandi ima funkciju političkog komesara.

Pukovski komitet je birao iz svoje sredine biro komiteta i dva sekretara: političkog i organizacionog. Politički sekretar komiteta je postavljen na dužnost političkog komesara puka. Jedno vrijeme, ova se postavka izmijenila, tako da je komesar bio partiski rukovodilac izvan komiteta, prisustvovao je sastancima komiteta, uticao na njegove odluke, imao pravo da obustavi izvršenje neke, ukoliko se ne slaže sa njom, do odluke starijeg partiskog rukovodstva. Međutim, praksa je pokazala da je ova postavka nekorisna i nepotrebna, te je ubrzo izmijenjena.

Na iskustvima iz rada partiske organizacije u Armiji, rukovodeći se principima koji važe za Partiju uopšte, CK KPJ je donio, februara 1949 godine, Odluku o organizaciji i radu partiske organizacije u Armiji. Odlukom je upotpunjena struktura partiske organizacije u Armiji: umjesto partiskog rukovodioca divizije uveden je diviziski komitet, koji biraju delegati osnovnih partiskih organizacija na diviziskoj konferenciji, a za rukovođenje partiskom organizacijom u većim jedinicama uvedena su opunomoćstva CK KPJ, kao i Opunomoćstvo za JA, preko kojih CK obezbjeđuje uspješno rukovođenje partiskom organizacijom u Armiji. Opunomoćstva imenuje CK, i ona imaju sva prava partiskih rukovodstava. Odlukom su jasno određeni osnovni zadaci partiske organizacije u Ar-

miji, posebno da ona »pomaže« komandama u njihovom radu. Tako je, na bazi Programa i Statuta KPJ, donesenih na V kongresu, partiska organizacija upotpunila svoju organizacionu strukturu, što za njenu aktivnost ima krupan značaj.

Razvoj partiske organizacije u našoj Armiji, karakteristične crte i način na koji je ona ostvarivala rukovodeću ulogu i bogato iskustvo iz unutarpartiskog života ukazuju, pored ostalog, na slijedeće zaključke u smislu orijentacije za njen dalji razvoj.

Organizacioni principi i struktura ne samo da omogućavaju da se u partiskim organizacijama još više oživotvori partiska demokratija i kritika i samokritika, da ta načela što više karakterišu sadržaj rada kako osnovnih partiskih organizacija tako i partiskih rukovodstava. Ovo tim više što ima pojedinih slučajeva narušavanja tih principa od strane pojedinih članova Partije, sekretara partiskih odjeljenja, a, ponekad, i sekretara osnovnih partiskih organizacija. Ovaj zaključak postaje još značajniji kada se ima u vidu da od idejno-političkog jedinstva, organizacione čvrstine, svijesti članova Partije o njihovim pravima i dužnostima zavisi sposobnost i snaga svake partiske organizacije za uspješno rješavanje zadataka koji se pred nju postavljaju.

Način na koji partiska organizacija rješava svoje zadatke uslovljen je karakterom njih samih, ciljem koji se želi postići, stepenom razvoja Armije itd. Naprimjer, u periodu stvaranja prvih vojnih jedinica bilo je nužno i normalno da se partiske organizacije neposredno bave pitanjima njihove vojničke aktivnosti, organizovanja i vođenja operacija i sl. Danas je, naprimjer, neophodno i normalno da partiska organizacija gleda na probleme u Armiji i sa stanovišta koliko su komande aktivne i sposobne za njihovo rješavanje, odnosno da, u prvom redu, putem pravilnog angažovanja članova Partije i kandidata u komandama, doprinosi boljem radu komande i starješinama u odnosu na njihove zadatke i rukovođenje jedinica uopšte. Baš zbog uloge koju ima u Armiji, ona je veoma zainteresovana i dužna da stalno radi tako kako bi

svi činiooci, sav aparat i svi dijelovi Armije kao vojne organizacije što bolje i uspješnije obavljali svoje dužnosti i zadatke.

Zato što je osnovni zadatak članova Partije i kandidata, a i članova Narodne omladine, da savjesno, stvaralački i požrtvovano rade na svojim vojničkim dužnostima, što njihov rad na vojničkim dužnostima čini najveći deo njihove aktivnosti uopšte, što se većina problema u vojnim jedinicama, posredno ili neposredno, odnosi na rad članova Partije, kandidata i članova Narodne omladine, — jer je ogromna većina rukovodećeg i boračkog kadra organizovana, — partiska organizacija već sada, a pogotovo ubuduće, treba da se više zanima za rad članova Partije i kandidata na njihovim dužnostima, da u tom pogledu još više podigne njihovu odgovornost. Naime, radi što boljeg izvršavanja svog zadatka u Armiji, radi što efikasnije pomoći komandama i što uspješnijeg i bržeg rješavanja aktuelnih problema u jedinicama, pred partiskom organizacijom, svakim danom sve više, stoji zadatak pravilnog i potpunog angažovanja članova Partije i kandidata na njihovim vojničkim dužnostima i obavezama. Mislim da postojeće postavke i direktive o partiskoj demokratiji i kritici i samokritici omogućavaju u raznim formama izvršenje ovog zadatka. Ovakva orijentacija u metodu rada partiske organizacije je logična — a i neophodna — s obzirom na njenu rukovodeću ulogu na današnjem stepenu razvitka naše Armije.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika« br. 5/1951)

STEVO JOVANOVIĆ

ULOGA ORGANIZACIJE SKJ U RAZVIJANJU SVESNE DISCIPLINE

»Ja tražim disciplinu i jasno je da discipline u vojsci mora biti ali ta disciplina mora biti svjesna.« — Tito

Po rečima druga Tita na V Kongresu Partije »najvažnija zadaća naše Partije u toku četvorogodišnjeg rata bila je stvaranje naše nove, narodne armije i rukovođenje Narodnooslobodilačkom borbom«. Partija je uložila sve napore, sav svoj veliki autoritet stečen dugom revolucionarnom borbom, sve svoje revolucionarno iskustvo u podizanju narodnih masa u oslobodilačku borbu i za stvaranje oružanih snaga ustanka. Ona je polazila od činjenice, koju je još Marks istakao, »da se materijalna sila može slomiti materijalnom silom«, da se okupator i njegovi unutrašnji saveznici mogu uništiti i naši narodi doći do nacionalne i socijalne slobode stvaranjem oružanih revolucionarnih snaga sposobnih za izvršavanje tako teškog i značajnog zadatka.

Nastanak armije, njen razvoj, izgradnja i vaspitanje — njene istoriske pobeđe u ratu i izgradnja u miru i njen socijalistički lik nerazdvojno su vezani sa revolucionarnom delatnošću KPJ i druga Tita. Zato se armija oseća kao čedo Partije i druga Tita. Članovi KPJ i SKOJ-a prvi su organizovali i popunjavali njene redove. Oni su sačinjavali osnovna svesna i revolucionarna borbena jezgra,

oko kojih su se neprekidno i sve masovnije svrstavali novi borci iz redova radničke klase, radnog seljaštva i napredne inteligencije. Sa porastom oružanih snaga i ta jezgra su se neprestano razvijala i sve intenzivnije ispoljavala svoj vaspitni uticaj na čitav sastav armije. Sa radom organizacija KPJ nerazdvojno je povezana čitava vaspitna aktivnost u armiji, a u sklopu toga i rad na razvijanju svesne discipline.

U redove armije Partija je unela revolucionarnu ideologiju i duh svesne discipline koji je odgovarao kvalitativno novom karakteru armije i ciljevima oslobodilačke i revolucionarne borbe. Takva disciplina je poticala iz svesti o ciljevima borbe, duboke odanosti komunista narodu i stvari radničke klase. Upravo na ovakvim osnovama jedino je i mogla biti ostvarena gvozdена disciplina u redovima armije. U vezi s tim drug Tito kaže: »KPJ je mogla stati na čelo oružanog ustanka zahvaljujući jedinstvu i disciplini svoga članstva kao i povezanosti sa narodnim masama«. Istina, stvaranju visoke discipline pogodovala je i objektivna okolnost izražena u činjenici da su naši narodi, pod rukovodstvom KPJ i druga Tita, vodili borbu i za nacionalno i za socijalno oslobođenje i da je ta borba odgovarala istoriskim, progresivnim potrebama našeg društva. A borba za progresivne ciljeve uvek je, kako nas uči istorija, uslovljavala visok moral i čvrstu disciplinu onih snaga koje tu borbu vode, a to su najčešće bile, pa i u našem slučaju, eksploatisane i ugnjetene mase. »Ugnjetene i eksploatisane mase — kaže Lenjin — uvek su u istoriji pokazivale neuporedivo više od eksploatatora sposobnosti za heroizam, samopožrtvovanje i drugarsku disciplinu«.

Međutim, bilo bi pogrešno i nenaučno tvrditi da bi ovakvi objektivni uslovi bili dovoljni da obezbede visok moral i disciplinu kakva je postojala u našoj armiji u prošlom ratu. Postojeći objektivni uslovi delovali su kao pozitivan faktor i mogućnost koja bez svesnog i sistematskog rada partiskih organizacija ne bi došla do izražaja. Sve postojeće objektivne okolnosti Partija je stvaralački koristila, i svojim radom i aktivnošću unosila u redove

armije svest o ciljevima oslobodilačke borbe, Narodne revolucije, otvarala perspektive pobeđe i time neprekidno jačala moralnu snagu i disciplinu jedinica kao osnovnu komponentu njihove unutrašnje čvrstine i borbene vrednosti. Partija je u svom radu polazila od činjenice da je politička svest osnovna snaga, osnovni faktor borbenog morala i visoke discipline. Pravilnost ovakvog gledanja očigledno je potvrdila čitava naša ratna praksa. Ukoliko je bio viši idejno-politički nivo naših boraca, ukoliko su dublje shvatili politiku Partije i suštinu ciljeva oslobodilačke borbe i jasnije sagledavali njene perspektive, utoliko je njihov moral bio na većoj visini, a disciplina, koja je iz takvog morala rezultirala, čvršća. Može se reći da je stepen discipline i borbenog morala pojedinaca i jedinica bio srazmeran nivou njihove političke svesti. Rukovodeći se ovim, partiske organizacije, i ne samo one, usmeravale su svoju aktivnost na izgradnju socijalističke svesti boraca, gledajući u ovome i osnovni put za razvijanje svesne discipline. Prema tome, izgrađivanje svesne discipline nije odvajano od kompleksnog problema izgradnje svestrane ličnosti vojnika oslobodilačke i revolucionarne armije. To znači da se nije svodila na spoljnu prinudu, pretnje, zastrašivanja, kontrolu i kažnjavanje da bi se tim sredstvima obezbedila poslušnost, poštovanje starijih, pridržavanje normi vojničkog života, izvršavanje borbenih zadataka, zapovesti i sl. Naprotiv, disciplina je bila cilj koji je trebalo postići prvenstveno vaspitnim radom usmeranim na prevaspitavanje i vaspitanje svakog člana armiskog kolektiva u svesnog revolucionarnog borca, koji usvaja političke, moralne i ideološke poglede i stavove rukovodeće snage revolucije — KPJ.

Osnovno sredstvo kojim se armija služila u razvijanju svesne discipline bilo je, dakle, vaspitanje. U ovom radu partiske organizacije su, može se reći, imale najvažniju i odlučujuću ulogu. Isprobana partiska metoda ubeđivanja i ovom prilikom je dala sigurne rezultate. Metode vaspitanja ljudi, koje su u svom svakodnevnom radu sprovodile partiske organizacije, imale su posebno odlučujući i neposredni uticaj na prevaspitanje ljudi i stvaranje lika disci-

plinovanog vojnika naše armije. Članovi KPJ su bili neumorni u objašnjavanju političkih i vojnih događaja i situacija, u političkoj pripremi borbenih dejstava, držanju pojedinaca u borbi i van borbe, u analizi uspeha i neuspeha, itd. U tom smislu naročiti značaj je imala metoda kritike i samokritike na partiskim sastancima gde je podvrgavano drugarskoj kritici sve negativno pa i ono što se ispoljavalo kao posledica i odraz pomanjkanja discipline i svesnog zalaganja u borbi i životu jedinica. Sve je ovo jačalo disciplinu i unutrašnju snagu jedinica.

Međutim, borba za svesnu i visoku disciplinu nije se svodila samo na ubeđivanje, objašnjavanje, podizanje političke i moralne svesti boraca i starešina itd., već se sistematski radilo i nastojalo da se sve ovo sprovede u praksi života, rada i borbe i da se neposredno odrazi na ponašanje i držanje ljudi, njihove odnose i sl. Dakle, pored političko-vaspitnog delovanja, osnovne organizacije i partiska rukovodstva preduzimale su konkretne mere u sistemu partiskog rada za obezbeđenje čvrste discipline u jedinicama. Ovaj rad nije bio izolovan od rada komandi i starešina na razvijanju discipline. Naprotiv, partiske organizacije svojim autoritetom i idejno-političkim uticajem bile su jedna od osnovnih garancija za disciplinovanje, svesno i bezuslovno izvršavanje svakog zadatka postavljenog od strane komandi i vojnih starešina. Kako je to praktično realizovano? Svakako u ovom nije bilo krutosti i šablona. Prema konkretnom vojnom zadatku preduzimane su adekvatne partisko-političke mere usmerene prvenstveno na njegovo političko obezbeđenje. Tako, naprimer, ako se radilo o napadu, odbrani, maršu i sl. partiske organizacije su sa odlukama komandi u ovom smislu bile prve upozoravane. Na sastancima osnovnih organizacija, komiteta i sl. određivani su zadaci i mesto komunista u realizovanju zamisli starešina. Komunisti su u istom pravcu delovali među boračkim masama, obezbeđujući da njihova shvatanja postanu i shvatanja svakog borca. Ovo je bila stalna praksa. Ukoliko su organizacije u ovakvom radu bile aktivnije i uspevale da kod svih boraca razviju svest o važnosti i potrebi izvršavanja konkretnog zadatka, utoliko je bila

obezbeđena veća disciplina i potpunije realizovanje zadataka.

U toku izvršavanja zadataka komunisti su takode imali najodgovorniji zadatak. Svojim uticajem i primerim držanjem služili su kao inicijator i pokretač za dosledno ostvarenje zamisli vojnog rukovodstva. Nije bio redak slučaj da su i u toku samog izvođenja borbenih dejstava održavani kratki dogovori i kontakti među komunistima radi učvršćivanja borbene discipline i jedinstvenog delovanja čitavog ljudstva. Po izvršenom zadatku redovno je praktikovano da se na sastancima osnovnih organizacija, a posle ovoga i u okviru jedinica, analizira držanje i ponašanje svakog pojedinca u toku borbenih dejstava. Ovo je bilo jedno od moćnih sredstava za razvijanje odgovornosti kod ljudstva i za učvršćivanje discipline. Organizacije su na ovakav način mogle tretirati problem discipline zato što su bile nerazdvojno povezane sa životom jedinica, sa vojničkim masama. Komunisti su osećali kao svoju dužnost i obavezu da budu dosledni, da svojom visokom disciplinom neprekidno u praksi potvrđuju na delu ono što na rečima zahtevaju od drugoga. Oni su bili u prvim redovima, tamo gde je bilo najteže, najopasnije i gde se na praksi merila visina svesti i discipline. Svojom odanošću delu revolucije, neustrašivim držanjem u svakoj situaciji oni su zbijali redove armije i bili obrazac svesne discipline.

Disciplina se takode temeljila na drugarstvu, uzajamnom poverenju i spremnosti svakoga borca da se nesebično žrtvuje za druga. Ljudski odnosi između starijega i mlađega, poštovanje ličnog dostojanstva, briga i svestrano staranje starešina za potčinjene, zajedničko podnošenje svih ratnih i borbenih tegoba podizalo je autoritet starešina u očima boračkih masa i stvaralo raspoloženje i spremnost na bezuslovno i disciplinovano izvršavanje i najtežih borbenih zadataka. Uloga partiskih organizacija u ostvarenju ovakvih unutrašnjih odnosa i drugarske atmosfere u jedinicama svakako je od primarnog značaja. Na partiskim sastancima redovno su analizirani odnosi, drugarstvo, stanje discipline, razvijala se kritika i samokritika i jednaka odgovornost za disciplinovano ponašanje i

starešina i vojnika. U ovom smislu veoma značajnu ulogu su imali vojni kolektivi. Metod rada i tretiranje problema discipline, u okviru partiskih organizacija, prenosilo se u specifičnoj formi na jedinice kao celine (preko konferencija, sastanaka, savetovanja i sl.). Izgrađujući se u čvrste kolektive jedinice su usvajale stavove partiskih organizacija po pitanju discipline i efikasno se služile metodom ubeđivanja, kritike i samokritike i drugim.

Naša armija je, dakle, u ratnim uslovima izgradila neviđeno čvrstu disciplinu i to ne pod batinom i strahom, već na osnovu svesti, saznanja, predanosti ciljevima borbe onih koji su popunjavali njene redove. Partiska organizacija je u svesnu ovome imala odlučujuću ulogu. Blagodarajući ovakvom radu i kvalitetu discipline moguća su bila onakva smela, neustrašiva, a vrlo često samostalna i izolovana dejstva jedinica, smeli manevri i prodori u sredinu neprijatelja, tamo gde je on to najmanje očekivao. Na visokom moralu i svesnoj disciplini kao njegovom odrazu i nerazdvojnoj komponenti, ustvari se i zasnivala u velikoj meri naša taktika u prošlom ratu, koja je bila neshvatljiva za one armije gde se disciplina i kohezija održavala spoljnom silom i pritiskom.

Naša armija čuva u svojim redovima revolucionarne tradicije, duh drugarstva i ljudskih odnosa između vojnika i starešina, poštovanje ličnog dostojanstva čoveka, uzajamno poverenje i druge moralne kvalitete kojima se odlikovala u ratu. Sve ove osobine se u novim uslovima neguju i dalje razvijaju vaspitnim radom organizacija SKJ i drugih faktora. To je jedna od bitnih pretpostavki moralnog jedinstva armiskih redova i visoke discipline. Stoga se na ovu činjenicu ni jednog momenta ne sme zaboraviti. »U armiji — kaže drug Tito — treba da vlada duh drugarstva, onakvog drugarstva kakvo je vladalo u velikom Oslobođilačkom ratu . . . To drugarstvo će se izraziti, u prvom redu, na taj način što će se oficiri čovečanski odnositi prema našim mladim ljudima i s pažnjom gledati na mlade naraštaje naših naroda, koje treba da vaspitavaju i da usavrše u rukovanju modernim tehničkim i vojnim sredstvima. Bezdušnost i aljkavost prema ljudima velika su opasnost za čvrstinu jedne armije. Drugarski od-

nos, prisno drugarstvo prema ljudima, čovečniji postupak prema onima (koje vaspitavate — to je zaloga monolitnosti jedne armije kao što je naša«.

Uloga partiskih organizacija na učvršćivanju i razvijanju svesne discipline i u izgradnji lika vojnika naše armije niukoliko nije umanjena danas, niti će biti od manjeg značaja u eventualnom budućem ratu. Stoga je nužno da organizacije SKJ, koristeći bogate tradicije i metode rada iz perioda oružane borbe i posleratne izgradnje armije, što uspešnije deluju u sklopu svih drugih faktora u armiji na razvijanju svesne discipline. Ovaj je zahtev neophodan i razumljiv.

Karakter savremenog rata je do te mere postao složen da zahteva izvanredno visoku disciplinu jedinica i po jedinaca i to u mnogo većem stepenu nego ikada ranije. Takva disciplina se ne može obezbediti dresurom, sredstvima prinude i straha. Ona se u prvom redu može obezbediti, kad je reč o našoj armiji, razvijanjem visoke socijalističke svesti ljudi, ljubavi i odanosti socijalističkoj domovini, svesti o pravednosti borbe, moralno-političkom jedinstvu armije izraženom u jedinstvu pogleda svakog pripadnika, pravilnim odnosima, drugarstvu i jedinstvu armije i naroda. Iz ovoga se, imajući u vidu i naša iskustva iz rata, može jasno sagledati i naći uloga organizacija SKJ u razvijanju svesne discipline, odnosno u izgradnji lika vojnika naše armije vaspitnim delovanjem, koji će, u sklopu ostalih moralnih kvaliteta, ispoljavati i visoku svesnu disciplinu. Jer »disciplina nije uzrok, nije metoda, nije način pravilnog odgajanja, već njegov rezultat«¹). Ona je istovremeno i odraz i važan moralni faktor koji pokretno deluje na moral pojedinca i jedinice.

Savremeni rat je, u celini uzevši, pitanje morala armije postavio u prvi plan. Rukovođenje i komandovanje oružanim snagama takođe je postalo komplikovanije nego ikada ranije. Njihovo funkcionalno jedinstvo, usklađenost borbenih delova, brzina i besprekorna tačnost su osnovna pretpostavka za uspešno funkcionisanje njenog organizma.

¹) Makarenko: Izabrana dela, str. 304.

Stoga je problem discipline veoma aktuelan za sve armije pa i za našu. Vojna organizacija da bi bila sposobna za savremena borbena dejstva zahteva od svakog borca i starešine spremnost za disciplinovano izvršavanje i najtežih zadataka. I ne samo to. Čak i bez konkretnog naređenja traži se da jedinica i pojedinci deluju u duhu volje i zamisli starešine, da potčinjeni tačno izvršavaju naređenja starijeg i u njegovom odsustvu kao da je prisutan. Ovo pretpostavlja visoku, svesnu disciplinu, a i visok stepen inicijative vojnih kolektiva u celini i posebno starešina. Ove činjenice su sve armije svesne; zato se kod svih podjednako ističe neophodnost bezuslovnog potčinjavanja i poslušnosti, što se izražava u zahtevu da naređenje pretpostavljenog mora biti zakon za potčinjenog. Sredstva za postizanje ovog cilja dosta su različita kod pojedinih armija, može se reći toliko koliko se armije međusobno razlikuju. Uspehi u ovom smislu su u krajnjoj liniji determinisani kako karakterom armije, tako i društvenim odnosima, sistemom obuke, a u ratnim uslovima još i karakterom rata i mnogim drugim faktorima.

Međutim, činjenica je da se u svim armijama danas ističe uloga svesnog elementa u disciplini, iako se u buržoaskim armijama još uvek u osnovi na disciplinu gleda kao na sredstvo kojim treba u krajnjoj liniji obezbediti da ljudi rade i ono što ne žele da rade, da se vojnici angažuju u borbi i onda kada bi hteli da je izbegnu i kada je smatraju bezuspešnom, besmislenom i sl. Prema ovakvim shvatanjima, disciplina treba da oličava takvu moć i silu koja će biti strašnija i od straha koji neprijatelj zadaje. Njome se nastoji slomiti volja ličnosti, od vojske stvoriti bezličnu masu i prinudom obezbediti bezuslovnu poslušnost i potčinjavanje. Ali uporedo sa ovim u svim armijama se intenzivno sprovodi i politička aktivnost adekvatno buržoaskoj ideologiji, karakteru politike pojedinih država itd. Ovo je došlo kao neminovan zahtev savremenog društvenog razvitka, kulturnog i političkog uzdizanja širokih narodnih masa. Politički rad je usmeren da motiviše armiju i za obuku i za borbu. Time se na svojstven način unosi i svesna komponenta u disciplinu i sve više ističe da

»disciplina ne vredi u kojoj čovekovo srce ostaje strano«, »ako je mehanička«, »da je disciplina teška kao štit, a ne kao jaram« itd.

Bezuslovno potčinjavanje je bitan uslov za jedinstvo akcije vojnih masa. Ovo savremeni rat postavlja kao imperativ. Koordinacija i usklađeno dejstvo svih snaga i sredstava u obuci i borbi nije moguće bez rukovodeće uloge starešine i bezuslovnog potčinjavanja mlađih njegovoj volji i odluci. Ovo bezuslovno potčinjavanje treba i mora da bude svagda, svuda i u svakoj prilici bez obzira na ma kakve teškoće i opasnosti s kojima bi bilo skopčano to izvršavanje, bilo u miru, bilo u ratu i borbi. Samo na ovaj način je moguće postići jednodušnost, jedinstvo i jednovremenost u upotrebi snaga u ratu i borbi, što je za pobedu nad neprijateljem neophodno. U ovome u suštini i leži smisao i moralni značaj discipline.

Međutim, bezuslovno potčinjavanje i apsolutna poslušnost, ako nisu svesno uslovljeni i ne rezultiraju iz ubeđenja ljudstva o njihovoj neophodnosti ne mogu u savremenim ratnim uslovima potpuno obezbediti čvrstinu vojne organizacije. Samo bezuslovno potčinjavanje zasnovano na svesti i dobrovoljnosti može imati velik i pozitivan uticaj na uspeh u radu, obuci i pozitivno delovati na ponašanje ljudi u ratu i borbi. Bezuslovnost, svesnost i dobrovoljnost su nerazdvojni elementi svesne discipline. Oni nisu protivrečne osobine, već čine dijalektičko jedinstvo. Ali svaki elemenat zasebno uzet ne obezbeđuje ono što čini suštinu svesne discipline i što se od discipline zahteva. Bezuslovnost bez svesti o njenoj neophodnosti i samim tim i bez dobrovoljnosti pretvara se najčešće u grubu prinudu. S druge strane, dobrovoljnost ne znači autonomno pravo pojedinca da slobodno odlučuje da li hoće ili ne postupiti prema pravilima, naređenjima i zapovestima starijega. Dobrovoljnost koja nije ovako shvaćena ne može imati mesta u vojnoj organizaciji. Pod dobrovoljnošću kao komponentom discipline podrazumeva se svesna dobrovoljnost, dobrovoljno potčinjavanje iz svesti o neophodnosti, o njenoj nužnosti za ostvarenje jedinstva volje i akcije u okviru jedinica i u okviru oružanih snaga u celini. Do-

brovoljnost je, dakle, rezultat svesti o neophodnosti bezuslovnog potčinjavanja volji starešine. Ovako shvaćena bezuslovnost neće se osećati i shvatiti kao nasilje nad ličnošću, već kao nužna potreba od interesa za svakog pojedinca i za armiju u celini.

Stoga se u radu na razvijanju discipline ne sme nijedna od ovih strana apsolutizirati, a još manje zanemariti. Tamo gde se od ovoga osnovnog zahteva odstupa u praksi, neminovno dolazi do deformacije discipline i do suprotnih rezultata od onih koji se njome žele postići.

Bezuslovnost bez svesnosti i dobrovoljnosti vodi jačanju prinude (povećanju broja kazni), šablonu, mehaničkom delovanju i, ne retko, bezdušnom odnosu pretpostavljenih prema potčinjenim. Ovako jednostrano shvaćena disciplina veoma je slaba poluga morala.

Razvijanje političke svesti, osobina socijalističkog morala, patriotizma, svesti o dužnostima i zadacima pojedinaca i armije, osnovni je put za razvijanje svesne discipline. Ona nameće potrebu da se u ovom smislu, redovno objašnjava svaki zadatak, naređenje, mera, otkrivajući razlog i smisao svega onoga što se od vojnika zahteva, svega onoga što se radi, uči i sl., čime se podiže svest o potrebi svega ovoga i učvršćuje i razvija svesna disciplina i aktivnost, stvaraju uslovi za ispoljavnije inicijative i povećava elan u radu i sprovođenju zadataka.

Procesom obuke, svakodnevnim vaspitnim delovanjem organizacija SKJ i drugih faktora načinom života i rada nužno je uporno razvijanje svih strana discipline kao jedinstvenog procesa. Ovom zadatku se mora prilaziti stvaralački. To znači da pravila, propise, uredbe i sl. ne treba shvatiti kao šablone u koje je nužno silom uterati ljude kao u Prokrustov krevet — već kao na instrumente koji pomažu u formiranju svestrane ličnosti vojnika i njegovom svesnom i aktivnom postavljanju prema armiji i njenim zadacima. U razvijanju ovakve discipline organizacije SKJ imaju izvanredno važnu ulogu. To je jedan od njenih osnovnih zadataka u radu na učvršćivanju moralno-političkog jedinstva i podizanju borbene gotovosti naše armije.

Izgradnja socijalističkog društva u našoj zemlji uslovljava sve uspješnije izvršavanje ovog zadatka. Oslanjajući se na kvalitativne materijalne i duhovne promene u životu naših naroda svesna disciplina postaje jedno od bitnih svojstava i moralna kategorija našeg društva. Svake godine dolaze u armiju kulturnije, ideološki izgrađenije i politički svesnije generacije regruta. Stoga je razumljivo što je disciplina svakim danom u armiji u porastu i usponu. Ali ova činjenica niukoliko ne umanjuje značaj i potrebu sistematskog, upornog i neposrednog rada organizacije SKJ na vaspitanju vojnika u duhu svesne discipline.

Naprotiv, delovanje u ovom pravcu treba da bude sve potpunije i svestranije. Ovo je ostvarljivo prvenstveno principijelnim stavom osnovnih organizacija i svakog komunista po ovom pitanju. Principijelnost treba da se ispolji u otvorenom iznošenju svih nedostataka i grešaka u radu, u kritici i nepomirljivoj borbi protiv svih pojava nediscipline i neodgovornosti u izvršavanju zadataka i doslednom pridržavanju normi armiskog života. Svakako, ovaj rad se ne bi smeo svoditi na jednostavno registrovanje slabosti, nedostataka i disciplinskih prekršaja. Praksa nam pokazuje da je mnogo važnije da se ulazi u uzroke nediscipline, u svestranu, a prvenstveno političku analizu, i iznalaze najbolje mere za sprečavanje i otklanjanje svih pojava nediscipline. Da bi u ovom smislu organizacije sa uspehom delovale, neophodno je da ispolje stalan i aktivan uticaj na čitav sastav jedinice i da žive sa svim problemima svoje sredine. Samo ovakvim načinom se obezbeđuje osnovna pretpostavka za blagovremeno reagovanje i adekvatno delovanje za otklanjanje slabosti. Ovo nalaže da uočene nedostatke u pogledu discipline treba blagovremeno raspraviti u okviru osnovnih organizacija i razvijati odgovornost prvenstveno kod članova SKJ za disciplinu, a preko njih i u okviru jedinica.

Rad organizacija SKJ na razvijanju svesne discipline i njenog učvršćivanja povezan je i sa radom komandi i starešina. Zato će, svakako, njihov doprinos u ovom smislu zavisiti od toga koliko se komande oslanjaju na njihov rad i potpunije ih angažuju u ovom pravcu. Svakako, disciplina se izgrađuje na taktičkoj obuci, poligonima, stre-

lištima i izvršenjem sličnih zadataka obuke, kroz praksu rada i života jedinice i pojedinaca, ali u svemu ovome organizacija SKJ ima veoma važan zadatak. Ukoliko se ona organski uključi u ovaj rad i deluje kao svesni mobilizator, vaspitač i agitator, izvršenje zadataka će biti potpunije i sigurnije. Stoga je važno da ovakva njena uloga bude potpunije shvaćena od strane komandi i starešina.

Međutim, osnovno je, kada je reč o organizacijama SKJ, da se nikada ne izgubi iz vida da je vaspitno-politički rad osnovni put za podizanje svesne discipline. Gde je rad ovako shvaćen tamo su manje potrebne administrativne mere da bi se ljudi obavezali na pridržavanje normi armiskog života. Zato se s pravom kaže da gde je više vaspitnog rada, manje je kazni, i obrnuto. Zato borba za visoku političku svest ljudi i za razvijanje saznanja o ulozima i zadacima armije, dužnosti i odgovornosti svakog pojedinca i jedinice i sl. treba stalno da bude polazna osnova u izgradnji discipline. Svakako, delovanje rečju i unošenje socijalističke svesti i komunističkog morala u shvatanja ljudi treba da bude povezano i ujedinjeno sa disciplinovanom praksom, pravilnim sistemom i organizacijom rada i života jedinica i umesnim rukovođenjem.

Ono što je značila ratna praksa u oslobodilačkoj borbi za razvijanje svesne discipline to isto treba da bude praksa obuke u miru. Kroz nju je neophodno razvijati i učvršćivati svest o neophodnosti discipline kod svakog pripadnika armije. Kroz obuku, dakle, uporedo sa radom na razvijanju ličnosti vojnika sa svim atributima socijalističke ličnosti, a ne odvojeno od ovoga, treba razvijati navike discipline do te mere da postanu, kako se obično kaže, »njihova druga priroda«.

Uloga organizacije SKJ u ovome je nezamenljiva. Međutim, ovim se niukoliko ne umanjuje značaj za postizanje ovog cilja i svih drugih faktora koji deluju u armiji: starešina, komandi, vojnih kolektiva itd.. Upravo, samo jedinstvenim delovanjem svih ovih snaga moguće je postići visok stepen svesne discipline i održati je na nivou koji zahteva savremeni rat.

(Članak je uzet iz »Vojnog glasnika« br. 5/1959)

ĐURO LONČAREVIĆ

O ULOZI SKJ U DALJEM RAZVOJU JNA

Naša se Armija još od prvih svojih jedinica počela da razvija kao revolucionarna snaga naroda Jugoslavije u borbi protivu okupatora i njegovih pomagača. Pravednost ciljeva za koje se borila, njen sastav (seljaci, radnici i napredna inteligencija) i rukovodeća uloga KPJ u vaspitanju njenih pripadnika omogućavali su da se u njoj razviju novi odnosi kakvi ne postoje u armijama kapitalističkih zemalja. Za sve jedinice naše Armije bilo je karakteristično postojanje vojničke discipline na bazi visoke političke svijesti; postojanje zdravih, drugarskih odnosa između boraca i starješina, velika ljubav između drugova, ljubav i povjerenje u svoje rukovodioce; velika aktivnost (kada su to ratni uslovi dozvoljavali) da se pomogne u obradi zemlje, u izgradnji popaljenih kuća, u tumačenju karaktera i ciljeva naše borbe, u organizovanju narodne vlasti itd. Armija se zaista stvarala i razvijala kao narodna, revolucionarna, kao dio naoružanog naroda. Takav karakter naše Armije bio je nepresušno vrelo za jačanje njene udarne snage. Visoka svijest njenih boraca i rukovodilaca kao i njihova riješenost da istraju u borbi za oslobođenje svoje zemlje uslovili su neviđenu izdržljivost, samopožrtvovanje i masovni heroizam i učinili našu mladu Armiju nepobjedivom. Koliko puta su se jedinice NOV našle u veoma nepovoljnim uslovima prema jačim neprijateljskim snagama, bolje i daleko modernije opremljenim

i naoružanim, pa su ipak uspijevale da odole njihovim nasrtajima, da razbiju njihove ofanzive i da izađu kao pobjednici! Te činjenice znače mnogo i one se nikada ne smiju zaboraviti i gubiti iz vida, jer ukazuju na prvorazredan značaj revolucionarnog karaktera naše Armije i na potrebu neprekidne aktivnosti za očuvanje i dalje razvijanje njenih revolucionarnih svojstava. Kao što je poznato, partiske organizacije su u takvom razvoju Armije odigrale veoma značajnu ulogu. One su bile organizatori i nosioci ideološkog i političkog vaspitanja; one su neumorno radile na jačanju bratstva i jedinstva kako u jedinicama, tako i na terenu; one su stalno doprinosile jačanju veza između naroda i njegove Armije; one su bile nosioci borbe protiv negativnih ostataka iz prošlosti i raznih negativnih navika i pojava. Čvrsto moralno-političko jedinstvo naše Armije i njena udarna snaga uopšte u velikoj su mjeri rezultat neprekidne aktivnosti komunista i partiskih organizacija u ostvarenju politike KPJ u odnosu na Armiju.

Posleratni uslovi u kojima narodi Jugoslavije izgrađuju socijalistički poredak karakterišu se potrebom stalne borbe za očuvanje nezavisnosti i slobode naše zemlje kao osnovnim preduslovom za uspješno ostvarenje tog velikog cilja. Naš društveni razvitak u postojećim međunarodnim odnosima zahtijeva da naša Armija bude što snažnija kako u pogledu modernog naoružanja, opreme i obučenosti, tako i u pogledu moralno-političkog jedinstva. Borba radnih ljudi u našoj zemlji za socijalističke odnose u privredi i socijalističku demokratiju pretstavlja, na današnjem stepenu razvitka naše Armije, novi izvor ne samo za očuvanje njenih revolucionarnih osobina, nego i za njihovo dalje razvijanje. Mi sa pravom tvrdimo da su uspjesi u posleratnom periodu razvitka JNA, njena današnja udarna snaga i spremnost da brani slobodu i nezavisnost naše socijalističke zemlje, u velikoj mjeri rezultat njenog narodnog, revolucionarnog karaktera. Borci i starješine u našim jedinicama pravilno shvataju i usvajaju unutrašnju i spoljnu politiku koju vodi državno i partisko rukovodstvo; oni u takvoj politici vide pravilan i jedini put

koji vodi očuvanju nezavisnosti i slobode i boljem životu trudbenika naše zemlje. Moralno-političko jedinstvo je i sada jedan od osnovnih elemenata borbene gotovosti naše Armije. Međutim, postignuti rezultati na jačanju JNA ne mogu nas i ne smiju dovesti do samozadovoljstva i potcjenjivanja uloge njenog revolucionarnog karaktera i socijalističke svijesti u njenom daljem razvoju. Mi ne smijemo gubiti iz vida da socijalistička svijest ima presudnu ulogu u daljoj borbi za pobjedu socijalizma u našoj zemlji, a isto tako i u daljoj izgradnji naše Armije. Praćenje, razumijevanje i aktivnost u sprovođenju svih mjera koje se preduzimaju za razvijanje socijalističkih odnosa i socijalističke demokratije, pretstavljaju naš stalan, veoma važan i veoma složen zadatak. Od uspjeha u tom pravcu zavisi dalje jačanje veza Armije sa narodom, dalje razvijanje njenog revolucionarnog karaktera, dalji porast njenih snaga. Isto tako, mi treba da imamo u vidu da Armija nije neka izolovana organizacija; da su njeni pripadnici, kao i drugi građani, podložni negativnim pojavama i tendencijama koje još djeluju u našoj zemlji i, najzad, da i sama vojna organizacija pogoduje, u izvjesnom smislu, raznim negativnim navikama i sklonostima ako se protivu njih ne borimo neprekidno i efikasno. Zbog toga je potrebno u svakodnevnom radu razvijati one divne osobine koje krasi revolucionara, razvijati drugarske osjećaje u vanslužbenim odnosima, ljubav i poštovanje između boraca i starješina, skromnost i poštenje, samopožrtvovanje, iskrenost, kolektivni duh, itd. Iako se radi o zadatku na čijem rješavanju rade komande i starješine, organizacije SKJ imaju u tom pogledu veoma važnu i odgovornu ulogu. Snagu ličnog primjera komunista, njihovih argumenata, njihove žive riječi na svakom mjestu, ne mogu da zamijene komande i starješine, programi i planovi za političko vaspitanje i prosvjećivanje — mada je i njihova uloga na ovom poslu veoma značajna. Savez komunista, kao politička organizacija, pod uslovom pravilnog prilaženja aktuelnim problemima, može i treba da odigra avangardnu ulogu u podizanju socijalističke svijesti pripadnika Armije i da veoma mnogo doprinese jačanju njenog jedinstva i njene snage u cjelini.

S tim u vezi, nisu opravdani pojedini slučajevi bojaznosti da će aktivnost organizacija SKJ ometati dalje jačanje discipline i vojničkih odnosa zato što se »principi SK ne mogu uskladiti sa principima vojne organizacije« i što su »komande i starješine dovoljno osposobljene« da i bez pomoći SK mogu rješavati sva pitanja i rukovoditi svojim jedinicama. Međutim, u razvoju naše Armije principi, na kojima se zasniva SKJ, nikada nijesu dolazili u koliziju sa principima vojne organizacije kada su organizacije SK pravilno shvatale svoju ulogu i pravilno sagledavale svoje zadatke. Novi uslovi u zemlji i posebno u Armiji ukazuju na potrebu promjene ranijih metoda rada partiskih organizacija — u duhu odluka VI kongresa SKJ — a ne traže sužavanje njihove aktivnosti niti njihovo pretvaranje u nekakve diskusione klubove. Isto tako, ne radi se o tome da li su i koliko komande i starješine osposobljene da uspješno rukovode svojim jedinicama, nego o činjenici da u Armiji žive i rade hiljade komunista čiju aktivnost treba organizovati i usmjeravati — vodeći računa o principima vojne organizacije — sa ciljem da što više doprinesu njenom jačanju — što i jeste njihov najvažniji zadatak. Sigurno je da dobro organizovan rad organizacija SKJ neće ni ubuduće biti smetnja razvijanju i učvršćenju vojničkih odnosa već obratno, on će pozitivno djelovati u tom pravcu.

Ocenjujući kao pravilno stanovište da organizacije SKJ treba i ubuduće da imaju značajnu ulogu u razvoju naše Armije, a polazeći od postavki iz pisma Opunomoćstva CK SKJ za JNA (od jula ove godine), sva aktuelna pitanja koja imaju politički karakter i koja, samim tim, utiču na moralno-političko jedinstvo naše Armije, treba da razmatraju sve probleme u čijem rješavanju treba angažovati komuniste kao pripadnike političke organizacije i u čijem rješavanju oni inače učestvuju. Pri tome treba imati u vidu da se politička aktivnost komunista ne sastoji samo u radu političkih i društvenih organizacija, u prisustvovanju ili održavanju raznih predavanja. Komunisti mogu i treba politički da djeluju, — a oni to stvarno i čine, bez obzira koliko su svjesni te strane svoga rada,

— na svakom poslu, na svakoj dužnosti i na svakom mjestu. Prema tome, očigledno je da se organizacije SKJ moraju ne samo interesovati i uticati na cjelokupnu aktivnost svojih članova, nego je i organizovati i usmjeravati na najvažnija pitanja.

Prije svega, aktivnost organizacija SKJ treba orijentisati u pravcu sticanja neprekidnog uvida i uticanja na ideološko i političko vaspitanje boraca i starješina. Iako ovaj rad organizuju i njime rukovode komande preko organa za političko i prosvjetno vaspitanje, organizacije SKJ su dužne da prate rezultate toga rada, da sagledavaju aktivnost svojih članova, da na bazi zapažanja i ocjena utiču da taj rad bude što bolje organizovan, da odgovarajuća pitanja budu što jasnije i pravilnije objašnjena, da se plan političkog vaspitanja zasniva na realnim potrebama jedinice, na političkom stanju u njoj, itd. Sasvim je razumljivo da organizacije SKJ treba da doprinesu idejnoj čistoti i naučnom objašnjavanju pojedinih pitanja i da moraju uticati na to da njihovi članovi ulože što više truda da obaveznim i drugim oblicima rada prošire svoja marksistička i politička znanja. To ne isključuje potrebu da se pojedina, posebno aktuelna i za praktičan rad važna pitanja obrade i u samim organizacijama kako bi komunisti što jasnije i potpunije sagledali svoje zadatke u njihovom rešavanju. Radi se, dakle, o potrebi neprekidnog uticanja organizacija SKJ na političko i ideološko vaspitanje boraca i starješina sa pozicija političke organizacije a sa ciljem da taj rad donese što veće uspjehe.

Dalje, aktivnost organizacija SKJ treba da bude usmjerena na borbu protivu svih negativnih pojava i tendencija a za razvijanje pozitivnih karakternih osobina kod svih pripadnika u jedinici. Tu se radi o raznim malograđanskim i buržoaskim gledanjima, o sitnosopstveničkim tendencijama, birokratskim sklonostima, o postupcima u ličnom životu i na drugim mjestima koji ne dolikuju pripadniku naše Armije itd. Boreći se protivu takvih pojava, prije svega kod pojedinih komunista, organizacije SKJ treba da razvijaju skromnost, poštenje, iskrenost, drugarske odnose, itd. Aktivnost na ovim pitanjima je potrebna kako zbog vaspitanja komunista, tako i zbog značaja ova-

kvih pojava za moralno-političko jedinstvo jedinice. U našim jedinicama ima pojedinih drugova koji su pali pod uticaj malograđanske stihije i birokratizma. Takvi pojedinci stavljaju u prvi plan svoje lične, materijalne interese — obrađivanje zemlje, ženidbe sa mirazom, razne zloupotrebe i sl. Isto tako, ima pojedinaca koje je počela da nagrizi neskromnost i karijerizam i koji se smatraju pozvanim da o svemu i svačemu daju neodgovorne ocjene, da neumjesno kritikuju, i to izvan organizacija SKJ i izvan ustanova u kojima rade, da čine razne prestupe u ličnom životu, itd. Očigledno, takvi postupci ne jačaju moralno-političko jedinstvo naših jedinica već, naprotiv, slabe to jedinstvo i umanjuju njihov elan i zalaganje u radu na vojnim dužnostima. U borbi protiv ovakvih i sličnih pojava moguće je razviti široku aktivnost organizacija SKJ koje će mnogo doprineti otklanjanju svega onoga što slabi jedinstvo i udarnu snagu naše Armije. U većini slučajeva, radi se o ljudima koji su u osnovi dobri i spremni da se žrtvuju i rade na jačanju Armije, ali kojima treba pomoći da se oslobode štetnih navika, nepravilnih gledanja na pojedina pitanja, negativnog uticaja, itd. A u tome je uloga SKJ prosto nezamjenljiva, jer ništa neće biti korisnije i efikasnije od drugarske kritike komuniste, od njihovog ukazivanja na greške i propuste i od njihove isksrene pomoći sa željom da se svaki pojedinac otrgne od negativnih navika i sklonosti. Bez obzira na mjere komandi i starješina u odnosu na ovakva pitanja, organizacije SKJ mogu mnogo da doprinesu njihovom rješavanju, a time i unutrašnjem jedinstvu svoje jedinice.

Aktivnost organizacija i rukovodstva SKJ treba da obuhvati i odnos komuniste prema radu i zadacima na njihovim vojničkim dužnostima. Savez komuniste traži od svojih članova da predano i konstruktivno rade na jačanju Armije, da budu što bolji radnici na svojim dužnostima. Ustvari, to je za svakog komunistu u Armiji jedan od najvažnijih partiskih zadataka. Sasvim je razumljivo da ovakva postavka sama za sebe nije dovoljna i da su organizacije SKJ dužne da na poseban način — ne narušavajući principe komandovanja — utiču i doprinose boljem i us-

pješnijem rješavanju ovoga zadatka. Ima pojedinaca koji na riječima shvataju ovaj zadatak, ali u praksi rade drukčije. Za njih je osnovno da izvrše ono što im je naredeno — kako im se ne bi moglo prigovoriti — da formalno obavljaju svoje dužnosti. Takvi pojedinci se i ne trude da sagledaju smisao i značaj svojih zadataka. Oni ne unose sebe u njihovo rješavanje, oni ne pristupaju zadacima sa žarom revolucionara koji ulaže sve svoje sposobnosti da posao bude što bolje svršen. A za našu Armiju je od velikog značaja baš to da njeni oficiri i službenici budu što konstruktivniji radnici, sa što više korisne inicijative u granicama postavljenih zadataka, da ne budu automati već da misle svojom glavom i da se trude da rezultati njihovog rada budu što veći, jednom rečju da se stvaralački a ne činovnički odnose prema svojim zadacima. Aktivnost organizacija SKJ u tom pravcu je potrebna i opravdana kako radi pravilnog vaspitanja komunista, radi njihovog vaspitanja kao revolucionara, tako i zato što rad na vojničkim dužnostima ima i političku stranu, što rješavanje problema iz tog domena utiče u pravcu jačanja ili slabljenja moralno-politikog jedinstva. Svakako, na to jedinstvo pozitivno djeluje, naprimjer, dobro organizovanje materijalnog snabdijevanja jedinice, dobro organizovano čuvanje i pravilno rukovanje ratnom tehnikom i opremom, dobro organizovana vojno-stručna nastava, pravilno i pravedno rješavanje raznih ličnih pitanja, itd. Sem toga, tim putem se obezbjeđuje i stvara politički ugled komunista, od kojeg zavisi koliko će i kako će moći da djeluju na svoju okolinu, koliko će biti u stanju da kao pojedinci doprinose čvrstini i snazi svoje jedinice.

Najzad, organizacije SK treba da stiču uvid, da usmjeravaju i utiču na aktivnost svojih članova u političkim i društvenim organizacijama. Komunisti u Armiji, pored svojih dužnosti i zadataka unutar nje, imaju i obavezu da se bore za politiku i stavove SLJ po svim pitanjima naše društvene stvarnosti. Oni su, srazmjerno svojim mogućnostima i uslovima pod kojima rade, obavezni da se uključe u borbu za razvijanje socijalističke demokratije, za što veće učešće radnih ljudi u radu narodne vlasti, za tuma-

čenje unutrašnje i spoljne politike naše zemlje, za onemogućavanje i odstranjivanje negativnih ostataka prošlosti i birokratskih tendencija, itd. Borba za vaspitanje masa i ubjeđivanje ljudi u pravilnost politike Saveza komunista je i za komuniste u Armiji jedan od najvažnijih zadataka. Smisao ovakve orijentacije jeste da komunisti iz Armije, svojim uključivanjem u borbu za socijalističku demokratiju i socijalističke odnose, postanu neposredni, aktivni borci za socijalizam; da u praksi, a ne samo kroz predavanja, izučavaju puteve socijalističkog razvitka. Ovakva orijentacija ima posebno važnu ulogu i za jačanje jedinstva Armije i naroda, za sprečavanje svake tendencije ka izdvajanju Armije u organizaciju koja samo sa strane posmatra napore naših radnih ljudi u izgradnji socijalizma. Svako labavljenje jedinstva Armije i naroda, svako izdvajanje Armije u kastinsku organizaciju imalo bi veoma štetne posljedice i za socijalističku izgradnju i za Armiju. Prema tome, komunisti u Armiji su obavezni da u svim prilikama i u svim oblicima razvijaju svoju aktivnost — naročito u SSRN i drugim političkim i društvenim organizacijama — kao građani socijalističke Jugoslavije, kao njeni aktivni graditelji. Sa tih pozicija organizacije SKJ organizuju i usmjeravaju aktivnost svojih članova imajući u vidu i njihove zadatke u vojnim jedinicama. Period od VI Kongresa SKJ pokazao je da se u tom pravcu može mnogo da uradi.

Pismo CK SKJ posle Drugog plenuma i pismo Opunomoćstva CK SKJ za JNA ukazala su na neshvatanje odluka VI Kongresa SKJ o ulozi SKJ uopšte i posebno u Armiji. Do pojave ovih pisama u mnogim organizacijama SKJ u Armiji smatralo se da se djelokrug njihovog rada suzio, da se »razgraničenjem« između komandi i partiskih organizacija njihova uloga umanjila i svela na aktivnost komunista izvan Armije i na rješavanje raznih organizacionih pitanja. Takva shvatanja su dovela do pasivizacije jednog broja organizacija SKJ i komunista i do niza drugih štetnih posljedica. Međutim, kako se u pismu Opunomoćstva CK SKJ za JNA kaže, novo u ulozi Saveza komunista »se sastoji u korjenitoj promjeni načina rada SKJ; u zreloom, političkom prilaženju i rješavanju aktuelnih problema; u

tome da komunisti treba da djeluju: snagom svog autoriteta, svojih argumenata — ubjeđivanjem, čistotom svog moralnog lika, svojom političkom aktivnošću i konstruktivnim radom na svojim dužnostima — a ne komandovanjem«. Dakle, ne sužavanje aktivnosti, ne pasivizacija, već drugačije prilaženje svima problemima na kojima se ogleda i na kojima je potrebna aktivnost komunista. Bitne karakteristike načina rada organizacija SKJ, za razliku od ranije, treba da se sastoje: u tretiranju aktuelnih problema sa pozicija političke organizacije, i u što boljem organizovanju rada partiskih organizacija i rukovodstava.

Političko stanje u jedinici može da posluži kao solidna osnova za rad organizacija SKJ. Polazeći od toga, najlakše i najpotpunije će se sagledati sva aktuelna pitanja — u čemu se ona ogledaju, šta su uzroci, kakve su tendencije u njima, kakvo je mjesto komunista u njihovom rješavanju. Prilaženje takvim problemima sa stanovišta političke organizacije ustvari znači da treba analizirati njihovu političku stranu, politički značaj i posljedice, i na toj osnovi organizovati aktivnost komunista da se argumentima i ubjeđivanjem bore za svoj stav. Ranija praksa da se na aktuelna pitanja gleda sa stanovišta komandi i starješina, da osnovne organizacije preuzimaju ulogu starješina, da se postavljaju kao naredbodavci u odnosu na razne zadatke, ne samo što je bila štetna po jačanje komandne linije, nego se njome zapostavljala politička strana problema i umanjivao politički efekat u vaspitanju starješina i boraca. Takva praksa je neodrživa u novim uslovima i zato što se danas od članova SKJ traži da budu politički aktivni, da se nalaze u centru političke borbe za jedinstvo i bojnu gotovost svoje jedinice. A pošto je Armija živi organizam u kojem svakodnevno iskrsavaju najraznovrsniji problemi, i pošto je socijalistička svijest njenih pripadnika od prvorazrednog značaja za njenu bojnu gotovost, to je neophodna i nezamjenljiva baš politička aktivnost organizacija SKJ, u razmatranju i rješavanju svih aktuelnih pitanja. Nesumnjivo je da karakter naše Armije omogućava njeno dalje jačanje kao oružane snage, i to jedino na bazi visoke političke svijesti njenih pripadnika koja se podiže i raste

u neprekidnom tumačenju politike SKJ i u svakodnevnoj borbi da te sa politika sprovede u djelo. Zato nema nikakve osnove za bojazan da će tako postavljen rad ometati i slabiti ugled komandi i starješina; naprotiv, aktivnost organizacija SKJ će ostvariti veoma povoljan teren za jačanje vojničkog reda i za uspješniji rad komandi i starješina.

Jedan od najvažnijih preduslova za uspješan rad komunista i organizacija SKJ jeste podizanje ideološkog i političkog obrazovanja članova SKJ. Organizacije SKJ će moći da imaju avangardnu ulogu u vaspitanju boraca i starješina, a komunisti će moći da budu nosioci borbe za monolitno jedinstvo i stalan porast snage naše Armije jedino ako budu neumorno radili na svom marksističkom i političkom obrazovanju. Oni će moći da odgovore svojim zadacima ako budu poznavali našu društvenu stvarnost, ako budu shvatili sve nijanse naše borbe za socijalističke odnose, za socijalističku demokratiju, za očuvanje nezavisnosti i slobode naše zemlje. Borba protiv malograđanskih i buržoaskih ostataka i njihovih uticaja, kao i protivu birokratskih tendencija, zahtijeva od članova SKJ da budu naoružani poznavanjem unutrašnje i spoljne politike našeg državnog i partiskog rukovodstva, poznavanjem svih osnovnih faktora koji uslovljavaju takvu politiku, da budu sposobni da se politički bore za njeno sprovođenje u život.

Borba za podizanje socijalističke svijesti komunista ima ogromnog značaja i za bolji rad organizacija SKJ. Jedino će ona omogućiti da mnoge organizacije prevaziđu prakticistički i šablonski odnos prema svojim zadacima, da probleme temeljitije i zrelije ocjenjuju, da pravilno uoče i usmjere aktivnost komunista na najvažnije zadatke. Na toj se liniji ističe potreba što boljeg organizovanja sastanaka kao radnih dogovora na kojima će članovi SKJ prodiskutovati aktuelne probleme, sagledati njihov politički značaj i pravilno postaviti svoje mjesto i zadatke u njihovom rješavanju. Na bazi tako organizovanih sastanaka moguće je razviti političku aktivnost svakog komunista, pomoći pojedincima kada je potrebno i pravilno ocijeniti one koji članstvo u SKJ shvataju kao sredstvo za postizanje

karijerističkih ciljeva i koji nijesu spremni da se dosledno bore za ostvarenje politike SKJ u pogledu jačanja naše Armije. Što veća i što bolje organizovana aktivnost organizacija SKJ istovremeno je i osnovna poluga za jačanje partiske discipline i odgovornosti, za poštovanje principa unutarpartiske demokratije, za jačanje jedinstva volje i akcije i za razvijanje konstruktivne kritike i samokritike.

Jedinstvene i čvrste organizacije SKJ koje pravilno shvataju svoju ulogu, koje pravilno prilaze aktuelnim problemima u jedinicama, koje dobro organizuju svoj rad, mogu odigrati i odigraće avangardnu ulogu u podizanju socijalističke svijesti kod svih pripadnika Armije, u očuvanju i razvijanju njenih revolucionarnih osobina, u daljem jačanju njenog moralno-političkog jedinstva. One su dorasle svom zadatku i biće u stanju da uspješno izvrše ulogu koja im je namijenjena i da time dadu krupan doprinos u daljem razvitku i jačanju JNA.

(Članak je uzet iz »Vojnog dela« br. 11/1953)

MILIJA STANIŠIĆ

USAVRŠAVATI METOD RADA PARTISKE ORGANIZACIJE I POLITIČKIH ORGANA NA BORBENOM OSPOSOBLJAVANJU JEDINICA

Zahvaljujući pravilnoj liniji KPJ u izgrađivanju i jačanju oružanih snaga naše domovine, rasla je i neprestano se razvijala naša Armija, uporedo sa snažnim i brzim tempom socijalističkog izgrađivanja zemlje. Upornim i samoprijegornim radom rukovodećeg i vojničkog sastava uspješno su savladane mnogobrojne teškoće i krupni problemi na putu njenog organizacionog učvršćenja i borbenog osposobljavanja starješina i trupe. Visoka patriotska svijest i ljubav prema socijalističkoj domovini, narodu i Partiji ulijevale su našem kadru toliko snage sa kojom nije bilo teško riješiti i najkomplikovanije zadatke savlađivanja vojne teorije i prakse.

Usmjeravanje svih snaga na rješavanje bitnih problema bojne gotovosti jedinica jeste crvena nit koja se danas neprestano provlači i kroz sve planove i mjere partiske organizacije i političkih organa u Armiji.

Koliko je krupan napredak postignut u poboljšanju kvaliteta rada partiske organizacije i političkih organa na polju vojno-stručne obuke najjasnije je pokazao ovogodišnji manevar jedinica naše Armije. Pored silnog morala i visokog stepena bojne gotovosti i osposobljenosti za vođenje bojeva i operacija po principima napredne savremene vojne teorije, manevar je posebno potvrdio činjenicu da

su partiske organizacije, partiska rukovodstva i politički organi usvojili i izradili već takav metod rada i sistem rukovođenja koji obezbjeđuju uspješnu mobilizaciju vojnika, podoficira i oficira na brzo i tačno izvršavanje naredjenja komandi. Intenzivan i živ politički rad na objašnjavanju značaja i ciljeva manevra, saobražavanje metoda i formi političkog rada karakteru vojnih zadataka, političko objašnjavanje svakog, pa i najsitnijeg, zadatka pojedinca i jedinice — i uz to lični primjer komunista, koji su prednjačili u izvršavanju svih zadataka — obezbjeđivali su tokom čitavog manevra pravilno razumjevanje svakog zadatka i budili inicijativu i silan elan jedinica, što je na kraju krunisano velikim uspjehom manevra u cjelini. Svijest o velikom značaju manevra za jačanje međunarodnog položaja naše zemlje, riješenost da se svakom radnjom doprinese učvršćenju odbranbene moći domovine, samopriježno zalaganje i upornost u radu da bi se snažnije manifestovala ljubav prema Partiji i drugu Titu — bili su osnovni uslov uspjeha manevra.

Međutim, značajni rezultati i uspjesi koji su postignuti na polju učvršćenja i izgradnje Armije — posebno uspjesi u poboljšanju metoda rada partiske organizacije i političkih organa na rješavanju vojno-stručnih problema — ne treba da prikriju propuste i slabosti koji postoje u radu na podizanju bojne gotovosti jedinica. Naime, još uvijek postoji jedan broj drugova koji ne sagledavaju pravilno suštinu zadataka partiske organizacije u Armiji, a samim tim pogrešno određuju i svoje mjesto u radu na njihovom rješavanju. Nije rijedak slučaj da se naiđe na takve rukovodioce koji uspjehe partiske organizacije u ideološko-političkom radu gledaju odvojeno od stanja bojne spremnosti, iako je razumljivo da je partisko-politički rad promašio svoj cilj ako ne obezbjeđuje stalnu bojnu gotovost jedinice. Takvo shvatanje i praksa dovode do raskoraka u radu partiske organizacije i komandi na rješavanju životnih problema Armije, koji su jedinstveni i nedjeljivi.

U ovom članku pokušaćemo da obradimo neka pitanja iz metoda rada partiske organizacije i političkih organa od kojih u prvom redu zavisi preovlađivanje pomenutih sla-

bosti u našim jedinicama. Uzimamo za obradu tri pitanja.

1. — političko obezbjeđenje zadataka taktičko-borbene obuke;

2. — kako političko odjeljenje i politički odsjek planiraju mjere za to obezbjeđenje, i

3 — na koji način obrađivati dosada stečena iskustva u tome radu.

POLITIČKO OBEZBJEĐENJE TAKTIČKO)-BORBENE OBUKE

Buran razvoj ratne tehnike u posleratnom periodu postavio je već danas pred komandni sastav i trupu savremenih armija čitav niz vrlo krupnih problema. Na nov način se moraju rješavati mnogi zadaci iz oblasti pripreme, organizacije i izvođenja boja i operacije i njihovog materijalno-tehničkog obezbjeđenja. Pored toga, način vođenja oružane borbe na sadašnjoj etapi društvenog razvoja zahtjeva od cjelokupnog ličnog sastava Armije visoke moralne kvalitete i maksimalnu psiho-fizičku izdržljivost, inicijativu i odvažnost. U tom pravcu mora biti usmjerena i čitava djelatnost na obučavanju naše Armije, a rukovodeći princip je: učiti Armiju onome što joj je neophodno za rat. Neprestano i sistematski vaspitavati vojnike i starješine da savjesno i požrtvovano izvršavaju svaki razdio i etapu taktičko-borbene i operativne obuke, ukazujući im na to da su njihovi lični zadaci nedjeljivi od opštih interesa Armije i zemlje, znači politički obezbjeđiti određeni dio programa vojno-stručne obuke. Jedinica se ne može uzdizati na viši stepen bojne gotovosti ako nijesu uspješno savladani nastavni planovi i programi, i odatle partiske organizacije i politički organi moraju izvući zaključak da i od njihovog metoda rada i pomoći koju pružaju komandama u savlađivanju svakog razdjela i etape obuke zavisi da li će naša Armija u cjelini pravilno i brzo savladati sve prepreke koje stoje na putu njenog daljeg razvoja.

Od donošenja Odluke CK KPJ o organizaciji i radu partiske organizacije u JA partiska rukovodstva i osnovne partiske organizacije naših jedinica posvećuju daleko više pažnje radu na vojno-stručnom usavršavanju trupe.

Rijetki su partiski sastanci na kojima se ne tretiraju ova pitanja, tako da se kod nas ne može više govoriti da ih partiska organizacija zanemaruje. Bez obzira na to što u načinu postavljanja referata, diskusije i zaključaka na partiskim sastancima po ovim pitanjima ima još uvijek nedostataka (uopštenosti, prilaženja problemima na isti način kao i komande itd.), glavne naše slabosti leže na drugoj strani. Naime, dobar dio partiskih rukovodstava iscrpljuje svu svoju djelatnost na vojno-stručnoj obuci jedinice skoro isključivo na partiskim sastancima, dok zaboravlja na ostala sredstva i forme masovnog političkog rada. Postavlja se pitanje: da li je moguće, naprimjer, politički dobro obezbijediti izvođenje zadataka iz taktičke obuke trupe ako se sva priprema svede samo na partiski sastanak, koji se održava jedanput u 15 ili 30 dana. Jasno je da su takve pripreme nedovoljne. Ovim ne želimo da umanjimo važnost tretiranja ovih pitanja na partiskim (omladinskim) sastancima — jer je dobro poznato da se baš na njima komunisti pripremaju da prednjače u obuci trupe — već ističemo neophodnost da metod rada partiske organizacije i političkih organa bude takav da obezbijedi konkretnost i neprekidnost političkih mjera u toku pripreme i izvođenja zadataka, da se kroz sve forme rada počev od partijskih sastanaka do lične agitacije, doprinese mobilizaciji ljudstva na rješavanju tih zadataka. Ovo tim prije što se i svaki zadatak iz obuke trupe sastoji od niza razdjela i etapa koji su, svaki za sebe, neobično važni i presudni za konačni uspjeh obuke. Da bi ove postavke bile jasnije, navešćemo nekoliko primjera iz rada naše partiske organizacije.

Najtipičniji vid taktičko-borbene obuke u našim jedinicama jesu letačko-taktičke vježbe (LTV), na kojima se učvršćuju stečena teoretska i praktična znanja i jedinica se uvježbava u uslovima koji su najbližnji ratnima (u pješadiji ovim vježbama odgovaraju taktičke vježbe bataljona ili puka). Višegodišnji rad i iskustvo koje smo sticali na tim vježbama omogućili su većem broju rukovodilaca da izgrade i usavrše metod rada partiske organizacije (i svoj), i ovdje iznosimo dobar rad partiske organizacije i politič-

kog organa jednog našeg puka koji je izvodio letačko-taktičku vježbu po temi »Dejstvo jurišnog puka u probou taktičke dubine neprijateljske odbrane«. Zadatak je izvođen na nepoznatom terenu u periodu pripreme za manevar.

Kao i većina drugih zadataka i vježbi, tako se i izvođenje letačko-taktičke vježbe dijeli na tri etape: priprema, izvršenje zadataka i kritika rada jedinice. Pukovski partijski komitet pravilno je shvatio da su sve ove etape važne za postizanje uspjeha i da je neophodno da se njihovo sprovođenje obezbijedi odgovarajućim političkim mjerama. Na osnovu dobijenog zadatka i analize postojećih slabosti u obučenosti puka, koji je izvršila komanda komitet je preduzeo slijedeće mjere:

Pripremni period

— održani su otvoreni partijski sastanci i sastanci omladinskih aktiva i na njima objašnjen značaj zadatka na kome puk treba da pokaže šta je naučilo u toku protekle godine; pilotima je skrenuta naročita pažnja na disciplinu borbenog postroja, od čega zavisi uspjeh dejstva puka, a zatim su dati partijski zadaci mehaničarima i oružarima;

— politički radnici su održali posebne sastanke sa ljudstvom po specijalnostima: pilotima i šturmanima, mehaničarima i tehničarima, oružarima, na kojima su tretirana posebna pitanja svih službi kako bi jedinica što uspješnije izvršila zadatak;

— pošto je pilotima rejon dejstva bio poznat, a uz to vrlo težak za orijentaciju, politički organ je pružio pomoć šturmanu puka u navigacijskoj pripremi posade na taj način što je aktivirao pojedine posade u crtanju rejona i pravljenju reljefa, a kasnije se brinuo da izviđačke posade najdetaljnije prenesu svoja »sitna« zapažanja svim pilotima u puku;

— uoči dana izvođenja LTV održan je zbor puka i bataljona:

— u toku noći omladinci su ispisali parole koje su dobili od političkog ostsjeka puka, u kojima se poziva cjelokupni sastav jedinice da se svim snagama založi za izvršenje zadatka, jer je to najbolji doprinos jačanju Armije i odbranbene moći domovine. Evo nekoliko od tih parola:

»Ma ko takao našu zemlju, naći će u njoj svoju smrt«, »Svojim radom pokaži ljubav prema Partiji i domovini«, »Druže, da li si besprekorno pripremio avion za izvršenje zadatka«, »Piloti! Od vašeg zalaganja i rada zavisi uspjeh čitavog puka«, itd. Parole su bile postavljene na avionima prije dolaska posade i imale su velikog efekta.

Poslije dobrog rada komande i opsežnih političkih mjera nijesu izostali ni rezultati. Partiski komitet ovog puka pravilno je shvatio da se uspjesi svake letačke jedinice kuju na zemlji.

IZVRŠENJE ZADATKA (LETAČKI DAN)

Letački dan je veliki događaj za svaku avijacisku jedinicu. To je dan velikog napregnuća svih njenih snaga da se izvrši borbeni zadatak. Tu nema sitnica i nevažnih stvari. Svaka »sitnica« upravo je sudbonosna za ishod zadatka. Zadaci se moraju najpreciznije izvršavati baš u onom vremenskom periodu kako je naređeno. To zahtijeva visoku organizovanost rada na startu i stajanci aviona, i prije svega, savjestan, precizan i požrtvovan rad svakog pojedinca.

Pukovski komitet je odlučio da na dan izvršenja zadatka sve snage baci na agitacionu djelatnost i time još jednom ukaže na pomoć letačkom i tehničkom sastavu. Svi politički radnici puka od ranog jutra nalazili su se u eskadrilama. Ovo je bilo naročito važno zbog toga što se ranije često događalo da politički radnici baš u vrijeme kada se ide na izvršenje zadatka sjede u kancelariji i obavljaju manje važne poslove. Komandiri i komesari eskadrila su neposredno prije poletanja davali uputstva i upozorenja svojim posadama, a partiski instruktori su, zajedno sa tehničkim oficirima, provjeravali kako je izvršena priprema aviona, potsticali ljude na brži i savjesniji rad i pomagali im da otklone smetnje u materijalno-tehničkom obezbjeđenju letenja. U čitavom tom radu stalno se provlačila jedinstvena nit: let svake posade jeste, ustvari, borbeni zadatak; tako ga treba shvatiti i izvršiti ga kao i u ratu.

Politički radnici u puku angažovali su se da i ostalim formama rada potpomognu izvršenje zadatka. Startne novine (table) odigrale su u tome značajnu ulogu. U njima je sažeto bio ispisan zadatak jedinice i uslovi od kojih zavisi njegovo uspješno izvršenje, a na drugom dijelu table stalno su unošeni rezultati rada posada koje su se vraćale sa zadatka, isticani najbolji mehaničari i ostali specijalisti. Fotografije najboljih u puku isticane su na vidnom mjestu sa kratkom legendom o njihovim uspjesima. Ove su table išle od grupe do grupe (jer su avioni bili razmješteni na širem prostoru) i bile su veoma rado čitane.

Puk je toga dana vrlo dobro iskoristio svoju razglasnu stanicu, za koju je politički odsjek prethodno izradio plan. Najveći dio programa bio je posvećen zadacima letačkog dana. U njemu je bilo kratkih stručnih uputstava, posade su pozivane na zalaganje i isticane su parole, čitana imena najboljih u jedinici, objavljivani rezultati dejstva posada i odjeljenja. Kasnije se došlo do zaključka da je vrlo efikasno da na razglasnoj stanici istupaju oni koji postižu najbolje rezultate. Pokazalo se da više pažnje treba obratiti na to da se sadržaj i vrijeme prenosa dobro usklade sa radom i zadacima jedinice, o čemu se u ovoj jedinici toga dana nije vodilo dovoljno brige.

Ovako organizovanim masovno-političkim radom pružena je komandi puka značajna pomoć. Propust je bio u tome što se u ovom radu nisu dovoljno angažovali i vojni rukovodioci.

KRITIKA IZVRŠENJA ZADATKA

U svim našim letačkim jedinicama već duže vrijeme je ozakonjena praksa da se poslije izvršenja svakog zadatka da njegova detaljna analiza i kritike od strane komande jedinice. Ove kritike odigrale su značajnu ulogu u osposobljavanju jedinica, jer se kritikom otkrivaju pravi uzroci neuspjeha pojedinaca i jedinice i daje mogućnost za stvaranje realnih planova za daljnji tok obuke i štabova. Međutim, naši politički radnici nijesu poklanjali dovoljno pažnje ovoj etapi rada, smatrajući najčešće da je to stvar

komandira i da tu nema mnogo mjesta njihovom učešću i radu partiske organizacije. Naprotiv, praksa je pokazala da i politički radnici lično treba da uzmu najaktivnije učešće u kritici izvršenja zadataka, a iz obilja zapažanja i zaključaka sa tih sastanaka proističu zadaci za rad osnovnih partiskih organizacija i omladinskih aktiva.

Partiske organizacije i politički radnici jedinice o čijem radu govorimo takođe nijesu u ovoj etapi preduzeli sve mjere koje su bile neophodne. Zadovoljivši se analizom koju je izvršio pukovski partiski komitet, politički organ nije izvršio detaljnu analizu svih formi političkog rada u toku izvođenja LTV, da bi se utvrdilo koje su mjere bile efikasne i gdje su propusti, koje u idućoj vježbi treba otkloniti. Osim toga, ni osnovne partiske organizacije ni omladinski aktivni nijesu na svojim sastancima dali ocjenu rada i zalaganja komunista (ako to nije bilo moguće, sekretar osnovne organizacije mogao je održati sastanak sa komunistima koji su slabo radili).

Iz navedenog primjera o radu partiske organizacije i političkih rukovodilaca ovog jurišnog puka i iz vrlo dobrih rezultata koje je puk postigao na manevru može se zaključiti da blagovremene i konkretne mjere partiske organizacije i političkih organa, preduzete zajedno i uporedo sa mjerama komande, obezbjeđuju dobar uspjeh jedinice. Iako se iskustvo i metod rada jedne jedinice ne mogu i ne treba kruto da prenose u ostale, ovaj primjer može vrlo korisno poslužiti i drugim partiskim organizacijama i političkim rukovodiocima u njihovom nastojanju da poboljšaju svoj metod rada.

Uzećemo drugi primjer: kako djeluju partiska organizacija i politički organi na ovladivanju ratnom tehnikom i njenom čuvanju.

Masovna upotreba najmodernijih sredstava ratne tehnike zahtijeva od svakog pripadnika naše Armije da postane specijalist u svojoj struci. Od ličnog sastava Armije traži se, pored visokih moralnopolitičkih kvaliteta, i sposobnost da majstorski upotrebi ratnu tehniku. Da bi se tehnika mogla najcjelishodnije upotrebiti treba je brižljivo čuvati i održavati. Upravo zato je stepen upotreb-

ljivosti ratne tehnike i izvježbanosti ljudstva da njome rukuje jedan od bitnih elemenata bojne gotovosti svake armije.

Da bi ostvarila ovaj cilj, naša partiska organizacija postavila je pred sebe zadatak: do tančina upoznati borbena sredstva koja se nalaze u našem naoružanju, izučiti njihova taktičko-tehnička svojstva, ovladati njima i znati ih najefikasnije upotrebiti, stvoriti požrtvovanog, upornog i smjelog borca sa razvijenim osjećanjem ljubavi i odgovornosti prema povjerenom mu naoružanju i časnom pozivu branioca neba svoje socijalističke domovine. I pored značajnih uspjeha koji su do danas postignuti na tom polju, još uvijek se može govoriti o ozbiljnim slabostima u metodi rada naše partiske organizacije i političkih organa. Osnovna slabost ogleda se u povremenom (često kampanjskom) prilaženju ovom poslu. Šira popularizacija poznavanja raznih grana tehnike, što je neophodno našem kadru za njegovo brže stručno usavršavanje, u najviše slučajeva nedostaje u planovima rada političkih organa domova i klubova. Malo se brige posvećuje izgrađivanju i isticanju većeg broja komunista predvodnika u usvajanju, racionalizaciji i čuvanju avijacijske tehnike. Rješavanju konkretnih problema ovlađivanja raznim sredstvima ratne tehnike prilazi se u većini slučajeva uopšteno i bez dovoljno sistema. Često se u jedinicama nailazi na parole o potrebi majstorstva u letenju, gađanju i bombardovanju, u diskusiji i zaključcima sa partiskih sastanaka postavljaju se zadaci: »Ratnom tehnikom treba ovladati do majstorstva« i sl., a ipak rezultati nisu uvijek zadovoljavajući. Zašto? Zato što u rješavanju tako složenog zadatka nedostaje svakodnevni organizatorski i politički rad partiske organizacije, koja bi pomogla svakom pojedincu da pravilno shvati i da se temeljito pripremi za izvršenje zadatka, jer ovladati ratnom tehnikom znači, ustvari, uspješno preći čitav niz vježbi i zadataka iz svakodnevne obuke trupe i starješina. Uzećemo jedan primjer iz života naših jedinica na kome se može sagledati kakvo bi trebalo da bude političko djelovanje po ovom pitanju. Za »život« aviona brinu se mehaničar i pilot. Od požrtvovanja mehaničara i njegove

odgovornosti u radu zavisi ispravnost i snaga aviona. Ali ako pilot ne zna pravilno da eksploatiše avion i motor i na zemlji i u vazduhu, uzalud je trud mehaničara: borbeni zadatak neće se izvršiti. Prilikom leta, pilot svakog trenutka »pipa puls« svom avionu, on osjeća kako »diše«. Po povratku sa zadatka, dužan je da iznese mehaničaru svoja zapažanja o radu motora i ponašanju aviona u letu. Znači, od uzajamne veze, radnog kontakta, ljubavi i povjerenja mehaničara i pilota zavisi najvažniji dio u izvršavanju svakog borbenog zadatka. Ali da bi se to postiglo, nije dovoljno na konferenciji reći: »Drugovi, svaki naš ekipaž mora biti monolitan«. Pored stalnog objašnjavanja važnosti čvrstog jedinstva ekipaža, potrebno je da politički rukovodioci pomognu komandi da sa njima proradi i neka pitanja od kojih upravo zavisi to jedinstvo. Tako su, naprimjer, u mjesecu januaru 1950 godine u letačkim jedinicama planirane teme koje će se seminarski obraditi na zajedničkim sastancima letačkog i tehničkog kadra dotične jedinice:

- primopredaja aviona od strane mehaničara i pilota;
- specifičnost u održavanju i radu aviona i motora u zimskim uslovima, i
- kako najpravičnije eksploatisati motor aviona na zemlji i u vazduhu.

Obrada ovih pitanja na osnovu postojećih pravila i obimnog materijala iz vazduhovplovne štampe i prakse iz rada same jedinice, gdje će se poslije izlaganja referenta (inženjer, komandir, komesar) razvijati diskusija i izmjenjivati iskustva, isticati najbolji a kritikovati najslabiji — doprinijeće mobilizaciji ljudi na rješavanju ovog važnog zadatka koji je pred jedinice postavila komanda.

I dalje, pokazalo se kao vrlo korisno da se pilot zaduži za vaspitni rad sa svojim ekipažom, jer je on po svojoj političkoj i opštoj uzdignutosti za to osposobljen, a, s druge strane, on je najbliži drug mehaničaru, oružaru i motoristu, s njima je neprestano, najbolje ih poznaje, može da im se najuspješnije približi i utiče na njih.

Pogledajmo ovaj problem i sa druge strane. Da li je naša agitacija uvijek dovoljna, blagovremena i efikasna da

bi obezbijedila, zajedno sa mjerama komande, primjerno čuvanje ratne tehnike? Iako se u članku na ovom pitanju ne možemo duže zadržati, potrebno je naglasiti da se i tu često susreće uopštenost, povremenost i neočiglednost. A sama suština pitanja — čuvanje ratne tehnike — i te kako je opipljiva stvar. Naime, svakodnevni konkretni rezultati (pozitivni, negativni) u čuvanju tehnike predstavljaju materijal na kome partiske organizacije i politički radnici mogu najuspješnije vaspitavati vojnike i starješine. A do tih podataka dolazi se putem ličnog uvida, zatim na partiskim i omladinskim sastancima i korišćenjem evidencije komandi. Zar je moguće pravilno vaspitavati šoferu ili mehaničara u ljubavi prema svojoj domovini, ako, uz ostalo, ne polazimo od toga koliko je dugo njegova mašina radila bez kvara, koliki mu je mjesečni utrošak goriva po kilometru, u kakvom su mu stanju nađena kola prilikom zadnjeg pregleda? Zar je moguće pravilno vaspitavati našeg pilota ako mu se svakodnevno ne ukazuje na ogromne napore koji čini naša zemlja da bi mu omogućila da leti na tako skupocjenom borbenom sredstvu? Svaki uspjeh rudara treba da nađe odjek u srcu našeg mehaničara da još požrtvovanim radom pruži »život« svome avionu i uštedi što više goriva i maziva, jer će na taj način pomoći napore naših trudbenika u izgrađivanju socijalizma. Svaki uspjeh naših giganata »Litostroja«, »Zenice«, »Rade Končara« i ostalih treba da razvije što jaču ljubav pilota prema svom avionu, veću savjesnost i tačnost u izvršavanju svakog letačkog zadatka, što će dovesti do bržeg borbenog osposobljavanja jedinice i manjih materijalnih izdataka — a to je najljepši doprinos koji pilot može danas priložiti sreći svoje socijalističke domovine. Organizovati i sprovesti takav agitacioni rad znači obezbijediti nove i veće uspjehe u čuvanju ratne tehnike i ovlađivanju njome.

Naše partiske organizacije, politički organi i komande uvijek treba da imaju na umu da osnov svih uspjeha u taktičko-borbenoj obuci zavisi, prije svega, od stepena izvježbanosti ljudstva da vlada borbenim sredstvima, a to traži šira tehnička znanja, očiglednost i postupnost u nastavi, više upornosti i marljivosti u radu svakog čovjeka,

konkretniji i življi rad partiskih organizacija. Značaj ovog pitanja za borbenu gotovost čitave Armije postavlja neodložan zahtjev da ono bude među glavnim zadacima i u svim planovima političkih organa.

PLANIRANJE POLITIČKOG OBEZBJEĐENJA VOJNO-STRUČNE NASTAVE

U toku 1949 godine stalno se poboljšavao i usavršavao metod rada i sistem rukovođenja naših partiskih rukovodstava i političkih organa zahvaljujući, u prvom redu, redovnijem planiranju, bez čega ne bi bilo moguće pravilno usmjeriti sve ljudske i materijalne snage na izvršenje osnovnih zadataka jedinice. Međutim, većinu planova naših političkih organa karakteriše to što oni još uvijek nijesu čvrsto povezani sa planom komande i što se, uglavnom pravilno i dobro, planiraju »čisto« politički zadaci, a zanemaruje planiranje mjera za obezbjeđenje zadataka koje postavlja komanda (u ovom slučaju po nastavnim pitanjima). Razumljivo da je ova pojava vrlo štetna i da rječito govori o raskoraku u radu koji postoji kod nekih partiskih organizacija i komandi. Gdje leži uzrok tome? S jedne strane, partiska rukovodstva i politički organi ne pokazuju dovoljno upornosti u sprovođenju Odluke CK KPJ, u kojoj su jasno precizirani osnovni zadaci partiske organizacije u Armiji, a, s druge strane, neke komande jedinica malo se brinu da pomognu svom političkom organu da blagovremeno organizuje masovni politički rad po zadacima koje one postavljaju pred jedinice.

Dosadašnja praksa i pozitivni rezultati u planiranju i sprovođenju političkih mjera u vezi sa zadacima koje postavljaju komande daju nam mogućnosti da na osnovu analize i uopštavanja tih iskustava otklonimo ranije pojavljene slabosti i pronađemo najpogodniji metod planiranja i forme organizacije i sprovođenja tog posla. O čemu nam govore dosadašnja iskustva?

Kada se govori o planu političkog obezbjeđenja zadataka koje postavlja komanda, onda je razumljivo da će političko odjeljenje (otsjek) crpsti materijal za svoj plan u prvom redu iz mjesečne analize, koju vrši komanda zajed-

no sa štabom. Praksa je pokazala da su dobro pripremljene mjesečne analize jedna od najvažnijih karika u sistemu rukovođenja bilo koje komande. Politički organi su dužni ne samo da prisustvuju već i da aktivno učestvuju u pripremanju materijala za te sastanke. Pored referata koji političko odjeljenje (otsjek) podnosi komandi o sprovođenju ideološko-političkog rada i o moralno-političkom stanju jedinice, treba dati i ocjenu političkog obezbjeđenja vojno-stručne nastave u prošlom mjesecu. Da bi referat bio solidan, neophodno je da se ova pitanja prethodno temeljito razmotre na sastanku političkog odjeljenja (otsjeka).

Na osnovu mjesečne zapovjesti komande po nastavi razrađuje se plan mjera svih službi i organa (pa i političkog), radi sigurnog i potpunog izvršenja postavljenih zadataka. Načelnik političkog odjeljenja (otsjeka), zajedno sa komandom, odabira ključna pitanja, od kojih zavisi uspjeh nastave u idućem mjesecu, i njih temeljito razrađuje u planu odjeljenja (detaljnije će se vidjeti iz narednog primjera). Veoma je važno napomenuti da je u razrađivanju plana mjera političkog obezbjeđenja neophodna najuža saradnja političkog odjeljenja i ostalih rukovodilaca službi.

Period za koji planira političko odjeljenje zavisi prije svega, od rokova planiranja same komande. Praksa je pokazala da je najbolje ako političko odjeljenje stvara plan za svaki mjesec, a ukoliko je zadatak krupniji i važniji, mogu se planirati mjere političkog obezbjeđenja i za kraći period.

Da bismo ilustrovali i konkretizovali ove postavke o planiranju, iznijećemo primjer plana jednog našeg političkog odjeljenja iz juna 1949 godine. U diviziji je toga mjeseca počela obuka iz gađanja i bombardovanja u okviru avio-odjeljenja (niža jedinica od eskadrile). Izvođenje ovog razdjela borbena-taktičke obuke od presudnog je značaja za kasniju obuku krupnijih letaćkih jedinica, te su mu komanda i političko odjeljenje pridali izvanrednu važnost. Pored niza mjera komande, političko odjeljenje je u svom mjesečnom planu rada predvidjelo da preduzme slijedeće mjere:

— politički rukovodioci održaće sastanke sa pilotima (u okviru puka) i objasniti im politički značaj uspješnog izvršenja gađanja i bombardovanja (posebno istaći značaj dejstva avio-odjeljenja u saradnji sa trupama na zemlji i istaći koliko materijalne štete nanosi državi onaj pilot koji ne pogodi cilj);

— održati sastanak sa oružarima i mehaničarima (u okviru puka), na kome iznijeti ulogu oružara i mehaničara u izvršavanju zadataka (posebno govoriti do čega u ratu dovodi neispravnost bombarderske opreme i naoružanja, istaći veliki značaj brzine popune aviona municijom, bombama, gorivom i mazivom poslije povratka sa zadatka);

— organizovati takmičenje avio-odjeljenja u čitavoj jedinici u cilju postizanja što boljih rezultata gađanja i bombardovanja;

— posvetiti po jedan broj zidnih novina ovom zadatku, a fotografije najistaknutijih ekipaža iz dosadašnjeg toka obuke istaći na za to predviđenom mjestu.

Osim toga, biro komiteta postavio je da se na sastancima osnovnih organizacija i omladinskih aktiva razmotre zadaci komunista u pretstojećim vežbama. (U referatima ukazati na značaj ovog razdjela obuke za borbeno osposobljavanje jedinice i naročito istaći zadatke komunista po ovim pitanjima za koja komanda predvidi da su najvažnija za izvršenje pretstojeće vježbe).

Smatramo da je ovaj plan dobar i da može korisno poslužiti i ostalima.

Da vidimo, dalje, kako politički otsjek razrađuje ovaj plan za svoju jedinicu.

Plan političkog otsjeka po svim pitanjima, pa i ovom, karakteriše mnogo veća konkretnost, kraći rok planiranja i detaljniji raspored snaga i sredstava kako bi se sve forme političkog rada pravilnije usmjerile na svestranu mobilizaciju ljudstva u cilju što uspješnijeg izvršenja zadatka.

Na osnovu analize stanja u puku od strane komande i komiteta i dobijenih zadataka od političkog odjeljenja, politički otsjek, zajedno sa komesarom, stvara svoj plan rada. Pošto bi nas isuviše daleko odvelo da navodimo kakve sve mjere politički otsjek preuzima na bazi plana političkog odjeljenja, iznijećemo kako će politički otsjek razraditi,

naprimjer, mjere koje su potrebne da bi se između avioodjeljenja organizovalo takmičenje u postizanju što boljih rezultata iz gađanja i bombardovanja. Plan političkih mjera za izvršenje tog zadatka izgledao bi ovako:

— održati sastanak ljudstva odjeljenja, na kome će rukovodioci objasniti značaj pretstojećeg zadatka i objaviti poziv na takmičenje;

— istaći rezultate i primjer najboljeg odjeljenja iz prošlog razdjela obuke;

— održati sastanke grupa agitatora (pilota, mehaničara, oružara), na kojima razraditi najaktuelnija pitanja individualne agitacije u vezi s pripremom i izvršenjem zadatka;

— sve radove po odjeljenjima izvoditi pod parolom »Dobar uspjeh obuke odjeljenja — najsigurniji put ka novim uspjesima« (odabrali, zajedno sa komesarima eskadrila, potrebne parole i istaći ih na najpogodnijim mjestima);

— na dnevnim informacijama, preko razglasne stanice i na kraju završenog razdjela obuke putem biltena upoznavati cjelokupni sastav jedinice o postignutim rezultatima.

Planovi političkih organa, kao i ostalih, biće nepotpuni ako, pored mjera i zadataka, ne bude određen rok i lice koje odgovara za njihovo izvršenje.

Jedan broj političkih rukovodilaca planira i održava sastanke sa ljudstvom u cilju političkog obezbjeđenja mimo rasporeda rada koji je komanda predvidjela za pripremu dotičnog zadatka (u našim jedinicama za izvršenje svakog letačkog zadatka postoji takozvani dan prethodne pripreme). Svakako je potrebno da se na početku novog nastavnog perioda ili važnije etape obuke održe posebni sastanci ljudstva po specijalnostima, ali bi bilo pogrešno ako bi to postalo stalna praksa. Na osnovu dosadašnjeg iskustva pokazalo se najpogodnije da politički komesar jedinice (politički organ) planira i sprovodi mjere političkog obezbjeđenja u okviru rasporeda zanimanja koji je propisala komanda za pripremu dotičnog zadatka, predviđajući za to potrebno vrijeme. Takav način rada zahtijeva više truda,

umješnosti i sistema. On obavezuje političke rukovodioce da temeljitije izučavaju vojno-stručne planove i programe, da uđu u suštinu svake posebne vježbe, da zajedno sa komandirima odabiraju čvorna pitanja i da ih proprate intenzivnim političkim radom.

Iz svega naprijed izloženog može se zaključiti: sastavni dio svakog plana komande bezuslovno moraju biti i mjere političkog obezbjeđenja. To je jedan od glavnih uslova za pravilno angažovanje partiske organizacije i političkih organa na rješavanju konkretnih zadataka borbeneog usavršavanja trupe i starješina.

OBRADA STEČENIH ISKUSTAVA

Naša je Partija vaspitavala svoje kadrove da neprestano izučavaju pređeni put praktične djelatnosti, jer proučavanje iskustava u svijetlosti marksističko-lenjinističke teorije pretstavlja dragocjeno bogatstvo za izgrađivanje rukovodećih kadrova. Držeći se dosljedno tog principa, KPJ je stvorila dugogodišnjom revolucionarnom borbom takav kadar koji je spreman i sposoban da kritički analizira svoj rad, da otvoreno razotkriva prave uzroke greškama i slabostima, da pravilno shvata liniju Partije i da je dosljedno sprovodi u život.

Kako u ratu, tako i danas, u mirnodopskim uslovima, kritička analiza postignutih rezultata na svakoj etapi razvoja Armije jeste jedna od bitnih pokretačkih snaga njenog neprestanog jačanja. Izučavanje vlastitog rada, otkrivanje slabosti i pronalaženje novih formi i puteva za postizanje uspjeha postali su odlika i sastavni dio metoda rada velikog broja naših rukovodilaca.

Ne treba gubiti iz vida činjenicu da još ima drugova koji ovo, tako važno, pitanje rukovođenja zanemaruju. Zauzeti svakodnevnim praktičnim radom, oni ne vide potrebu da se otrgnu od takvog načina rada, i zato »nemaju vremena« da ga sami ocijene, uporede i upotpune dobrim iskustvima ostalih rukovodilaca. Pored toga, često nailazimo na pogrešno shvatanje da iskustva iz rada treba da obrađuju »oni gore«, a da niži rukovodioci samo »izvršavaju zadatke.«

Razmotrićemo ovaj problem u svjetlosti naše prakse i rezultata u radu. Iznijećemo nekoliko zapažanja i primjera kako mi prilazimo ovom zadatku.

Prvo. U radu na obradi sopstvenih iskustava i korišćenju tuđih najmanje se analizirao metod rada partiske organizacije i političkih organa na savlađivanju vojno-stručnih nastavnih planova i progrma. Ukoliko su se i vršile takve analize, to se činilo u okviru drugih pitanja, što je dovodilo do jednostranog i površinskog tretiranja tako važnog pitanja i do nedovoljno razrađenog i usavršenog metoda rada partiske organizacije i političkih organa u rješavanju zadataka vojno-stručne nastave.

Drugo. Bogati i raznovrsni materijal iz partiske i ostale štampe i literature nije redovno proučavan od strane mnogih rukovodilaca, tako da iskustva jedne jedinice nijesu dovoljno korištena u radu ostalih.

Treće. Pored partiskih sastanaka, konferencija i savjetovanja — gdje se, bez sumnje, unapređuje i sistem rukovođenja i metod rada — najpogodnije forme za uopštavanje iskustava, njihovu obradu i prenošenje na širi broj rukovodilaca jesu seminari. Međutim, na seminarima koji su po našim jedinicama održani u toku 1949 godine (samo je politička uprava organizovala seminare po 15 pitanja) bilo je i izvjesnih nedostataka. Teme koje su obrađivane na njima često su bile obimne i nijesu davale mogućnost detaljnije, konkretne analize i izvlačenja potrebnih zaključaka. Tako, naprimjer, seminar po temi »O metodu rada osnovne partiske organizacije«, i pored pozitivnih rezultata koje je dao, pokazao je da je tako postavljena tema za seminar isuviše složena i obimna. Za veći broj referata isto tako je karakteristična pretjerana opširnost, bez odvajanja bitnog od sporednog. Nedostajala je analiza toga kojim se putem došlo do uspjeha, koje su se forme rada pokazale cjelishodnima.

Na osnovu dosadašnjih iskustava, u planu rada za iduću godinu održavanje seminara u jedinicama orijentisali smo na tri grupe pitanja:

— organizaciono-partiska pitanja;

— rad partiske organizacije i političkih rukovodilaca na poboljšanju ideološko-političkog vaspitanja, i

— usavršavanje metoda rada partiske organizacije i političkih organa na sprovođenju vojno-stručnih planova i zadataka.

Obradu i izmjenu iskustava po vojno-stručnim pitanjima u toku ovog zimskog nastavnog perioda organizovaćemo tako što će divizijski partiski komiteti održati seminar sa sekretarima osnovnih partiskih organizacija po temama:

a) rad komiteta i političkih radnika u letačkom danu i

b) rad komesara eskadrile na vaspitanju pilota.

Osim toga, politička odjeljenja će pomoći komandama u organizovanju seminara sa rukovodiocima po temama:

a) organizacija letenja u zimskim uslovima;

b) najkorisniji metod u razrađivanju biltena o udesima, i

v) kako se komandir priprema za izvršavanje sedmodnevnog plana letenja eskadrile.

Odgovornost za organizaciju i uspjeh seminara i po stručnim pitanjima snose i političke organi, koji su takođe dužni da ljude potstiču na lično usavršavanje i da im pomognu da putem zajedničkih analiza i izmjenom iskustava uzdignu svoje stručne i starješinske sposobnosti.

*

Posebno i najvažnije mjesto u organizovanju i sprovođenju političkog rada na obezbjeđenju svih elemenata borbene gotovosti pripada političkom komesaru jedinice. On je, kao član komande i najuzdignutiji politički radnik, ne samo odgovoran već ima i sve mogućnosti da pruži najefikasniju pomoć u osposobljavanju ostalih političkih rukovodilaca za taj rad.

Nedovoljna pomoć komesara ostalim političkim radnicima često je kod ovih dovodila do manjeg interesovanja i pasivnosti po mnogim važnim pitanjima vojno-stručnog izgrađivanja Armije. Za vrijeme manjih i većih taktičkih vježbi, komesar često »zaboravi« na svoj politički aparat ili dozvoli da instruktori iz političkog organa

odu nepripremljeni u jedinice da »pomognu« nižim rukovodiocima. Jasno je da instruktor koji nije upoznat sa suštinom vojničkog zadatka, a ni sa formama kojima bi doprinio njegovom izvršenju, nije u mogućnosti da pruži bilo kakvu realnu pomoć nižim rukovodiocima. Kad komesar zajedno sa komandantom izvrši analizu stanja jedinice i zajednički donesu odluku, njegova je prva briga i obaveza da osposobi političko odjeljenje (otsjek) za sprovođenje svih političkih mjera kojima se obezbjeđuje izvršenje odluke komande.

Intenzivan rad na ličnom vojno-stručnom osposobljavanju prvi je i glavni uslov da svaki politički radnik izvrši tako krupne zadatke, jer samo onaj ko poznaje vojnički život i vojnu nauku može pretvoriti riječi, naređenja i planove u djela.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika« br. 1/1950)

MILINKO ĐUROVIĆ

BRIGA O LJUDIMA — DUŽNOST I VAŽAN ZADATAK KOMANDI I PARTISKIH ORGANIZACIJA

Svakodnevna i svestrana briga o ljudima — njihovom životu i vaspitavanju — mora biti u centru pažnje svake komande i partiske organizacije, kao jedan od njihovih stalnih, posebnih i važnih zadataka. Takav odnos prema ljudima proizilazi iz socijalističkog karaktera naše Armije, ciljeva kojima ona služi, na kojima se zasniva njen unutrašnji poredak i vaspitavanje njenih pripadnika. Svakim nebrižljivim odnosom komandi i partiskih rukovodstava prema ljudima narušavaju se pravi socijalistički odnosi, koji moraju da budu u punoj mjeri zastupljeni u odnosima među ljudima u našoj Armiji, kao dijelu našeg socijalističkog društva. I najmanji propusti u tom pogledu, ako se na vrijeme ne ispravljaju, štete onom bezgraničnom povjerenju koje pripadnici svake jedinice treba da imaju u svoju komandu i partisku organizaciju. Takvo povjerenje užiće naše komande i partiske organizacije (kao što su uživale naše ratne komande i partiske organizacije u ratu) ako brigu o ljudima utkaju u sve zadatke i probleme kao jednu od stalnih mjera za njihovo rješavanje, ako ta briga bude stalno ispoljavana kroz sve oblike života jedinice. Svestrano razvijena briga o ljudima, uz pravilno idejno-političko vaspitavanje, jedan je od najosnovnijih faktora u razvijanju inicijative, poštovanosti i izdržljivosti ljudi u radu na izvršavanju

svih zadataka koji se pred njih postavljaju. Kada su ljudi u jednoj jedinici uvjereni u to da njihova komanda i partijska organizacija čine sve što im je u datim uslovima moguće da njihov život i uslovi rada ni u kom pogledu ne budu teži no što zahtijevaju objektivne okolnosti, čemu svako rukovodstvo mora da teži, onda mogu biti sigurne da će i oni sa svoje strane, bez obzira na teškoće koje će imati da savlađuju, sa voljom prilaziti izvršavanju svakog zadatka, biti samoinicijativniji i izdržljiviji u savlađivanju prepreka na koje budu nailazili u radu u cilju što potpunijeg izvršavanja postavljenih zadataka.

Svestranu brigu o ljudima, kojom treba da bude obuhvaćen svaki vojnik i rukovodilac, treba stalno razvijati pronalazeći sve novije i novije oblike rada u cilju ostvarenja što ljepših, kulturnijih i svestranijih uslova života u svakoj našoj jedinici, kako bi se što manje osjećale teškoće vojničkog života, koje su do izvjesne mjere neizbježne u svakoj armiji, pa i u socijalističkoj, kakva je naša Armija. To se može postići stalnom borbom za što bolje uslove života (boljom organizacijom ishrane, svakodnevnom borbom za poboljšanje smještajnih uslova, većom brigom o odjeći i obući itd.), intenzivnijim političkim i idejnim radom, razvijanjem kulturnog života i rasonode vojnika i rukovodilaca, raznim formama fiskulturne djelatnosti, itd. itd.

Razumljivo je da sve mjere koje se preduzimaju u tom cilju moraju biti tako postavljene i sprovedene kako ne bi ni u kojim uslovima i ni u kojoj formi ili mjeri bile smetnja razvijanju čvrste vojničke svjesne discipline i pravilnih starješinskih odnosa, koji moraju da vladaju u našoj Armiji. Naprotiv, sve mjere koje se preduzimaju i u tom, kao i u svakom drugom pogledu, moraju biti sračunate na razvijanje svijesti kod svakog pripadnika Armije o potrebi čvrste discipline, o nužnosti bezuslovnog izvršavanja svih zadataka postavljenih od pretpostavljenih starješina, kao primarnog uslova čvrstine i bojne gotovosti svake jedinice. Mjere koje bi bile u suprotnosti sa jačanjem čvrste vojničke discipline bile bi u suprotnosti i sa brigom o ljudima i njegovanjem bliskih drugarskih odnosa. Bez postojanja čvrste vojničke i sve-

sne discipline ne može se ni zamisliti sigurno i potpuno izvršavanje zadataka koje zahtijeva izgradnja bojne gotovosti naše Armije, sigurnog čuvara bezbjednosti naše domovine i izgradnje socijalizma u miru, garancije naše pobjede nad neprijateljem sa što manje žrtava u slučaju rata. U tome je smisao discipline, a to je osnovni interes i Armije kao cjeline i svakog njenog pripadnika.

Prema tome, u našim jedinicama mogu uporedo postojati čvrsta vojnička, ali svjesna disciplina i, istovremeno, najbliskiji drugarski odnosi između starješina i njihovih potčinjenih. I jedno i drugo mogu i treba u potpunosti da budu zastupljeni. Pravilno postavljeni i razvijeni najbliskiji drugarski odnosi između starješina i njihovih potčinjenih ne samo što nisu u suprotnosti sa postojanjem čvrste vojničke discipline, već oni mogu i treba da budu jedan od njenih oslonaca. To potvrđuje iskustvo proleterskih i svih ostalih naših jedinica iz rata, u kojima su vladali najbliskiji, istinski drugarski odnosi između boraca i rukovodilaca kao jedan od izraza svestrane brige o ljudima u svakoj našoj jedinici; a nije ni potrebno isticati sa kakvom su upornošću, izdržljivošću i heroizmom borci izvršavali i najteže zadatke svojih starješina, i u tako teškim uslovima u kakvim je vođen naš Oslobođilački rat. Uostalom, to potvrđuje i iskustvo mnogih naših jedinica i danas — ukoliko je briga o ljudima više zastupljena i vladaju bliskiji drugarski odnosi između starješina i potčinjenih utoliko su i disciplina i opšte stanje u jedinici bolji.

Uspostavljanje prisnih drugarskih odnosa u jedinici (koji, razumljivo, ne smiju da imaju ništa zajedničkog sa familijarnošću) zahtijeva od starješine da u slobodnom vremenu bude što češće i što više sa svojim potčinjenima, što treba da im posluži i za to da se što konkretnije upoznaju sa njihovim životom, potrebama i željama, njihovim shvatanjem ovog ili onog pitanja, čime se mogu i treba da koriste u rukovođenju i preduzimanju mjera, kako u vezi sa brigom o ljudima, tako i po ostalim pitanjima. Čvrsta povezanost starješina sa potčinjenima ne samo u službenim nego i vanslužbenim odnosima jedan je od važnih uslova za preduzimanje blagovremenih i sve-

stranih mjera u cilju pravilnog rješavanja brige o ljudima. Tako, naprimjer, da su rukovodioci jedne jedinice Skopskog garnizona u vanslužbenim odnosima bili više povezani sa svojim vojnicima, ne bi dozvolili pojavu da stari vojnici zamjenjuju svoje iznošene uniforme za nove uniforme sa regrutima, što je u suprotnosti sa razvijanjem pravilnih drugarskih odnosa, koji treba da vladaju među vojnicima, i brigom koji stariji vojnici treba da ukazuju regrutima.

U tome je, pored ostalog, značaj bliskih drugarskih odnosa koji treba da vladaju u svakoj našoj jedinici između starješina i njihovih potčinjenih.

Iz izloženoga može se zaključiti da brigu o ljudima ne možemo i ne smijemo svesti na uzak krug pitanja niti joj prilaziti povremeno i kampanjski. Međutim, ima slučajeva u nekim našim jedinicama da se briga o ljudima gotovo isključivo ozbiljnije ispoljava jedino u preduzimanju mjera protivu pojedinačnih pojava grubih i nedozvoljenih odnosa starješina prema potčinjenima. Razumljivo je da i to pitanje treba da bude obuhvaćeno brigom o ljudima, ali je sasvim pogrešno svoditi je na ovo ili ono pitanje, jer pravilno shvaćena i pravilno organizovana briga o ljudima, kako se to zahtijeva u svakoj našoj jedinici, ne može i ne smije da se ograniči samo na uzak krug pitanja, već, kao što je naprijed istaknuto, mora da se osjeća u čitavom životu jedinice, i to utoliko više ukoliko je ona opterećenija zadacima ili se našla, bilo iz kojih razloga, u težim uslovima života i rada, kao što je slučaj kada je na manevru, na noćnim vježbama, marševanju, logorovanju itd. U tim slučajevima, briga o ljudima treba da dođe do još potpunijeg izražaja u onom obliku koji dozvoljavaju uslovi i nameće karakter zadataka.

Jedinicama u pojedinim garnizonima koje žive u nepovoljnijim smještajnim i drugim uslovima potrebno je da više komande i partiska rukovodstva pružaju više pomoći u savlađivanju tih teškoća. Preduslov da pomoć zaista bude ispoljena tamo gdje je i najpotrebnija jeste da komande i partiska rukovodstva do detalja poznaju uslove života i rada svake svoje jedinice i njihove mogućnosti za poboljšanje tih uslova. U tom pogledu pomoć može biti

izražena — gradnjom novih objekata; prepravkama postojećih kako bi što bolje odgovorili namjeni i potrebama jedinice; što pravilnijom raspodjelom postojećeg stanbenog prostora jedinicama u garnizonima (u čemu ima izvjesnih nepravilnosti, naprimjer, u Tetovskom garnizonu jedna jedinica je imala dvaput više stanbenog prostora od druge čije je brojno stanje bilo dvaput veće); što pravilnijim korišćenjem zajedničkih objekata (oficirskih domova, kabineta, poligona, itd.); u kadru; dalje, pomoć može biti izražena češćom kontrolom putem obilazaka, telefonskih razgovora i drugim dodirom, usmjeravajući samoinicijativu jedinica na ona piatnja koja su najvažnija, itd. O svemu ovome nije redovno i uvijek dovoljno vođeno računa. Tako, dešavalo se da se podižu zgrade za oficirske domove prije u onim garnizonima u kojima postoje daleko veće mogućnosti korišćenja civilnih kulturnih ustanova nego u drugim u kojima su te mogućnosti daleko manje, ili da neke jedinice dobiju kinoprojektor iako u garnizonu ima jedan ili više civilnih bioskopa koje i vojska može koristiti, a da ga ne dobije jedinica u čijem garnizonu nema bioskopa. O ovim i sličnim pitanjima ubuduće bi trebalo više voditi računa, pazeći da ne bude znatnije razlike u uslovima života po garnizonima ukoliko to zavisi od pravilnog rukovođenja i naših materijalnih mogućnosti.

Pravilna i korisna inicijativa može i treba da bude zastupljena u rješavanju svakoga zadatka. Ali svakako da je malo pitanja i zadataka u čijem rješavanju može doći do najpotpunijeg izražaja najšira samoinicijativa svake, i najmanje komande i svake partiske organizacije, pa i svakog pojedinca, kao što to može u radu u vezi sa brigom o ljudima. O tome svjedoči i bezbroj primjera iz mnogih naših jedinica, iako ta samoinicijativa još uvijek nije poprimila onaj najkonkretniji i najširi karakter i zbog toga ne daje one rezultate koje bi inače mogla da dâ. Svake godine naše jedinice svojim vlastitim sredstvima izgrade na stotine raznih kulturnih, fiskulturnih i drugih objekata i na taj način stvaraju sebi sve povoljnije uslove života, rada i razonode i daju time na desetine miliona doprinosa svojoj socijalističkoj domovini. Iako se gra-

dnjom manjih objekata, prepravkama postojećih, izradom raznog inventara (stolova, stolica, ormara itd.) znatno doprinosi poboljšanju stanbenih uslova, oni, iz sasvim razumljivih razloga, još uvijek ne odgovaraju u svim garnizonima svim higijenskim i radnim potrebama jedinica. Inicijativnim radom na izgradnji i uređivanju raznih poligona, kabineta i drugih pomoćnih sredstava za stručnu i političku nastavu učinjen je krupan korak u njenoj očiglednosti, što vojnicima i rukovodiocima olakšava u sticanju potrebnih znanja, koja se od njih traže. Sve to, razumljivo, pretstavlja izraz brige o ljudima a ne samo doprinos u materijalnom obezbjeđenju stručnog i političkog vaspitavanja. I u mnogim drugim poslovima i zadacima, samoinicijativnim radom naše jedinice svakodnevno sve više doprinose poboljšanju uslova svoga života i rada.

Ali, samoinicijativni rad još uvijek ne daje one rezultate koje bi inače mogao dati kada bi se ispoljavao u čitavom životu jedinice i kada bi njegovo usmjeravanje i razvijanje čvršće uzele u svoje ruke više komande i partiske organizacije. Samoinicijativa treba da se ispolji ne samo u stvaranju novog, nego, isto toliko, ako ne i više, u čuvanju onoga što se ima. Dešava se, međutim, da jedna jedinica uloži ogromne napore u izgradnju nekog objekta u cilju poboljšanja svojih uslova života, što je svakako pozitivno, a na drugoj strani se dozvoljava vrlo aljkav, ponekad i neodgovoran, odnos u održavanju već postojećih objekata. Izraziti su primjeri nebrižljivog odnosa u tom pogledu u nekim našim jedinicama prema čuvanju instalacija, prozorskog stakla, kvaka na vratima itd., čime se nanose ogromne štete državi i istovremeno pogoršavaju uslovi smještaja jedinica. Ili, naprimjer, naše jedinice svake godine samoinicijativnim radom, vlastitim snagama i sredstvima, izrade znatne količine raznog inventara, ali se često toliko polomi i pokvari zbog nebrižljivog odnosa ljudi koji ga upotrebljavaju. Slično je i sa pomoćnim sredstvima za stručnu nastavu, koja se svake godine moraju izrađivati na hiljade komada više zbog slabog čuvanja, iako bi se utrošeni materijal i radna snaga

moгли korisno upotrijebiti u razne druge svrhe za poboljšanje uslova života jedinice.

Postojanje razvijene konstruktivne inicijative u mnogim pitanjima brige o ljudima a istovremeno postojanje aljkavog i nebrižljivog odnosa prema nekim drugim, naročito onima koja se odnose na materijalno poslovanje, gotovo je opšta karakteristika rukovođenja mnogih naših komandi i partiskih rukovodstava. U cilju ispravljanja slabosti i razvijanja još šire, konkretnije, konstruktivne samoinicijative, potrebno je jače pokrenuti i razviti najširi vaspitni rad u vezi sa brigom o ljudima, i obezbijediti preduzimanje blagovremenih organizacionih i drugih mjera koje se u radu pokažu kao potrebne i korisne.

Osnovno od čega treba da polazi svaka komanda i partiska organizacija u rukovođenju radom na brizi o ljudima, svakako treba da bude rad na obezbjeđenju pravilnog shvatanja i što potpunijeg sprovođenja odredaba, propisa i direktiva kojima se regulišu odnosi života i rada u jedinicama. To utoliko prije što su gotovo svi nedostaci i propusti koji se čine, gotovo bez izuzetka, vezani za nepotpuno sprovođenje ili kršenje ovog ili onog propisa ili naređenja komandi ili direktiva partiskih rukovodstava. Jer, kada bi se propisi i direktive kojim se direktno ili indirektno reguliše rad u sprovođenju brige o ljudima pravilno i blagovremeno izvršavali, ne bi ni bilo potrebno pokretanje u ovoj formi toga pitanja. Razvijanje i usmjeravanje samoinicijative u tom smjeru od strane viših komandi i partiskih organizacija daće najpotpunije rezultate. Svaka drukčija orijentacija u razvijanju samoinicijative, kako u ovom tako i u svakom drugom pogledu, smatramo da bi bila pogrešna. Nije potrebno posebno naglašavati da se takvom orijentacijom ne ide na sužavanje okvira najšire samoinicijative, već joj se daje pravilan smjer kako bi mogla dati što korisnije rezultate. U tom smislu orijentisana, ona može da se ispolji u najraznovrsnijim i najširim formama u svakoj i najmanjoj jedinici po svim pitanjima brige o ljudima, a, manje ili više, i u rješavanju svih ostalih pitanja.

Čuvanje zakonitosti u unutarnjim odnosima u Armiji i njenih odnosa prema narodu i svojoj socijalističkoj do-

movini je ne samo dužnost već istovremeno i interes svakog njenog pripadnika. Zato je stvaralačka inicijativa u cilju što potpunijeg sprovođenja u život svih zakonskih odredaba, naredenja i direktiva, u isto vrijeme i najsadržajniji rad na brizi za ljude, i, obratno, svaki aljkav odnos u tom pogledu je istovremeno izraz nebrige o ljudima.

Iznijećemo nekoliko konkretnih primjera koji, po našem mišljenju, to nedvosmisleno potvrđuju i ukazuju da baš tim putem treba prilaziti otklanjanju nedostataka u brizi o ljudima koji se ispoljavaju, i još više razviti najširu stvaralačku inicijativu u svakoj jedinici, orijentišući je u tom smislu.

Tablica sledovanja, kao i drugi uslovi koje smo u dosadašnjem radu ostvarili, uz pravilnu brigu starješina, komandi i partiskih organizacija omogućuju dobru, raznovrsnu i kulturnu ishranu vojnika. Pa ipak, ona u nekim jedinicama ne zadovoljava u potpunosti i često je znatno slabija i po kvalitetu i kvantitetu od tablice sledovanja. Ishrana po jedinicama znatno se razlikuje, iako za to nema nikakvih ozbiljnih razloga, jer su mogućnosti u tom pogledu gotovo jednake u svim garnizonima, sem u pogledu dobrih prostoriya za trpezarije. Znači da su slabosti i nedostaci koji se u tome pogledu ispoljavaju posljedica slabosti u rukovođenju — nerazvijenog osjećaja i smisla za brigu o ljudima, nedostatka svestranih mjera kontrole i pomoći i nedovoljno razvijene odgovornosti komandi i partiskih organizacija u sprovođenju propisa, direktiva i uputstava, kojima se direktno ili indirektno regulišu pitanja brige o ljudima.

Tako, naprimjer, u nekim jedinicama duže vrijeme se nisu za vojnike kuvala dva jela, iako je to naredeno od Intendantske uprave Ministarstva narodne odbrane. U nekim pak jedinicama još uvijek nisu organizovane trpezarije za vojnike ili nisu snabdjevene potrebnim inventarom (stolicama, stolovima, posuđem itd.), najčešće zbog nedostatka inicijative u tom pogledu. Trpezarija u jednoj jedinici Subotičkog garnizona, naprimjer, smještena je u ranijoj konjušnici a da prethodno nije sasvim podešena za potrebe trpezarije, iako u toj jedinici postoji prazna, za trpezariju vrlo podesna prostorija. U mnogim jedini-

cama ekonomisanje artiklima ishrane vojnika nije sasvim pravilno — rastur je, naročito nekih artikala (krompira, kupusa itd.), isuviše velik, i kreće se preko maksimalno dozvoljenog procenta rastura. Pri podjeli hrane, zbog nedostatka redovne kontrole od strane pretpostavljenih starješina, dešava se da svi vojnici ne dobijaju jednake objede i po kvalitetu i kvantitetu. U svim jedinicama nije obezbijedeno pranje i dezinfekcija ruku vojnika prije objeda, a to se može i treba u potpunosti ostvariti u svakoj jedinici. Ne sprovodi se redovno kontrola rada kuhinja ni od strane neposredno zaduženih starješina, te se dešava da uvijek nisu dovoljno čiste, da kuvari ne nose kecelje i kuvarske kape itd. Redovno se ne sprovodi mjerenje tjelesne težine vojnika u svim jedinicama itd., itd.

U nekim garnizonskim ambulantomama pitanje ishrane bolesnika nije sasvim pravilno riješeno, ne kuva se dijetalna hrana, već bolesnici dobijaju hranu iz svojih jedinica, često sa zakašnjenjem i ohlađenu, a desi se da neki bolesnik po nekoliko dana i ne dobije hranu, ako je iz drugog garnizona, zato što mu se ne izda atestat pri upućivanju u ambulantu. Ni u drugom pogledu u svim ambulantomama nije uvijek sve u redu. Ambulanta u Ilirskoj Bistrici, naprimjer, je nehigijenski uređena, a u Garnizonu Vladičin Han bolesnici izlaze u papučama da prime sledovanje hljeba. Nema nikakvog opravdanog razloga da se ne sprovode organizacija posebnih kuhinja za bolesnike u ambulantomama, koje bi izdavale dijetalnu hranu prema propisima ljekara. A potrebno je obratiti više pažnje na funkcionisanje garnizonskih ambulanti uopšte.

Pojava da mnoge trupne starješine u jedinicama, koje bi morale redovno da kontrolišu rad kuhinja i intendanta, ne poznaju tablicu sledovanja svedoči koliko se malo poklanja pažnje kontroli rada organa koji se bave ishranom vojnika. U jedinicama gdje je briga komandi i partiskih organizacija na potrebnoj visini, ishrana vojnika zadovoljava, i nedostaci su svedeni na minimum, gotovo ih nema. Tako, naprimjer, jedna jedinica Kumanovskog garnizona samoinicijativnom nabavkom mašine za ljuštenje krompira svela je rastur na tom artiklu na mini-

mum i time doprinijela poboljšanju ishrane, a istovremeno svela na neznatan broj rashod vojnika koji su ranije morali da se upotrebljavaju za ljuštenje krompira. Mnoge jedinice su samoinicijativnim radom uredile udobne trpezarije za vojnike i snabdjele ih potrebnim inventarom. Ovakva i slična pozitivna iskustva valja razvijati i proširivati prenošenjem i u ostale jedinice, što treba da organizuju i obezbijede više komande i partiska rukovodstva.

Slični nedostaci ispoljavaju se i u organizaciji ishrane starješina u društvenim restoranima. Često nedostaje potrebna inicijativa i pomoć viših komandi nižim, kako bi se obezbijedila dobra, raznovrsna i kulturna ishrana u društvenim restoranima, što su mnoge jedinice i ostvarile. Razlike u organizaciji i kvalitetu ishrane u pojedinim garnizonima su isuviše velike, i to jedino kao posljedica nejednake brige od strane komandi i partiskih organizacija, jer znatnijih objektivnih razlika u tom pogledu nema. Društveni restorani u Koprivnici i Virovitici su, naprimjer, sasvim dobro uređeni, hrana je dobrog kvaliteta, dobro pripremljena i raznovrsna, a ishrana u Garnizonu Bjelovar isuviše je slaba, iako su im materijalne mogućnosti gotovo iste, a svi ti restorani su pod rukovodstvom jedne iste komande, što znači da više komande i partiske organizacije u svojim jedinicama ne pokazuju dovoljno brige i potrebnu intervenciju u tom pogledu. Gotovo je redovna pojava da su menze slabije u većim garnizonima, što znači da se tim pitanjem više komande malo bave, iako su zakonski obavezne da to čine. Rad i organizacija restorana prepušteni su u nekim jedinicama u potpunosti organima vojno-trgovinskih preduzeća. Ovim pitanjima više komande i partiska rukovodstva trebalo bi više da se pozabave i ispolje svoj uticaj putem preduzimanja potrebnih mjera i razvijanjem inicijative u potčinjenim jedinicama, kako linijom komandi tako i linijom partiskih organizacija. Dobrom organizacijom rada komisija abonenata i konferencija članova društvenih restorana — čiji rad još nije dovoljno razvijen u mnogim jedinicama — može se znatno doprinijeti u otklanjanju nedostataka.

I u pogledu higijene ima u nekim jedinicama takođe niz nedostataka, ponekad i vrlo grubih, koji mogu imati i

teških posljedica po zdravlje ljudi, a time i po bojnu gotovost jedinice, jer je zdravlje ljudi jedan od osnovnih uslova bojne gotovosti. Zato se i naoko sitni propusti ne smiju zanemarivati, već je potrebno odmah preduzimati odgovarajuće mjere. Već smo napomenuli izvjesne nedostatke higijenskih mjera u ishrani boraca, koje je potrebno odstraniti i posvetiti najozbiljniju i svestranu brigu tom pitanju, jer je to obaveza prema ljudima, a time i prema bojnoj gotovosti jedinica. Tjelesnoj higijeni vojnika takođe se ne posvećuje u svim garnizonima potrebna pažnja — kupatila su često neuređena i malog kapaciteta, prostorije za presvlačenje često nezagrijane i nisu dobro zatvorene, te se dešava da za vrijeme kupanja nazebe veći broj vojnika (u Garnizonu Ajdovščina), a u Garnizonu Prokuplje vojnici se duže vrijeme nisu kupali zbog nebrige od strane komandi i partiske organizacije, iako im je Mjesni odbor stavio na raspolaganje gradsko kupatilo, u kome su se svi vojnici mogli redovno kupati. Higijenskom pranju rublja, redovnom i istovremenom presvlačenju vojnika u jednom logoru ne poklanja se sva potrebna pažnja, a ima takvih propusta da se kuririma, vojnicima koji se vraćaju sa odsustva i rezervistima dozvoljava miješanje sa ostalim vojnicima jedinice (Subotica, Vladičin Han, Peć) prije nego što se okupaju i presvuku, kojim putem se mogu da unesu vaške, i jedinica se izlaže opasnosti zaraze od tifusa. Higijensko održavanje klozeta u nekim jedinicama ne zadovoljava, redovno se ne čiste i ne hlorišu, što takođe može imati ozbiljnih posljedica, naročito u ljetnim danima. Svi ovi nedostaci i propusti su takođe izraz nebrige o ljudima i, istovremeno kršenje propisa, direktiva i uputstava sanitetskih organa kojima se reguliše sprovođenje higijenskih mjera. Zato je potrebno poštiti odgovornost neposredno pretpostavljenih starješina trupe, pojačati kontrolu i pomoć od viših komandi nižima, pokrenuti i šire razviti svestran vaspitni rad, kako bi radom na sprovođenju higijenskih mjera bio obuhvaćen svaki vojnik i rukovodilac.

U sprovođenju higijenskih mjera u nekim garnizonima ima zaista i objektivnih teškoća — slab smještaj,

nepostojanje vodovoda i kanalizacije, itd. Zato da bi bar najosnovnije higijenske mjere ipak bile u najnužnijoj mjeri zastupljene u jedinicama u takvim garnizonima, više komande i partiska rukovodstva moraju im pružiti mnogo više pomoći, da one i same razviju što širi samoinicijativni stvaralački rad, kako bi teškoće bile što bolje savladivane, jer se ne iskorišćavaju sve mogućnosti.

Izvjesne pojave nebrige o ljudima ispoljavaju se u manjem broju jedinica i u organizovanju i sprovođenju vojno-stručne nastave i ideološko-političkog i kulturnog vaspitavanja u trupi, što je, razumljivo, moralo imati izvjesnog negativnog odraza na uspjeh u tom radu. U većem broju garnizona, naprimjer, zimus nije loženo u prostorijama gdje se izvodila vojno-stručna i politička nastava. Komande i partiske organizacije treba da razmotre mogućnosti kako da obezbijede da se to u idućoj zimi ne bi desilo. Pokretanjem na vrijeme toga pitanja, uz potrebnu pomoć viših komandi i partiskih rukovodstava i uz saradnju sa organima narodne vlasti, mnoge jedinice će ga moći riješiti svojim vlastitim sredstvima, što su neke u prošloj godini i ostvarile. Osim toga, politička predavanja su u nekim jedinicama držana u suviše velikim grupama, čak i od preko 200 vojnika. Naravno da ovako velike grupe otežavaju uspješno izvođenje nastave, iako se to boljom organizacijom moglo pravilnije riješiti — podešavanjem rasporeda časova i predavača, kao što su učinile neke jedinice Skopskog garnizona koje su uspjele da se politička nastava izvodi po četama. Izrazit primjer koliko se malo u nekim jedinicama vodi računa o uslovima za izvođenje političke i vojno-stručne nastave je jedna jedinica gdje je predavanje iz političke nastave držano u januaru ujutru u 7 sati u dvorištu. Razumljivo da od predavanja, makar da je bilo i najbolje pripremljeno, ako se drži u takvim uslovima ne može biti mnogo koristi. U jednoj drugoj jedinici duže vrijeme nije sproveden kulturno-masovni rad zbog slabog napona električnog osvjetljenja, iako je ta smetnja mogla biti otklonjena nabavkom petroleumskih lampi, kao što je to učinila jedinica Prizrenskog garnizona.

Nebrižljiv odnos u ovom pogledu ispoljava se i u tome što svi predavači ideološko-političke nastave ne vode redovno i dovoljno računa o kulturnom i ideološko-političkom nivou vojnika, te se dešava da zbog toga mnogi teško mogu da prate predavača i da shvate suštinu pitanja koje se obrađuje. Ovi i slični nedostaci su utoliko teži što otežavaju da vojnici što temeljitije ovladaju znanjima koja se od njih traže, u čemu treba da bude i osnovni smisao i izraz brige za njih, kako u ovom tako i u svakom drugom radu, jer su radi toga i došli u Armiju, da se stručno i politički osposobe kako bi mogli što uspješnije da izvršavaju svoje zadatke danas, i u ratu, ako do njega dođe.

Čak i unutar partiskih organizacija ima pojedinih pojava nebrige o ljudima. Zar to nije nebriga o ljudima i, uz to, kršenje Statuta Partije ako neka partiska organizacija dozvoljava da se zbog slabog rada sa kandidatima oni na vrijeme ne prime u Partiju, iako su navršili više od 18 mjeseci staža, a takvih pojava ima u nekim partiskim organizacijama? Kampanjsko kandidovanje i prijem u članstvo Partije, koji se još uvijek provlače u nekim organizacijama, umjesto da se primanje vrši postupno, kada to svaki pojedinac zasluži, takođe su ozbiljan izraz nebrige o ljudima. Takvi propusti nisu u skladu sa potrebom omasovljenja partiskih organizacija i njihovog jačanja i tim putem razvijanja njihovog ugleda kod vanpartiskih masa. A partiske organizacije svojim unutrašnjim životom i odnosima treba da budu primjer odnosa u jedinicama i da i time potstiču ljude na aktivnost, svestrano ih pomažući kako bi što veći broj ljudi što prije zaslužio da bude primljen u redove svoje Partije. Zato partiske organizacije treba da uključe brigu o ljudima u planove idejno-političkog vaspitavanja, kroz organizacioni i svaki drugi rad kao jedan od važnih svojih zadataka, kako u radu sa članstvom Partije tako i u radu sa vanpartiskim masama.

Na nedostatke i propuste u vezi sa brigom o ljudima treba gledati kao na nedostatke rukovođenja komandi i partiskih organizacija. Nedostatak potrebne, blagovremene i redovne pomoći viših komandi nižima i viših partiskih rukovodstava nižim kako da prilaze rješavanju pojedinih

konkretnih zadataka i problema, tj. kako da izgrađuju svoj metod rukovođenja rješavanjem konkretnih svakodnevnih zadataka, istovremeno je i nebriga o ljudima tih komandi, o njihovom razvoju kao rukovodilaca, a time i nebriga o čitavom sastavu jedinice kojom oni rukovode. Ako viša komanda, naprimjer, ne pruža potrebnu pomoć potčinjenim komandama u tome kako da izrade svoje planove rada, kako da ih koriste u rukovođenju i kako da organizuju kontrolu izvršenja, a takvih pojava ima, ona se nepravilno odnosi prema brizi o ljudima, što je izraz slabog rukovođenja. Zar nije nebriga o ljudima, kao posljedica slabog rukovođenja, ako viša komanda ne pruži potrebnu pomoć potčinjenim komandama u tome da shvate značaj pojedinačnog referisanja, kao jednu od važnih mjera svake komande, i kako da ga sprovedu, kada i po kojim zadacima da održavaju kolektivne sastanke i kako najbolje da obezbijede njihovo sprovođenje u život, kako i na koji sve način komanda da ostvaruje uvid u stanje svoje jedinice, itd. Ako bi komande i partiska rukovodstva, a to bi bilo potrebno, izvršili analizu mjera koje su preduzeli da bi što bolje bilo sprovedeno naređenje i uputstvo zamjenika ministra narodne odbrane o rukovođenju i pismo Opunomoćstva CK KPJ za Jugoslovensku armiju od marta 1950 godine, sigurno da će ustanoviti da nisu učinili sve da što bolje i dosljednije budu sprovedeni, i da su mnoge griješke, kako u brizi o ljudima tako i u drugom pogledu, posljedica propusta u sprovođenju u život mjera koje se predviđaju tim naređenjem i uputstvom i direktivnim pismom Opunomoćstva.

Pomoć više komande nižima može biti konkretna i potpuna samo ako se viša komanda ne oslanja jedino na podatke svojih nižih komandi, već i direktno utvrđuje i provjerava, povremeno i direktnim uvidom, preko svojih organa, stanje u jedinicama. To, razumljivo, ne treba sprovoditi i shvatiti kao izraz nepovjerenja više komande prema potčinjenim komandama i višeg partiskog rukovodstva prema nižima, već kao potrebu organizovanja što bolje pomoći i ocjene kako potčinjene komande gledaju na ovo ili ono pitanje života i rada u svojim jedinicama. To će, istovremeno, biti i najbolji način pomoći od strane

viših komandi i partiskih rukovodstava nižim komandama i partiskim organizacijama, i neće im dozvoliti da se saživljavaju sa nedostacima u svojim jedinicama i nedostacima u metodu svoga rukovođenja, za šta postoji opasnost ako se slabosti i nedostaci duže provlače u jedinicama a ne otklanjaju se.

Politički komesari kao najodgovorniji partiski rukovodioci u partiskoj organizaciji svojih jedinica treba u prvom redu da budu pokretači mjera za svestranu brigu o ljudima, kako preko partiske organizacije tako i linijom komandi, naročito kroz idejno-političko i kulturno vaspitavanje, putem što bolje organizacije ishrane, sprovođenja potrebnih higijenskih mjera itd. Jasno da to ne znači, čak bi bilo i pogrešno, da oni sami preduzimaju i sprovode mjere, već to treba da čine preko određenih organa komandi, čije mjere partiske organizacije treba da potpomognu i pruže im potrebnu političku i svaku drugu pomoć. Mjere za svestranu brigu o ljudima, uz pravilno idejno-političko i kulturno vaspitavanje su jedan od osnovnih elemenata u daljem razvijanju moralnog lika rukovodilaca i vojnika naše Armije, koji treba da budu politički svjesni svojih zadataka i svojih vrijednosti, uporni i samoinicijativni u izvršavanju zadataka, skromni u ličnom životu i dobri drugovi u odnosima sa ljudima. U tom smislu treba i zaoštriti odgovornost političkih komesara za brigu o ljudima, kao i odgovornost svih ostalih partiskih rukovodilaca i vojnih starješina. Takva je bila odgovornost i tako su radili politički komesari i ostali partiski radnici i vojne starješine u toku rata, tako oni treba i danas da rade.

Svestrana briga o ljudima uz pravilno intenzivno svakodnevno idejno-političko vaspitavanje osnov je moralno-političke čvrstine i jedinstva svake jedinice, što je i osnovni faktor snage i bojne gotovosti naše Armije. Sa tog stanovišta treba prilaziti važnosti i značaju svestrane brige o ljudima i borbi protivu svih nedostataka koji se ispolje ma u kom vidu i u vezi sa ma kojim pitanjem brige o ljudima.

(Članak je uzet iz »Vojno-političkog glasnika« br. 3/1951)